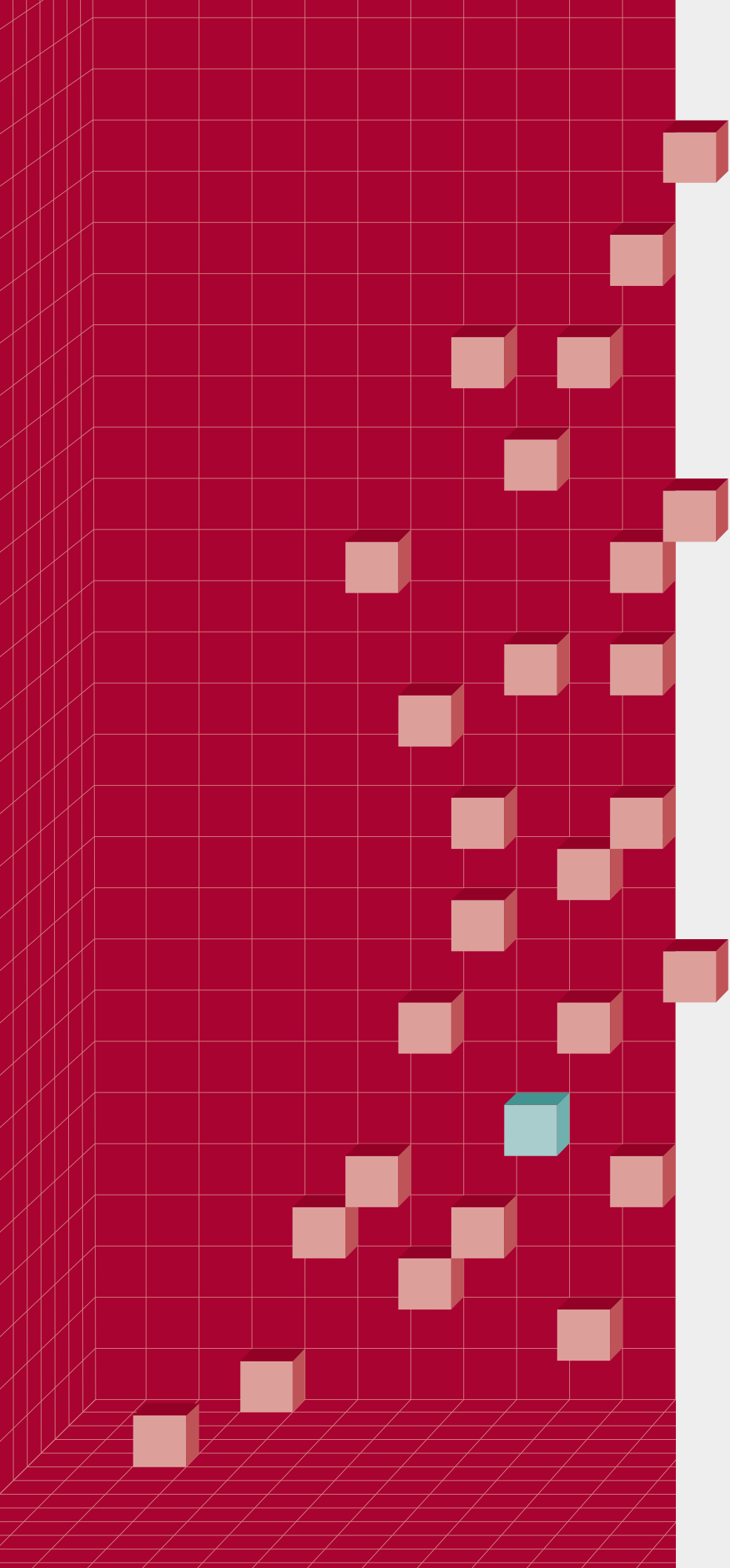

poročilo o produktivnosti 2021

Za gospodarsko okrevanje po epidemiji covid-19 je produktivnost skoraj vse.
Productivity growth is almost everything in the post-Covid recovery

Megan Greene, Harvard Kennedy School, Financial Times, 30. 9. 2021

Poročilo o produktivnosti 2021

Izdajatelj: UMAR, Ljubljana, Gregorčičeva 27

Odgovarja: mag. Marijana Bednaš, direktorica

Urednik: dr. Peter Wostner

Avtorice in avtorji Poročila o produktivnosti 2021 so:

mag. Barbara Bratuž Ferk, mag. Tanja Čelebič, dr. Tina Golob Šušteršič,
mag. Marjan Hafner, mag. Matevž Hribernik, Katarina Ivas, MSc., mag. Mateja Kovač,
mag. Rotija Kmet Zupančič, mag. Janez Kušar, Urška Lušina, mag., Mitja Perko, mag.,
Urška Sodja, Branka Tavčar, mag. Ana Vidrih in dr. Peter Wostner.

Uredniški odbor: mag. Marijana Bednaš, Lejla Fajjić, dr. Marta Gregorčič,
dr. Alenka Kajzer, mag. Rotija Kmet Zupančič, mag. Janez Kušar.

Tehnično urejanje in prelom: Mojca Bizjak, Bibijana Cirman Naglič

Tisk: Collegium Graphicum

Naklada: 220 izvodov

Prvi natis

Ljubljana, januar 2022

ISSN 2712-2573 (tisk)

ISSN 2738-442X (pdf)

Publikacija je brezplačna.

©2022, Urad RS za makroekonomske analize in razvoj

Razmnoževanje publikacije ali njenih delov ni dovoljeno.

Objava besedila in podatkov v celoti ali deloma je dovoljena le z navedbo vira.

Kazalo vsebine

	Ključna sporočila in usmeritve.....	13
	KAJ: stanje in trendi na področju.....	13
	... produktivnosti in konkurenčnosti Slovenije.....	13
	... produktivnosti in poslovanja podjetij.....	14
	ZAKAJ: ključni dejavniki za rast produktivnosti.....	15
	... na strani vlaganj.....	15
	... na strani strukturnih sprememb	16
	KAKO naprej: s pametno in trajnostno preobrazbo.....	18
	Prednostni ukrepi države.....	18
	Prednostni ukrepi podjetniškega sektorja.....	20
1	Uvodna pojasnila.....	21
2	Stanje in trendi na področju produktivnosti in konkurenčnosti	23
2.1	Produktivnost.....	23
2.2	Konkurenčnost	27
3	Produktivnost in poslovanje podjetij.....	33
3.1	Hitrorastoča podjetja po produktivnosti	33
3.1.1	Najuspešnejših 5 odstotkov	33
3.1.2	Najhitreje rastoča velika podjetja.....	37
3.2	Vpliv covid-19 na finančno stanje podjetij z oceno potencialnega obsega stečajev.....	39
3.2.1	Finančno stanje podjetniškega sektorja.....	39
3.2.2	Izpostavljenost podjetniškega sektorja plačilni nesposobnosti	42
3.2.2.1	Stanje v podjetniškem sektorju	42
3.2.2.2	Stanje v bančnem sistemu.....	48
3.2.2.3	Plačilna sposobnost poslovnih subjektov.....	49
3.3	Koriščenje interventnih ukrepov čakanja na delo in skrajšanega delovnega časa s strani podjetij.....	51
4	Dejavniki produktivnosti	56
4.1	Skupne investicije v osnovna sredstva.....	57
4.2	Inovacije, digitalna preobrazba in znanje.....	60
4.2.1	Raziskave, razvoj, inovacije in podjetništvo	60
4.2.2	Digitalizacija.....	65
4.2.2.1	Stanje digitalnega gospodarstva in družbe	65
4.2.2.2	Digitalne javne storitve in človeški kapital	66
4.2.2.3	Povezljivost in digitalna dostopnost.....	66
4.2.2.4	Integracija tehnologij za digitalno preobrazbo v poslovnem sektorju	68
4.2.2.5	Vlaganja v IKT in digitalizacijo	71
4.2.3	Človeški kapital.....	73
4.2.4	Ostale mehkejšje oblike neoprijemljivega kapitala.....	76
4.3	Družbeni in institucionalni kapital.....	78

5	Za uspešen prehod v novo normalnost	83
5.1	KADRI in spretnosti prihodnosti	83
5.1.1	Zakaj je treba sisteme izobraževanja in usposabljanja posodobiti?	83
5.1.2	Spretnosti za digitalno preobrazbo.....	90
5.2	Analiza izdatkov javnih financ za PAMETno, digitalnoinovacijsko preobrazbo.....	94
5.2.1	Mednarodna primerjava dosedanjih javnih izdatkov.....	94
5.2.2	Podrobnejša analiza dosedanjih izdatkov državnega proračuna	95
5.2.3	Prispevek sredstev EU k pametni preobrazbi do leta 2027.....	97
5.3	TRAJNOSTna preobrazba v nizkoogljično krožno gospodarstvo	100
	Literatura in viri.....	104
Priloga 1	Hitrorastoča podjetja po produktivnosti	114
	Metodologija	114
	Sektorska struktura najhitreje rastočih podjetij na ravni oddelkov.....	116
Priloga 2	Podrobnejši podatki o vplivu epidemije covida-19 na finančno stanje podjetij.....	117
Priloga 3	Ekonometrična ocena dejavnikov vpliva na koriščenje ukrepa čakanja na delo v podjetjih	129
Priloga 4	Dodatni podatki o digitalizaciji Slovenije.....	131
Priloga 5	Podrobnejša analiza javnofinančnih izdatkov po namenih.....	133
	Seznam kratic	135

Kazalo tabel

Tabela 1	Struktura hitrorastočih podjetij po velikosti	33
Tabela 2	Struktura 5 % najhitreje rastočih podjetij po produktivnosti ter 25 % najhitreje rastočih velikih podjetij po področjih klasifikacije SKD	35
Tabela 3	Uspešnost poslovanja 5 % najhitreje rastočih podjetij po produktivnosti ter 25 % velikih podjetij glede na celoten vzorec podjetij.....	36
Tabela 4	Struktura 5 % najbolj dinamičnih podjetij ter 25 % najbolj dinamičnih velikih podjetij po statističnih regijah	38
Priloga 1		
Tabela 1	Struktura 5 % najbolj dinamičnih podjetij ter 25 % najbolj dinamičnih velikih podjetij po oddelkih SKD klasifikacije	116
Priloga 2		
Tabela 1	Osnovne značilnosti podjetij glede na stopnjo zadolženosti (2008, 2019 in 2020)	123
Priloga 3		
Tabela 1	Rezultati regresijske analize	129

Kazalo slik

Slika 1	Z upočasnitvijo rasti produktivnosti se je v preteklem desetletju prekinilo tudi zapiranje produktivnostne vrzeli do povprečja EU	13
Slika 2	Z upočasnitvijo rasti produktivnosti se je v preteklem desetletju prekinilo tudi zapiranje produktivnostne vrzeli do povprečja EU	24
Slika 3	Izrazito razhajanje med obema kazalnikoma produktivnosti dela v letu 2020 in trendno zniževanje števila delovnih ur na zaposlenega ...	24
Slika 4	V kriznem letu 2020 se je nadaljevalo skromno kapitalsko poglobljanje; učinek strukturnih sprememb k rasti produktivnosti je bil najvišji v zadnjem desetletju	25
Slika 5	Vpliv krize zaradi covid-19 v letu 2020 izrazito asimetričen po dejavnostih	26
Slika 6	V primerjavi z gibanji produktivnosti v državah EU v zadnjem desetletju manj ugodni trendi le v gradbeništvu in storitvah IKT	27
Slika 7	Lansko zvišanje stroškov dela je bremenilo državni proračun, ne delodajalcev.....	28
Slika 8	V letu začetka krize zaradi covid-19 brez opaznih znakov poslabšanja konkurenčnosti, a se v zadnjem času stroškovni pritiski povečujejo	29
Slika 9	Farmacevtski izdelki so bili tudi v kriznem letu 2020 gonilo rasti slovenskega izvoznega tržnega deleža na svetovnem trgu blaga	30
Slika 10	Slovenski izvoz storitev je večinoma usmerjen na počasneje rastoče storitvene trge, ki jih je hkrati izbruh covid-19 tudi najbolj prizadel	31
Slika 11	V kriznem letu 2020 sta se zadolženost in likvidnost nadalje izboljšali; dobičkonosnost pa se je precej znižala	39
Slika 12	Sposobnost podjetniškega sektorja za odplačevanje dolgov se je v letu 2020 po večini kazalnikov izboljšala; prezadolženost pa se je prvič po letu 2009 rahlo zvišala	40

Slika 13	V prvem letu epidemije so se bančni dolg, finančni vzvod in prezadolženost zvišali zlasti v tržnih nefinančnih storitvenih dejavnostih	41
Slika 14	Osnovne značilnosti podjetij glede na stopnjo zadolženosti.....	43
Slika 15	Produktivnost dela prezadolženih, najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij je v celotnem opazovanem obdobju podpovprečna	43
Slika 16	V prvem letu epidemije se je prezadolženim podjetjem prezadolženost zvišala, zlasti v nekaterih najbolj prizadetih storitvenih dejavnostih	44
Slika 17	V koronakrizi leta 2020 se je najbolj problematičnim prezadolženim podjetjem prezadolženost zvišala, zlasti v MSP, z vidika dejavnosti pa najbolj v strokovno-tehničnih dejavnostih in gostinstvu	45
Slika 18	Osnovne značilnosti zombi podjetij	46
Slika 19	Zaposlenost v najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetjih po dejavnostih in regijah	47
Slika 20	Delež nedonosnih terjatev in terjatev do podjetij z občutneje povečanim tveganjem se postopoma znižuje	49
Slika 21	Število začelih postopkov zaradi insolventnosti pri vseh poslovnih subjektih ter število začelih stečajnih postopkov nad pravnimi osebami in samostojnimi podjetniki	49
Slika 22	Število začelih stečajnih postopkov nad gospodarskimi družbami, po dejavnostih	50
Slika 23	Število začelih stečajnih postopkov nad samostojnimi podjetniki, po dejavnostih	50
Slika 24	Znesek izplačil iz naslova interventnih ukrepov čakanja na delo in skrajšanega delovnega časa, Slovenija	52
Slika 25	Število izplačil za ukrep čakanja na delo in skrajšanega delovnega časa.....	53
Slika 26	Korelacija med rastjo dodane vrednosti in deležem podjetij, ki so koristila ukrep čakanja na delo, leto 2020.....	53
Slika 27	Porazdelitev števila podjetij glede na čas koriščenja ukrepa čakanja na delo.....	53
Slika 28a	Verjetnost, da je podjetje v letu 2020 koristilo ukrep čakanja na delo, glede na velikostni razred in starostni razred	54
Slika 28b	Verjetnost, da je podjetje v letu 2020 koristilo ukrep čakanja na delo, glede na raven produktivnosti in zadolženosti	55
Slika 29	Skupna raven investicij je v Sloveniji nizka, še posebej so skromne gradbene investicije (leto 2018)	57
Slika 30	Vlaganja v opremo in stroje so visoka, v proizvode intelektualne lastnine pa podpovprečna (leto 2018).....	58
Slika 31	Delež investicij v BDP je v zadnjem desetletju pod povprečjem EU, izjema so le investicije sektorja država.....	59
Slika 32	V Sloveniji so se skupna vlaganja v RRD glede na BDP po letu 2013 znatno zmanjšala	60
Slika 33	Kljub ugodnim gibanjem v zadnjih letih Slovenija po številu raziskovalcev zaostaja za vodilnimi inovatorkami, nižje je tudi število novih doktorjev znanosti	61
Slika 34	Delež velikih inovacijsko aktivnih podjetij je večji od povprečja vodilnih inovatorok in znatno večji od povprečja EU, zaostanek pa še vedno beležijo MSP	62

Slika 35	Trend poslabševanja učinkovitosti slovenskega raziskovalno-inovacijskega sistema, merjene z EII, se je v letu 2021 prekinil, a z enim najmanjših napredkov glede na leto 2014	63
Slika 36	Slovenija se po zgodnji podjetniški aktivnosti v mednarodni primerjavi uvršča nizko, odnos do podjetništva pa se je opazno izboljšal	64
Slika 37	Novi evropski Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) Slovenijo uvršča nad povprečje EU, a ob postopnem zmanjševanju prednosti pred povprečjem EU.....	65
Slika 38	Razlike v hitrosti prenosa podatkov med mestnimi in podeželskimi območji so v Sloveniji primerjalno sicer med manjšimi, a so še vedno znatne.....	67
Slika 39	Digitalni indeks podjetij v letu 2021 Slovenijo postavlja v relativno ugoden položaj.....	68
Slika 40	Kljub opaznemu povečanju deleža informacijsko in digitalno naprednih podjetij je napredek Slovenije v primerjavi z drugimi državami EU povprečen.....	69
Slika 41	Skladno z IMD-jevim indeksom digitalne preobrazbe podjetniškega sektorja je Slovenija med letoma 2017 in 2019 napredovala z 18. na 8. mesto, do leta 2021 pa spet nazadovala na 14. mesto	70
Slika 42	Dolgoročno zmanjševanje bruto vlaganj v IKT in precejšen padec vlaganj podjetniškega sektorja v letu 2020	71
Slika 43	Slovenija je v zadnjih dveh desetletjih pri vlaganjih, povezanih z digitalizacijo, iz skupine vodilnih držav padla v skupino držav s povprečnimi vlaganji.....	73
Slika 44	V primerjavi z vodilnimi inovatorkami so spretnosti (pismenost) mladih razmeroma visoke, spretnosti odraslih pa nizke	74
Slika 45	Po letu 2008 izrazito povečanje deleža delovno aktivnih (20–64 let) s terciarno izobrazbo, zaposlenih v poklicih, za katere se zahteva srednješolska ali nižja izobrazba, in močan upad vključenosti delovno aktivnih v vseživljenjsko učenje od leta 2010	75
Slika 46	Slovenija je iz vodilne vlagateljice v mehke oblike neoprijemljivega kapitala nazadovala v povprečno vlagateljico	77
Slika 47	Spremenjena struktura vlaganj v mehke oblike neoprijemljivega kapitala	78
Slika 48	Podjetja v Sloveniji privabljanju in zadrževanju talentov v zadnjih letih namenjajo več pozornosti, a zaostanek za vodilnimi inovatorkami ostaja velik	80
Slika 49	Slovenija po kakovosti ter delovanju institucij in zaupanju vanje močno zaostaja za državami vodilnimi inovatorkami	82
Slika 50	Ocena inštituta McKinsey Global1 o prihodnjih potrebah gospodarstva v Zahodni Evropi v obdobju 2016–2030 zaradi uvajanja umetne inteligence in novih tehnologij v delovne procese	84
Slika 51	Po oceni, ki jo je pripravil inštitut McKinsey Global, se bodo v Srednji in Vzhodni Evropi med letoma 2018 in 2030 večale potrebe po t. i. prečnih spretnostih in IT ter inženirskih in matematičnih spretnostih, a so izobraževalni sistemi v Srednji Evropi manj uspešni kot v Zahodni Evropi ravno pri podajanju teh spretnosti	86
Slika 52	Največji vpis na področju naravoslovja in tehnike, a manjši kot leta 2012, in pozitiven premik v smeri večjega deleža vpisanih na to področje izobraževanja	88
Slika 53	Razmeroma nizke digitalne spretnosti zaposlenih in vse večje težave podjetij pri pridobivanju novih strokovnjakov s področja IKT	92

Slika 54	Visok delež zaposlenih v poklicih in na delovnih mestih, ki so izpostavljena visokemu tveganju avtomatizacije, 2015, ob nizki vključenosti zaposlenih na delovnih mestih z visokim tveganjem avtomatizacije v izobraževanje in usposabljanje, 2015	93
Slika 55	Obseg javnih izdatkov, usmerjenih v pametno preobrazbo, za povprečje let 2017–2019, glede na povprečje let 2001–2003	95
Slika 56	Obseg izdatkov državnega proračuna, usmerjenih v pametno preobrazbo, v stalnih cenah 2020.....	96
Slika 57	Delež v pametno preobrazbo usmerjenih sredstev državnega proračuna v % BDP ter kot delež vseh izdatkov državnega proračuna	97
Slika 58	Sredstva za digitalizacijo v načrtih za okrevanje in odpornost v deležu vseh sredstev EU ter v % BDP leta 2020.....	98
Slika 59	Slovenija bi tudi v primeru povečanja sredstev za pametno preobrazbo v kohezijski politiki na raven najbolj progresivnih držav za pametno preobrazbo še vedno namenjala manj od povprečja drugih držav.....	99
Slika 60	Hitrejši prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo spodbujajo tudi naraščajoče cene emisijskih kuponov in osnovnih surovin	101
Slika 61	Stopnja rabe predelanih snovi se je v zadnjem desetletju zvišala in bila v letu 2019 blizu povprečja EU	102
Slika 62	Sklad za podnebne spremembe prilivi in letni prenosi; struktura izplačil v obdobju 2013–2020 in predvidena struktura izplačil v obdobju 2021–2023	103

Priloga 2

Slika 1	Deleži podjetij po izvozni usmerjenosti, velikosti, dejavnostih, tehnološki zahtevnosti, intenzivnosti uporabe znanja in starosti, 2020.....	117
Slika 2	V letu 2020 se je bančni dolg zvišal mladim in zrelim podjetjem ter podjetjem iz nizkotehnološko zahtevnih predelovalnih dejavnosti	119
Slika 3	V prvem letu epidemije se je finančni vzvod poslabšal ostalim storitvam (kamor spada večina z epidemijo najbolj prizadetih dejavnosti), neizvoznim, mikro, novim, mladim in zrelim podjetjem.....	120
Slika 4	Prezadolženost se je v koronakrizi zvišala vsem kategorijam podjetij, razen pretežnim izvoznikom, novonastalim podjetjem in podjetjem iz srednje visoko in visoko tehnološko zahtevnih dejavnosti	121
Slika 5	V letu 2020 se je bančni dolg zvišal, prezadolženost pa se je znižala, predvsem pri obstoječih podjetjih	122
Slika 6	V letu 2020 se je bančni dolg prezadolženih podjetij zvišal v vseh z epidemijo najbolj prizadetih dejavnostih, zlasti v prometu in skladiščenju, z vidika velikosti pa se je zvišal velikim podjetjem	123
Slika 7	V letu 2020 se je zvišal bančni dolg najbolj problematičnih prezadolženih podjetij; najbolj se je zvišal v strokovno-tehničnih dejavnostih in v gostinstvu, glede na velikost podjetij pa se je zvišal pri MSP	125
Slika 8	V koronakrizi leta 2020 se je prezadolženost zombi podjetij zvišala; najbolj so bila izpostavljena mikro podjetja, po dejavnostih pa holdingi in lizingi ter strokovno-tehnične dejavnosti	125

Slika 9	V letu 2020 se je zvišal bančni dolg zombi podjetij, zlasti v trgovini, predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu; skoncentriran je bil le v MSP	126
Slika 10	Osnovne značilnosti najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij.....	126
Slika 11	Produktivnost dela najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij je v celotnem opazovanem obdobju za tri četrtine nižja od ravni podjetniškega sektorja.....	127
Slika 12	V letu 2020 se je delež najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij zvišal, zlasti v holdingih in lizingih ter v najbolj prizadetih tržnih storitvenih dejavnostih; po regijah se je najbolj zvišal v obalno-kraški, osrednjeslovenski in goriški regiji	127
Slika 13	V koronakrizi leta 2020 sta se zvišala tako delež podjetij kot tudi delež zaposlenih v vseh velikostnih skupinah najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij, razen deleža zaposlenih v velikih podjetjih, ki se je znižal	128

Priloga 4

Slika 1	Prikaz uspešnosti Slovenije po podkomponentah kazalnika digitalizacije gospodarstva in družbe (DESI).....	131
Slika 2	Delež gospodinjstev z optičnim dostopom do interneta na nekaterih območjih ostaja nizek	131
Slika 3	Sprememba bruto vlaganj v letu 2020, po vrstah IKT in po dejavnostih.....	132
Slika 4	Bruto investicije v IKT po vrsti, s strani nefinančnih družb in države	132

Priloga 5

Slika 1	Dinamika v pametno preobrazbo usmerjenih izdatkov državnega proračuna po posameznih namenih, v % BDP	134
----------------	--	-----

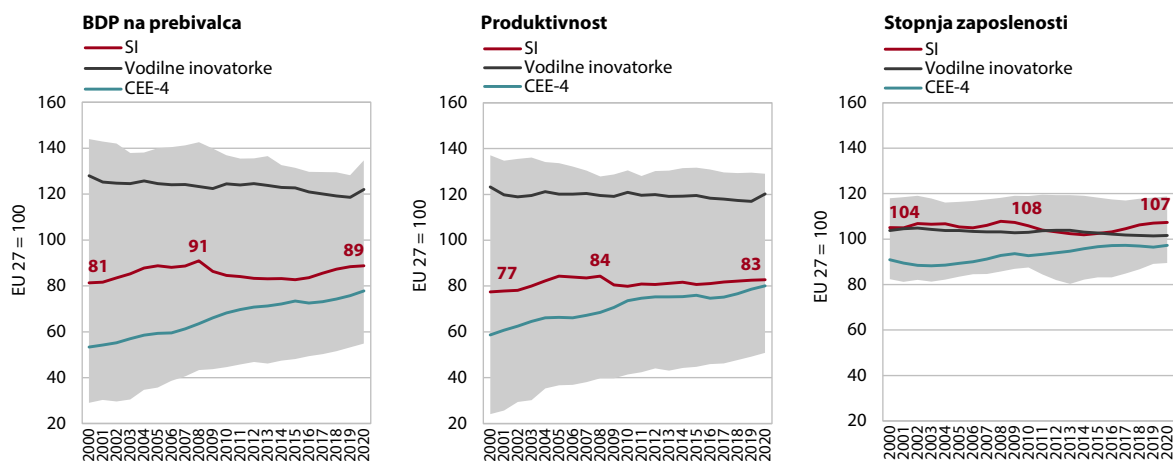
Ključna sporočila in usmeritve

KAJ: stanje in trendi na področju...

... produktivnosti in konkurenčnosti Slovenije

Desetletje pred epidemijo covid-19 je zaznamovala upočasnjena rast produktivnosti, ki je po močnem upadu v letu 2020 v letu 2021 znova presegla preepidemično raven. V Sloveniji se je povprečna letna rast produktivnosti dela (merjena z BDP na zaposlenega) s 3 % v obdobju 2000–2008 upočasnila na 0,6 % v obdobju 2009–2019 (oz. na 1,4 % v konjunktorno ugodnih letih 2014–2019). Izbruh epidemije covid-19 je zlasti v začetnem obdobju privedel do nenadnega padca aktivnosti, medtem ko se je zaposlenost tudi zaradi vladnih ukrepov ohranila na relativno visoki ravni. To je privedlo do močnega (začasnega) znižanja kazalnika produktivnosti dela, merjenega z BDP na zaposlenega, ki je sicer v letu 2021 ponovno presegel preepidemične ravni. Z upočasnitvijo rasti produktivnosti se je po letu 2008 upočasnilo tudi dohitevanje razvitejših držav. Slovenija je leta 2020 dosegla 89 % povprečja EU v BDP na prebivalca po kupni moči. Za zaostanek je ključna nižja raven produktivnosti, saj je bila stopnja zaposlenosti v celotnem opazovanem obdobju v Sloveniji višja kot v povprečju EU.

Slika 1: Z upočasnitvijo rasti produktivnosti se je v preteklem desetletju prekinilo tudi zapiranje produktivnostne vrzeli do povprečja EU

Vir: Eurostat (2022); preračuni Umar. BDP na prebivalca in produktivnost (BDP na zaposlenega) sta izražena v standardih kupne moči, to je prilagojena kupni moči. Osenčeno polje prikazuje razpon med državama EU z najmanjšo in največjo vrednostjo kazalnika, brez Luksemburga in Irske. Za opredelitev držav vodilnih inovatorok (SE, FI, DK, BE) glej poglavje 4.2.1. CEE-4: CZ, HU, PL, SK.

Z izjemo storitev IKT in gradbeništva so dolgoročni trendi v večini dejavnosti poslovnega sektorja primerjalno sicer relativno ugodni, a bi jih bilo treba pospešiti s ciljem hitrejšega zaprtja produktivnostne vrzeli. V preteklem desetletju se je produktivnost na ravni povprečja EU najhitreje povečevala v storitvah IKT, v Sloveniji pa je bila njihova rast primerjalno zelo skromna. Izostanek napredka v dohitevanju produktivnosti povprečja EU je prisoten tudi v gradbeništvu, kjer se je potencial v Sloveniji med finančno-gospodarsko krizo občutno znižal. Produktivnost se je – tudi zaradi intenzivnejše robotizacije in visoke izpostavljenosti mednarodni konkurenci – relativno hitro povečevala tudi v predelovalnih dejavnostih. Slovenija je bila v tem delu, najizraziteje v tehnološko zahtevnih predelovalnih dejavnostih,

pa tudi bolj splošno v industriji relativno uspešna pri zmanjševanju zaostanka v produktivnosti za povprečjem EU in vodilnimi inovatorkami – dosegala je hitrejšo rast. Podobno velja tudi za tradicionalne tržne storitve (trgovina, promet in gostinstvo), z izjemo nekoliko slabših zadnjih dveh let pa tudi za ostale tržne storitve (strokovne, znanstvene in tehnične storitve ter druge poslovne storitve).

Vpliv epidemije covid-19 na izvozno konkurenčnost zaenkrat ocenjujemo kot manjši kot v predhodni krizi, a se hkrati nakazujejo pritiski na konkurenčni položaj v letu 2021. Čeprav so se stroški dela na enoto proizvoda v statističnem smislu v letih 2020 in 2021 močno zvišali, ocenjujemo, da so dejanski stroškovni pritiski podjetij zaradi vladnih ukrepov ostali na predepidemični – sicer relativno visoki – ravni. Hkrati so se z letom 2021 stroškovni pritiski začeli pospeševati zaradi visoke rasti cen kovin in drugih surovin ter energentov na svetovnih trgih. Posledično so bile cene industrijskih proizvodov pri proizvajalcih septembra 2021 v primerjavi z decembrom 2020 v predelovalnih dejavnostih v povprečju višje za skoraj desetino, v proizvodnji kovin in kovinskih izdelkov pa za 25 %. Slovenski izvozni tržni delež na svetovnem trgu blaga se je kljub močnemu padcu v začetnem obdobju pandemije covid-19 v povprečju leta 2020 sicer rahlo povečal, močno pa sta bili prizadeti za Slovenijo najpomembnejši izvozni skupini storitev – potovanja in transport.

... produktivnosti in poslovanja podjetij

Podjetja s hitro rastjo produktivnosti so bolj donosna, donosnost hitreje povečujejo, več vlagajo, imajo v povprečju za 23 % višje plače, ki jih povečujejo še enkrat hitreje od ostalih podjetij, hkrati pa tudi nadpovprečno zaposlujejo. Med 5 % najhitreje rastočimi podjetji po produktivnosti v obdobju 2014–2019 jih je 99 % iz skupine MSP, med katerimi je 43 % mikro podjetij, 49 % malih ter 7 % srednje velikih podjetij, pri čemer manjša podjetja dosegajo tudi višjo rast produktivnosti. Ta podjetja delujejo v vseh vrstah dejavnosti, kar kaže na to, da imajo ključno vlogo dejavniki na ravni podjetij (in ne sektorjev), se pa delež podjetij iz visokotehnoških dejavnosti, z 9 %, zdi relativno nizek. Uspešna podjetja z visoko rastjo produktivnosti je mogoče najti v vseh tržnih, pogosto nižnih segmentih, od visokotehnoških do storitvenih in predelovalnih dejavnosti, ki ponujajo tako končne kot vmesne produkte. Med najhitreje rastočimi 25 % velikih podjetij jih je več kot polovica dejavnih znotraj predelovalnih dejavnosti, manjkajo pa izvozno usmerjena na znanju temelječa velika storitvena podjetja. Uspešna velika podjetja so tako v domači kot tuji lasti, so bolj usmerjena v končne produkte, z vidika poslovanja pa so bolj donosna, a hkrati kapitalsko vlagajo manj kot 5 % najuspešnejših.

V letu 2020 je bilo kljub izbruhu epidemije covid-19 ob pomoči državnih ukrepov finančno stanje podjetij relativno ugodno (nizka zadolženost in visoka likvidnost ob močnem znižanju dobičkonosnosti), se je pa stanje precej poslabšalo v storitvenih dejavnostih, ki jih je epidemija najbolj prizadela. Leta 2020 se je ob stabilnih razmerah v bančnem sistemu večina kazalnikov zadolženosti znižala. Celotni in finančni dolg sta ostala pod ravnjo iz leta 2007, bančni dolg pa celo pod ravnjo iz leta 2005. Prav tako se je sposobnost podjetij za odplačevanje dolgov po večini kazalnikov še izboljšala in pri večini dosegla najboljše vrednosti v celotnem obdobju po letu 2006. Prezadolženost se je leta 2020 prvič po letu 2009 rahlo zvišala, a je še vedno ostala blizu najnižje ravni. Tudi likvidnost podjetniškega sektorja se je v letu 2020 po vseh kazalnikih še okrepila in dosegla najugodnejše vrednosti v opazovanem obdobju. So se pa kazalniki donosnosti zaradi spoprijemanja s krizo precej znižali, prav tako se je poslabšalo finančno stanje, zlasti v nekaterih tržnih storitvenih dejavnostih, ki so bile v skladu z ukrepi za preprečevanje širjenja virusa

vsaj nekaj časa zaprte (v gostinstvu, drugih raznovrstnih poslovnih, kulturno-razvedrilnih in drugih dejavnostih).

Plačilna sposobnost slovenskih poslovnih subjektov se v letih 2020 in 2021 ni poslabšala, obstaja pa tveganje, da se bo po izteku vseh ukrepov za blaženje posledic epidemije in ob zvišanju deleža najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij število plačilno nesposobnih subjektov v prihodnje povečalo.

Številni interventni ukrepi države za blaženje posledic epidemije v letih 2020 in 2021, finančna stabilnost in dobri poslovni rezultati vseh poslovnih subjektov v letih pred epidemijo so razlogi, da se plačilna sposobnost slovenskih poslovnih subjektov v letih 2020 in 2021 ni poslabšala. A velikost šoka, ki ga je povzročila kriza covid-19, in tudi izkušnje iz pretekle finančno-gospodarske krize, da se posledice na kazalnikih poslovanja pokažejo z zamikom, kažejo, da obstaja tveganje, da se bo po izteku vseh ukrepov za blaženje gospodarskih posledic epidemije število plačilno nesposobnih subjektov povečalo, zlasti v močno prizadetih dejavnostih. Že v letu 2020 se je delež podjetij, pri katerih obstaja večja možnost plačilne nesposobnosti (t. i. najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij), zvišal. V letu 2020 je bilo takih skupaj 21 % podjetij (17,8 % v letu 2019), ki so ustvarila 1,7 % (1,3 %) dodane vrednosti vseh podjetij in so zaposlovala 6,4 % vseh zaposlenih (5,7 %), kar je bilo več kot v konjunktornem obdobju (2014–2019), a hkrati precej manj kot v finančno-gospodarski krizi (2008–2013). Prezadolženost teh podjetij je sestavljala 47,8 % prezadolženosti in bančni dolg 6,9 % bančnega dolga vseh podjetij, njihova produktivnost v obdobju 2008–2020 pa je bila za tri četrtine nižja od ravni celotnega podjetniškega sektorja. Kljub relativno manjšemu dolgoročnemu potencialu najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij za rast in razvoj pa lahko njihovi proizvodni viri ob ustrezni ekonomski politiki, zlasti prestrukturiranju prezadolženih podjetij, prispevajo k rasti in niso nujno trajno izgubljeni.

ZAKAJ: ključni dejavniki za rast produktivnosti

... na strani vlaganj

K upočasnitvi trendne rasti produktivnosti je že pred epidemijo covid-19 ključno prispevala nizka raven investicij. Delež investicij v BDP je leta 2020 znašal 19 % in je bil šesti najnižji v EU, kar **že od finančno-gospodarske krize pomembno vpliva** na padec trendne rasti produktivnosti. Slovenija se pri gradbenih objektih, še posebej pri stanovanjskih vlaganjih, uvršča med države z najnižjimi deleži vlaganj. Po drugi strani so z vidika produktivnosti pomembnejše (oprijemljive) investicije v opremo in stroje v Sloveniji relativno visoke, (neoprijemljiva) vlaganja v proizvode intelektualne lastnine pa nizka. Po sektorju investitorja je v Sloveniji manj naložb prebivalstva in podjetij, več pa naložb države, ob čemer bo treba skupna vlaganja pospešiti ne samo zaradi rasti produktivnosti, ampak tudi glede na velike naložbene potrebe, povezane s prihajajočimi izzivi, zlasti z zelenim prehodom. Z izbruhom pandemije covid-19 so se sicer investicije, zlasti podjetniške, najprej ponovno močno skrčile, se v nadaljevanju leta 2020 postopoma krepile in v začetku leta 2021 presegle predepidemične ravni, čeprav še vedno zaostajajo za ravnimi, predvidenimi pred izbruhom krize zaradi covid-19.

Z vidika produktivnosti so poleg vlaganj v človeške vire in mehke oblike neoprijemljivega kapitala ključna kumulativna vlaganja v raziskave in razvoj, IKT ter druge stroje in opremo, na področju katerih je bila Slovenija pred letom 2009 ena vodilnih v EU, po letu 2014 pa se uvršča le še okrog povprečja EU. Z vidika produktivnosti je ključen zaostanek pri vlaganjih v proizvode intelektualne

lastnine: pri raziskavah in razvoju Slovenija za vodilnimi inovatorkami zaostaja za odstotno točko BDP letno, takšen pa je za temi državami tudi zaostanek pri vlaganjih v IKT. Na rast produktivnosti pomembno vplivajo tudi vlaganja v druge stroje in opremo, ki so tudi povezana in potrebna za pametno preobrazbo in digitalizacijo. Analiza kumulativnih vlaganj v vse tri vrste investicij kaže, da: (i) je Slovenija do izbruha gospodarsko-finančne krize 2009 za omenjene investicije namenjala za 2 o. t. BDP več od povprečja EU (5. mesto); (ii) se je med 2009 in 2013 njena prednost pri vlaganjih, glede na EU, zmanjšala na 0,9 o. t. BDP, kar je zadostovalo še za 7. mesto; (iii) od ponovne gospodarske rasti leta 2014 naprej Slovenija v te namene vlaga v povprečju le še toliko, kot znaša povprečje EU (12. mesto). Slovenija zaostaja tudi pri vsaj tako pomembnih vlaganjih v človeške vire¹ oz. je iz ene vodilnih vlagateljic v mehke oblike neoprijemljivega kapitala nazadovala v povprečno, česar pa iz metodoloških razlogov ni mogoče kvantificirati na enoten način.

Omenjene ugotovitve potrjuje tudi dinamika javnih vlaganj v pametno, digitalnoinovacijsko preobrazbo, za katero Slovenija namenja 0,5 o. t. BDP manj od povprečja EU ter 2 o. t. BDP manj od petih vodilnih držav, pri čemer se zaostanek skozi čas povečuje. V obdobju 2017–2019 se je Slovenija po deležu javnofinančnih izdatkov za te namene z 1,7 % BDP uvrščala na 19. mesto v EU, pri čemer se je v zadnjih dvajsetih letih delež tovrstnih javnih izdatkov v BDP v Sloveniji znižal, medtem ko se je v večini drugih držav zvišal. Če je Slovenija v obdobju 2001–2003 sodila v skupino držav s povprečnimi vlaganji v pametno preobrazbo iz javnih sredstev v EU, je po 20 letih zaostala, in sicer od povprečja EU vlaga 0,5 o. t. BDP, od vodilnih pet držav pa 2 o. t. BDP manj, pri čemer zaostanek ni povezan z velikostjo javnega sektorja, saj je enako dinamiko pametnih vlaganj mogoče ugotoviti tudi v primerjavi z vsemi javnimi izdatki. Višino javnofinančnih izdatkov za pametno preobrazbo v BDP sicer zaradi sredstev EU zaznamuje izrazita cikličnost, hkrati pa izdatki iz naslova integralnih sredstev v zadnjem desetletju stagnirajo, v deležu proračuna pa so v obdobju 2018–2020 celo padali.

... na strani strukturnih sprememb

Globalne spremembe se kažejo v hitrih spremembah potreb po novih znanjih in spretnostih, ki se spreminjajo že kratkoročno, čemur Slovenija ne uspe ustrezno slediti. Na nekaterih področjih, ki so ključna za krepitev konkurenčnosti, npr. IKT, Slovenija izkazuje relativno nizko stopnjo usposobljenosti, hkrati pa se podjetja soočajo z enim največjih pomanjkanj strokovnjakov v EU, kar kaže na prenizko stopnjo odzivnosti. Intenzivne spremembe potreb grede namreč v smeri povečanja tehnoloških spretnosti, vključno z digitalnimi in podjetnostnimi spretnostmi, hkrati pa bosta vse bolj v ospredju tudi socialna in čustvena inteligenca, pa tudi sposobnost sodelovanja z drugimi, sposobnost hitrega učenja, spretnosti reševanja problemov, kritičnega mišljenja in ustvarjalnost. Ob tem nejasna slika o konkretnih potrebah prihodnosti v Sloveniji onemogoča učinkovito karierno orientacijo in zadosten vpis v programe, pomembne za zadovoljevanje srednjeročnih potreb gospodarstva, posledica česar je spodbujanje mladih k vpisu v izobraževalne programe za poklice, potrebe po katerih se bodo v prihodnje zmanjšale.

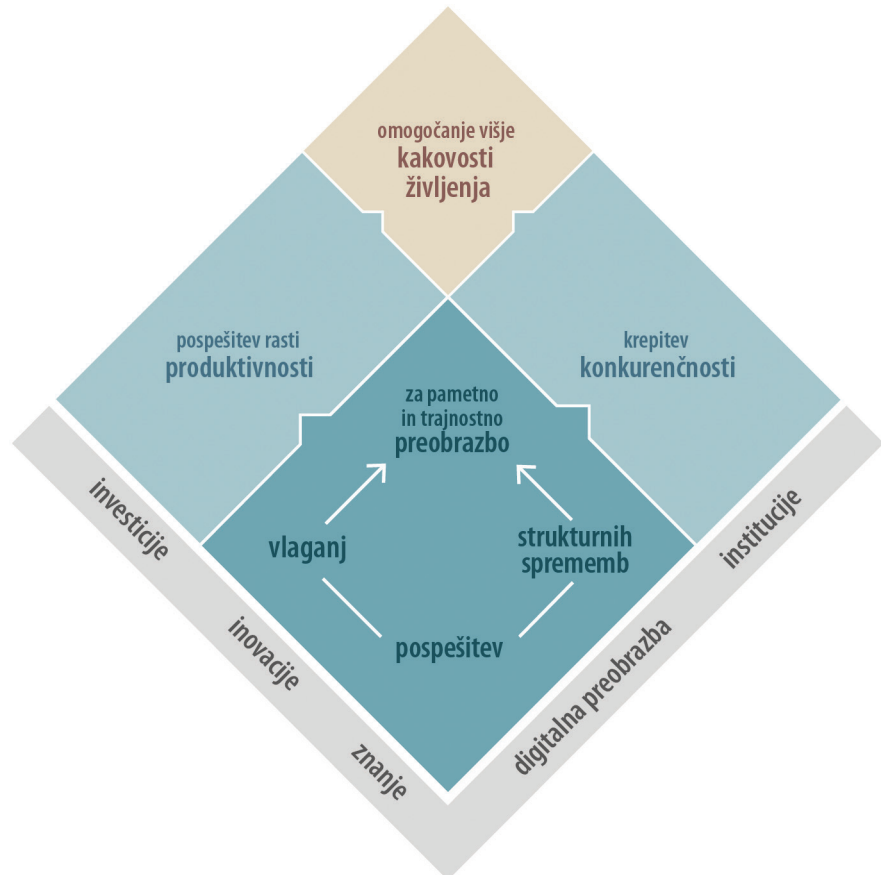
Čprav je podjetniški sektor z vidika digitalizacije še vedno v relativno ugodnem položaju, pa ta svoje primerjalne prednosti postopno izgublja, predvsem se prepočasno odziva na spremenjeno naravo inoviranja, še posebej pri uvajanju novih poslovnih modelov ter prebojnih in disruptivnih inovacij.

¹ Npr. pri javnih izdatkih za formalno izobraževanje vodilnih inovatork zaostanek znaša 1,8 o. t. BDP.

Skladno z Eurostatovim digitalnim indeksom podjetij je imelo leta 2021 25 % podjetij v Sloveniji visok oz. zelo visok digitalni indeks. To slovenski podjetniški sektor z desetim mestom v EU postavlja v relativno močan položaj, ki pa ga zaradi zgolj povprečnega napredka glede na EU postopno izgublja. Z epidemijo covid-19 sta se pospešili informatizacija in digitalizacija na začetnih stopnjah, medtem ko naj bi se uvajanje zahtevnejših digitalnih projektov, vključno z digitalno preobrazbo, upočasnilo. Pri tem se s prehodom v četrto industrijsko revolucijo spreminja narava inoviranja, saj se povečuje pomen novih poslovnih modelov, vključno z množinskim prilagajanjem in večjim poudarkom na prebojnih in disruptivnih inovacijah, na področju katerih se Slovenija spoprijema s precejšnjimi izzivi. Podatki namreč kažejo na prepočasno prilagajanje organizacije in poslovanja podjetij v smeri bolj agilnih in odprtih pristopov, zaostajanje pri prilagajanju produktov in storitev kupcu ter nizek delež malih in srednje velikih podjetij, ki inovirajo svoje oz. ki poznajo digitalne poslovne modele. Vse navedeno se kaže v strukturi inovacij, ki še premalo temeljijo na prebojnih in še posebej disruptivnih inovacijah.

Delovanje institucij ostaja izziv: odnos ljudi do podjetništva in digitalizacije sicer postaja vse bolj pozitiven, a hkrati odprtost družbe do sprememb, novih idej in globalizacije ostaja razmeroma nizka, podobno tudi učinkovitost države pri spodbujanju razvoja. Privlačnost za talente je namreč v Sloveniji nižja kot v večini gospodarsko razvitejših držav EU, saj se Slovenija uvršča v drugo polovico držav EU. Podjetja sicer v zadnjih letih temu področju namenjajo več pozornosti, a zaostanek za vodilnimi inovatorkami ostaja velik. Ko gre za institucionalno konkurenčnost, se je ta po letu 2013 sicer izboljšala, kljub temu pa mednarodne primerjave kažejo na zaostanek za vodilnimi inovatorkami, predvsem na relativno nizko učinkovitost države pri podpori delovanju poslovnega okolja in spodbujanju razvoja. V letu 2021 so se pod vplivom spoprijemanja s posledicami epidemije covid-19 nekateri kazalniki institucionalne konkurenčnosti še poslabšali, Slovenija pa se je, podobno kot v preteklih letih, uvrstila na podpovprečno 18. mesto v EU. Ob tem je odnos ljudi do podjetništva, vse bolj pa tudi digitalizacije, sicer pozitiven, a je hkrati slovenska družba po oceni gospodarstvenikov manj odprta do novih idej, sprememb in različnih kulturnih vzorcev, torej manj odprta, agilna in fleksibilna. Kljub majhnosti domačega trga je po oceni gospodarstvenikov podpora globalizaciji manjša kot v vodilnih inovatorkah.

KAKO naprej: s pametno in trajnostno preobrazbo²

Prednostni ukrepi države

I. Aktivno SPODBUJANJE SPREMOMB:

1. **Z ozaveščanjem** o posledicah globalnih megatrendov in o tem, kako je ravno proaktivno in pravočasno odzivanje nanje, podkrepljeno z ukrepi socialne države, tisto, kar lahko vodi k dvigu kakovosti življenja.
2. **S spodbujanjem večje odprtosti** do sprememb, kar v kontekstu globalizacije, pa tudi npr. intenzivne borbe za talente ali zelenega prehoda, pomeni vse pomembnejši dejavnik razvoja.
3. **Z upravljanjem preobrazbe** in krepitev varnostnih mrež, prilagoditve sistemov socialne varnosti novim okoliščinam, ustreznega razmerja med varnostjo in fleksibilnostjo dela, ustreznega plačila za delo ter dostopa do vseživljenjskega učenja, vse na podlagi tesnega dialoga s socialnimi partnerji in civilno družbo.

² »Pametna« se nanaša na rast, ki temelji na znanju in inovacijah. »Trajnostna« se nanaša na prehod v nizkoogljično in krožno gospodarstvo z vključujočim in pravičnim prehodom. »Preobrazba« ne pomeni zgolj uvajanja tehnoloških novosti, ampak spremenjen način poslovanja, organizacije in razmišljanja, vključno z nadgradnjo institucij ter uvajanjem novih poslovnih modelov.

II. Krepitev ZNANJ in veščin prebivalstva:

4. **S pospešenim izobraževanjem in (pre)usposabljanjem** za znanja in spretnosti prihodnosti, vključno z digitalnimi veščinami ter uvajanjem vidika krožnosti gospodarjenja, ter spodbujanjem vključenosti odraslih v sisteme izobraževanja in usposabljanja za uspešno spoprijemanje s prihajajočimi izzivi, tudi odraslih, katerih delovna mesta bodo bolj izpostavljena avtomatizaciji in spremembam.
5. **Na podlagi posodobljenih in v prihodnost usmerjenih sistemov izobraževanja in usposabljanja**, ki bodo morali biti v prihodnje bolj fleksibilni, zaradi medsedbojnega dopolnjevanja znanj pa na pomenu pridobivajo interdisciplinarni pristopi in prečne spretnosti, kot so podjetnost, inovativnost in ustvarjalnost. Več pozornosti je zato treba nameniti tako vsebini kot načinu podajanja znanja, ki bi se morala bolj osredotočati na nova znanja in spretnosti prihodnosti, na podlagi odzivnega in partnerskega sistema za napovedovanje prihodnjih potreb.

III. Povečanje VLAGANJ sektorja države:

6. **V pametno in trajnostno preobrazbo, tudi s sredstvi EU:** ker Slovenija predvsem v pametno preobrazbo vlaga manj od drugih držav, bi morala ta ključna vlaganja za dvig produktivnosti povečati. Iz naslova Načrta za okrevanje in odpornost se zaostanek, tudi zaradi nižje intenzivnosti pomoči EU, ne bo zmanjšal, saj bo Slovenija v povprečju v digitalizacijo vlagala 0,7 o. t. BDP manj od drugih držav vzhodne in južne Evrope. Posledično je toliko bolj pomembno, da se poveča delež sredstev za pametno preobrazbo v kohezijski politiki 2021–2027 v smeri naprednih držav, kot sta Irska in Finska. S tem bi se Slovenija, odvisno od strateških usmeritev drugih držav, po intenzivnosti vlaganj v BDP za digitalizacijo in pametno preobrazbo, pozicionirala okoli povprečja.
7. **Zagotovitev infrastrukturnih pogojev**, še posebej tistih, ki imajo poleg kratkoročnih poudarjen tudi **srednjeročni učinek** na produktivnost. Gre zlasti za (i) digitalno infrastrukturo, tako v smislu omogočanja digitalne dostopnosti podeželskih območij kot omogočanja vse večjega pomena tehnologij nove generacije, (ii) izobraževalno in raziskovalno-razvojno infrastrukturo ter (iii) zeleno infrastrukturo, vključno s prehodom v nizkoogljično krožno gospodarstvo, npr. z ukrepi, vezanimi na proizvodnjo energije iz obnovljivih virov, ali ureditvijo infrastrukture za trajnostno mobilnost.

IV. Nadaljnje izboljšanje POSLOVNEGA in INOVACIJSKEGA OKOLJA:

8. **Z nadaljnjo krepitvijo znanstvenoraziskovalnega, inovacijskega in digitalnega ekosistema**, ki spodbuja medsebojno povezovanje ter vodi v skupna vlaganja, delitev tveganj in intenzivnejše mednarodno sodelovanje, ti pa k več, tudi prebojnim, inovacijam in hitrejši rasti produktivnosti.
9. **S spodbujanjem dinamičnega poslovnega okolja, ki zagotavlja učinkovito alokacijo virov.** V okviru prihodnjih ukrepov bi bilo treba več pozornosti nameniti prenehanju financiranja oz. ohranjanja zombi podjetij (t. i. nezdravih jeder gospodarstva), ki zavirajo tako rast produktivnosti kot gospodarsko rast, in se osredotočiti na zdrava jedra gospodarstva, ki niso dolgoročno prezadolžena in imajo visok potencial za rast.
10. **Z izboljšanjem učinkovitosti države pri zagotavljanju podpornih storitev in spodbujanju razvoja**, npr. ko gre za omogočanje investicij, odzivnost in prilagodljivost regulacijskega okvira, bolj odprto in povezano delovanje s socialnimi partnerji in strokovno javnostjo, pa tudi usklajevanje aktivnosti države, povezanih z razvojem.

Prednostni ukrepi podjetniškega sektorja

11. **Pospešena vlaganja v človeške vire, digitalno preobrazbo ter raziskave, razvoj in inovacije, pa tudi stroje in opremo:** pri investicijah ne gre le za vlaganja v tradicionalno modernizacijo, npr. proizvodnjo z roboti, ampak za pospešitev vlaganj v preplet ključnih omogočitvenih dejavnikov za digitalno in inovacijsko preobrazbo podjetij, to je od vlaganj v podatke in analitiko, sistemov in tehnologij, pa do talentov in organizacijskega kapitala, ki so ključ do naprednih, pametnih, podatkovno upravljanjih podjetij, pri katerih so poseben izziv mala in srednje velika podjetja.
12. **Pospešeno uvajanje novih poslovnih modelov, prebojnih in disruptivnih inovacij ter prilagojenih procesov in organizacije poslovanja, vključno z domačim in mednarodnim povezovanjem.** Pametna preobrazba pomeni vzpostavljanje nove digitalne miselnosti, kulture in organizacije s pospešenim eksperimentiranjem ter večjim poudarkom na agilnih, multidisciplinarnih in odprtih, sodelovalnih pristopih. Gre za eno ključnih ločnic med uspešnimi in neuspešnimi podjetji, saj lahko le podjetja, sposobna tovrstne preobrazbe, izkoristijo priložnosti četrte industrijske revolucije: z uvajanjem novih poslovnih modelov, množinskim prilagajanjem, storitvizijsko, izjemno hitrim inoviranjem, še posebej prebojnih in disruptivnih inovacij, pa tudi hitrim odzivanjem na tržne spremembe.
13. **Zmanjševanje emisijske intenzivnosti, pospeševanje krožnosti gospodarstva ter razvijanje zelenih znanj in spretnosti za nova zelena delovna mesta.** Prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo postaja vse pomembnejši dejavnik zagotavljanja dolgoročne rasti produktivnosti in odpornosti. Povečanje učinkovitosti in krožnosti rabe energije in surovin je pomembno za zmanjšanje proizvodnih stroškov, tudi v povezavi s hitro rastjo cen energentov in surovin, ki se pričakuje tudi v prihodnje. Zelena preobrazba gospodarstva s sistematičnim razvijanjem novih znanj in spretnosti, inovacij in trajnostnih naložb v čiste tehnologije pomeni tudi priložnost za ustvarjanje novih delovnih mest.

1

Uvodna pojasnila

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj (UMAR) od leta 2018 opravlja funkcijo Nacionalnega odbora za produktivnost v skladu s priporočili Sveta EU o vzpostavitvi nacionalnih odborov za produktivnost (Ur. l. EU C 349/1). Priporočila vključujejo pripravo letnega poročila o produktivnosti, katerega glavna funkcija je objektivno, nepristransko in neodvisno analiziranje produktivnosti in konkurenčnosti v zadevni državi članici, da bi izboljšali njene ekonomske politike, vključno z morebitnim upoštevanjem priporočil v okviru Evropskega semestra.

Zakaj je produktivnost pomembna? Produktivnost je osnovna in gonilna sila za uspešno delujoče gospodarstvo in višjo gospodarsko razvitost, ni pa cilj sam po sebi. Je torej temelj za ustvarjanje materialnih pogojev, ki ob ustreznih javnih politikah za prerazdelitev dohodka omogočajo višje dohodke za celotno prebivalstvo, široko dostopne javne storitve ter vzdržno financiranje sistemov socialne zaščite ter s tem dvig življenjskega standarda in blaginje prebivalstva. Pospešena rast produktivnosti ob upoštevanju globalnih megatrendov, še posebej demografskih in podnebnih sprememb, pa tudi okrevanja in krepitve odpornosti po epidemiji covid-19, pri tem še dodatno pridobiva na pomenu (UMAR, 2020a). Za obravnavanje teh izzivov so namreč potrebna obsežna vlaganja, kar ob staranju prebivalstva pomeni, da bo v prihodnje moral vsak delovno aktiven posameznik, če bo želel ohraniti oz. izboljšati svoj življenjski standard, v povprečju ustvariti več dodane vrednosti, in to na bolj trajnosten način kot doslej³.

Kljub pričakovanjem na globalni ravni, da naj bi se rast produktivnosti pospešila, najprej na podlagi uvajanja informacijskih in komunikacijskih tehnologij, pozneje pa poglobljenega procesa digitalne preobrazbe ter prehoda v četrto industrijsko revolucijo, se to doslej še ni zgodilo. Padajoče rasti produktivnosti namreč niso le izziv Slovenije, ampak so globalni izziv (Dieppe, 2021), ki ga je kot paradoks označil že Solow (1987). Pričakovanja za prihodnost so različna: na eni strani obstajajo pesimistične napovedi o nadaljnji krepitvi dejavnikov, ki negativno vplivajo na rast produktivnosti, npr. vezanih na povečevanje neenakosti ali prenizke investicije (glej npr. Gordon, 2016; Summers, 2020). Na drugi strani pa so optimistične napovedi, da se bo uvajanje novih tehnologij, še posebej umetne inteligence, zdaj končno prelilo tudi v pospešeno rast produktivnosti, npr. zaradi postopnega doseganja kritične razvitosti serije medsebojno dopolnjujočih se omogočitvenih tehnologij (UMAR, 2020a) ali pa zaradi domnevne premostitve dosedanjih težav pri merjenju produktivnosti (Brynjolfsson idr., 2020).

Ne glede na to, kateri scenarij bo v prihodnjem obdobju globalno prevladoval, prihajajoči izzivi, še posebej prehod v četrto industrijsko revolucijo, državam, kot je Slovenija, prinašajo tako priložnosti kot tveganja. Slovenija namreč lahko te procese izkoristi za razvojno preobrazbo in preskok tradicionalnega razvojnega poteka oz. bi se lahko v primeru neukrepanja soočila z zaostajanjem, izgubo delovnih mest ter posledično povečanimi teritorialnimi in družbenimi neenakostmi (UMAR, 2020a).

³ V Poročilu o produktivnosti je s pojmom produktivnost, razen ko je to drugače navedeno, mišljena produktivnost dela, s katero se enostavno meri, koliko dodane vrednosti ustvari v povprečju vsak zaposleni, vendar pa to ni edino merilo produktivnosti. Skupna faktorska produktivnost namreč meri hitrost tehničnega napredka in novih poslovnih modelov ob kontroliranju za poglobljanje človeškega in oprijemljivega kapitala, kar je načeloma sicer lahko bolj informativno. Toda ker kakovost podatkov v Sloveniji ne zadošča za dovolj kredibilno oceno (glej (UMAR, 2019), se v Poročilu osredotočamo na produktivnost dela.

V Poročilu o produktivnosti 2021 je zato poleg analize stanja in trendov na področju produktivnosti in konkurenčnosti v drugem poglavju posebna pozornost namenjena izbranim vidikom, ki so bili kot ključni za rast produktivnosti opredeljeni že v lanskem Poročilu (UMAR, 2020a). V poglavju 3 je bil tako podrobneje analiziran vpliv epidemije covid-19 na finančno stanje podjetij, vključno s pomenom interventnih ukrepov, podrobneje pa je bilo analizirano tudi, katera so najhitreje rastoča podjetja po produktivnosti v Sloveniji. Poglavje 4 vključuje predstavitev stanja in trendov ključnih dejavnikov rasti produktivnosti, od investicij do inovacij, digitalne preobrazbe in znanja, vključno z družbenim in institucionalnim kapitalom. Dodatna pozornost je bila namenjena digitalizaciji ter vsem vidikom neoprijemljivega kapitala, vključno z mehkejšimi deli, kot je dizajn ali organizacijski kapital, katerih pomen za produktivnost se stalno povečuje. Sledi podrobnejša analiza treh vidikov za uspešen prehod v novo normalnost, in sicer: (i) razvoj kadrov in spretnosti prihodnosti, (ii) vloge javnih financ pri spodbujanju pametne, digitalnoinovacijske preobrazbe ter (iii) trajnostne preobrazbe v nizkoogljično in krožno gospodarstvo (poglavje 5).

2

Stanje in trendi na področju produktivnosti in konkurenčnosti

2.1

Produktivnost

Desetletje pred epidemijo covid-19 je zaznamovala upočasnjena rast produktivnosti, ki je po močnem upadu v letu 2020 v letu 2021 znova preseгла predepidemično raven. V Sloveniji se je povprečna letna rast produktivnosti dela (merjena z BDP na zaposlenega)⁴ s 3 % v obdobju 2000–2008 upočasnila na 0,6 % v obdobju 2009–2019 (oz. na 1,4 % v konjunktorno ugodnih letih 2014–2019).⁵ Izbruh epidemije covid-19 je zlasti v začetnem obdobju privedel do nenadnega padca aktivnosti, medtem ko se je zaposlenost tudi zaradi vladnih ukrepov ohranila na relativno visoki ravni. To je privedlo do močnega (začasnega) znižanja kazalnika produktivnosti dela, merjenega z BDP na zaposlenega (-3,7 % v povprečju leta 2020), ki je sicer v letu 2021 ponovno presegal predepidemične ravni. Z upočasnitvijo rasti produktivnosti se je po letu 2008 upočasnilo tudi dohitevanje razvitejših držav. Slovenija je leta 2020 dosegla 89 % povprečja EU v BDP na prebivalca po kupni moči (SKM). Za zaostanek je ključna nižja raven produktivnosti (83 % povprečja EU v SKM, leta 2008 84,3 % povprečja EU v SKM), saj je bila stopnja zaposlenosti⁶ v celotnem opazovanem obdobju v Sloveniji višja kot v povprečju EU.

Države vodilne inovatorke dosegajo visoko nadpovprečen BDP na prebivalca in produktivnost ob povprečni stopnji zaposlenosti in hkrati relativno nizkem obsegu delovnih ur na zaposlenega.

Produktivnost dela, merjena z BDP na delovno uro, se v letu izbruha epidemije covid-19 ni znižala. Razhajanje med obema kazalnikoma produktivnosti (-3,7 % oz. +0,6 % v povprečju leta 2020) je glede na ukrepe za ohranjanje delovnih mest pričakovano. Z ukrepi, kot sta subvencioniranje čakanja na delo in skrajšanje delovnega časa, so se delovna mesta večinoma ohranila (zaposlenost se je znižala le za 0,6 %), prilagoditev nižji gospodarski aktivnosti (-4,2 % v povprečju leta 2020) pa je potekala predvsem preko zmanjšanja opravljenih delovnih ur na zaposlenega. Te so se v Sloveniji v letu 2020 znižale za 4,2 %, v povprečju EU pa za 5 %. Trend upadanja delovnih ur na zaposlenega je sicer tako v Sloveniji kot tudi v večini držav EU prisoten že več let, se pa število opravljenih ur na zaposlenega med državami precej razlikuje. Na splošno je število delovnih ur nižje v državah EU, ki imajo visoko stopnjo zaposlenosti. Države vodilne inovatorke⁷ dosegajo visoko nadpovprečen BDP na prebivalca in produktivnost ob povprečni stopnji zaposlenosti in hkrati relativno nizkem obsegu delovnih ur na zaposlenega. V Sloveniji je število opravljenih delovnih ur na zaposlenega blizu povprečja EU. Ob demografskih trendih, ki postavljajo omejitve k že sicer primerjalno visoki stopnji zaposlenosti, bo potencial za nadaljnje povečanje gospodarske rasti vse bolj odvisen od zmožnosti povečanja dodane vrednosti na opravljeno delovno uro.

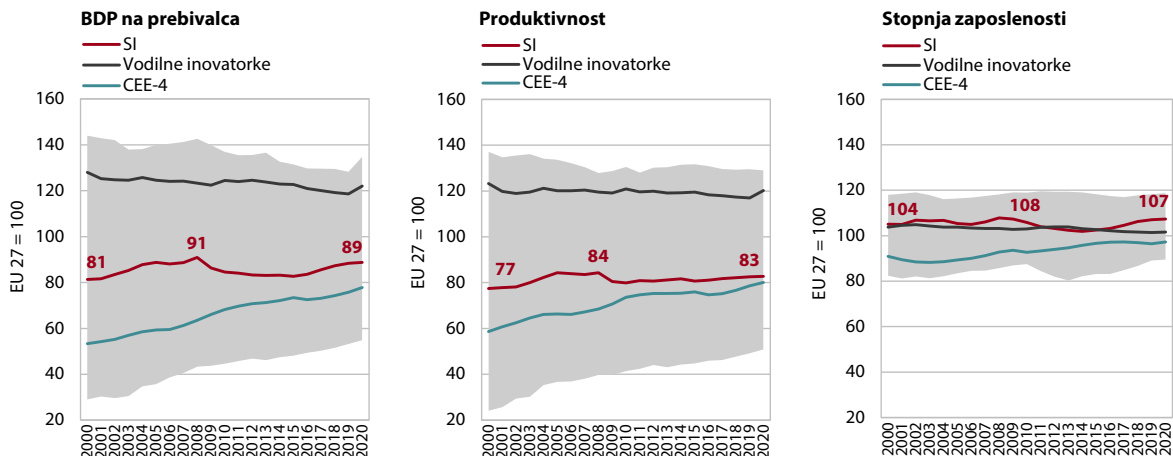
⁴ V tem poročilu se osredotočamo predvsem na produktivnost dela, izjemoma tudi na skupno faktorsko produktivnost (TFP). Pri primerjavah v času uporabljamo produktivnost dela, izraženo z BDP v stalnih cenah na opravljeno delovno uro ali na zaposlenega; pri mednarodnih primerjavah ravni produktivnosti dela pa BDP v standardih kupne moči; pri sektorskih analizah je produktivnost dela izražena z dodano vrednostjo na opravljeno uro. Več o različnih merah produktivnosti in njihovi uporabi glej Sargent in Rodríguez (2000), Schreyer (2001), OECD (2021f).

⁵ Povprečna letna rast produktivnosti, merjena z BDP na opravljeno uro, se je s 3,4 % v obdobju 2000–2008 upočasnila na 1 % v obdobju 2009–2019 (oz. na 2 % v letih 2014–2019). Nekoliko višja rast produktivnosti, merjena z opravljenimi delovnimi urami, je posledica trenda postopnega zmanjševanja opravljenih ur na zaposlenega (glej tudi Sliko 2). Produktivnost dela, merjena z BDP na zaposlenega, omogoča bolj neposredno povezavo s kazalnikom BDP na prebivalca, v nadaljevanju poročila pa produktivnost dela izražamo z BDP oz. dodano vrednostjo na opravljeno uro.

⁶ Povečanje BDP na prebivalca se lahko doseže preko višje produktivnosti ali višje stopnje zaposlenosti.

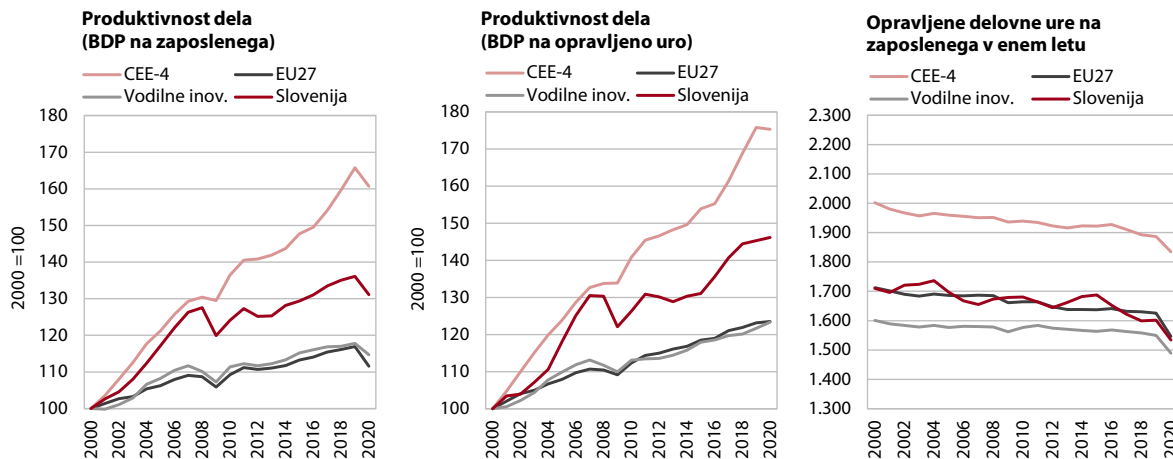
⁷ Za opredelitev držav vodilnih inovatorok (SE, FI, DK, BE) glej poglavje 4.2.1.

Slika 2: Z upočasnitvijo rasti produktivnosti se je v preteklem desetletju prekinilo tudi zapiranje produktivnostne vrzeli do povprečja EU

Vir: Eurostat (2022); preračuni Umar. BDP na prebivalca in produktivnost (BDP na zaposlenega) sta izražena v standardih kupne moči, to je prilagojena kupni moči. Osenčeno polje prikazuje razpon med državama EU z najmanjšo in največjo vrednostjo kazalnika, brez Luksemburga in Irske. Za opredelitev držav vodilnih inovatorok (SE, FI, DK, BE) glej poglavje 4.2.1. CEE-4: CZ, HU, PL, SK.

Slika 3: Izrazito razhajanje med obema kazalnikoma produktivnosti dela v letu 2020 in trendno zniževanje števila delovnih ur na zaposlenega

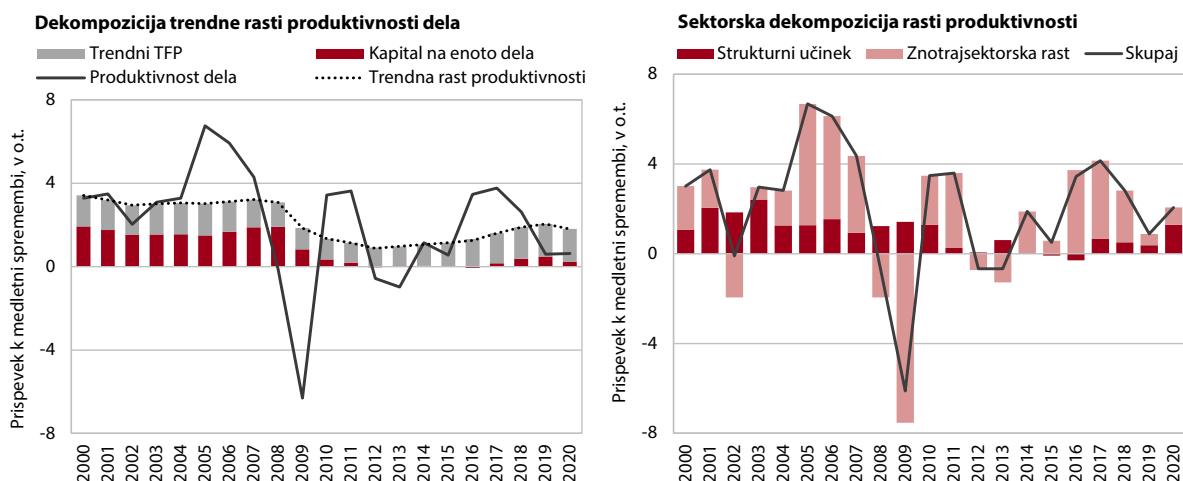
Vir: Eurostat (2022); preračuni Umar.

Opomba: Kazalnika produktivnosti dela sta prikazana v stalnih cenah. Vodilne inovatorke: SE, FI, DK, BE; CEE-4: CZ, HU, PL, SK.

K upočasnitvi trendne rasti produktivnosti je že pred epidemijo covid-19 ključno prispevalo skromno kapitalsko poglobljanje, nekoliko nižji je bil tudi prispevek skupne factorske produktivnosti. Produktivnost dela spodbujajo investicije in učinkovitost rabe proizvodnih virov, ki se zrcali v t. i. skupni factorski produktivnosti (TFP). Prispevek kapitalskega poglobljanja k trendni rasti produktivnosti je s finančno-gospodarsko krizo močno upadel in ostal nizek tudi v letih, ko so se okolje in zmožnosti podjetij za investiranje že precej izboljšali. Z izbruhom pandemije covid-19, ki je v gospodarstvo ponovno vnesel veliko negotovosti, so se investicije – zlasti podjetniške – sprva močno skrčile. V nadaljevanju leta 2020 so se sicer postopoma krepile in v začetku leta 2021 presegle predepidemične ravni, a še vedno zaostajajo za ravnimi, predvidenimi pred izbruhom krize zaradi covid-19. Pandemija covid-19 vpliva na rast produktivnosti na različne načine (npr. preko človeškega kapitala, investicij, realokacije virov,

motenj v globalnih verigah vrednosti) in bo verjetno pustila negativne posledice (D'Adamo idr., 2021). Delno bi k blaženju teh lahko poleg sredstev kohezijske politike pripomogel tudi izredni instrument EU za okrevanje in odpornost, ki je bil sprejet v lanskem letu.⁸ Poleg intenzivnosti in učinkovitosti vlaganj sredstev EU v pametno in trajnostno preobrazbo bo za spoprijemanje z vplivom epidemije in hitrejšo rast produktivnosti ter povečanje odpornosti ključna tudi pospešitev rasti podjetniških investicij. Zaenkrat je imela kriza zaradi covid-19 v povprečju precej manjši vpliv na poslovanje in finančni položaj podjetij v primerjavi s finančno-gospodarsko krizo, k čemur so pomembno prispevali predhodno visoka likvidnost in dobičkonosnost podjetij ter obsežni vladni ukrepi⁹. K rasti produktivnosti in zlasti TFP pa bi lahko še posebej pozitivno prispevala pospešena digitalna preobrazba, ki jo je dodatno spodbudila kriza zaradi covid-19.

Slika 4: V kriznem letu 2020 se je nadaljevalo skromno kapitalsko poglabljanje; učinek strukturnih sprememb k rasti produktivnosti je bil najvišji v zadnjem desetletju

Vir: Eurostat (2022), SURS (2022); preračuni UMAR.

Opombe: Trendna rast produktivnosti je rast z izločenim ciklom; opredeljena je kot potencialni BDP na potencialno zaposlenost, izraženo v delovnih urah. Potencialni BDP je izračunan z metodo produkcijske funkcije, potencialna zaposlenost pa je zaposlenost ob predpostavki normalne izkoriščenosti. Sektorska dekompozicija rasti produktivnosti (dodane vrednosti na opravljeno uro) temelji na letnih podatkih najpodrobnejše (64-sektorske) ravni standardne klasifikacije dejavnosti (SKD). Več o metodologiji sektorske dekompozicije gl. UMAR (2019). Razlika med rastjo produktivnosti, merjeno z BDP na opravljeno uro, in pri sektorski dekompoziciji uporabljeno dodano vrednostjo na opravljeno uro je posledica visokega padca neto davkov na proizvode v letu 2020, ki se poleg dodane vrednosti prištejejo k BDP.

Vpliv krize zaradi covid-19 je bil po dejavnostih izrazito neenakomeren, na splošno je zaradi narave krize bolj prizadel tiste, ki imajo hkrati nižjo raven produktivnosti. Sektorji so si po ravni produktivnosti (dodani vrednosti na opravljeno uro) med seboj zelo različni, predvsem zaradi različne kapitalsko (oz. nasprotno delovno) intenzivne narave. *Spremembe v sektorski sestavi gospodarstva v smeri selitve zaposlenih v dejavnosti z višjo ravnjo in/ali hitrejšo rastjo produktivnosti lahko tako dodatno spodbujajo rast agregatne produktivnosti.* Ta t. i. strukturni prispevek je bil v zadnjem desetletju – podobno kot drugod v EU – majhen. Kriza zaradi covid-19 je imela izrazito asimetričen vpliv na dejavnosti in s tem potencial za večji strukturni vpliv. Po več kot desetletju se je strukturni učinek v letu 2020 zopet opazneje okrepil¹⁰ in bil glavni vir rasti produktivnosti. K temu so

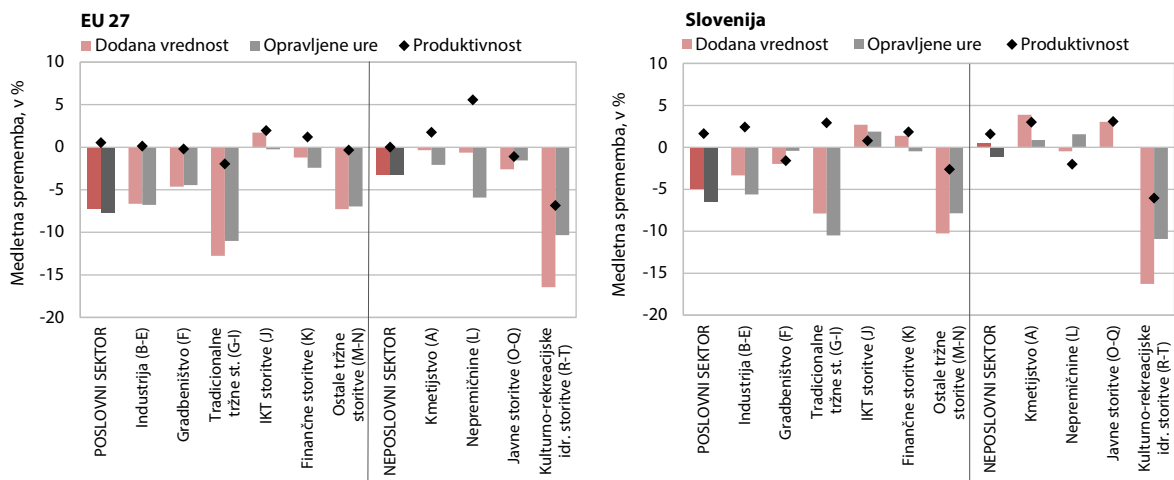
⁸ Glej poglavje 5.2.3.

⁹ Glej poglavje 3.3.

¹⁰ Ob pripravi Poročila o razvoju 2021 (UMAR, 2021c) podatki še niso nakazovali opaznega strukturnega vpliva. Podrobnejši in revidirani podatki SURS pa kažejo, da se je ta pričakovani vpliv na produktivnost v letu 2020 tudi uresničil.

prispevali povečano povpraševanje in delež zaposlenosti (merjen v delovnih urah) v visoko produktivnih storitvah IKT ter po drugi strani zmanjšanje deleža nekaterih delovno intenzivnih dejavnosti, v katerih so bili omejitveni ukrepi najstrožji, tj. gostinstvo, rekreacija in kultura. Strukturni učinek na rast produktivnosti je najverjetneje, vsaj v delu, začasen. V daljšem obdobju pa bo morala rast produktivnosti temeljiti na izkoriščanju potenciala rasti vsakega posameznega sektorja¹¹, ki se kaže v *znotrajsektorskem prispevku* k rasti produktivnosti. Ta se je v letu 2020 ohranil na ravni povprečja v obdobju 2009–2019 (0,8 o. t.) in bil tudi v ciklično ugodnih letih zadnjega desetletja večinoma nižji kot v predhodnem desetletju (1,7 o. t. v povprečju v obdobju 2000–2008).

Slika 5: Vpliv krize zaradi covid-19 v letu 2020 izrazito asimetričen po dejavnostih

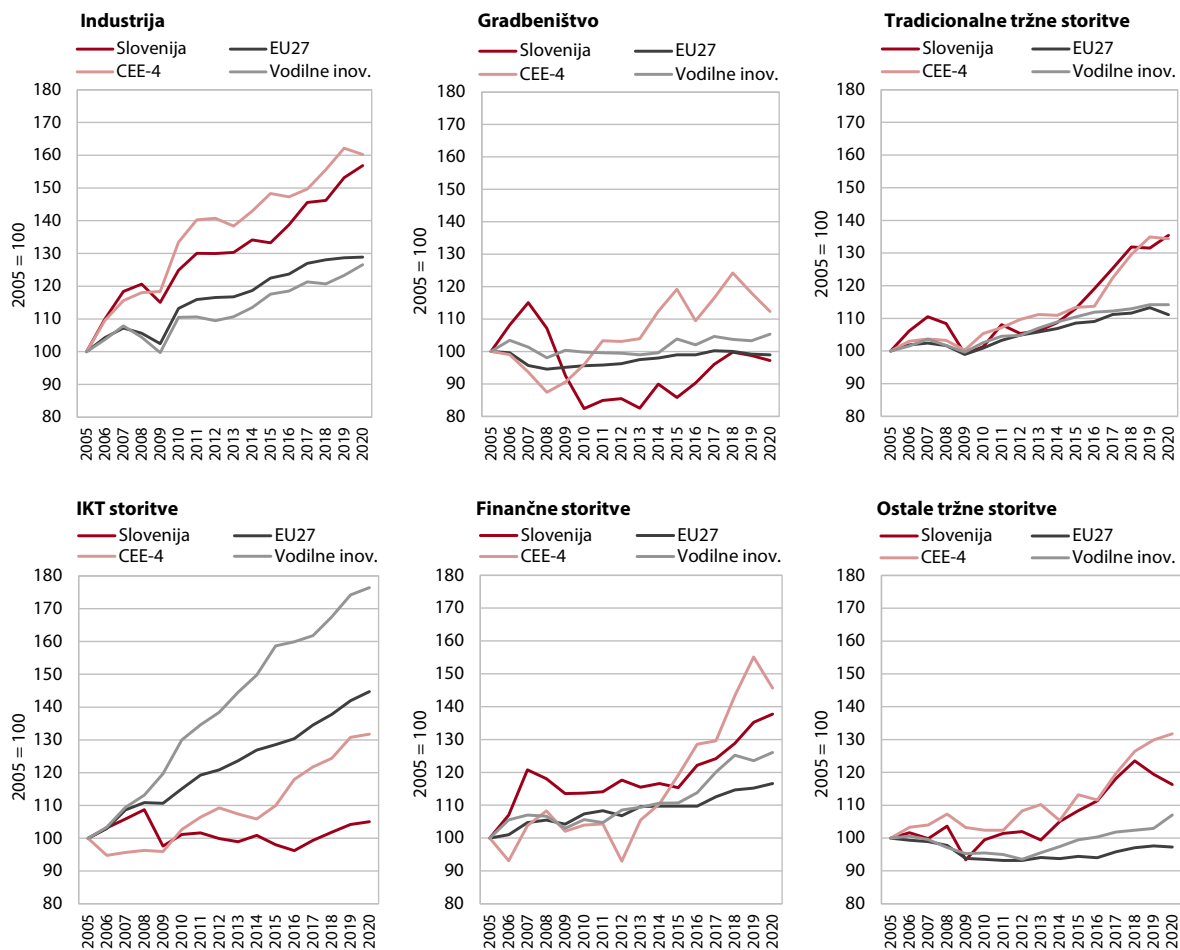
Vir: Eurostat (2022); preračuni UMAR.

Z izjemo storitev IKT in gradbeništva so dolgoročni trendi v večini dejavnosti poslovnega sektorja sicer primerjalno relativno ugodni, a bi jih bilo treba pospešiti s ciljem hitrejšega zaprtja produktivnostne vrzeli. Ne samo raven, tudi hitrost rasti produktivnosti se med dejavnostmi precej razlikuje. V preteklem desetletju se je produktivnost na ravni povprečja EU najhitreje povečevala v storitvah IKT, v Sloveniji pa je bila njihova rast primerjalno zelo skromna. Gre sicer za majhno dejavnost, katere neposreden vpliv na agregatno produktivnost ni velik. Imajo pa storitve IKT večji posredni vpliv, saj omogočajo prenos in uvedbo novih tehnologij in procesov podjetjem iz različnih panog in s tem pozitivno prispevajo k njihovi rasti produktivnosti. Izostanek napredka v dohitevanju produktivnosti povprečja EU je prisoten tudi gradbeništvu, kjer se je v Sloveniji med finančno-gospodarsko krizo potencial občutno znižal. Produktivnost v predelovalnih dejavnostih se je – tudi zaradi intenzivnejše robotizacije in visoke izpostavljenosti mednarodni konkurenci¹² – v preteklosti povečevala relativno hitro. Slovenija je bila v tem delu, najizraziteje v tehnološko zahtevnih predelovalnih dejavnostih, pa tudi širše gledano v industriji, relativno uspešna pri zmanjševanju zaostanka v produktivnosti za povprečjem EU in vodilnimi inovatorkami – dosegala je hitrejšo rast. Podobno velja tudi za tradicionalne tržne storitve (trgovina, promet in gostinstvo), z izjemo nekoliko slabših zadnjih dveh letih pa tudi za ostale tržne storitve (strokovne, znanstvene in tehnične storitve ter druge poslovne storitve).

¹¹ Uspešna podjetja po rasti produktivnosti so prisotna v vseh sektorjih (glej poglavje 4.1.), ravno tako visoke ravni produktivnosti dosegajo tudi podjetja iz sektorjev, v katerih je produktivnost običajno nižja (glej UMAR (2020a)).

¹² Več o povezavi med produktivnostjo, konkurenčnostjo in izvozom gl. UMAR (2020a).

Slika 6: V primerjavi z gibanji produktivnosti v državah EU v zadnjem desetletju manj ugodni trendi le v gradbeništvu in storitvah IKT

Vir: Eurostat (2022); preračuni UMAR.

Opomba: slika prikazuje gibanje realne produktivnosti (dodane vrednosti v stalnih cenah na delovno uro). Poslovni sektor sestavljajo **industrija:** rudarstvo (B), predelovalne dejavnosti (C), oskrba z energijo (D), komunalne storitve (E); **gradbeništvo** (F); **tradicionalne tržne storitve:** trgovina (G), promet (H), gostinstvo (I), **IKT oz. informacijsko-komunikacijske dej.** (J); **finančne storitve** (K); **ostale tržne storitve:** strokovne, znanstvene in tehnične dej. (M), druge poslovne dej. (N).

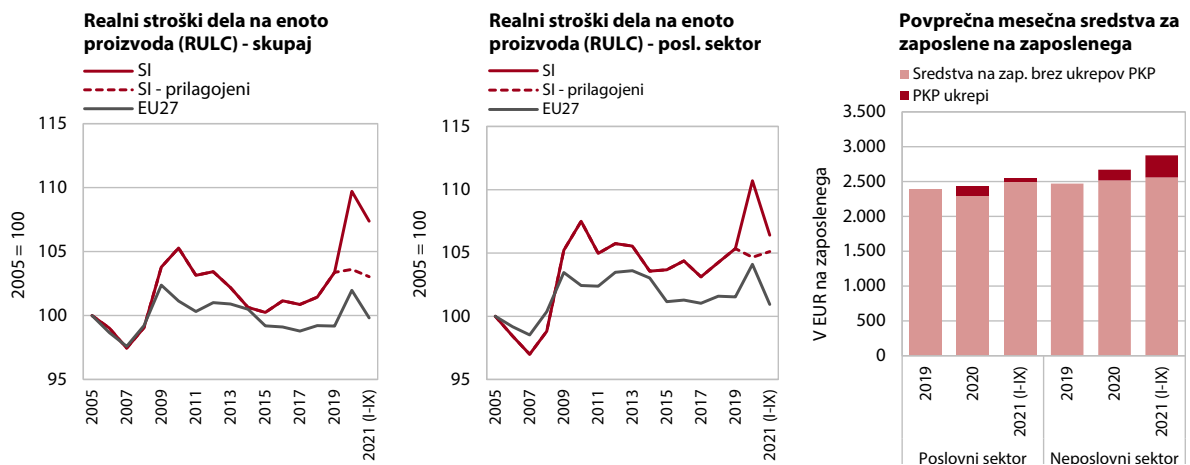
2.2

Konkurenčnost

Kriza zaradi covid-19 je močno otežila spremljanje kazalnikov stroškovne konkurenčnosti, vendar ocenjujemo, da je vpliv na izvozno konkurenčnost zaenkrat manjši kot v predhodni krizi. Stroški dela na enoto proizvoda (ULC) prikazujejo razmerje med produktivnostjo in sredstvi za zaposlene na zaposlenega (v nadaljevanju poenostavljeno plače). Povečanje produktivnosti omogoča rast plač in/ali dobičkov, ne da bi bil pri tem ogrožen konkurenčni položaj podjetja na trgu. Porušeno ravnovesje med njima pa ima lahko dolgotrajnejše posledice, kar se je v Sloveniji zgodilo med finančno-gospodarsko krizo (glej UMAR (2019) in (2020a)). Prvo leto krize zaradi covid-19 je bilo v tem smislu drugačno; vpliv na produktivnost je bil manjši, visoko rast plač (glede na gospodarske razmere, mednarodne primerjave in preteklo krizo) pa so podpirali obsežni vladni ukrepi. 3,5-odstotno nominalno povišanje plač oz. natančneje sredstev za zaposlene na zaposlenega v letu 2020 je po naši oceni v celoti bremenilo državni proračun, dejanski stroški dela podjetij

pa so se znižali precej podobno, kot se je znižala dodana vrednost. Prilagojeni ULC, pri katerih se ne upoštevajo sredstva, ki so bremenila državni proračun, s čimer se bolje odražajo dejanski stroškovni pritiski podjetij, so tako po naši oceni v letu 2020 ostali na ravni sicer visokega predhodnega leta, medtem ko se je v statističnem smislu ta kazalnik v letu 2020 zvišal za 6,1 % (skupaj) oz. za 5,1 % (poslovni sektor). Ker so se ukrepi za ohranjanje delovnih mest in dohodkov zaposlenih med državami razlikovali tako po obsegu kot usmerjenosti, je primerjava statističnih kazalnikov ULC in posledično realnih efektivnih tečajev, deflacioniranih z ULC (REER ulc), zlasti za leto 2020, močno omejena in ne odraža spremembe stroškovnokonkurenčnega položaja izvoznikov.

Slika 7: Lansko zvišanje stroškov dela je bremenilo državni proračun, ne delodajalcev

Vir: SURS (2022), MF (2021), ZRSZ (2021a), FURS (2021); preračuni UMAR.

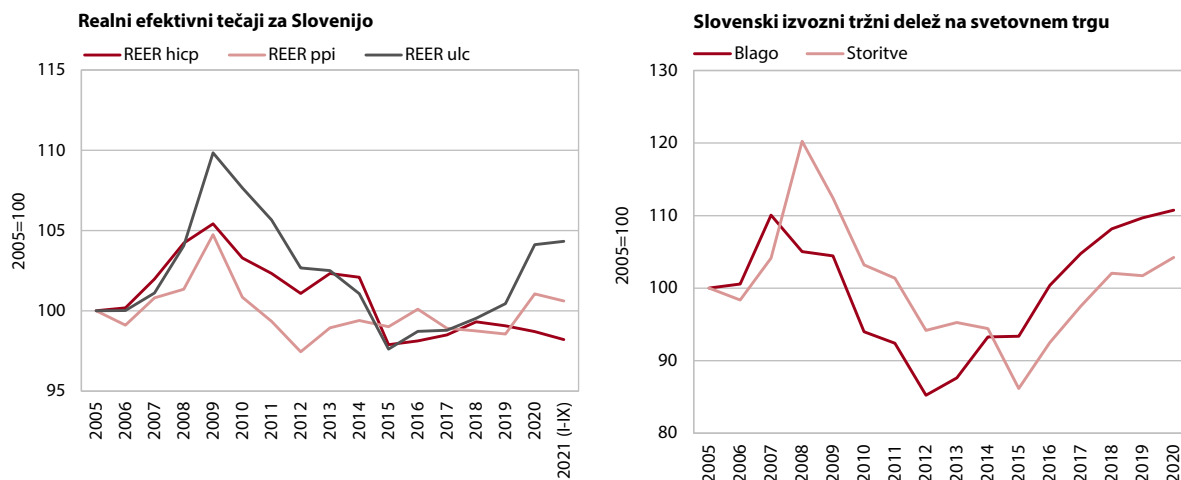
Opomba: Pri prilagojenih RULC je iz sredstev za zaposlene izzvet del, ki je bil v okviru ukrepov PKP financiran iz proračuna in ne v breme delodajalcev (subvencioniranje skrajšanega delovnega časa, čakanje na delo, plačilo prispevkov PIZ zaposlenim, ki so delali, plačilo soc. prisp. za zaposlene na čakanju, karantena, dodatki zaposlenim za delo z obolelimi za covidom-19, dodatki za delo v rizičnih razmerah, krizni dodatki (dec. 2020 in jan. 2021), subvencioniran del minimalne plače ter še nekateri manjši izdatki).

Nakazujejo pa se pritiski na konkurenčni položaj v letu 2021. V prvih treh četrtletjih leta 2021 so izdatki za ukrepe PKP, ki vplivajo na sredstva za zaposlene, sicer ostali visoki, a so bili bistveno bolj usmerjeni v javni sektor. Subvencije, namenjene poslovnemu, tržno usmerjenemu delu gospodarstva, pa so bile nižje kot v letu 2020. Ob rasti plač, ki ni bila več tako močno podprta z izdatki iz proračuna, se kljub močnemu (začasnemu) odboju v produktivnosti prilagojeni stroški dela na enoto proizvoda poslovnega sektorja niso znižali – ohranili so se blizu prepedemični visoki ravni. Povečanje stroškovnih pritiskov izhaja tudi iz visoke rasti cen kovin in drugih surovin ter energentov¹³ na svetovnih trgih od konca leta 2020 (glej tudi poglavje 5.3 in Sliko 60). Stroškovni pritiski so se prelili v cene industrijskih proizvodov pri proizvajalcih, ki so bile septembra 2021 v primerjavi z decembrom 2020 v predelovalnih dejavnostih v povprečju višje za skoraj desetino, v proizvodnji kovin in kovinskih izdelkov pa za 25 %. Realni efektivni tečaj, deflacioniran z indeksom cen industrijskih proizvodov pri proizvajalcih (REER ppi), se je kljub stabilizaciji tečaja

¹³ Slovenija ima relativno močno industrijsko bazo s kovinami povezanih dejavnosti, na katere poleg rasti cen kovin močno vplivajo tudi naraščajoče cene energentov. Zgolj proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov imata skupaj 4,5-odstotni delež v skupni dodani vrednosti (v EU 2 %), so pa kovinski izdelki pomemben vhodni material tudi v vrsti drugih v Sloveniji močno prisotnih dejavnosti (npr. avtomobilski). To delno pojasnjuje tudi nadpovprečen delež uvoza kovin, ki v zadnjih letih predstavlja od 3 do 3,5 % celotnega uvoza (povprečje EU je okoli 1 %).

evra do košarice valut¹⁴ gibal na najvišjih ravneh v zadnjem desetletju. Povečevati se je začela tudi pred tem več let nizka inflacija, ki pa je zaenkrat nižja kot v trgovinskih partnericah, zaradi česar se je realni efektivni tečaj, deflacioniran z inflacijo (REER hicp), ohranil na ugodnih ravneh.

Slika 8: V letu začetka krize zaradi covid-19 brez opaznih znakov poslabšanja konkurenčnosti, a se v zadnjem času stroškovni pritiski povečujejo

Vir: ECB (2022), UN Comtrade (2022), UNCTAD (2021), OECD (2021b); preračuni UMAR.

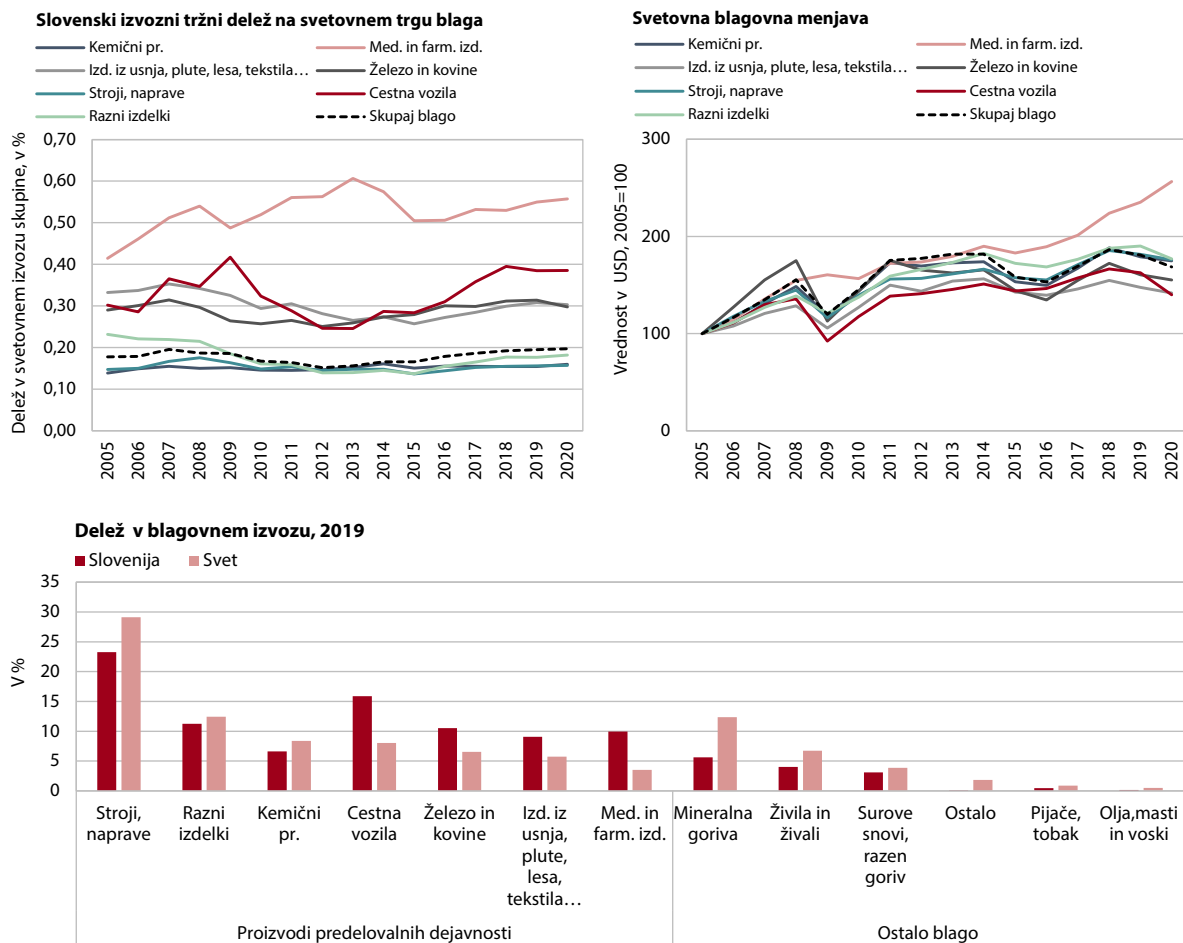
Opomba: Slovenski izvozni tržni delež je izračunan kot razmerje med slovenskim izvozom in svetovnim izvozom. Iz slovenskega blagovnega izvoza je izločen izvoz farmacevtskih izdelkov v Švico, ki pomeni približek močno povečanega izvoza predhodno uvoženih farmacevtskih izdelkov, ki ne odražajo spremembe konkurenčnega položaja, njihov vpliv na gospodarsko aktivnost je neznamenit in ga podatki o izvozu nacionalnih računov ne vključujejo.

Slovenski izvozni tržni delež se je leta 2020 povišal za 1 % na svetovnem trgu blaga in za 0,7 % na trgu EU.

Slovenski izvozni tržni delež na svetovnem trgu blaga se je kljub močnemu padcu v začetnem obdobju pandemije covid-19 v povprečju leta 2020 rahlo povečal. V začetni fazi širjenja epidemije covid-19 po svetu, ki je privedla do močnega znižanja svetovne zunanjetrgovinske menjave, so bile med nadpovprečno prizadetimi nekatere za Slovenijo najpomembnejše trgovinske partnerice (npr. Italija, Francija) in skupine proizvodov (npr. avtomobili). Ta negativen strukturni vpliv na skupni slovenski tržni delež je blažil visok izvozni delež farmacevtskih proizvodov, z močno rastjo povpraševanja med koronakrizo. Kljub ponovnemu poslabšanju epidemičnega stanja sta se v nadaljevanju leta 2020 občutno zvišala svetovni in (še izraziteje) slovenski izvoz, pri čemer je vrednost obeh v zadnjem četrtletju tudi že presegla predepidemične ravni. Slovenski izvozni tržni delež se je tako po prvih ocenah leta 2020 zvišal za 1 % na svetovnem trgu blaga in za 0,7 % na trgu EU.

¹⁴ Potem ko je v začetnem obdobju širjenja epidemije covid-19 po svetu tečaj evra do košarice valut appreciiral, je bil ta v nadaljevanju leta 2020 in prvih treh četrtletjih leta 2021 relativno stabilen oz. je pričel rahlo depreciirati in tako ni bil pomembnejši dejavnik konkurenčnosti slovenskih izvoznikov.

Slika 9: Farmaceutski izdelki so bili tudi v kriznem letu 2020 gonilo rasti slovenskega izvoznega tržnega deleža na svetovnem trgu blaga

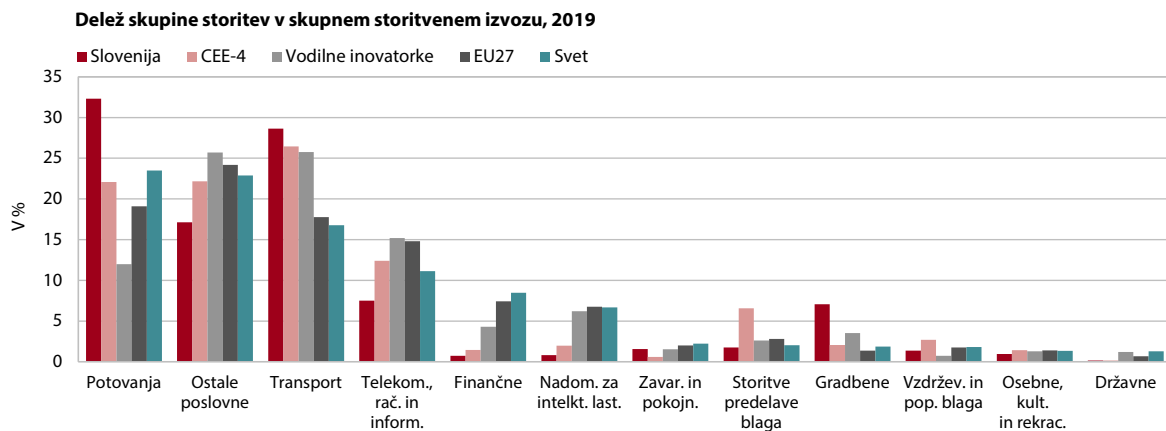
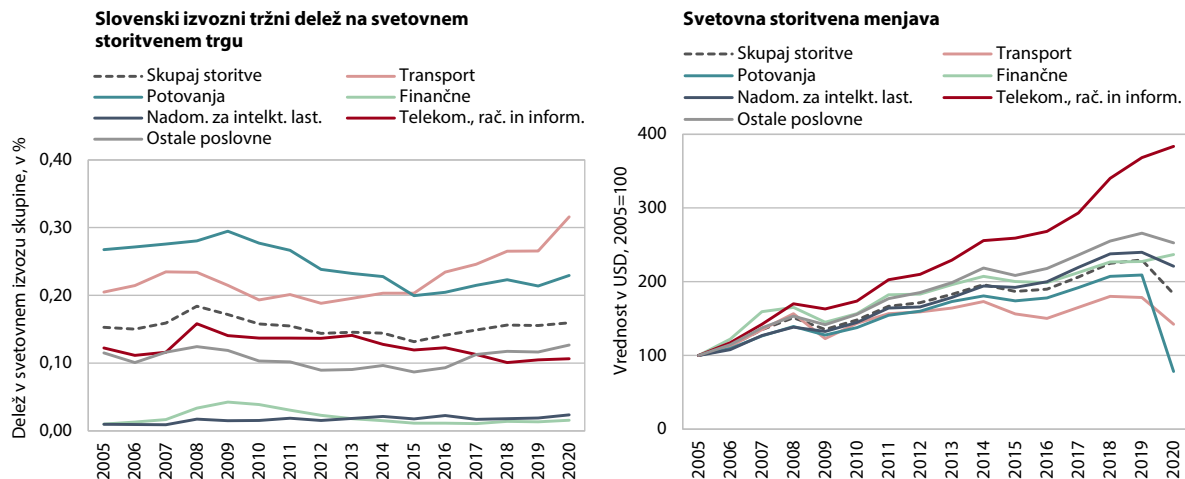

Vir: UN Comtrade (2022), UNCTAD (2021); preračuni UMAR.

Opomba: Svetovna blagovna menjava prikazuje gibanje svetovnega blagovnega izvoza. Na globalni ravni je svetovni izvoz večinoma primerljiv s svetovnim uvozom. Tržni delež je izračunan kot razmerje med slovenskim izvozom in svetovnim izvozom iste skupine blaga. Iz slovenskega blagovnega izvoza je izločen izvoz farmacevtskih izdelkov v Švico, ki pomeni približek močno povečanega izvoza predhodno uvoženih farmacevtskih izdelkov, ki ne odražajo spremembe konkurenčnega položaja, njihov vpliv na gospodarsko aktivnost je neznamenit in ga podatki o izvozu nacionalnih računov ne vključujejo.

Kriza zaradi covid-19 je močno prizadela za Slovenijo najpomembnejši izvozni skupini storitev – potovanja in transport. Pandemija je še bolj neenakomerno vplivala na svetovno storitveno menjavo, v povprečju pa jo je prizadela bolj kot blagovno menjavo. Vrednost svetovnega izvoza storitev je bila v začetku leta 2021 še vedno za več kot desetino nižja kot pred krizo, vrnitev na predpandemične ravni pa bo vsaj v nekaterih segmentih najverjetneje dolgotrajnejša. Omejitveni ukrepi (pa tudi samoomejitveno obnašanje) so najbolj vplivali na zmanjšanje potovanj; dolarska vrednost njihove svetovne menjave se je po podatkih Svetovne trgovinske organizacije v letu 2020 znižala za kar 63 % (slovenski izvoz za 60 %). Z več kot 20-odstotnim znižanjem sledijo transportne storitve (slovenski izvoz za 5 %). Ti dve skupini storitvene menjave predstavljata preko 60 % slovenskega izvoza storitev (svetovno povprečje je 40 %). Po drugi strani ima Slovenija primerjalno nizke izvozne deleže pri nekaterih skupinah storitev, pri katerih se je svetovna menjava povečala tudi v letu 2020: npr. telekomunikacijske, računalniške in informacijske (IKT) ter finančne storitve. Z vidika tujega povpraševanja je bila tako slovenska izvozna specializacija izrazito neugodna.

Slika 10: Slovenski izvoz storitev je večinoma usmerjen na počasneje rastoče storitvene trge, ki jih je hkrati izbruh covida-19 tudi najbolj prizadel

Vir: OECD (2021b), WTO (2022); preračuni UMAR.

Opomba: Svetovna storitvena menjava prikazuje gibanje svetovnega storitvenega izvoza. Na globalni ravni je svetovni izvoz večinoma primerljiv s svetovnim uvozom. Slovenski tržni delež je izračunan kot razmerje med slovenskim izvozom in svetovnim izvozom iste skupine storitev.

Tudi v zadnjih petnajstih letih je bila svetovna menjava skupin storitev, na področju katerih ima Slovenija konkurenčne prednosti, med najpočasneje rastočimi. V svetovnem merilu se je od leta 2005 najhitreje povečevala menjava na znanju temelječih storitev. Tako se je nominalna vrednost izvoza storitev IKT povečala za skoraj štirikrat, za več kot dvainpolkrat pa druge poslovne storitve, ki vključujejo R&R, strokovno in poslovno svetovanje ter tehnične, s trgovino povezane storitve. Med večjimi skupinami po rasti svetovnega izvoza sledijo nadomestila za uporabo intelektualne lastnine in finančne storitve. Najmanj se je vrednost svetovne storitvene menjave od leta 2005 povečala pri transportu in potovanjih, tj. pri dveh skupinah, pri katerih Slovenija poleg gradbenih storitev dosega najvišje izkazane primerjalne prednosti in tržne deleže. Usmerjenost na te počasneje rastoče storitvene trge je omejevala rast skupnega storitvenega tržnega deleža Slovenije, ki ob občasnih nihajih ostaja na podobni ravni kot pred petnajstimi leti¹⁵. Slovenija se v industriji vse bolj usmerja od delovno intenzivnih in nizko tehnološko zahtevnih

¹⁵ Za primerjavo, slovenski izvozni tržni delež na svetovnem trgu blaga se je v obdobju 2005–2019 povečal za dobro desetino in je s skoraj 0,2-odstotnim deležem na svetovnem trgu višji kot storitveni (0,16 %).

■ *Manj je Slovenija konkurenčna pri storitvah, ki temeljijo na znanju, vključno z IKT, kjer visoke tržne deleže in rasti produktivnosti dosegajo zlasti države vodilne inovatorke, prebujajo pa se tudi države višegrajske skupine.*

proizvodov v tiste z višjo tehnološko zahtevnostjo, kar poleg povečevanja tržnega deleža potrjujejo tudi primerjalno ugodna gibanja produktivnosti. Slovenski storitveni sektor po drugi strani močno temelji na tradicionalnih tržnih storitvah, kar bi lahko bilo delno pogojeno z ugodno geografsko lego. Manj pa je bila doslej Slovenija konkurenčna pri storitvah, ki temeljijo na znanju, vključno z IKT, pri katerih npr. visoke tržne deleže in rasti produktivnosti dosegajo zlasti države vodilne inovatorke, prebujajo pa se tudi države višegrajske skupine, ki imajo sicer, podobno kot Slovenija, tradicionalno močnejšo industrijsko bazo.

3 Produktivnost in poslovanje podjetij

3.1 Hitrorastoča podjetja po produktivnosti

3.1.1 Najuspešnejših 5 odstotkov¹⁶

Analiza temelji na prečiščenih podatkih Ajpesa, in sicer na vzorcu 7.153 oz. 10,6 % družb, ki skupaj predstavljajo 57 % skupne dodane vrednosti ter 55 % zaposlenih vseh družb, za katere so razpoložljivi podatki. Med najuspešnejša je bilo vključenih 5 % podjetij z najvišjo rastjo nominalne produktivnosti, in sicer ločeno glede na absolutno ter relativno povečanje produktivnosti¹⁷, med povprečjema obdobjem 2017–2019 in 2014–2016. Za podrobnejši opis metodologije glej prilogo 1.

Med najhitreje rastočimi podjetji po produktivnosti jih je 99 % iz skupine MSP, med katerimi je 43 % mikro podjetij, 49 % malih ter 7 % srednje velikih podjetij, pri čemer manjša podjetja dosegajo tudi višjo rast produktivnosti. Za uvrstitev med 5 % najhitreje rastočih družb v Sloveniji se je morala, skladno z opredeljeno metodologijo, produktivnost družbe bodisi absolutno povečati za vsaj 22.760 evrov oz. v povprečju za okoli 7.600 evrov letno, oz. se je morala ta v obravnavanem obdobju relativno povečati za vsaj 61 %. 5 % podjetij, ki so v obravnavanem obdobju dosegala rast produktivnosti, znaša pri vsakem od obeh meril 241 družb, obe merili hkrati je dosegalo 122 družb, tako da je skupno na seznamu najhitreje rastočih 360 družb. Od teh jih je 99 % iz skupine MSP, med katerimi je 43 % mikro podjetij, 49 % malih ter 7 % srednje velikih podjetij, kar je za 1,2 o. t. več, kot znaša delež MSP v analiziranem vzorcu. V kategorijo najuspešnejših podjetij po produktivnosti so se uvrstila 3 velika ter 24 srednje velikih podjetij. Po relativni rasti produktivnosti so mikro ter mala podjetja produktivnost povečala v povprečju za 102 oz. 92 %, medtem ko so jo srednja oz. velika v povprečju za 86 oz. 70 %. Podobno velja za absolutno povečanje produktivnosti, ki se je npr. pri mikro in malih podjetjih v povprečju povečala za 39.981 evrov oz. 34.603, pri srednjih in velikih pa za 32.101 oz. 32.838 evrov¹⁸.

Tabela 1: Struktura hitrorastočih podjetij po velikosti

Kazalnik	Mikro	Mala	Srednja	Velika	Skupaj	N
Število hitrorastočih podjetij	156	177	24	3	360	
Velikostna struktura hitrorastočih podjetij	43,3 %	49,2 %	6,7 %	0,8 %	100 %	
Število vseh podjetij v vzorcu (za leto 2019)	2858	3343	803	149	7153	
Velikostna struktura vseh podjetij v vzorcu	40,0 %	46,7 %	11,2 %	2,1 %	100 %	
Delež hitrorastočih podjetij med vsemi	5,5 %	5,3 %	3,0 %	2,0 %	5,0 %	
Povprečno abs. povečanje prod. po abs. merilu (evrov)	39.981	34.603	32.101	32.838	36.681	241
Povprečno rel. povečanje prod. po rel. merilu	102 %	92 %	86 %	70 %	96 %	241
Povprečno abs. povečanje prod. vseh vključenih družb (evrov)	31.476	28.254	27.429	32.838	29.634	360
Povprečno rel. povečanje prod. vseh vključenih družb	83 %	75 %	69 %	53 %	78 %	360

Vir: podatki AJPEŠ (b. d.-b), preračun UMAR.

¹⁶ Za podrobnejšo analitiko glej prilogo 7.1.

¹⁷ Gre za produktivnost dela, torej za dodano vrednost na zaposlenega (AOP 188), pri čemer se dodana vrednost izračuna kot kosmati donos od poslovanja (AOP 126), zmanjšan za stroške blaga, materiala in storitev (AOP 128) ter druge poslovne odhodke (AOP 148).

¹⁸ Navedene spremembe se nanašajo ob upoštevanju vključitve družb po absolutnem oz. relativnem merilu posebej, v primeru upoštevanja vključenih družb po obeh merilih hkrati pa se je absolutna produktivnost velikih podjetij povečala bolj kot pri malih oz. mikro podjetjih, najmanj pa se je povečala pri srednje velikih podjetjih.

Najhitreje rastoče družbe po produktivnosti so prisotne v vseh vrstah dejavnosti, kar kaže na to, da imajo ključno vlogo dejavniki na ravni podjetij (in ne sektorjev), se pa delež hitrorastočih podjetij v visokotehnoloških dejavnostih, tj. 9 %, zdi relativno nizek. Med najhitreje rastočimi podjetji po produktivnosti izstopajo po deležu družbe iz dejavnosti trgovine (29 % družb¹⁹) in predelovalnih dejavnosti (z 20 %²⁰). V drugi skupini sledijo gradbeništvo (s 13 %²¹), strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti (z 11 % družb²²) ter promet in skladiščenje (z 10 %²³). V skupini z največjim relativnim povečanjem produktivnosti izstopa zdravstvo in socialno varstvo (povečanje za 175 %²⁴), ki mu sledijo druge raznovrstne poslovne dejavnosti²⁵, gostinstvo²⁶ ter strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti²⁷. Zadnje sicer izstopajo z največjim absolutnim povečanjem produktivnosti, saj so jo povečala za skoraj 43.000 evrov oz. za 15 % več od povprečja hitrorastočih podjetij. Se pa po drugi strani delež hitrorastočih podjetij, ki delujejo znotraj visokotehnoloških dejavnosti²⁸, z 9,2 % podjetij, zdi relativno nizek, ob sicer nadpovprečni verjetnosti za uvrstitev na seznam najhitreje rastočih podjetij po produktivnosti v celotnem vzorcu²⁹. V njihovem okviru se največ družb ukvarja z informacijskimi in komunikacijskimi dejavnostmi, na področju katerih je med hitrorastočimi podjetji sicer 7 % družb, ki pa v skupini najhitreje rastočih dosegajo zgolj povprečno rast (tako po absolutni kot relativni rasti³⁰). Področje kmetijstva, gozdarstva in ribištva je edino področje, na katerem se nobeno podjetje ne uvršča med najhitreje rastoča podjetja.

¹⁹ Znotraj trgovine po deležu prevladujeta posredništvo in trgovina na debelo (z 21 % družb), katerih dinamika rasti je okoli povprečja.

²⁰ Znotraj predelovalnih dejavnosti po deležu družb izstopajo proizvodnja kovinskih izdelkov (4 %), proizvodnja, popravila in montaža strojev in naprav (4 %) ter tudi bolj tradicionalno obarvana obdelava, predelava in proizvodnja izdelkov iz lesa (3 %). Njihova rast produktivnosti je hkrati okoli povprečja, medtem ko v relativnem smislu izstopata bolj tradicionalna proizvodnja nekovinskih mineralnih izdelkov na eni strani ter tehnološko bolj zahtevna proizvodnja računalnikov, elektronskih in optičnih izdelkov na drugi.

²¹ Znotraj gradbeništva največ dinamičnih podjetij deluje na področju specializiranih gradbenih del (9 %), ki pa v skupini najuspešnejših sicer dosegajo podpovprečne rezultate.

²² V okviru strokovnih, znanstvenih in tehničnih dejavnosti je največ družb iz oddelkov arhitekturno in tehnično projektiranje (6 %), oglaševanje in raziskovanje trga (3 %) ter znanstvenoraziskovalna in razvojna dejavnost (z 1 %), ki vse dosegajo opazno nadpovprečno rast produktivnosti.

²³ Znotraj te dejavnosti se 5 % družb ukvarja s kopenskim prometom, 4 % pa s skladiščenjem in spremljajočimi prometnimi dejavnostmi.

²⁴ Ob čemer sta na tem področju vključeni le dve takšni podjetji, s povprečno 8 zaposlenimi.

²⁵ 130-odstotno povečanje, predvsem zaradi oddelka dajanje v najem in zakup.

²⁶ 115-odstotno povečanje, ki ga je realiziralo 11 družb, ki imajo v povprečju 15 zaposlenih. Navedeno kaže, da kljub nizki povprečni produktivnosti vključenih gostinskih podjetij (ki znaša 53 % povprečja podjetij iz vzorca) takšna podjetja vseeno prispevajo k pospeševanju rasti produktivnosti in so torej tudi relevantna z vidika ekonomskih politik.

²⁷ 114-odstotna rast produktivnosti, ki jo je ustvarilo 27 družb s povprečno 19 zaposlenimi.

²⁸ Njihova opredelitev temelji na klasifikaciji Eurostata, pri kateri sta med predelovalnimi dejavnostmi kot visokotehnološka opredeljena oddelka 21 in 26, med visokotehnološkimi na znanju temelječimi storitvami pa oddelki 59–63 ter 72.

²⁹ Delež družb iz visokotehnoloških dejavnosti v celotnem vzorcu znaša 6,6 %.

³⁰ Navedeno velja tudi za oddelk Računalniškega programiranja, svetovanja in drugih s tem povezanih dejavnosti, katerih tako absolutna kot relativna rast zaostajata za povprečjem skupine najuspešnejših (za 6 oz. 4 %). Na področju telekomunikacijskih dejavnosti se med najhitreje rastoča podjetja po produktivnosti uvršča le eno mikro podjetje.

■ Tabela 2: Struktura 5 % najhitreje rastočih podjetij po produktivnosti ter 25 % najhitreje rastočih velikih podjetij po področjih klasifikacije SKD³¹

SKD1	Ime	5% vseh		25% velikih	
		Št.	%	Št.	%
2	Rudarstvo	1	0,3%		
3	Predelovalne dejavnosti	72	20,0%	16	53,3%
5	Oskrba z vodo, ravnanje z odpadki in odpadki, saniranje okolja	4	1,1 %	1	3,3 %
6	Gradbeništvo	47	13,1 %	3	10 %
7	Trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil	104	28,9 %	5	16,7 %
8	Promet in skladiščenje	36	10 %	1	3,3 %
9	Gostinstvo	12	3,3 %	1	3,3 %
10	Informacijske in komunikacijske dejavnosti	25	6,9 %	1	3,3 %
13	Strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti	41	11,4 %		
14	Druge raznovrstne poslovne dejavnosti	8	2,2 %	2	6,7 %
16	Zdravstvo in socialno varstvo	5	1,4 %		
17	Kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti	4	1,1 %		
18	Druge dejavnosti	1	0,3 %		
	Skupaj	360	100 %	30	100 %

Vir: podatki AJPEŠ (b. d.-b), preračun UMAR.

Najhitreje rastoča podjetja po produktivnosti prihajajo iz vseh statističnih regij: skoraj polovica jih je iz osrednjeslovenske regije, po deležu med vsemi podjetji v regiji pa je največ hitrorastočih v primorsko-notranjski regiji. Največ hitrorastočih podjetij, tj. 48 %, je v osrednjeslovenski regiji, sledijo pa podravska, gorenjska in savinjska regija (s po 11, 9 in 8 % vseh). A primerjava deleža hitrorastočih glede na vsa podjetja v regiji pokaže³², da je teh največ v primorsko-notranjski regiji (8 %), sledijo pa osrednjeslovenska, jugovzhodna Slovenija ter obalno-kraška regija (s po 7, 6 in 5 %). V absolutnem smislu se je produktivnost v povprečju najbolj povečala družbam v osrednjeslovenski, obalno-kraški ter gorenjski regiji, v relativnem pa v zasavski, goriški ter obalno-kraški regiji. Po drugi strani je najnižji delež hitrorastočih podjetij po produktivnosti med podjetji v posavski (1 %), goriški, zasavski, pomurski ter koroški regiji (v zadnjih štirih s po 3 %). Hitrorastoča podjetja iz podravske, koroške in posavske regije so bila pri tem v skupini s primerjalno manjšim povečanjem tako absolutne kot relativne produktivnosti glede na hitrorastoča podjetja iz drugih regij.

■ Stroški dela v dodani vrednosti najhitreje rastočih podjetij po produktivnosti predstavljajo 50 % oz. 21 o. t. manj kot to velja za vsa podjetja v vzorcu.

Hitrorastoča podjetja po produktivnosti so bolj donosna, donosnost tudi hitreje povečujejo, več vlagajo, hkrati pa imajo v povprečju za 23 % višje plače³³, ki jih povečujejo še enkrat hitreje od celotnega vzorca podjetij, hkrati pa tudi nadpovprečno zaposlujejo. Z vidika uspešnosti poslovanja najhitreje rastočih podjetij po produktivnosti dela so ta kapitalsko še enkrat bolj intenzivna od celotnega vzorca, prav tako pa so podjetja med letoma 2014 in 2019 več kapitalsko vlagala. To se odraža v bistveno višji donosnosti, ki so jo, za razliko od vseh podjetij v vzorcu, katerih donosnost je stagnirala, v obdobju 2014–2019 tudi opazno povečala. Stroški dela v dodani vrednosti predstavljajo 50 % oz. 21 o. t. manj, kot to velja za vsa podjetja v vzorcu, pri čemer so najhitreje rastoča podjetja ta delež v obdobju 2014–2018, za razliko od vseh, močno zmanjšala. Navedeno ne gre na račun plač, ki ne samo, da so v najhitreje rastočih podjetjih višje (v povprečju za 23 %), pač pa so se med letoma 2014 in 2019 v teh podjetjih povečale hitreje, in

³¹ Za podrobnejšo klasifikacijo na ravni oddelkov glej poglavje 7.1.2.

³² Glej pregledno tabelo v naslednjem podpoglavju.

³³ Izračunane kot strošek dela (AOP 139) na zaposlenega (AOP 188).

sicer še enkrat hitreje glede na vsa podjetja v vzorcu. Hkrati se je število zaposlenih med najhitreje rastočimi po produktivnosti v povprečju povečalo za dve tretjini. Kar zadeva delež izvoza v prihodkih, je sicer mogoče najti oba ekstrema, torej nikakršno ali popolno izvozno usmerjenost, a hkrati velja, da so najhitreje rastoča podjetja po produktivnosti v povprečju bolj usmerjena v izvoz, svojo izvozno usmerjenost pa tudi hitreje povečujejo.

Tabela 3: Uspešnost poslovanja 5 % najhitreje rastočih podjetij po produktivnosti ter 25 % velikih podjetij glede na celoten vzorec podjetij

Kazalnik	Celoten vzorec podjetij	5 % najhitreje rastočih	25 % velikih
Donosnost prihodkov (2019)	4,3 %	9,4 %	8,6 %
Stroški dela na zaposlenega (2019)	26.849	33.088	30.695
Opremljenost dela s sredstvi (2019)	119.473	240.941	188.792
Delež stroškov dela v dodani vrednosti (2018)	71 %	50 %	57 %
Delež izvoza v prihodkih (2019)	23 %	34 %	48 %
Rast donosnosti prihodkov (2014–2019)	0,1 o. t.	5,9 o. t.	5,7 o. t.
Rast povprečnega števila zaposlenih (2014–2019)	44 %	67 %	36 %
Rast stroškov dela na zaposlenega (2014–2019)	17 %	36 %	19 %
Rast opremljenosti dela s sredstvi (2014–2019)	-12 %	21 %	5 %
Rast stroškov dela v dodani vrednosti (2014–2018)	0 o. t.	-33 o. t.	-9 o. t.
Rast deleža izvoza v prihodkih (2014–2019)	3 o. t.	6 o. t.	2 o. t.

Vir: podatki AJPES (b. d.-b), preračun UMAR.

Opomba: Za opredelitev kazalnikov glej (Povšnar idr., 2020). Pri stroških dela v dodani vrednosti je v letu 2019 prišlo do težko pojasnljivega skoka navzgor, zato je kot končno leto upoštevano leto 2018, kar je skladno s časovno vrsto.

Uspešna podjetja z visoko rastjo produktivnosti je mogoče najti v vseh tržnih, pogosto nižnih segmentih, od visokotehnoloških do storitvenih in predelovalnih dejavnosti, ki ponujajo tako končne kot vmesne produkte.

Na podlagi kvalitativne analize najhitreje rastočih podjetij po produktivnosti je mogoče oceniti, da je med njimi precej nižnih, in torej bolj specializiranih podjetij, pogosto na področjih, na katerih je Slovenija primerjalno konkurenčnejša (npr. proizvodnja in obdelava kovin). V segmentu predelovalnih dejavnosti hitrorastoča podjetja po produktivnosti ponujajo tako končne kot vmesne produkte, zato se to ne zdi ključni dejavnik njihove rasti. Znotraj visokotehnoloških dejavnosti je veliko podjetij s področja elektronike, programiranja in avtomatizacije oz. z IT-jem povezanih podjetij: npr. na področju telekomunikacijskih rešitev, pa tudi vzpostavljanja širokopasovnih omrežij na podeželju, na področju procesiranja plačil, na področju internetnega marketinga, izdelovanja elektronskih igralnih avtomatov ali na področju kontrolnih sistemov za električno mobilnost. V tem segmentu je sicer relativno malo zagonskih podjetij. Obstaja pa zato vrsta prodornih podjetij na ostalih področjih, ki metodološko sicer niso prepoznana kot tehnološko zahtevna, kar pa ne velja nujno za konkretna podjetja. Tako so npr. med najhitreje rastočimi podjetji po produktivnosti uspešna podjetja s področja zdravja in medicine (tako na proizvodni kot na storitveni strani), proizvodnje gradbenih materialov ali objektov, na področju pohištva, turizma, pa tudi nišna podjetja v manj tipičnih segmentih sicer dinamičnih sektorjev: kot je proizvodnja arom in živilskih sestavin na področju kemikalij in kemičnih izdelkov ali proizvodnja orožja. Tudi v storitvenem delu se zdi, da so nekoliko bolj zastopana bolj specializirana podjetja, npr. na področju prometa in skladiščenja, arhitekturnega in tehničnega projektiranja, pa tudi na področjih, ki vključujejo določeno javno-zasebno razsežnost, npr. na področju šolstva (npr. ko gre za informacijske rešitve za delovanje šol) ali medicine (npr. na področju rehabilitacije). Seveda pa je med dinamičnimi podjetji po rasti produktivnosti tudi vrsta podjetij, katerih uspešnost temelji na običajnih tržnih nihanjih (npr. na področju trgovine), ali pa dosegajo visoko rast npr. zaradi zastopstva multinacionalnih podjetij. Opaziti pa

je tudi primere podjetij, ki so bolj odvisna od dinamike domačega gospodarstva in/ali ekonomskih politik, npr. kapitalsko intenzivna podjetja na področju gradbeništva (npr. tovarne asfalta).

3.1.2

Najhitreje rastoča velika podjetja

Glede na to, da velike družbe po podatkih Ajpesa ustvarijo preko 43 % dodane vrednosti in so med 5 % najhitreje rastočih podjetij po produktivnosti le 3 velika, smo dodatno analizirali še 25 % najuspešnejših velikih podjetij, ki dosegajo rast produktivnosti³⁴. Skupaj merila izpolnjuje 30 podjetij, ki so za uvrstitev na seznam morala v obdobju 2017–2019 glede na obdobje 2014–2016 produktivnost povečati absolutno za vsaj 6.841 evrov oz. relativno za vsaj 18 %, pri čemer je povprečno povečanje produktivnosti v tej skupini po absolutnem kriteriju znašalo 13.302 evra, relativno pa 30 %. Opređeljene spodnje meje so sicer postavljene relativno nizko, vseeno pa so nad ciljnim povprečnim letnim, tako absolutnim kot relativnim, povečanjem produktivnosti skladno s Slovensko industrijsko strategijo 2021–2030 (Vlada RS, 2021).

Med dinamičnimi velikimi podjetji jih več kot polovica deluje v predelovalnih dejavnostih, ni pa izvozno usmerjenih na znanju temelječih velikih storitvenih podjetij. Glede na sektorsko strukturo več kot polovica družb (53 %) prihaja iz predelovalnih dejavnosti, sledita trgovina (s 17 %) in gradbeništvo (z 10 %). Na bolj podrobni ravni oddelkov so najhitreje rastoča velika podjetja po produktivnosti sektorsko precej bolj razpršena, saj sta, razen ko gre za trgovino (kjer so dejavna 4 podjetja), v vseh ostalih oddelkih prisotni do največ dve podjetji (glej poglavje 7.1.2). Je pa hkrati opaziti odsotnost velikih, izvozno usmerjenih, na znanju temelječih storitvenih podjetij.

V skupini 25 % najuspešnejših velikih podjetij sta v primerjavi z regionalno pokritostjo 5 % najuspešnejših podjetij nadpovprečno zastopani savinjska in posavska regija, medtem ko v koroški, primorsko-notranjski, zasavski ter obalno-kraški regiji ni nobenega velikega dinamičnega podjetja. Z vidika regionalne pokritosti (glej Tabelo 4) ima osrednjeslovenska regija s 47 % primerljiv delež najbolj dinamičnih velikih podjetij, kot to velja za najboljših 5 % podjetij. Toda v primeru velikih podjetij sledi savinjska regija s 13 % podjetij, s po 10 % pa podravska in gorenjska regija. Ob upoštevanju teritorialne porazdelitve velikih podjetij je delež hitrorastočih podjetij po produktivnosti v regiji najvišji v Posavju, sledita osrednjeslovenska in jugovzhodna Slovenija, podoben delež pa imata tudi podravska in savinjska regija. Absolutno se je produktivnost glede na povprečje Slovenije sicer najbolj povečala v velikih podjetjih iz osrednjeslovenske in gorenjske regije, v relativnem smislu pa izstopajo velika podjetja iz savinjske regije. Nobenega velikega hitrorastočega podjetja po produktivnosti ni v koroški, primorsko-kraški, zasavski ter obalno-kraški regiji.

³⁴ Med najhitreje rastočimi velikimi podjetji po produktivnosti je bilo upoštevanih 25 % podjetij, ki so v obravnavanem obdobju dosegala rast produktivnosti, kar pa ne velja za vsa podjetja iz vzorca, zato končni delež hitrorastočih med vsemi velikimi podjetji znaša 20 %. K nižjemu deležu v celotnem vzorcu je prispevalo tudi, da je v skupini velikih podjetij obe merili, absolutno in relativno, hkrati izpolnjevalo kar 20 od 30 podjetij.

Tabela 4: Struktura 5 % najbolj dinamičnih podjetij ter 25 % najbolj dinamičnih velikih podjetij po statističnih regijah

# Šifra regije	Regija	5 % vseh			25 % velikih		
		Št.	% vseh podjetij	% podj. v regiji	Št.	% vseh podjetij	% podj. v regiji
1	Pomurska	7	2 %	3 %	1	3 %	14 %
2	Podravska	41	11 %	4 %	3	10 %	21 %
3	Koroška	6	2 %	3 %			
4	Savinjska	29	8 %	4 %	4	13 %	21 %
5	Zasavska	3	1 %	3 %			
6	Posavska	2	1 %	1 %	2	7 %	50 %
7	JV Slovenija	26	7 %	6 %	2	7 %	22 %
8	Osrednjeslovenska	172	48 %	7 %	14	47 %	24 %
9	Gorenjska	31	9 %	4 %	3	10 %	16 %
10	Primorsko-notranjska	12	3 %	8 %			
11	Goriška	10	3 %	3 %	1	3 %	11 %
12	Obalno-kraška	21	6 %	5 %			
	Skupaj	360	100 %	5 %	30	100 %	20 %

Vir: podatki AJPES (b. d.-b), preračun UMAR.

Velika hitrorastoča podjetja po produktivnosti so tako v domači kot tuji lasti, so bolj usmerjena v končne produkte, z vidika poslovanja pa so bolj donosna, a hkrati kapitalsko vlagajo manj kot 5 % najuspešnejših podjetij. Podobno kot velja za 5 % najhitreje rastočih podjetij po produktivnosti, so tudi najuspešnejša velika podjetja še enkrat bolj donosna kot ostala podjetja iz vzorca, pri čemer donosnost tudi enako hitro povečujejo kot 5 % najhitreje rastočih (glej Tabelo 3). Glede na vsa podjetja v vzorcu so kapitalsko precej bolj intenzivna (za 58 %), a hkrati manj od 5 % najhitreje rastočih (za 22 %), pri čemer pa kapitalsko opremljenost tudi povečujejo počasneje kot 5 % najhitreje rastočih. Plače³⁵ so sicer višje kot pri celotnem vzorcu, a se povečujejo z enako dinamiko kot pri ostalih podjetjih, zaposlenost pa sicer raste počasneje, a ob višjem izhodišču. Stroški dela v dodani vrednosti znašajo 57 %, kar je opazno manj kot pri celotnem vzorcu, pri čemer se ta delež še naprej zmanjšuje, a počasneje, kot to velja za 5 % najhitreje rastočih. Med 25 % najhitreje rastočih velikih podjetij jih je polovica usmerjena na tuji, polovica pa na domači trg³⁶, a med njimi prevladujejo podjetja, usmerjena v končne produkte. Z vidika lastniške strukture so najhitreje rastoča velika podjetja po produktivnosti tako v domači kot tuji rasti, pri čemer rahlo prevladujejo zadnji.

³⁵ Za definicijo glej prejšnje podpoglavje.³⁶ Kot meja za usmerjenost na tuji oz. domači trg je bilo uporabljeno merilo 50-odstotnega deleža čistih prihodkov od prodaje na tujem trgu v celotnih čistih prihodkih od prodaje.

3.2

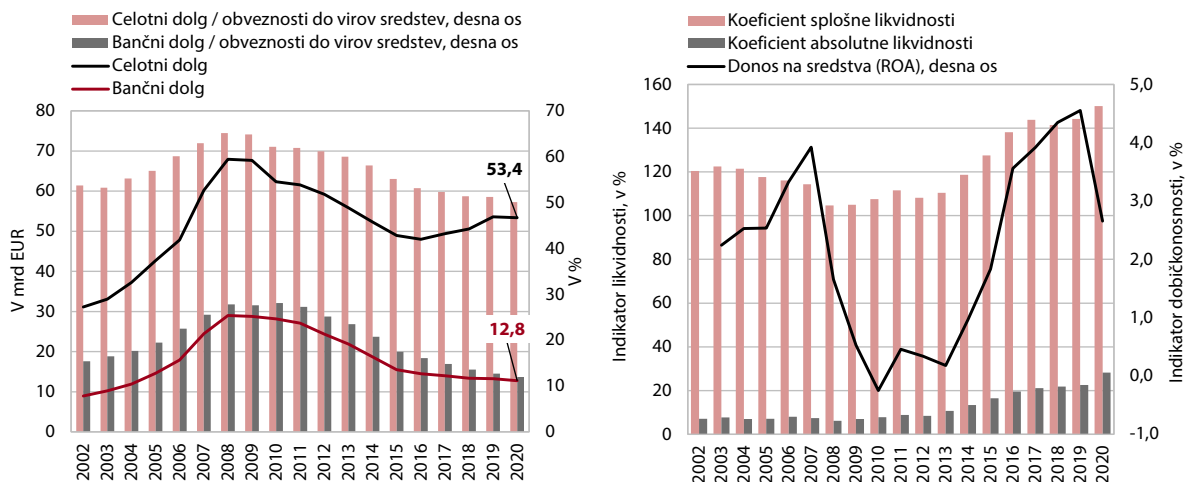
Vpliv covid-19 na finančno stanje podjetij z oceno potencialnega obsega stečajev

3.2.1

Finančno stanje podjetniškega sektorja

V letu izbruha epidemije covid-19 se je večina kazalnikov zadolženosti in likvidnosti ob pomoči državnih ukrepov še izboljšala, dobičkonosnost podjetniškega sektorja pa se je močno zmanjšala. Zadolženost in prezadolženost³⁷ sta po večini kazalnikov vrh dosegli leta 2009, nato pa sta se do leta 2016 zniževali, v zadnjih letih pred epidemijo pa se je celotni dolg³⁸ podjetij ponovno nekoliko zvišal, medtem ko se je bančni dolg stalno zmanjševal. Leta 2020 se je večina kazalnikov zadolženosti ponovno znižala, po naši oceni tudi zaradi obsežnih vladnih ukrepov za blaženje posledic epidemije.³⁹ Celotni in finančni dolg sta tako ostala pod ravno iz leta 2007, bančni dolg pa celo pod ravno iz leta 2005 (Slika 11). Prav tako se je sposobnost podjetij za odplačevanje dolgov po večini kazalnikov še izboljšala in pri večini dosegla najboljše vrednosti v celotnem opazovanem obdobju (po letu 2006).⁴⁰ Prezadolženost se je leta 2020 prvič po letu 2009 (ko je tudi dosegla vrh) rahlo zvišala, a še vedno ostala blizu najnižje ravni v celotnem opazovanem obdobju (Slika 12). Tudi likvidnost podjetniškega sektorja se je v letu 2020 po vseh kazalnikih še okrepila in dosegla najugodnejše vrednosti v celotnem opazovanem obdobju. Kazalniki donosnosti pa so se zaradi spoprijemanja s krizo precej znižali (Slika 11).

Slika 11: V kriznem letu 2020 sta se zadolženost in likvidnost nadalje izboljšali; dobičkonosnost pa se je precej znižala

Vir: AJ PES (b. d.-b); preračuni UMAR.

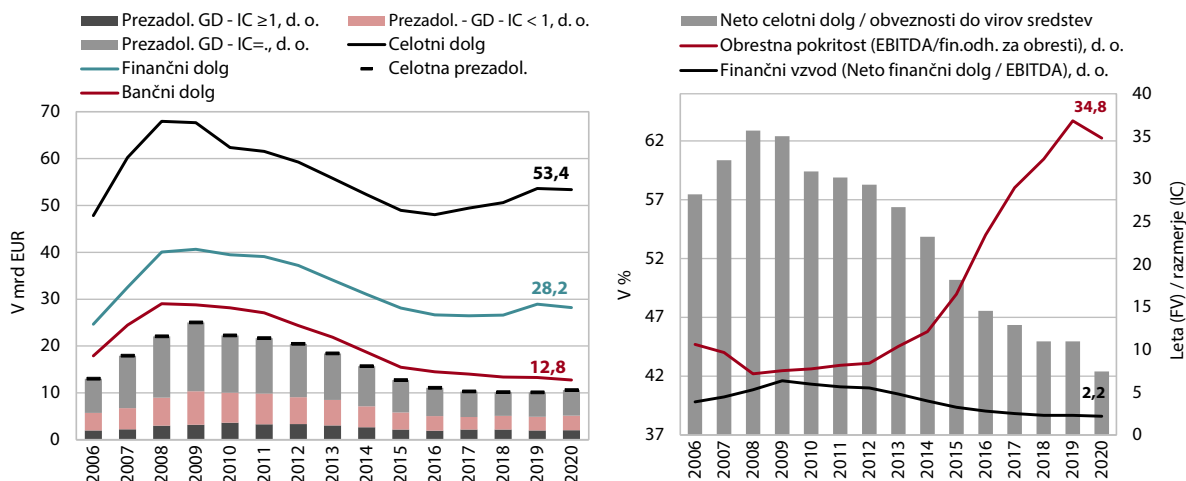
³⁷ Prezadolženost je merjena kot vsota neto finančnega dolga (t. i. finančni dolg brez denarnih sredstev), ki je višji od petkratnika EBITDA (če je $FV \geq 5$), ali kot vsota celotnega neto finančnega dolga (če je $EBITDA < 0$). EBITDA (angl. Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization) je prosti denarni tok iz poslovanja (dobiček pred obrestmi, davki, deprecijacijo in amortizacijo). FV – finančni vzvod (t. i. neto finančni dolg/EBITDA).

³⁸ Celotni dolg zajema finančne (znotraj tega bančne), poslovne in ostale obveznosti podjetij.

³⁹ Za pregled likvidnostnih ukrepov gl. Lušina in Tavčar (2021). Že pred izbruhom epidemije so bila podjetja dobro likvidna in dobičkonosna, nato pa se je v epidemiji ob različnih ukrepih njihova likvidnost še okrepila. Prav tako ob visoki negotovosti v gospodarstvu niso bila naklonjena investiranju.

⁴⁰ Kazalnika za celotni dolg in bančni dolg v obveznostih do virov sredstev sta dosegla najugodnejše vrednosti v celotnem opazovanem obdobju (od leta 2002; Slika 11). Pred epidemijo se je sposobnost odplačevanja dolgov najprej izboljševala, predvsem zaradi razdolževanja, v zadnjem obdobju pred epidemijo, ko se je zadolženost po nekaterih kazalnikih že začela krepiti, pa zaradi izboljševanja poslovnih rezultatov (EBITDA, ki se je v povprečju zviševala že od leta 2010, izraziteje v zadnjih šestih letih pred epidemijo, s pojavom epidemije pa se je znižala za okoli 6 %).

Slika 12: Sposobnost podjetniškega sektorja za odplačevanje dolgov se je v letu 2020 po večini kazalnikov izboljšala; prezadolženost pa se je prvič po letu 2009 rahlo zvišala

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: Prezadol. – prezadolženost (neto koncept); GD – IC – gospodarske družbe z obrestno pokritostjo (EBITDA / obresti); FV – finančni vzvod; IC = . - gospodarske družbe, ki imajo finančne odhodke za obresti enake nič – obrestna pokritost; d. o. – desna os.

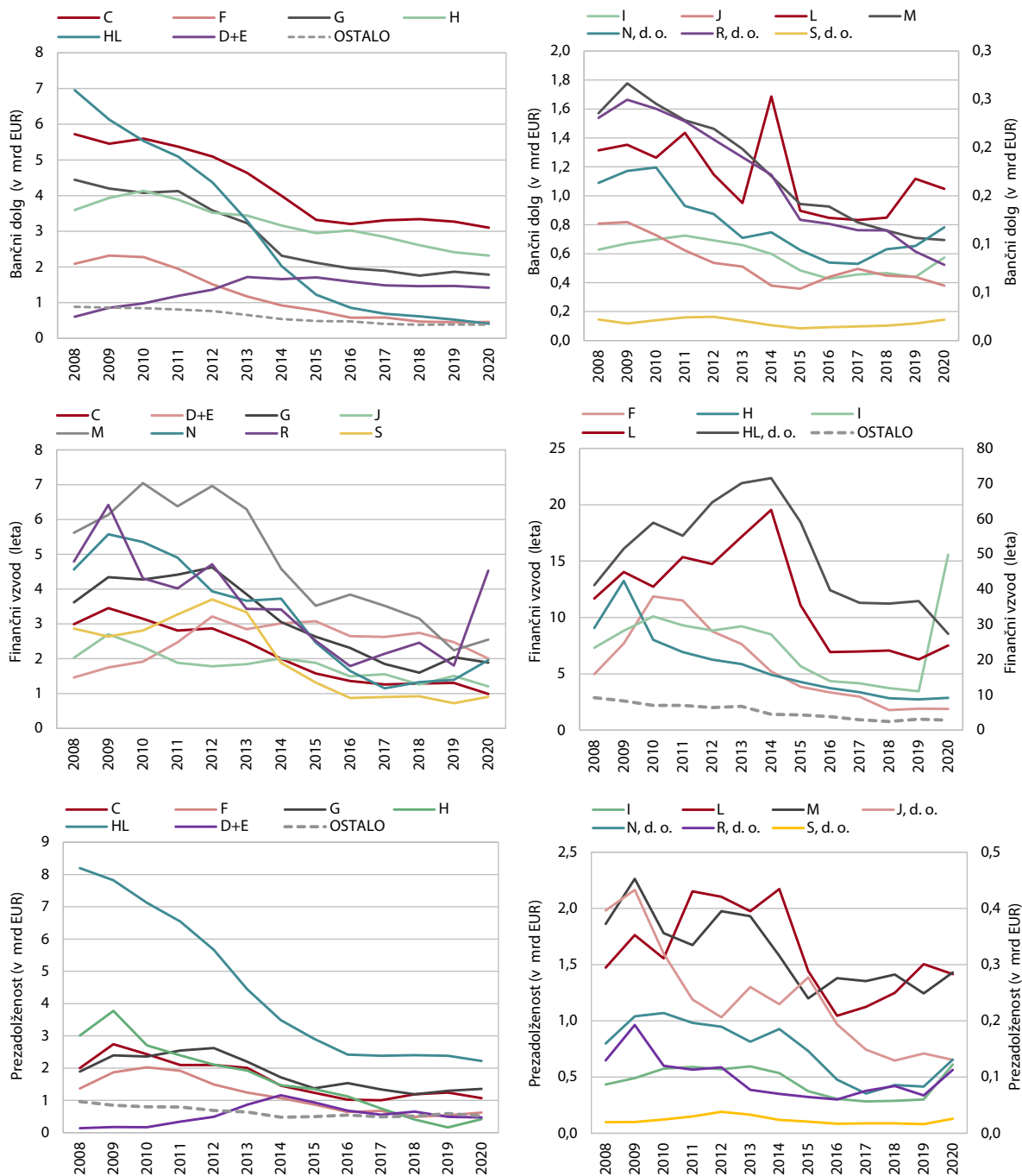
Ob ohranjanju razmeroma dobrega splošnega finančnega stanja podjetij se je v letu 2020 finančni položaj v določenih segmentih gospodarstva precej poslabšal, zlasti v storitvenih dejavnostih, ki so bile v skladu z ukrepi za preprečevanje širjenja virusa vsaj nekaj časa zaprte.⁴¹ Bančni dolg se tako v letu 2020 ni nadalje zmanjšal le v gostinstvu, drugih dejavnostih, drugih raznovrstnih poslovnih dejavnostih in gradbeništvu (Slika 13).⁴² Prav tako se je leta 2020 sposobnost odplačevanja dolgov, merjena kot finančni vzvod (t. i. neto finančni dolg/EBITDA), v nekaterih segmentih gospodarstva poslabšala, predvsem v podjetjih, katerih zadolženost se je ob precejšnjem znižanju prostega denarnega toka iz poslovanja (EBITDA) še povečala ali pa so se razdolžila precej manj, kot se jim je zmanjšal denarni tok. Finančni vzvod se je tako povečal v gostinstvu (kjer je bil najvišji v celotnem opazovanem obdobju – 15,6 leta), nepremičninski dejavnosti, drugih raznovrstnih poslovnih dejavnostih, strokovno-tehničnih dejavnostih in drugih dejavnostih.⁴³ Kljub poslabšanju sposobnosti odplačevanja dolgov v nekaterih dejavnostih pa finančni vzvod še vedno večinoma dosega najboljše vrednosti v celotnem opazovanem obdobju (od 2006), razen v: holdingih in lizingih (kjer je kljub precejšnjemu izboljšanju po letu 2014 še vedno najslabši – okoli 27 let), energetiki (kjer ostaja relativno nizek), gostinstvu in kulturno-razvedrilnih dejavnostih (Slika 13).

⁴¹ Najbolj prizadete tržne storitvene dej.: gostinstvo (I; katerega del je tudi turizem), druge raznovrstne poslovne dej. (N; katerih del so tudi potovalne in zaposlitvene agencije), kulturne, razvedrilne in rekreacijske dej. (R), druge dej. (S; katerih del so tudi pralnice, frizerji, kozmetične in pedikerske dej. in dej. za nego telesa) ter promet in skladiščenje (H; predvsem del, ki je močno vezan na turizem).

⁴² Za dinamiko bančnega dolga po ostalih kategorijah podjetij (izvozna usmerjenost, velikost, starost, tehnološka zahtevnost in intenzivnost uporabe znanja) gl. Sliko 2 v Prilogi 2.

⁴³ Za dinamiko finančnega vzvoda po ostalih skupinah podjetij (izvozna usmerjenost, velikost, starost, tehnološka zahtevnost in intenzivnost uporabe znanja) gl. Sliko 3 v Prilogi 2.

Slika 13: V prvem letu epidemije so se bančni dolg, finančni vzvod in prezadolženost zvišali zlasti v tržnih nefinančnih storitvenih dejavnostih⁴⁴

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: Finančni vzvod – Neto finančni dolg/EBITDA; Prezadolženost – neto koncept; C – predelovalne dej., D+E – energtika (oskrba z električno energijo, plinom in paro ter oskrba za vodo; ravnanje z odpadki in odpadki; saniranje okolja), F – gradbeništvo, G – trgovina; vzdrževanje in popravila motornih vozil, H – promet in skladiščenje, I – gostinstvo, J – informacijske in komunikacijske dej., HL – holdingi in lizingi, L – poslovanje z nepremičninami, M – strokovne, znanstvene in tehnične dej., N – druge raznovrstne poslovne dej., R – kulturne, razvedrilne in rekreacijske dej., S – druge storitvene dej., OSTALO (A, B, del K, O–Q, T): A – kmetijstvo in lov, gozdarstvo, ribištvo, B – rudarstvo, del K – finančne in zavarovalniške dej., O – dej. javne uprave in obrambe; dej. obvezne socialne varnosti, P – izobraževanje, Q – zdravstvo in socialno varstvo, T – dej. gospodinjstev z zaposlenim hišnim osebjem; proizv. za lastno rabo;⁴⁵ za osnovne značilnosti vseh skupin podjetij gl. Sliko 1 v Prilogi 2.

⁴⁴ Tržne nefinančne storitvene dej. (G, H, I, J, L, M, N, R, S in T); za podrobnosti gl. tudi Standardno klasifikacijo dejavnosti 2008 – SKD 2008 (Braunsberger idr., 2010).

⁴⁵ Za podrobnosti gl. tudi Standardno klasifikacijo dejavnosti 2008 – SKD 2008 (Braunsberger idr., 2010).

3.2.2

Izpostavljenost podjetniškega sektorja plačilni nesposobnosti

3.2.2.1

Stanje v podjetniškem sektorju

Delež prezadolženih podjetij se je v letu 2020 ob precejšnjem poslabšanju v storitvenih dejavnostih, ki jih je epidemija najbolj prizadela, zvišal. Prezadolžena podjetja so bila že pred izbruhom epidemije, predvsem pa z njenim nastopom, izpostavljena plačilni nesposobnosti. V letu 2020 se je delež prezadolženih podjetij zvišal na 28,7 % (25,8 % v letu 2019). Ta podjetja so imela 20,1 % (17,3 %) vseh zaposlenih, 22 % (14,3 %) kapitala, 11,8 % (8,9 %) denarnih sredstev, ustvarila pa so 14,7 % (12 %) dodane vrednosti vseh podjetij. Njihov bančni dolg je sestavljal 57,7 % (39,8 %) bančnega dolga vseh podjetij (Slika 14).⁴⁶ Gre za podpovprečno produktivna podjetja (Slika 15), ki so v koronakrizi leta 2020 prejela slabo četrtnino vseh subvencij (kamor se beležijo tudi pomoči zaradi covid-19),⁴⁷ njihov delež je bil za 6 o. t. višji kot pred epidemijo (Slika 14 in gl. Tabela 1 v Prilogi 2).⁴⁸ Njihova prezadolženost se je v letu 2020 zvišala (na 10,6 mrd EUR), in sicer predvsem zaradi obstoječih podjetij iz najbolj prizadetih tržnih storitvenih dejavnosti,⁴⁹ trgovine, strokovno-tehničnih dejavnosti in gradbeništva (Slika 13 in gl. Sliki 4 ter 5 v Prilogi 2).⁵⁰ Delež v prezadolženosti se je tako najbolj povečal v gostinstvu, prometu in skladiščenju, drugih raznovrstnih poslovnih dejavnostih, kulturnih, razvedrilnih in rekreacijskih dejavnostih in strokovno-tehničnih dejavnostih ter gradbeništvu (Slika 16). Zaradi težav nekaterih prezadolženih podjetij je ogrožen tudi njihov obstoj. V koronakrizi (leta 2020) se je delež dolga takih podjetij, ki svojega dolga zaradi nizkega ali celo negativnega denarnega toka iz poslovanja ($IC < 1$) ne morejo tekoče financirati, zvišal in je znašal okoli polovice dolga vseh prezadolženih podjetij⁵¹ (bil je za dobre 4 o. t. višji kot na vrhu leta 2009). V epidemiji (leta 2020) se je povečala tudi izpostavljenost bančnega sektorja do prezadolženih podjetij (v vseh dejavnostih, ki jih je epidemija najbolj prizadela; gl. Slika 6 v Prilogi 2). Prezadolžena podjetja so svoje težave v času koronakrize, predvsem zaradi različnih oblik pomoči za ohranjanje zaposlenosti, odlogov plačil davkov in obveznosti iz kreditnih pogodb, lahko le začasno odložile, njihove težave pa bi tako lahko bile vidnejše po izteku vseh ukrepov.

⁴⁶ Celotni dolg je sestavljal 44,6 % (37,2 % v letu 2019) vsega celotnega in finančni dolg 62,6 % (52 %) vsega finančnega dolga (Slika 14).

⁴⁷ Subvencije – vsa državna podpora, pridobljena za zajezitev ali odpravo posledic epidemije covid-19 se izkazuje na ločenem analitičnem kontu v okviru konta 768 – Drugi prihodki, povezani s poslovnimi učinki (državna podpora zaradi covid-19) oz. v izkazu poslovnega izida med postavko Subvencije, dotacije, regresi, kompenzacije in drugi prihodki, ki so povezani s poslovnimi učinki – aop124 (SIR, 2020; SRS 2016, 2015).

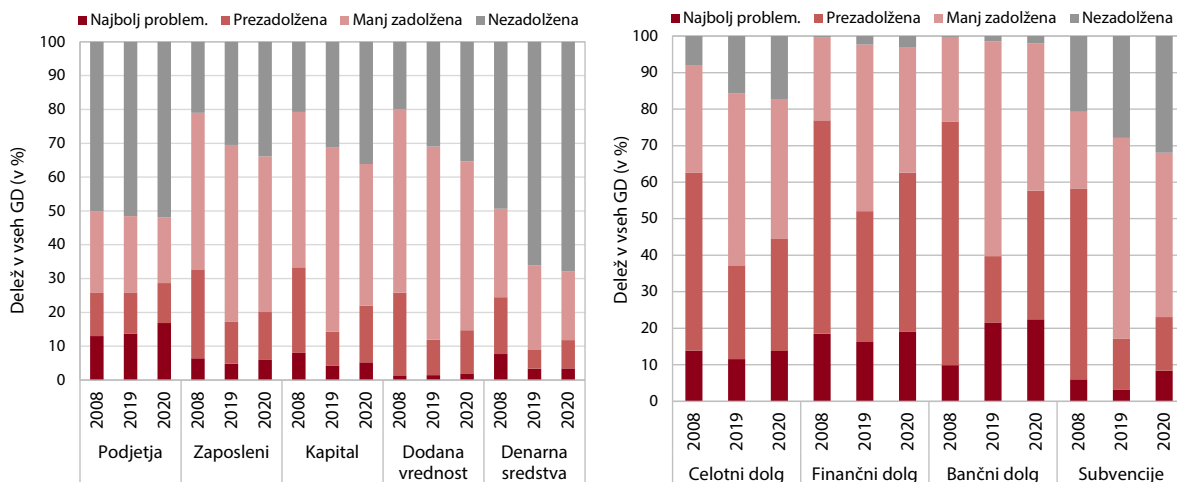
⁴⁸ Obseg subvencij (aop124) se je lani zvišal za 3,3-krat glede na njen povprečni obseg v obdobju 2006–2019 (Slika 14 in gl. Tabela 1 v Prilogi 2).

⁴⁹ Gl. opombo 41.

⁵⁰ Za dinamiko prezadolženosti po ostalih skupinah podjetij (izvozna usmerjenost, velikost, starost, tehnološka zahtevnost in intenzivnost uporabe znanja) gl. Slika 4 v Prilogi 2.

⁵¹ Okoli 29 % dolga prezadolženih podjetij je bilo takega, da so imela podjetja obrestno pokritost ($IC < 1$), ob tem pa tudi finančne odhodke za obresti višje od nič (Slika 12). Njihov delež se je v letu 2020 malenkost okreplil (za 1 o. t.) in je malo višji kot leta 2009, ko je prezadolženost dosegla vrh (za 0,8 o. t.).

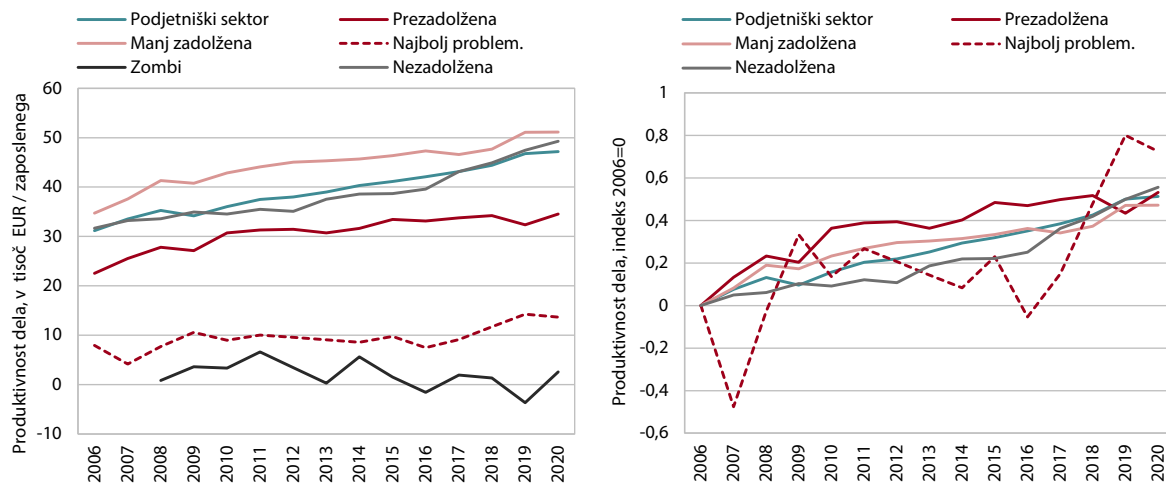
Slika 14: Osnovne značilnosti podjetij glede na stopnjo zadolženosti⁵²

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: Za definicije in osnovne značilnosti vseh skupin podjetij glede na stopnjo zadolženosti gl. tudi Tabela 1 v Prilogi 2; Najbolj problem. – najbolj problematična podjetja (so del prezadolženih podjetij); GD – gospodarske družbe; Subvencije – subvencije, dotacije, regresije, kompenzacije in drugi prihodki, ki so povezani s poslovnimi učinki (aop 124).

Slika 15: Produktivnost dela prezadolženih, najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij je v celotnem opazovanem obdobju podpovprečna

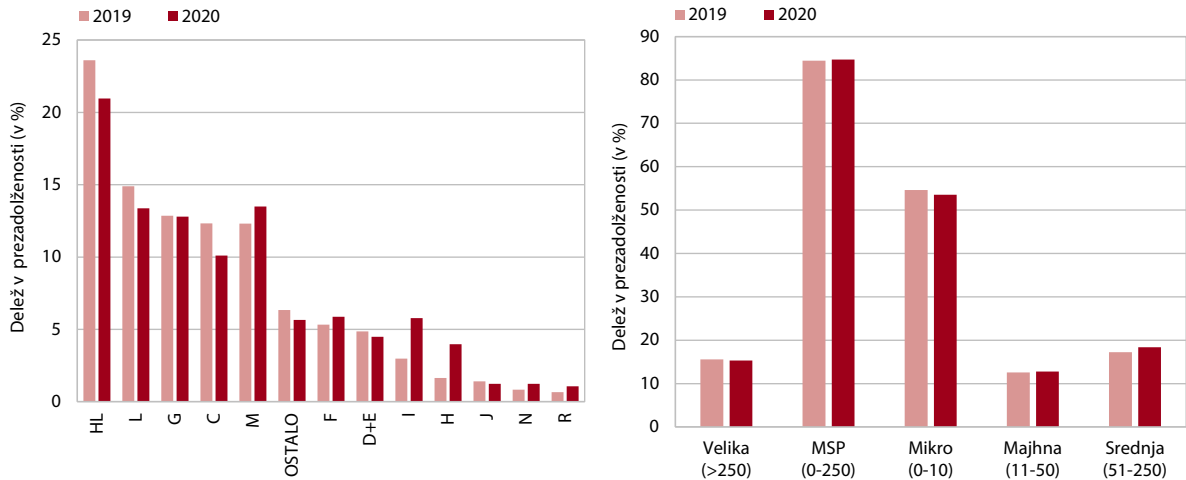

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: Za definicije in osnovne značilnosti vseh skupin podjetij glede na stopnjo zadolženosti gl. tudi Tabela 1 v Prilogi 2; Najbolj problem. – najbolj problematična podjetja oz. podjetja, ki imajo neto finančni dolg in negativen EBITDA (so del prezadolženih podjetij); Zombi status ima podjetje, ki ima vsaj tri leta zapored negativen EBITDA, zato so prikazani podatki šele od leta 2008 dalje; desna slika prikazuje le rasti po stopnji zadolženosti (zaradi nazornejšega prikaza, saj je rast zombi podjetij preveč nestanovitna).

⁵² Stopnja zadolženosti je opredeljena glede na raven neto finančnega dolga, EBITDA in posledično glede na sam kazalnik finančnega vzvoda (FV); t. i. razmerje med neto finančnim dolgom in EBITDA). Prezadolžena podjetja (kamor spadajo tudi najbolj problematična podjetja – $FV < 0$; in $FV \geq 5$, ob $EBITDA > 0$); manj zadolžena podjetja ($0 > FV < 5$, ob $EBITDA > 0$); nezadolžena podjetja, ki nimajo neto finančnega dolga, a imajo negativen ali pozitiven EBITDA ($FV=0$), nedefinirana podjetja ($FV = .$) in podjetja z negativnim neto finančnim dolgom ($NETFD < 0$). Za osnovne značilnosti vseh skupin podjetij glede na stopnjo zadolženosti gl. tudi Tabela 1 v Prilogi 2. Nekatere države članice EU so finančni vzvod (s pragom 3–5 let) kot kazalnik kreditne sposobnosti podjetij oz. kazalnik sposobnosti preživetja podjetij uporabile tudi pri oblikovanju svojih dokapitalizacijskih shem (za pomoč gospodarstvu po izbruhu pandemije covid-19), med drugim tudi Španija in Danska (EK, 2020d, 2020e). V naši analizi smo se odločili za osnovni prag petih let, so pa ocene zanesljive tudi, če se uporabi prag 3,5 leta.

Slika 16: V prvem letu epidemije se je prezadolženim podjetjem prezadolženost zvišala, zlasti v nekaterih najbolj prizadetih storitvenih dejavnostih

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: MSP – mikro, mala in srednje velika podjetja; za osnovne značilnosti vseh skupin podjetij gl. Slika 1 in Tabela 1 v Prilogi 2; OSTALO⁵³ – A, B, del K, O–Q, S, T.

Delež najbolj problematičnih prezadolženih podjetij, pri katerih je možnost plačilne nesposobnosti razmeroma visoka, se je v letu 2020 zvišal, ob tem se je zvišala tudi njihova prezadolženost. To so podjetja, ki imajo neto finančni dolg in negativni EBITDA. Njihova prezadolženost oziroma neto finančni dolg je v prvem letu koronakrize znašal 5,1 mrd EUR in je bil za dobrih 13 % višji kot pred epidemijo covida-19. Takih je bilo v letu 2020 16,9 % (13,6 % v letu 2019) gospodarskih družb, ki so zaposlovale 6,1 % (4,8 %) vseh zaposlenih, imele za 5,2 % (4,3 %) kapitala, dobre 3,5 % (3,4 %) denarnih sredstev in so ustvarile za 1,8 % (1,5 %) dodane vrednosti družb. Njihova prezadolženost je sestavljala 47,8 % (44,2 %) vse prezadolženosti in bančni dolg 6,9 % (5,7 %) bančnega dolga vseh podjetij (Slika 14 in gl. Tabela 1 v Prilogi 2).⁵⁴ V letu 2020 se je najbolj problematičnim med prezadolženimi podjetji delež v obsegu vseh subvencij podjetniškega sektorja zvišal za okoli 5 o. t. (na približno 8 %; Slika 14 ter gl. Tabela 1 v Prilogi 2). V koronakrizi se je prezadolženost zvišala vsem velikostnim skupinam MSP, pri velikih podjetjih pa se je znižala. Po sektorjih se je prezadolženost zvišala predvsem v strokovno-tehničnih dejavnostih (za skoraj 6 o. t.)⁵⁵ in gostinstvu (za 3,2 o. t.)⁵⁶ Z okoli 1 o. t. višjim deležem sta sledili trgovina ter nepremičninska dejavnost. Sicer nizek delež se je nekoliko zvišal tudi v drugih storitvenih dejavnostih, ki jih je poleg gostinstva epidemija najbolj prizadela (Slika 17).⁵⁷ V letu 2020 se je zvišala tudi izpostavljenost bančnega sektorja do

⁵³ OSTALO (A, B, del K, O–Q, S in T) – Pri analizi strukture prezadolženosti priključimo druge storitvene dej. – S kategoriji OSTALO, saj je bil njen delež v celotni prezadolženosti kljub prizadetosti dejavnosti v letu 2020 le 0,2 %.

⁵⁴ Njihov celotni dolg je sestavljal 13,8 % (11,6 % v letu 2019) celotnega dolga in finančni dolg 19 % (16,2 %) finančnega dolga vseh podjetij.

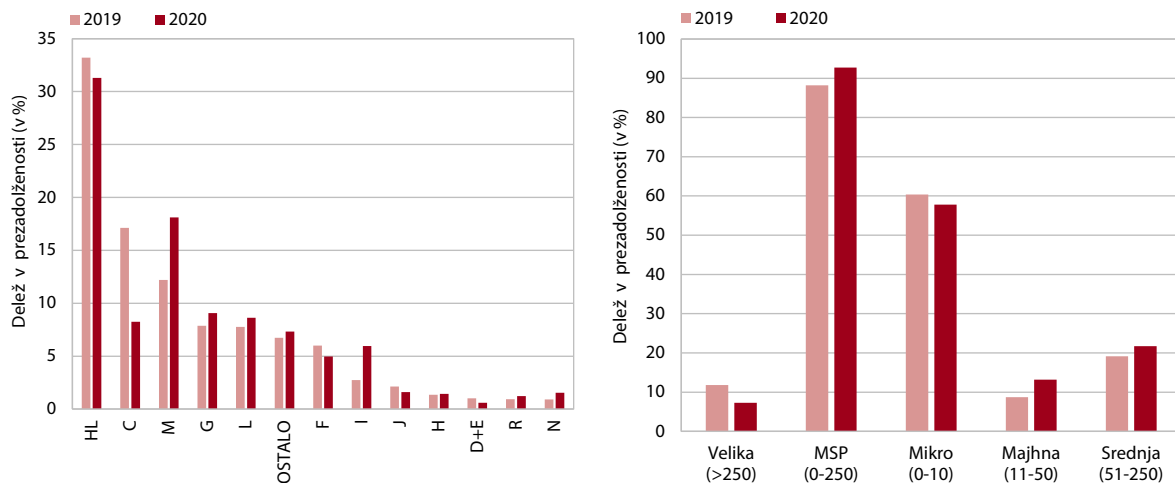
⁵⁵ Med temi prevladujejo podjetja iz dejavnosti uprav podjetjem (SKD2: 70), za katera je v povprečju značilna nizka zaposlenost in visoka zadolženost. Takih je bilo v letu 2020 54 % vseh najbolj problematičnih podjetij v strokovno-tehničnih dejavnostih, ki so zaposlovala 57 % vseh zaposlenih iz najbolj problematičnih podjetij v strokovno-tehničnih dejavnostih. Njihova prezadolženost je znašala 88 % vse prezadolženosti, bančni dolg pa skoraj 89 % vsega bančnega dolga najbolj problematičnih podjetij v strokovno-tehničnih dejavnostih, pri čemer je koncentracija zadolženosti zelo velika in je posledica predvsem dveh podjetij.

⁵⁶ Med temi prevladujejo podjetja iz dej. strelže jedi in pijač (skd2: 56), ki so leta 2020 zaposlovala okoli 69 % vseh zaposlenih iz prezadolženih podjetij v gostinstvu in so tudi prispevala podoben odstotek k njihovi ustvarjeni dodani vrednosti. K prezadolženosti in bančnemu dolgu prezadolženih podjetij iz gostinstva pa so kar dve tretjini prispevala podjetja iz gostinskih nastanitvenih dejavnosti (skd2: 55). Koncentracija prezadolženosti je velika, saj je imelo leta 2020 50 najbolj problematičnih podjetij za skoraj dve tretjini vse prezadolženosti oz. neto finančnega dolga najbolj problematičnih podjetij.

⁵⁷ V drugih raznovrstnih poslovnih dejavnostih, v kulturnih, razvedrilnih in rekreacijskih dejavnostih ter v prometu in skladiščenju.

najbolj problematičnih podjetij med prezadolženimi (na 885,4 mio EUR; predvsem v nekaterih storitvenih dejavnostih, ki jih je kronakriza najbolj prizadela; gl. Sliko 7 v Prilogi 2).

Slika 17: V kronakrizi leta 2020 se je najbolj problematičnim prezadolženim podjetjem prezadolženost zvišala, zlasti v MSP, z vidika dejavnosti pa najbolj v strokovno-tehničnih dejavnostih in gostinstvu

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: MSP – mikro, mala in srednje velika podjetja; OSTALO (A, B, del K, O–Q, S, T).

V letu 2020 se je zvišal tudi delež zombi podjetij, pri katerih je možnost plačilne nesposobnosti najvišja, prav tako je bila višja njihova prezadolženost. Tveganje plačilne nesposobnosti zombi podjetij je še višje kot pri najbolj problematičnih prezadolženih podjetjih, saj so to podjetja, ki se že vsaj tri leta zapored spoprijemajo z negativnim denarnim tokom iz poslovanja (EBITDA),⁵⁸ pri čemer je bila njihova relativna zadolženost precej višja, produktivnost pa precej nižja od večine ostalega podjetniškega sektorja. Takih je bilo v letu 2020 10,3 % (9,8 % v letu 2019) podjetij, ki so imela 1,4 % (1,3 %) vseh zaposlenih, 5 % (4,7 %) kapitala, 4,7 % (5,2 %) denarnih sredstev in so ustvarila 0,1 % (–0,1 %) dodane vrednosti vseh podjetij. Njihova prezadolženost je sestavljala 25,2 % (25,1 %) prezadolženosti in bančni dolg 2,3 % (2,1 %) bančnega dolga vseh podjetij.⁵⁹ Pri tem pa so bila zombi podjetja v celotnem opazovanem obdobju po večini kazalnikov relativno bolj zadolžena kot ostale gospodarske družbe, tudi če se upoštevajo njihovi neto relativni kazalniki (Slika 18).⁶⁰ Kljub izjemno nizki produktivnosti in veliko višji relativni zadolženosti od povprečja podjetniškega sektorja ter precejšnji vprašljivosti nadaljnega obstoja so zombi podjetja v epidemiji prejela nekaj več kot 17 mio EUR subvencij (kamor se beležijo tudi pomoči zaradi covida-19), kar je za 212 % več kot pred epidemijo. Njihov delež v

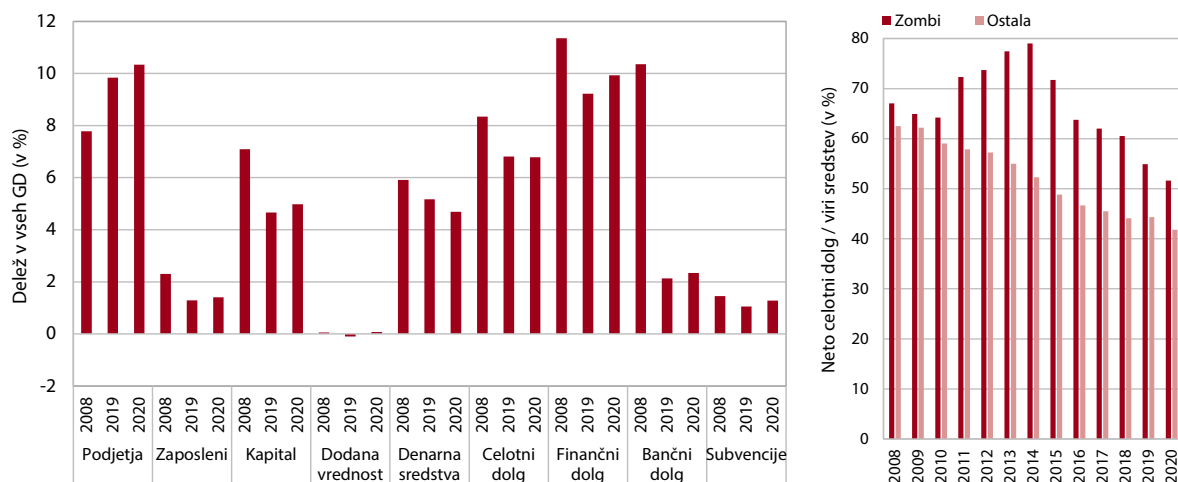
⁵⁸ »Obstajata dva pristopa pri opredeljevanju zombi podjetij. Prvi se bolj osredotoča na odnose med podjetji in bankami. Hoshi (2006) in Caballero et al. (2008) se osredotočata na identifikacijo zombi podjetij na Japonskem v 90-ih letih prejšnjega stoletja kot podjetij, ki plačujejo izjemno nizke obresti glede na ravni zadolženosti in bodo verjetno prejemnik finančne pomoči s strani posojilodajalcev. Temu pristopu so sledili tudi novejši članki o zombi podjetjih, objavljeni v nekaterih evropskih državah (Acharya et al. 2016, Schivardi et al. 2018). Drugi pristop pa uporablja različne kazalnike uspešnosti poslovanja podjetij: (i) izgubo iz poslovanja (EBIT/EBITDA; Bank of England 2013), (ii) negativno dodano vrednost ali (iii) podjetja z vztrajno nizkim deležem obrestne pokritosti (Adalet McGowan et al. 2018, Bank of Korea 2013).« (Nurmi idr., 2020). V analizi smo se odločili za uporabo drugega pristopa, v zvezi s katerim pa menimo, da slaba uspešnost poslovanja – pristop centralne banke Bank of England (Bank of England, 2013) in tudi (Bighelli in Lalinsky, 2021) bolje opiše trenutno stanje krize kot definicija (obresti > EBITDA), ki bolje opisuje zombi podjetja, v finančni krizi (2008), ko je bila ob kreditni tiski tudi obrestna mera precej visoka (McGowan idr., 2018).

⁵⁹ Celotni dolg je sestavljal 6,8 % (6,8 % v letu 2019) celotnega dolga in finančni dolg 9,9 % (9,2 %) finančnega dolga vseh podjetij.

⁶⁰ Od absolutnih mer zadolženosti (celotni, finančni in bančni dolg) odštejemo denarna sredstva.

obsegu vseh subvencij je bil sicer nizek – 1,3 %; Slika 18). Med zombi podjetji načeloma ni bilo velikih podjetij,⁶¹ predvsem so bila to mikro podjetja (večinoma iz holdingov in lizingov in iz strokovno-tehničnih dejavnosti). Po dejavnostih je bila skoraj polovica prezadolženosti zombi podjetij nakopičena v dejavnosti holdingov in lizingov, okoli 14 % so je imele še strokovno-tehnične dejavnosti, preostale dejavnosti pa so imele deleže, manjše od 10 % (nad 5 % so jih imele še: trgovina, predelovalne dejavnosti in nepremičninska dejavnost).⁶² Njihova skupna prezadolženost se je v epidemiji (leta 2020) zvišala za 5 % (na 2,7 mrd EUR), predvsem mikro podjetjem (delež je bil za 1,4 o. t. višji). Izpostavljenost se je v letu 2020 zvišala v večini dejavnosti, najbolj v trgovini (delež je bil lani za 2,1 o. t. višji; gl. Sliko 8 v Prilogi 2).⁶³ Prav tako se je v letu 2020 zvišala njihova izpostavljenost do bank (na 298,9 mio EUR; gl. Sliko 9 v Prilogi 2).

Slika 18: Osnovne značilnosti zombi podjetij

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: GD – gospodarske družbe; Subvencije – subvencije, dotacije, regresije, kompenzacije in drugi prihodki, ki so povezani s poslovnimi učinki (aop 124); Ostala – ostale gospodarske družbe, ki niso zombi podjetja.

Z izbruhom epidemije covid-19 se je zvišal delež podjetij in zaposlenih v podjetjih z večjo možnostjo plačilne nesposobnosti, a ostaja delež zaposlenih v najbolj problematičnih in zombi podjetjih⁶⁴ še vedno precej nižji kot v finančno-gospodarski krizi (2008–2013). Po naših ocenah je bilo v letu 2020 takih 21 % (17,8 % v letu 2019) podjetij⁶⁵, ki so zaposlovala 6,4 % (5,2 %), imela 7,8 % (6,6 %) kapitala, 6,7 % (7 %) denarnih sredstev in so ustvarila 1,7 % (1,3 %) dodane vrednosti vseh podjetij. Njihova prezadolženost je sestavljala 47,8 % (44,2 %) prezadolženosti in bančni dolg 6,9 % (5,7 %) bančnega dolga vseh podjetij.⁶⁷ V prvem letu epidemije so prejela 8,8 % subvencij (kar je za 4,9 o. t. višji delež kot v letu 2019; gl. Sliko 10 v Prilogi 2). Produktivnost teh podjetij je bila v celotnem opazovanem obdobju za tri četrtine nižja od ravni celotnega podjetniškega sektorja (gl. Sliko 11 v Prilogi 2). Najbolj problematična prezadolžena in zombi podjetja so

⁶¹ V letu 2019 jih ni bilo, v letu 2020 pa je bilo eno podjetje iz strokovno-tehničnih dejavnosti (izpostavljenost: 3 mio EUR).

⁶² Rezultati so primerljivi tudi ob uporabi definicije (McGowan idr., 2018).

⁶³ Izpostavljenost so zvišala še podjetja v: gostinstvu, gradbeništvu, nepremičninski dej., drugih raznovrstnih dej., strokovno-tehničnih dej. in energetiki.

⁶⁴ Podjetje se lahko uvrsti tudi v obe skupini podjetij hkrati.

⁶⁵ V konjunktornem obdobju (2014–2019) je bil delež najbolj problematičnih in zombi podjetij v celotnem podjetniškem sektorju v povprečju 17,9 %, medtem ko je bil v finančno-gospodarski krizi (2008–2013) 19,2 %.

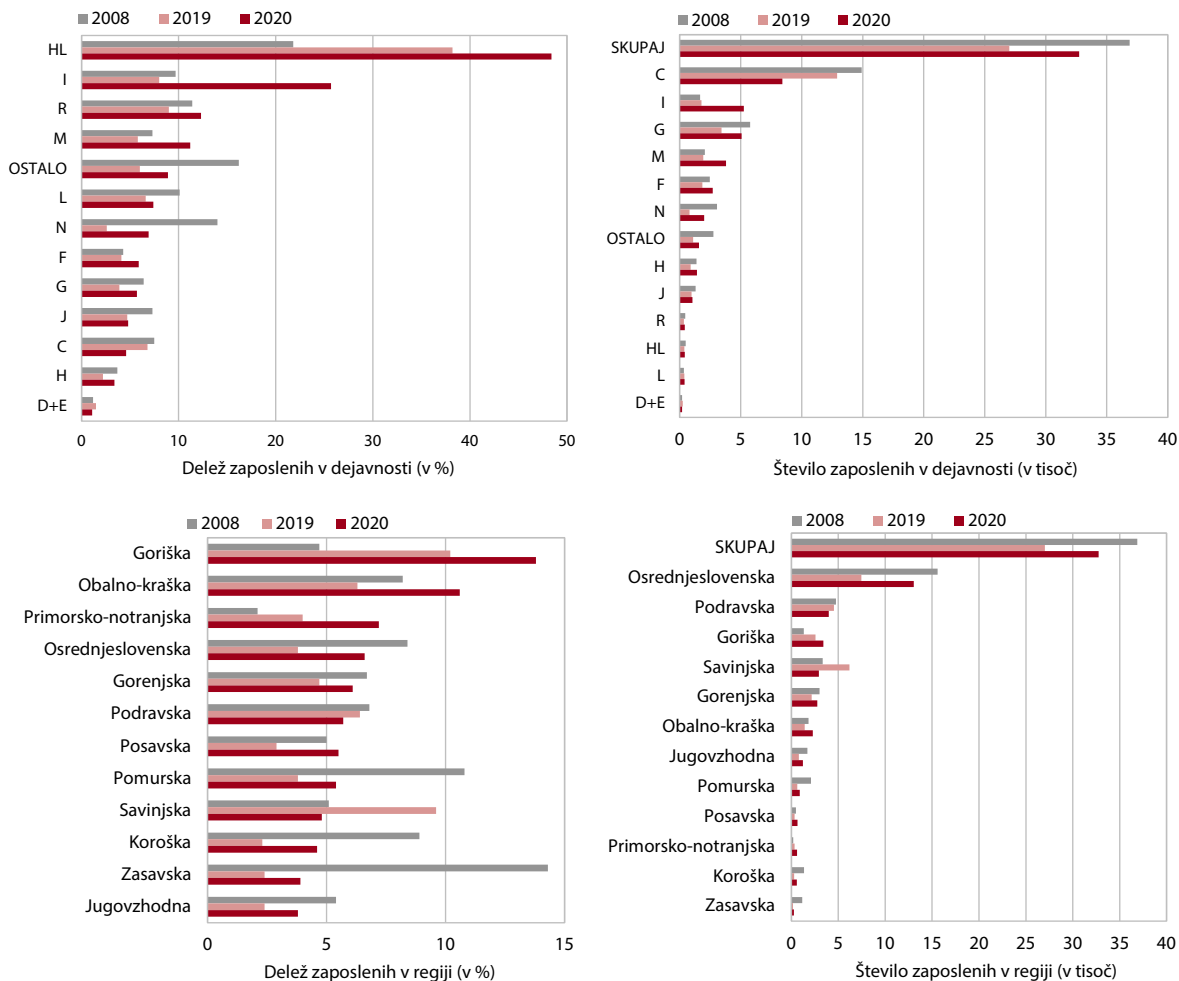
⁶⁶ Prezadolženost teh podjetij se je leta 2020 zvišala za 13,4 % (na 5,1 mrd EUR).

⁶⁷ Celotni dolg je sestavljal 14,3 % (12,5 % v letu 2019) in finančni dolg 19 % (16,3 %) dolga vseh podjetij.

Delež najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij znotraj posameznih regij je dokaj podoben, a višji v zahodni kohezijski regiji.

imela v letu 2020 6,4 % vseh zaposlenih, kar je za petino več kot v letu 2019 (Slika 19), več tudi kot v konjunktornem obdobju (2014–2019; 5 %), a hkrati precej manj kot v finančno-gospodarski krizi (2008–2013; 8,8 %). Po dejavnostih je bilo v letu 2020 največ najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij v holdingih in lizingih (več kot polovica), z več kot petinskim deležem so sledile z epidemijo najbolj prizadete tržne nefinančne storitvene dejavnosti, ki so bile del časa tudi zaprte, ter dejavnost poslovanja z nepremičninami (gl. Sliko 12 v Prilogi 2). V večini teh dejavnosti je bilo tudi precej zaposlenih, delež je bil zlasti visok v holdingih in lizingih ter gostinstvu. Z regionalnega vidika je bil delež najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij znotraj posameznih regij dokaj podoben, a višji v zahodni kohezijski regiji. Najvišji (več kot 20 %) je bil v obalno-kraški, osrednjeslovenski in goriški regiji (pri čemer sta imeli najvišji delež zaposlenih v takih podjetjih goriška in obalno-kraška regija; glede na število zaposlenih pa je bilo teh največ v osrednjeslovenski regiji; Slika 19 in gl. Sliko 12 v Prilogi 2). Glede na velikost so bila podjetja z večjo možnostjo plačilne nesposobnosti predvsem mikro podjetja, tako po številu podjetij kot tudi po številu zaposlenih (gl. Sliko 13 v Prilogi 2).

Slika 19: Zaposlenost v najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetjih po dejavnostih in regijah

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.
Opomba: OSTALO (A, B, del K, O–Q, S, T).

Kljub manjšemu dolgoročnemu potencialu najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij za rast in razvoj pa njihovi proizvodni viri ob ustreznem prestrukturiranju prezadolženih podjetij in splošnem pomanjkanju delovne sile v gospodarstvu ne bi bili nujno trajno izgubljeni. Pri oblikovanju ukrepov bi bilo treba v prihodnje paziti, da se z njimi ne bi ohranjalo zombi podjetij (t. i. nezdravih jeder gospodarstva), ki bi s svojim obstojem onemogočala optimalno alokacijo proizvodnih virov k bolj produktivnim podjetjem in bi posledično zavirala tako produktivnost kot tudi gospodarsko rast. Pomoč bi bilo treba usmeriti k zdravim jedrom gospodarstva, ki niso prezadolžena, imajo zaradi koronakrize le kratkoročni likvidnostni primanjkljaj in so sposobna dolgoročno preživeti, ter tudi k razvojno usmerjenim nižnim delom gospodarstva z visokim potencialom za rast, ki bi pomembno prispevali k nadaljnjemu razvojnemu preboju slovenskega gospodarstva.⁶⁸

3.2.2.2

Stanje v bančnem sistemu

Tudi po izbruhu epidemije so ob odločnem ukrepanju nosilcev ekonomskih politik razmere v bančnem sistemu ostale stabilne.⁶⁹ K temu sta pozitivno prispevali pretekla sanacija bančnega sistema in umirjena kreditna aktivnost pred izbruhom epidemije, kar je vodilo v dobro kapitaliziranost bančnega sistema in razmeroma nizko zadolženost gospodarstva.⁷⁰ Delež nedonosnih terjatev se ob izbruhu epidemije ni povečal, od drugega četrtletja 2021 pa se kljub izteku moratorijev na kredite postopoma znižuje.⁷¹ Znižanje je bilo najizrazitejše v aprilu ter predvsem posledica padca nedonosnih terjatev do podjetij, zlasti v trgovini, kar je bilo predvsem posledica enkratnega poplčila večjega dolga. Njihov delež je avgusta 2021 znašal 2,6 %. Znižal se je tako delež nedonosnih terjatev do MSP (4 %) kot tudi do velikih podjetij (1,1 %). Med dejavnostmi izraziteje izstopa le gostinstvo, ki je bilo zaradi ukrepov za preprečevanje širjenja okužb najbolj prizadeto. Delež nedonosnih terjatev v gostinstvu se je tako v času epidemije povečal za skoraj polovico, na 12,5 %. Na nekoliko povečano kreditno tveganje kažejo izpostavljenosti do terjatev, ki so razvrščene v skupine za namen ocenjevanja kreditnih izgub. Delež terjatev, ki se jim v obdobju po odobritvi kredita kreditno tveganje pomembno povečalo (skupina 2)⁷², se je v obdobju po izbruhu epidemije povečal za polovico in obsega približno desetino terjatev bank do podjetij. Ta delež se je od maja 2021 postopoma zniževal, avgusta pa se je ponovno nekoliko okrepil. Precej višji kot pred izbruhom epidemije ostaja le še v dejavnostih, ki jih je epidemija močnejše prizadela (gostinstvo, kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti ter druge storitvene dejavnosti), in sicer presega 50 %.

⁶⁸ Za podrobnosti glede možnosti ekonomske politike na tem področju gl. Demmou et al. (2021) in Pierri et al. (2021).

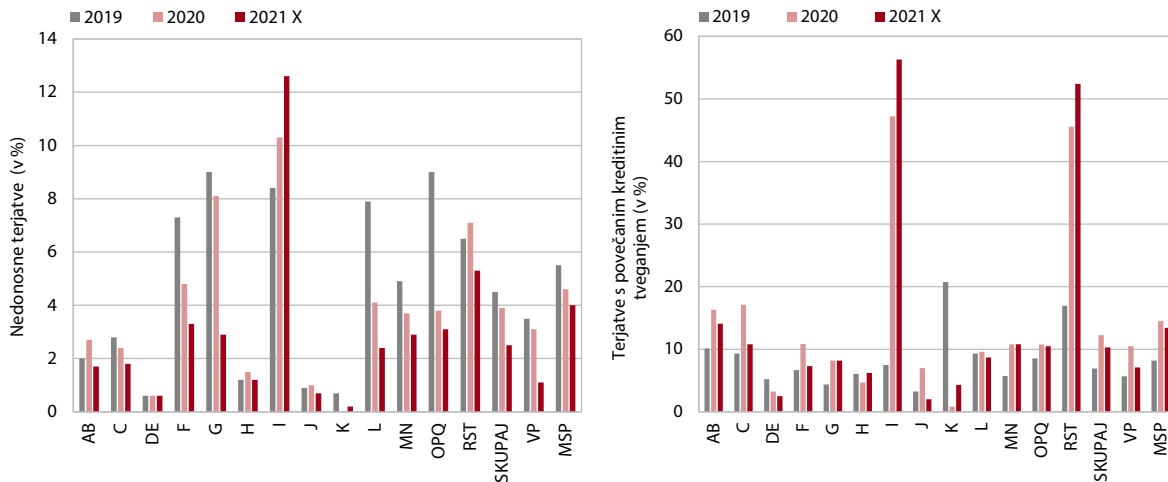
⁶⁹ Podobno kažejo tudi podatki Supervisory Banking Statistics za evrsko območje (ECB, 2021).

⁷⁰ Gl. tudi Sliko 11 v Poglavju 3. 2.1.

⁷¹ Delež vseh nedonosnih terjatev je bil po definiciji EBA konec oktobra 1,3-odstoten.

⁷² Skladno z MSRP 9 banke z namenom ocenjevanja kreditnih izgub terjatve razdelijo v tri skupine. V Skupino 1 so razvrščene terjatve, pri katerih še ni nastalo pomembno povečanje kreditnega tveganja. V Skupino 2 so razvrščene terjatve, pri katerih se je kreditno tveganje v obdobju od začetnega pripoznanja do datuma, za katerega banka poroča, pomembno povečalo. V Skupino 3 pa so razvrščene terjatve v položaju neplačila.

Slika 20: Delež nedonosnih terjatev in terjatev do podjetij z občutnejše povečanim tveganjem se postopoma znižuje

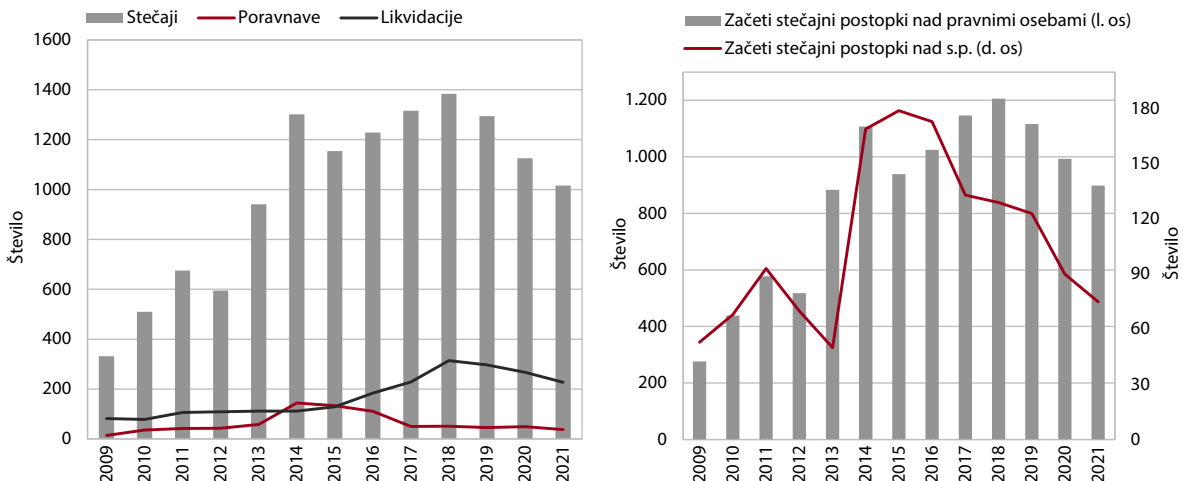
Vir podatkov: BS (2021).
Opomba: VP – velika podjetja, MSP – mikro, mala in srednja podjetja.

3.2.2.3

Plačilna sposobnost poslovnih subjektov

Številni interventni ukrepi države za blaženje posledic epidemije v letih 2020 in 2021, finančna stabilnost in dobri poslovni rezultati vseh poslovnih subjektov v letih pred epidemijo so razlogi, da se plačilna sposobnost slovenskih poslovnih subjektov v letih 2020 in 2021 ni poslabšala. Število začelih stečajnih postopkov nad pravnimi osebami in samostojnimi podjetniki je bilo od začetka epidemije v primerjavi z letom 2019 manjše. Število stečajev pri gospodarskih družbah se je v letu 2020 (993) v primerjavi s predhodnim letom zmanjšalo za 11 %, pri samostojnih podjetnikih (90) pa za 27 %. Zmanjšanje števila stečajev se kaže tudi v primerjavi leta 2021 z letom 2020 (GD za 10 % in s. p. za 17 %), saj so nekateri ukrepi, kot so zakonski moratoriji, finančna sredstva države, dodaten čas za okrevanje podjetjem, sprememba insolventne zakonodaje (s katero so bili ustavljeni številni insolventni postopki), veljali tudi v letu 2021.

Slika 21: Število začelih postopkov zaradi insolventnosti pri vseh poslovnih subjektih (levo) ter število začelih stečajnih postopkov nad pravnimi osebami in samostojnimi podjetniki (desno)

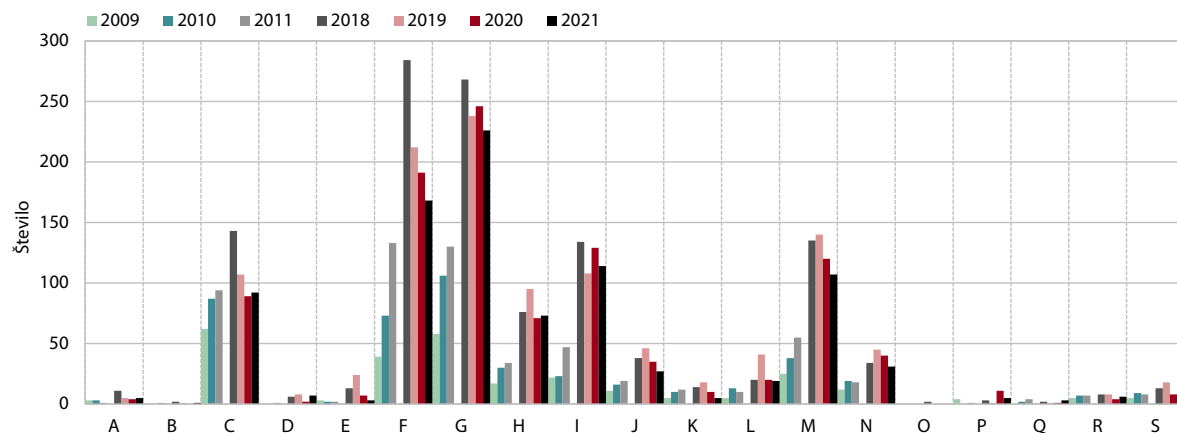

Vir: AJ PES (b. d.-a).

Glede na velikost šoka, ki ga je povzročila kriza zaradi epidemije covid-19, in izkušnje iz pretekle finančno-gospodarske krize obstaja tveganje, da se bo po izteku vseh ukrepov za blaženje gospodarskih posledic epidemije število plačilno nesposobnih subjektov povečalo.

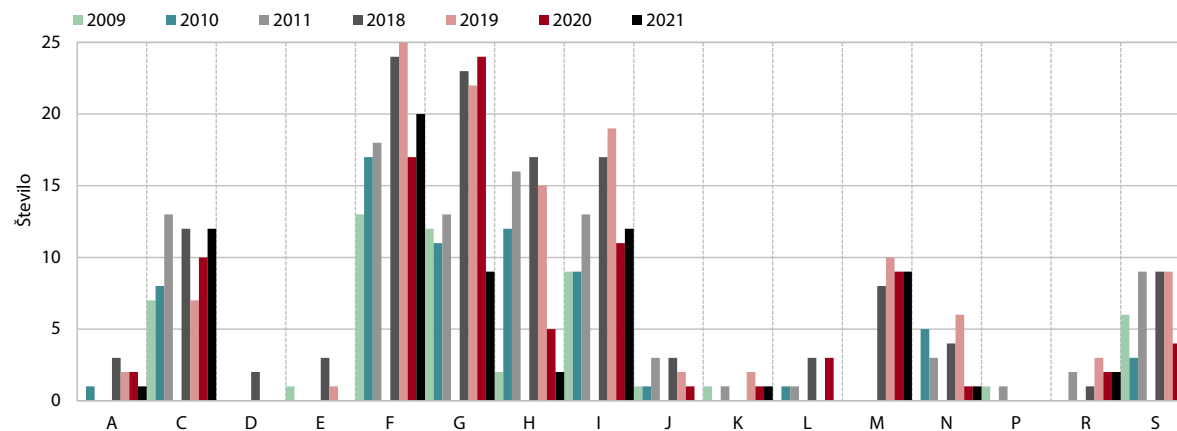
Posledice gospodarsko-finančne krize (z začetkom v letu 2008), zaradi katerih so se pri poslovnih subjektih poslabšali vsi kazalniki uspešnosti poslovanja, so se pokazale z zamikom⁷³. Število začetih stečajnih postopkov nad pravnimi osebami se je začelo povečevati v letu 2010, ko se je od predhodnega leta povečalo za 60 %, v letu 2011 pa še za tretjino. Ne pričakujemo, da bodo posledice sedanje krize enake prejšnji, saj je bil finančni položaj podjetij pred takratno krizo precej slabši kot ob izbruhu epidemije, kriza pa je bila močno povezana z likvidnostnimi težavami finančnih institucij. Toda tudi v sedanji krizi so posamezne, zlasti storitvene dejavnosti, zelo močno prizadete, zato bi se po prenehanju veljavnosti vseh podpornih ukrepov, zlasti v teh bolj izpostavljenih dejavnostih, lahko izraziteje povečale težave s plačilno sposobnostjo. Podobno je razvidno tudi iz povečanega deleža najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij med epidemijo – glej poglavje 3.2.2.1.

Slika 22: Število začetih stečajnih postopkov nad gospodarskimi družbami, po dejavnostih

Vir: AJPES (b. d.-a).

Slika 23: Število začetih stečajnih postopkov nad samostojnimi podjetniki, po dejavnostih

Vir: AJPES (b. d.-a).

Opomba: Za opis dejavnosti glej seznam kratic.

⁷³ Gl. tudi Tavčar (2021).

3.3

Koriščenje interventnih ukrepov čakanja na delo in skrajšanja delovnega časa s strani podjetij

V Sloveniji so bili od začetka epidemije sprejeti številni ukrepi za ohranitev delovnih mest, med katerimi je bil po višini izplačil največji ukrep povračilo nadomestila plače za zaposlene na čakanju na delo. Namen ukrepov je bil znižanje stroškov dela, ki pogosto pomenijo večji del stroškov podjetij, s čimer bi se povečale možnosti ohranitve delovnih mest in zaposlenih do obdobja, ko bi se znova okrepila gospodarska aktivnost. Za ukrepe s področja ohranjanja delovnih mest je bilo v obdobju od marca 2020 do oktobra 2021 izplačanih 1,77 milijarde evrov, pri čemer je bilo največ, 596 milijonov evrov, izplačanih za ukrep čakanja na delo.⁷⁴ V okviru ukrepov za ohranjanje delovnih mest so bili sprejeti tudi ukrepi, kot so izplačilo temeljnega dohodka in socialnih prispevkov samostojnim podjetnikom in drugim upravičencem (440 mio evrov), plačilo prispevkov za PIZ zaposlenim, ki so med epidemijo delali (436 mio evrov), plačilo socialnih prispevkov za zaposlene na čakanju (124 mio evrov), delno subvencioniranje skrajšanja delovnega časa (74 mio evrov), krizni dodatek (58 mio evrov), subvencioniranje minimalne plače (25 mio evrov) in bolniška nadomestila za zaposlene (21 mio evrov).

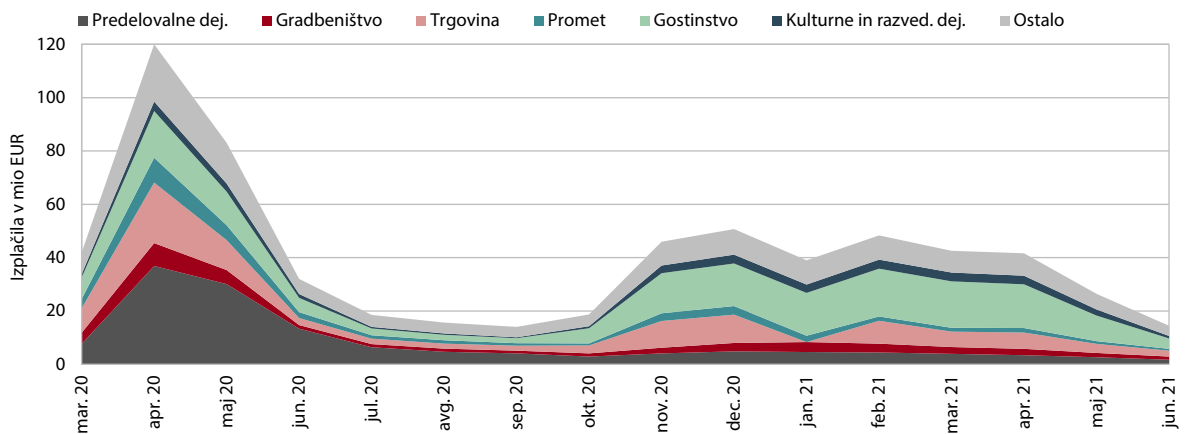
Čeprav so vsi ukrepi vplivali na manjšo obremenitev podjetij in s tem na ohranjanje delovnih mest, se v nadaljevanju analize zaradi razpoložljivosti podrobnih podatkov v zvezi z izplačili osredotočamo zgolj na ukrepa čakanja na delo in skrajšanja delovnega časa. Ukrep čakanja na delo je po obsegu izplačil največji, skupaj s skrajšanim delovnim časom pa predstavljata zgolj tretjino vseh izplačil v okviru ukrepov za ohranjanje delovnih mest. Ukrep čakanja na delo je med drugim določil pravico do delnega povračila izplačanih nadomestil plače delavcem, ki jim delodajalec zaradi epidemije ni mogel zagotavljati dela in jih je napotil na začasno čakanje na delo. Delavec je bil pri tem upravičen do nadomestila plače v višini 80 %, pri čemer je država delodajalcu povrnila del te višine (ta se je spreminjal s posameznimi dopolnitvami ukrepa – od 40 % pa vse do 100 %), a zgolj do določene ravni (bodisi do višine nadomestila za brezposelnost – 892 evrov – ali do povprečne plače leta 2019 – 1.754 evrov). Sredi leta 2020 je bil sprejet tudi ukrep delnega subvencioniranja skrajšanja polnega delovnega časa. Ukrep je omogočal, da delodajalec delavcem začasno odredi delo s skrajšanim delovnim časom (za največ polovični delovni čas), za preostali del časa pa je bil delavec napoten na začasno čakanje na delo. Pri tem je bil delodajalec upravičen do subvencije v višini, ki je odvisna od dolžine skrajšanja delovnega časa, vendar največ 448 evrov.

Gibanje obsega izplačil čakanja na delo in skrajšanja delovnega časa je bilo močno povezano z razvojem epidemije oziroma njenim negativnim učinkom na posamezne dejavnosti. Prvi val epidemije je skupaj z zajezitvenimi ukrepi močno prizadel storitvene dejavnosti in industrijo. Po okrepanju v tretjem četrtletju je bil negativni učinek drugega vala na gospodarsko aktivnost manjši, prizadete pa so bile predvsem storitvene dejavnosti. Skladno s tem se je gibala tudi višina zneskov, izplačanih v okviru interventnih ukrepov čakanja na delo in skrajšanja polnega delovnega časa. Mesečna masa izplačil prizadetemu delu gospodarstva za obravnavana ukrepa je dosegla vrh aprila med prvim valom epidemije, ko je znašala 120 milijonov evrov. Približno tretjina tega je bila izplačana poslovnim subjektom v predelovalnih dejavnostih, dve tretjini pa tistim v storitvenih dejavnostih. V obdobju

⁷⁴ Znesek izplačil velja za obdobje marec 2020–oktober 2021. Čeprav so nekateri ukrepi, kot je ukrep čakanja na delo, veljali krajši čas (npr. do junija 2021 oz. do konca zadnje razglašene epidemije), se je zaradi naknadnih izplačil ali vračil pomoči znesek za ukrepe lahko spreminjal tudi po koncu obdobja veljavnosti posameznih ukrepov.

od oktobra do decembra 2020 je prišlo do ponovne, sicer manj izrazite rasti izplačil, a se je do junija 2021, ko je ukrep čakanja na delo potekel, znesek izplačil postopoma zmanjševal.

Slika 24: Znesek izplačil iz naslova interventnih ukrepov čakanja na delo in skrajšanega delovnega časa, Slovenija

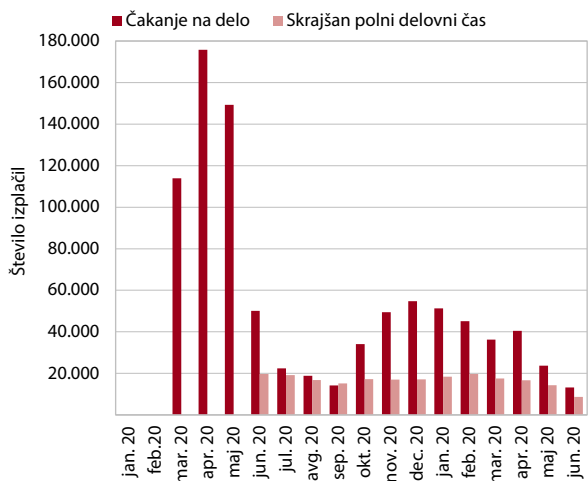

Vir: ZRSZ.

V ukrepe je bil, posebej v prvem valu, vključen velik delež zaposlenih in podjetij, zlasti iz dejavnosti, ki so bile zaradi zaprtja najbolj prizadete.

Podatki o izplačilih s strani ZRSZ o koriščenju posameznih interventnih ukrepov kažejo, da je v obdobju od marca 2020 do junija 2021, ko se je ukrep čakanja na delo iztekel, ukrep vsaj enkrat koristilo 31,7 tisoč poslovnih subjektov, ki so ukrep uveljavljali za 215 tisoč zaposlenih posameznikov. Največji delež podjetij, ki je vsaj enkrat koristil ukrep, je iz gostinstva (okoli 73 % vseh podjetij te dejavnosti) in iz kulturnih, razvedrilnih in rekreacijskih dejavnosti (70 %). To so obenem dejavnosti, na katere so ukrepi za zajezitev virusa najbolj vplivali. Visok delež je bil tudi v trgovini (47 %) in v predelovalnih dejavnostih (43 %). Čeprav je ukrep veljal 16 mesecev, je okoli polovica poslovnih subjektov ukrep koristila tri mesece ali manj (skupaj ali z razmaki). Ukrep skrajšanega polnega delovnega časa je medtem vsaj enkrat koristilo 10,3 tisoč poslovnih subjektov za 52 tisoč zaposlenih posameznikov. Občutno manjša pogostost koriščenja ukrepa skrajšanega delovnega časa je lahko delno posledica dejstva, da so podjetja ocenila ukrep čakanja na delo kot privlačnejši z vidika zmanjšanja stroškov dela, razpoložljivosti in organizacije dela za zaposlene, delno pa tudi zaradi popolne prepovedi obratovanja določenih dejavnosti (zlasti gostinstva, turizma, dela trgovine, kulturnih dejavnosti itd.).

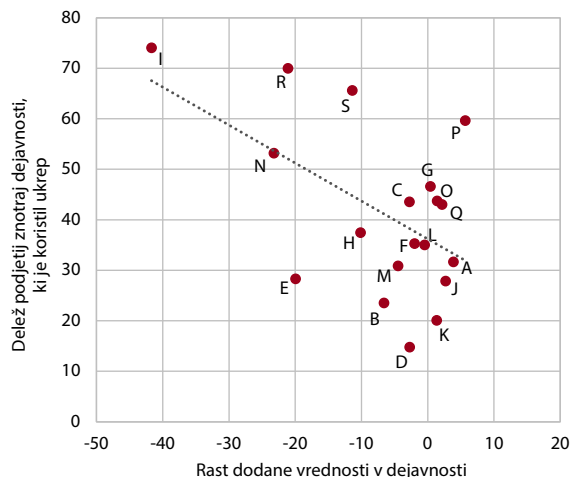
Slika 25: Število izplačil za ukrep čakanja na delo in skrajšane delovnega časa

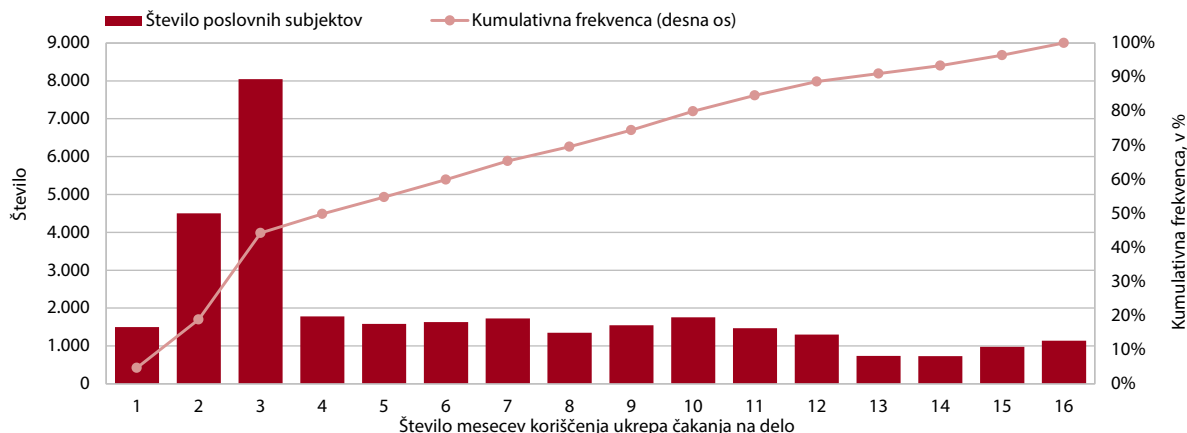
Vir: ZRSZ, SURS, AJPES.

Opomba: A – kmetijstvo in lov, gozdarstvo, ribištvo; B – rudarstvo; C – predelovalne dejavnosti; D – oskrba z električno energijo, plinom in paro; E – oskrba z vodo, ravnanje z odpadki in odpadki, saniranje okolja; F – gradbeništvo; G – trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil; H – promet in skladiščenje; I – gostinstvo; J – informacijske in komunikacijske dejavnosti; K – finančne in zavarovalniške dejavnosti; L – poslovanje z nepremičninami; M – strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti; N – druge raznovrstne poslovne dejavnosti; O – dejavnost javne uprave in obrambe, dejavnost obvezne socialne varnosti; P – izobraževanje; Q – zdravstvo in socialno varstvo; R – kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti, S – druge dejavnosti.

Slika 26: Korelacija med rastjo dodane vrednosti (v %) in deležem podjetij, ki so koristila ukrep čakanja na delo (v %), leto 2020

Slika 27: Porazdelitev števila podjetij glede na čas koriščenja ukrepa čakanja na delo

Vir: ZRSZ.

Modelske ocene kažejo, da so bile razlike v pogostosti koriščenja ukrepa čakanja na delo med različnimi podjetji (glede na velikost, produktivnost, izvozno usmerjenost, zadolženost itd.) sicer prisotne, a hkrati precej majhne.

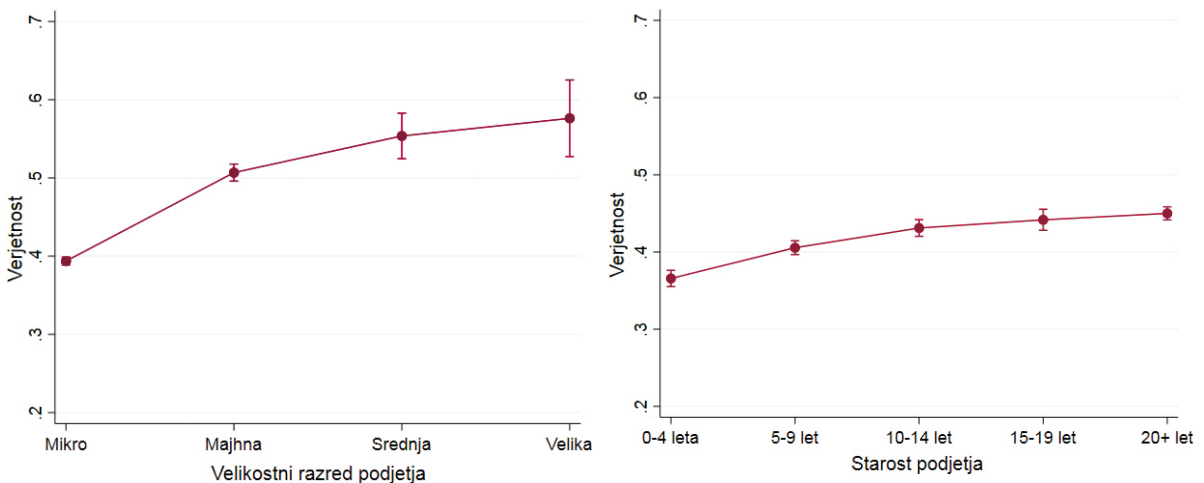
Na podlagi logistične regresije smo ocenili, kako so različni dejavniki vplivali na verjetnost, da je podjetje koristilo ukrep čakanja na delo v letu 2020. Ekonometrična analiza nam omogoča, da pri interpretaciji vpliva posameznih dejavnikov na verjetnost koriščenja ukrepa izločimo sočasni vpliv več drugih dejavnikov (glej tudi prilogo v poglavju 0).⁷⁵ Povprečna verjetnost, da se je podjetje poslužilo ukrepa,

⁷⁵ Dejavniki, oz. spremenljivke, ki smo jih vključili v model (in s tem izključili njihov sočasni vpliv), so med drugim starost podjetja, njegova velikost po številu zaposlenih, produktivnost, izvozna usmerjenost, zadolženost, sektor (na drugi ravni SKD) in regija, kjer se podjetje nahaja. Z vključitvijo spremenljivke za dejavnosti podjetja smo poskušali izločiti učinek, ki bi ga lahko na verjetnost koriščenja ukrepa imele razlike v prizadetosti posameznih dejavnosti gospodarstva.

■ *Nekoliko pogosteje so se ukrepa poslužila podjetja, ki po produktivnosti spadajo med manj ali srednje produktivna podjetja, manj pa podjetja, ki so zelo produktivna.*

je bila 42-odstotna. Pri tem ocene kažejo, da so bile razlike v verjetnosti koriščenja ukrepa med različnimi podjetji sicer prisotne, a niso bile velike. Za večja podjetja, tj. takšna, ki zaposlujejo nad 250 oseb, je bila v povprečju verjetnost, da so koristila ukrep čakanja na delo, 57-odstotna, kar je več kot pri mikro (39 %) ali malih podjetjih (50 %). Za starejša podjetja (nad 20 let starosti) je bila v primerjavi z mlajšimi (36 %) verjetnost 45-odstotna. Na to bi lahko med drugim vplivala drugačna organizacija in razporeditev dela zaposlenih v večjih podjetjih ter izkušnost starejših podjetij pri dostopu do različnih oblik državne pomoči.⁷⁶ Nekoliko pogosteje so se ukrepa poslužila podjetja, ki po produktivnosti spadajo med manj ali srednje produktivna podjetja (48-odstotna verjetnost v petem decilu), manj pa podjetja, ki so zelo produktivna (28 % v desetem decilu).⁷⁷ Podobno je veljalo za podjetja glede na zadolženost, pri čemer so se srednje zadolžena podjetja pogosteje (44-odstotna verjetnost v petem decilu) poslužila ukrepa v primerjavi z najmanj zadolženimi podjetji, ki ukrepa v takšni meri niso potrebovala, ali najmanj zadolženimi podjetji, ki ukrepa zaradi zakonskih pogojev niso mogla koristiti. To je bilo tudi značilno za podjetja z negativnim kapitalom (33-odstotna verjetnost v primerjavi 43-odstotno verjetnostjo za ostala podjetja). Majhne razlike pa so bile med podjetji glede na izvozno usmerjenost; podjetja, ki niso izvozno usmerjena, so imela nekoliko manjšo verjetnost (39 %) v primerjavi z izvozno usmerjenimi (43 %).⁷⁸

■ **Slika 28a: Verjetnost, da je podjetje v letu 2020 koristilo ukrep čakanja na delo, glede na velikostni razred (levo) in starostni razred (desno)**

Vir: ZRSZ, AJPES, preračuni UMAR.

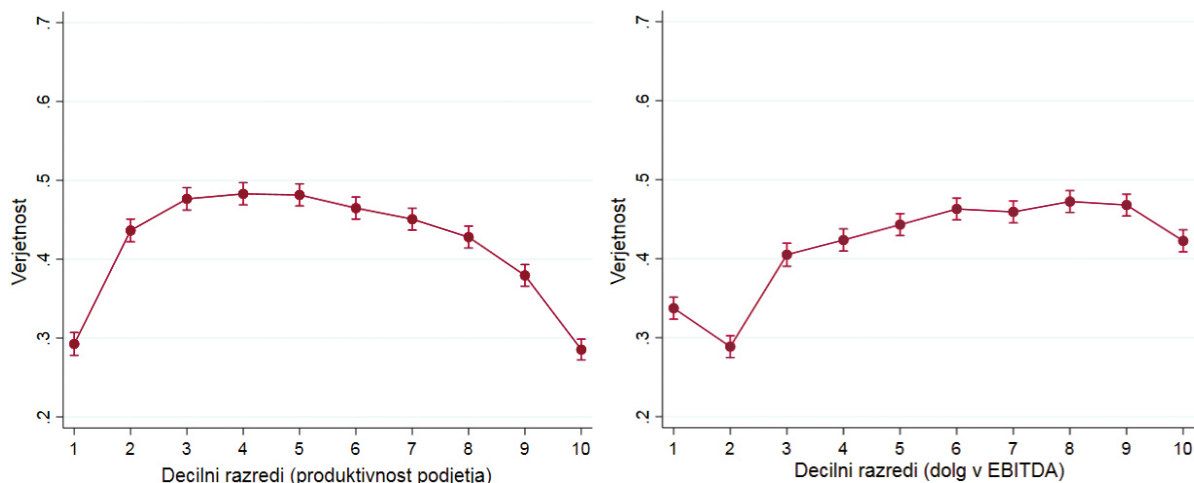
Opomba: Okvirji, prikazani na grafih, predstavljajo 95-odstotni interval zaupanja. Velikostni razredi podjetij so določeni v skladu z definicijo po ZGD-1 v zvezi s številom zaposlenih.

⁷⁶ Majhna podjetja imajo drugačno organizacijo dela kot večja podjetja, pri čemer pogosto ena oseba pokriva več različnih področij. Zaradi tega je lahko pri manjših podjetjih ob zmanjšanju obsega dela manj možnosti za odreditev čakanja na delo za zaposlene.

⁷⁷ Izjema so tudi podjetja, ki so zelo nizko produktivna in pri katerih je bila verjetnost koriščenja ukrepa majhna (prvi decil). Pri tem gre po naši oceni za podjetja, ki so v slabem stanju in najverjetneje niso dosegala z zakonom določenih pogojev za koriščenje ukrepa. Veljalo je namreč, da delodajalci, ki niso imeli poravnanih obveznih davkov, drugih denarnih nedavnih obveznosti, ki jih pobira davčni organ, ali predloženih vseh obračunov davčnih odtegljajev za dohodke iz delovnega razmerja za zadnjih pet let, niso bili upravičeni do koriščenja ukrepa. Analiza Bighelli in Lalinsky (2021), ki je bila narejena tudi ob upoštevanju podatkov za Slovenijo, v splošnem potrjuje ocene, pri čemer je bila verjetnost za koriščenje ukrepa čakanja na delo največja pri podjetjih v sredini porazdelitve po produktivnosti.

⁷⁸ Vpliv omenjenih dejavnikov na verjetnost koriščenja ukrepa čakanja na delo potrjuje tudi alternativna modelska ocena vpliva na obseg koriščenja ukrepa po podjetjih (z uporabo modela fractional logit). Analiza kaže, da so večja, starejša in manj produktivna podjetja v ukrep čakanja na delo vključila večji delež zaposlenih kot druga podjetja.

Slika 28b: Verjetnost, da je podjetje v letu 2020 koristilo ukrep čakanja na delo, glede na raven produktivnosti (levo) in zadolženosti (desno)

Vir: ZRSZ, AJPES, preračuni UMAR.

Opomba: Okvirji, prikazani na grafih, predstavljajo 95-odstotni interval zaupanja. Velikostni razredi podjetij so določeni v skladu z definicijo po ZGD-1 v zvezi s številom zaposlenih.

Majhne razlike v pogostosti koriščenja ukrepa čakanja na delo po različnih skupinah podjetij kažejo, da je ukrep prispeval k ohranitvi potenciala in zaščiti delovnih mest v številnih podjetjih. Široka naravnost ukrepa in njegova implementacija sta bili namenjeni zaščiti podjetij in ohranitvi delovnih mest kot odziv na močan padec aktivnosti. Ocene kažejo, da je do ukrepa dostopal širok razpon različnih podjetij ter da ukrepa niso nesorazmerno koristila podjetja, ki so bila v manj ugodnem stanju. S tem se je ohranil potencial za hitrejše okrevanje in preprečilo presežno odpuščanje, ki bi lahko okrevanje zavrlo in podaljšalo.

Z vidika ohranjanja delovnih mest so imeli sprejeti ukrepi pozitiven in zelen učinek. Potem ko so se od sredine marca lani s sprejetjem ukrepov za zajezitev epidemije koronavirusa razmere na trgu dela naglo poslabšale⁷⁹, je hitro sprejetje interventne zakonodaje za ohranjanje delovnih mest in blažitev posledic epidemije pomembno vplivalo na to, da je bil padec zaposlenosti v primerjavi s padcem BDP precej manjši, prilagoditev na trgu dela pa je vplivala predvsem na število opravljenih delovnih ur.⁸⁰ Da je bil odziv trga dela manjši, kot je bilo pričakovano na podlagi preteklih dolgoročnih gibanj, kaže tudi analiza gibanja dejanske stopnje anketne brezposelnosti in njene napovedi, ki izhaja iz Okunovega zakona, tj. dolgoročne povezave med BDP in brezposelnostjo (glej UMAR, 2021, Poglavje 1.1).

⁷⁹ Zlasti aprila je število delovno aktivnih padlo (za 0,9 %), število registriranih brezposelnih pa se je močno povečalo (za 19,9 %).

⁸⁰ Bruto domači proizvod se je v povprečju leta 2020 zmanjšal za 4,2 %, zaposlenost v številu opravljenih delovnih ur pa za 4,8 %. Medtem se je zaposlenost v številu oseb zmanjšala za 0,6 %.

4

Dejavniki produktivnosti

Med dejavniki produktivnosti se krepi pomen neoprijemljivega kapitala.

Eden pomembnih potencialov za dvig produktivnosti sodobnih gospodarstev je zmanjšanje zaostanka glavnine podjetij za najuspešnejšimi, ki običajno izstopajo po visokih vlaganjih v neoprijemljivi kapital. Med podjetji obstajajo precejšnje razlike v produktivnosti, ki jih je le deloma mogoče pojasniti z razlikami v naravi dejavnosti podjetij (npr. različna kapitalska intenzivnost panog). Razpršenost v produktivnosti je namreč visoka tudi pri podjetjih iz istih dejavnosti. Nanjo poleg investicij v oprijemljivi kapital (npr. v tehnološko opremljenost) vse bolj vplivajo vlaganja v neoprijemljivi kapital. Mednje praviloma štejemo (a) neopredmeten kapital IKT z vlaganji v računalniško programsko opremo in podatkovne baze, (b) intelektualno lastnino z vlaganji v raziskave in razvoj, dizajn, razvedrilne, literarne in umetniške izvirnike in podobno ter (c) ekonomske kompetence, kot je znamčenje (branding), z vlaganji v oglaševanje in raziskave trga, kupljeni in lastni organizacijski kapital ter usposabljanje (Stehrer idr., 2019). Tako na primer študija Hazan idr. (2021) ugotavlja, da so na ravni sektorjev vlaganja v neoprijemljivi kapital pozitivno povezana s produktivnostjo, poleg tega tudi v okviru istega sektorja podjetja z višjimi naložbami v neoprijemljivi kapital hitreje povečujejo dodano vrednost. Tudi OECD (Calligaris, 2021) ugotavlja, da so pomemben dejavnik v ozadju rastočih razlik v produktivnosti med podjetji vlaganja v neoprijemljivi kapital⁸¹, medtem ko Gal (2021), ki posebej obravnava vpliv človeškega dejavnika na produktivnost, ocenjuje, da je z razlikami v spretnostih in drugih značilnostih (spol, starost, kulturno ozadje) zaposlenih in managerjev mogoče pojasniti kar tretjino vrzeli med produktivnostjo najboljših podjetij in povprečjem. Epidemija covid-19 je še dodatno poudarila pomen vlaganj v neoprijemljivi kapital, saj se zdi, da se visoko produktivna podjetja, ki imajo sposobnosti in organizacijski kapital za preizkušanje novih načinov poslovanja, dela, potrošnje in komunikacije, lažje spoprijemajo z novimi razmerami (Andrews Dan, Andrew Charlton and Angus Moore, 2021).

Glede na njegov rastoč pomen med dejavniki produktivnosti je osrednji del poglavja namenjen analizi vlaganj v neoprijemljivi kapital. Uvodni analizi investicijske dejavnosti Slovenije sledi pregled vlaganj v različne vrste neoprijemljivega kapitala s poudarkom na inovacijah, digitalni preobrazbi in znanju, pa tudi nekaterih drugih t. i. mehkejših oblikah neoprijemljivega kapitala, kot so dizajn, znamčenje in organizacijski kapital. V zadnjem delu v vlogi dejavnika produktivnosti predstavljamo nekatere oblike družbenega in institucionalnega kapitala, kot so mednarodna vpetost in odprtost, privlačnost države za talente, podjetnost, sodelovanje in zaupanje ter kakovost upravljanja države. Gre za širši okvir, v katerem delujejo podjetja ter ki lahko pomembno prispeva k njihovi rasti in razvoju.

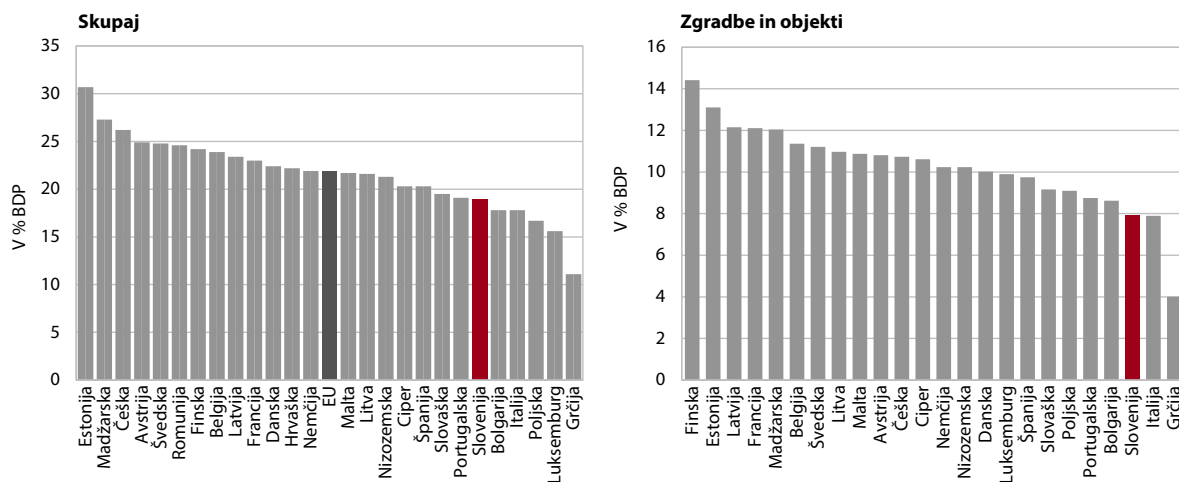
⁸¹ Podobno tudi npr. rezultati analize nizozemskih podjetij pokažejo, da so vlaganja v neoprijemljivi kapital priložnost za manj produktivna podjetja, da zmanjšajo zaostanek za najuspešnejšimi (Borowiecki idr., 2021).

4.1

Skupne investicije v osnovna sredstva

V Sloveniji se je rast kapitala po letu 2008 močno znižala, razmerje med investicijami in bruto domačim proizvodom je nizko tudi v mednarodni primerjavi. Razmerje med investicijami in bruto domačim proizvodom je bilo v letih 2004–2008 med 26 % in 29 %, pomembno je k temu prispevala intenzivna gradnja avtocest. Pozneje se je, predvsem zaradi težav v bančnem sektorju, razdolževanja podjetij in poslabšanih pričakovanj, znižalo in se ob razmeroma nizkem povpraševanju in veliki negotovosti (UMAR, 2020b) po letu 2011 zadrževalo okoli 19 %. Pod vplivom cikla evropskih sredstev se je po prehodnem povečanju v letih 2014 in 2015 leta 2016 znižalo, v naslednjih letih malce okrepilo, v prvem letu epidemije covid-19 pa pod vplivom negotovosti in poslabšanih pričakovanj ponovno znižalo. Leta 2020 je bilo v Sloveniji razmerje med investicijami in bruto domačim proizvodom 19 %, kar je med nižjimi v EU, zlasti so bile nizke investicije v zgradbe in objekte.

■ Slika 29: Skupna raven investicij je v Sloveniji nizka, še posebej so skromne gradbene investicije (leto 2018)

Vir: Eurostat (2022).

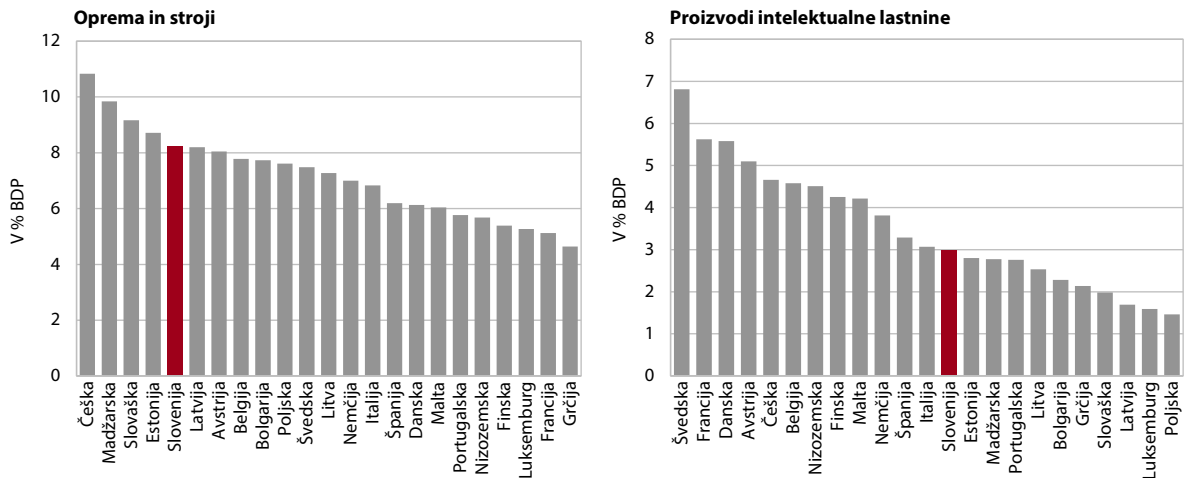
Opomba: Prikazujemo podatke za leto 2018; za manjši nabor držav so na voljo novejši podatki, a spremembe položaja posameznih držav so majhne.

Na nizko raven investicij v Sloveniji pomembno vplivajo nizke gradbene investicije. V zadnjih letih so se investicije v zgradbe in objekte okrepile, njihov delež glede na BDP pa kljub temu ostaja med najnižjimi v EU. Znotraj tega so *investicije v druge zgradbe in objekte* (inženirski objekti, kot so ceste, železnice, in vsa gradnja nestanovanjskih stavb, kot so objekti za trgovinsko in storitveno dejavnost, za industrijo itd.) v Sloveniji na povprečni ravni EU, ob tem pa precej nižje kot v drugih podpovprečno razvitih državah članicah EU. Na drugi strani se za investicije v stanovanja namenja nekaj čez 2 % BDP, kar Slovenijo uvršča med države z najnižjimi deleži. Stanovanjske investicije (in stanovanja nasploh) sicer niso med odločilnimi dejavniki dolgoročne produktivnosti, kratkoročno pa lahko pomembno vplivajo na njena nihanja.

Z vidika produktivnosti pomembnejše investicije v opremo in stroje so v Sloveniji relativno visoke, vlaganja v proizvode intelektualne lastnine pa nizka. Slovenija se uvršča med države EU, v katerih je razmerje med investicijami v opremo in stroje ter BDP nadpovprečno. To povezujemo z relativno visokim deležem industrije v gospodarstvu ter s številnimi uspešnimi in dobičkonosnimi podjetji v tej dejavnosti. Manj ugodna pa je slika, ko gre za vlaganja v proizvode intelektualne

lastnine (računalniška programska oprema in podatkovne baze, raziskave in razvoj), ki v sodobnem gospodarstvu pomenijo enega izmed ključnih dejavnikov rasti produktivnosti. V Sloveniji vlaganja v te proizvode precej zaostajajo za državami, ki so na tem področju najbolj napredne, delež tovrstnih investicij pa je tudi nižji kot v povprečju EU (Slika 30).

Slika 30: Vlaganja v opremo in stroje so visoka, v proizvode intelektualne lastnine pa podpovprečna (leto 2018)

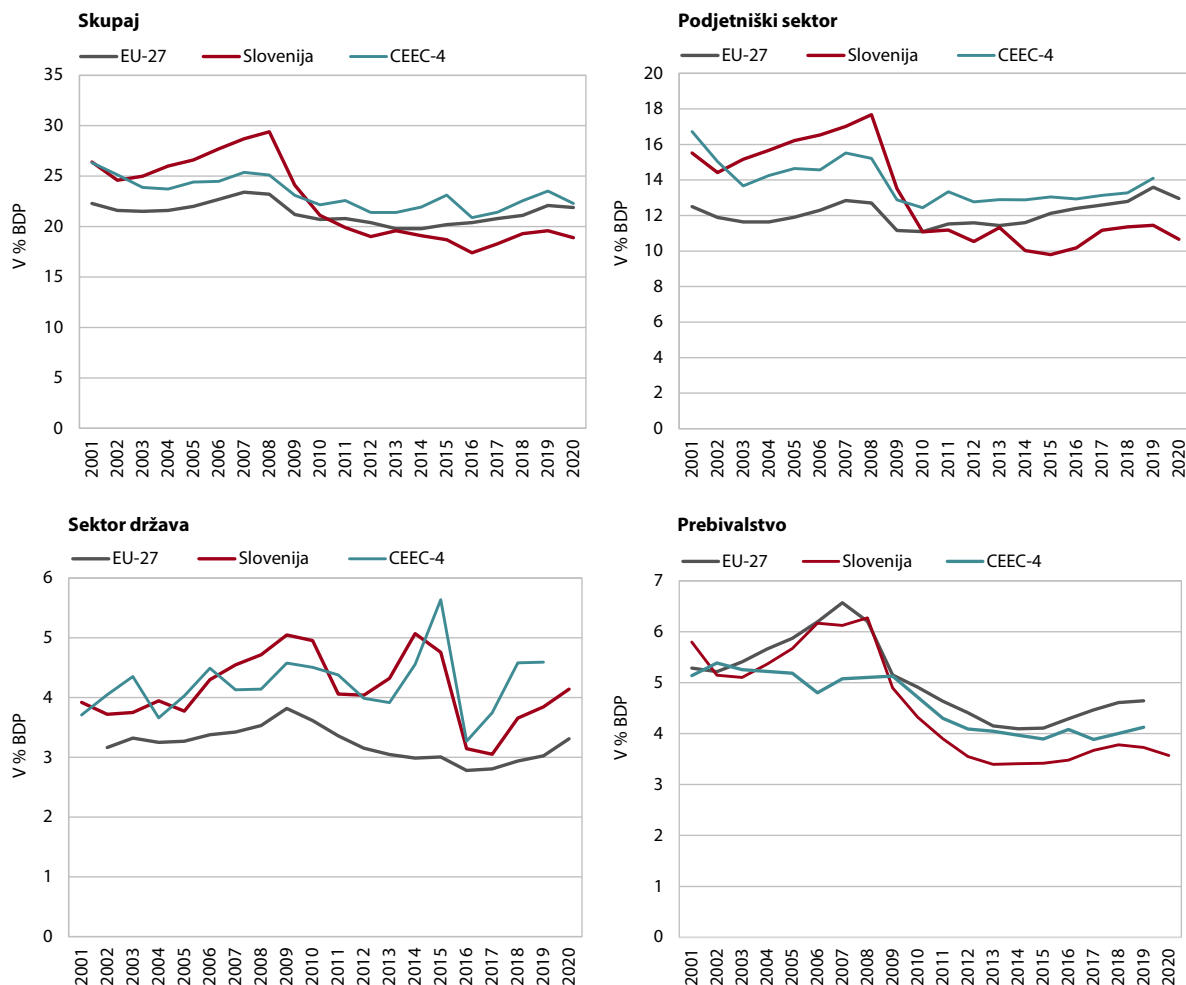
Vir: Eurostat (2022).

Opomba: Prikazujemo podatke za leto 2018; za manjši nabor držav so na voljo novejši podatki, vendar so spremembe položaja posameznih držav majhne.

Po sektorju investitorja je v Sloveniji manj naložb prebivalstva in podjetij, več pa naložb države. V Sloveniji je zaradi evropskih sredstev razmerje med investicijami sektorja države in celotnim BDP višje kot v povprečju celotne EU, kar je povezano s tem, da je Slovenija manj razvita kot povprečje EU, relativno več evropskih sredstev pa je namenjenih manj razvitim državam in regijam. Glede na nekatere druge države članice, ki po razvitosti podobno zaostajajo za povprečjem EU, pa je razmerje nižje.⁸² Sektor prebivalstva v Sloveniji investira manj kot v povprečju EU, kar je predvsem povezano z nižjimi investicijami v stanovanja, ki so najpomembnejša kategorija investicij tega sektorja. Tudi razmerje med investicijami podjetij in BDP je v Sloveniji nižje kot v povprečju EU; po naši oceni predvsem zaradi nižjih investicij v proizvode intelektualne lastnine, deloma pa tudi nižjih investicij v zgradbe in objekte.

⁸² Leta 2019 je sektor država v Sloveniji za investicije namenil 3,8 % BDP, v Estoniji 5 %, na Madžarskem 6,2 %, na Poljskem 4,3 %, na Češkem 4,2 %, na Slovaškem (3,6 %) pa je razmerje nižje kot v Sloveniji.

Slika 31: Delež investicij v BDP je v zadnjem desetletju pod povprečjem EU, izjema so le investicije sektorja država

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: CEEC-4 enostavno povprečje Češke, Madžarske, Poljske in Slovaške. Pri investicijah prebivalstva je podatek za EU-27 izračunan kot enostavno povprečje.

Pred izbruhom epidemije so podjetja kot omejitveni dejavnik pri investiranju izpostavljala težave pri pridobivanju primerne delovne sile, ob izbruhu epidemije pa negotovost o prihodnosti. Po anketi EIB (EIB, 2019) je leta 2019 kar 85 % podjetij v Sloveniji kot omejitveni dejavnik pri investiranju izpostavilo delovno silo s pravimi znanji (»staff with the right skills«). Ob izbruhu epidemije pa so podjetja najpogosteje omenila negotovost o prihodnosti (EIB, 2021). Po letu 2008 so na nizko investicijsko aktivnost pomembno vplivali tudi omejeni finančni viri, v zadnjih letih pa je ta dejavnik manj pomemben.⁸³

⁸³ Po podatkih poslovnih tendenc je več kot 25 % podjetij v predelovalnih dejavnostih v letih 2011–2013 kot omejitveni dejavnik pri poslovanju navajalo *finančne probleme*, po letu 2017 pa delež tega omejitvenega dejavnika ni presegel 10 %. Podobno je več kot 30 % podjetij v gradbeništvu v letih 2011–2013 kot omejitveni dejavnik izpostavljajo visoke *finančne stroške* in *težave pri pridobivanju kreditov*. Po letu 2017 ta delež ne pri enem ne pri drugem dejavniku ne preseže 10 %.

4.2

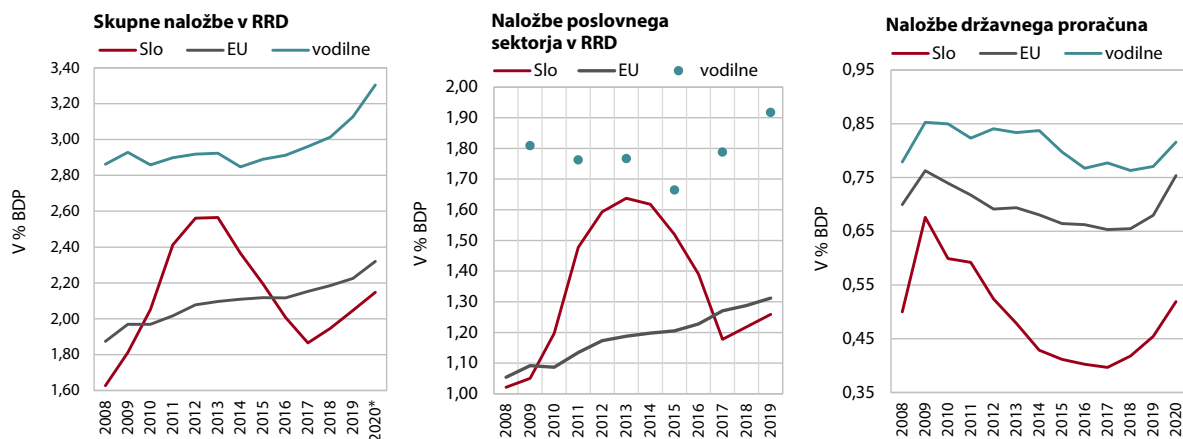
Inovacije, digitalna preobrazba in znanje

4.2.1

Raziskave, razvoj, inovacije in podjetništvo

V Sloveniji se naložbe v raziskovalno-razvojno dejavnost (RRD) zadnja tri leta povečujejo, vendar zaostanek za najuspešnejšimi državami še vedno znaša eno odstotno točko BDP. Obseg naložb v RRD je po začasnih podatkih leta 2020⁸⁴ dosegel najvišjo nominalno vrednost doslej, relativno pa je z 2,15 % BDP⁸⁵ še vedno za skoraj pol odstotne točke zaostajal za vrhom v letih 2012–2013, po letu 2016 tudi za povprečjem EU, še večji pa je bil zaostanek za vodilnimi inovatorkami⁸⁶ (2019: za 0,2 o. t. oz. 1 o. t.). Skupni izdatki za RRD so se v letih 2012–2017 zmanjševali, v javnem sektorju⁸⁷ do leta 2016, v zasebnem pa v letih 2015–2017. S konsolidacijo javnih financ po gospodarsko-finančni krizi so se začeli najprej krčiti v javnem sektorju (2012–2016: za 117 mio evrov), kjer je v zadnjih treh letih do leta 2019 njihova nominalna rast nadomestila že okoli 70 % tega padca. Zaostanek izdatkov državnega proračuna za RRD⁸⁸ v BDP je za povprečjem EU v letu 2020 še vedno znašal 0,23 o. t., za vodilnimi inovatorkami pa 0,3 o. t. Upadanje vlaganj poslovnega sektorja (za 102 mio evrov v obdobju 2015–2017) je bilo povezano z več dejavniki⁸⁹, nominalno povečanje do leta 2019 pa je že nadomestilo celoten padec, a začasni podatki za leto 2020 kažejo na ponovno zmanjšanje. Poslovni sektor je v obdobju 2008–2019 ob razmeroma nizkih vlaganjih javnega sektorja prispeval pomemben delež k skupnim izdatkom za RRD, večinoma je presegal 60 % (2019: 61,5 %), kar je bil visok delež tudi v mednarodni primerjavi (v vodilnih inovatorkah je bil leta 2017 58,4 %).

■ Slika 32: V Sloveniji so se skupna vlaganja v RRD glede na BDP po letu 2013 znatno zmanjšala

Vir: Eurostat (2022), SURS (2022); preračuni UMAR.

Opomba: Pri naložbah državnega proračuna za RRD so vključena tudi sredstva, ki se porabijo v tujini (kot npr. za članstvo v CERN-u).

⁸⁴ SURS je z objavo začasnih podatkov podal pojasnilo, da so poročevalske enote uporabljale metodologijo doslednejše (SURS, 2021b), kar posledično verjetno pomeni neprimerljivost teh podatkov s podatki za prejšnja leta. Zato podrobneje komentiramo le podatke do leta 2019.

⁸⁵ V predlogu Resolucije o znanstvenoraziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2030 in že sprejetem novem Zakonu o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti so predvidena povečana skupna vlaganja v RRD do leta 2030 na 3,5 % BDP, od tega naj bi javna sredstva dosegla 1,25 % BDP – Vlada Republike Slovenije (2021) in (ZZrId, 2021).

⁸⁶ Opredelitev vodilnih inovatorok (Švedska, Finska, Danska, Belgija) izhaja iz EK (2021c).

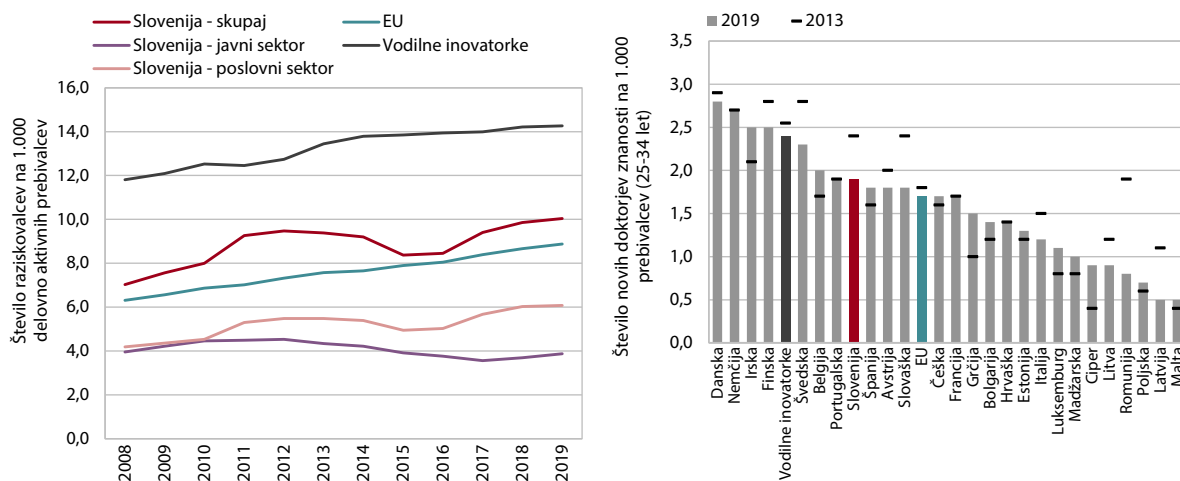
⁸⁷ Gre za državni in visokošolski sektor skupaj.

⁸⁸ Slovenija je po letu 2009 znatno zaostajala tudi glede na proračunski razrez za namene RRD, v letu 2020 je za RRD namenila 1,04 % proračunskih sredstev (EU: 1,42 %, vodilne inovatorke: 1,5 %).

⁸⁹ Zniževanje naložb v RRD je bilo posledica več dejavnikov: (i) obseg evropskih sredstev v letih 2013–2014 se je z zaključenim sofinanciranjem projektov RRD z državnimi in evropskimi sredstvi v centrih odličnosti, kompetenčnih in razvojnih centrih znižal, pri tem je bilo za konkretne projekte zahtevano tudi sofinanciranje poslovnega sektorja. Hkrati je šlo še za počasno in pozno črpanje evropskih sredstev od začetka izvajanja nove finančne perspektive 2014–2020, (ii) po letu 2015 je začel upadati tudi obseg uveljavljenih davčnih olajšav za RRD (za 32 mio evrov v letih 2016–2018). Leta 2019 se je njihov obseg po treh letih zmanjševanja povečal za 5,8 %.

Slovenija pri razvoju človeških virov za raziskovalno-razvojno dejavnost precej zaostaja za vodilnimi državami. Število raziskovalcev se je v obdobju 2008–2019 večinoma povečevalo in je leta 2019 doseglo vrh. Rast je izhajala zlasti iz poslovnega sektorja, v katerem je od leta 2017 delovalo več kot 60 % vseh raziskovalcev, kar je približno toliko kot v vodilnih inovatorkah. Taka gibanja so ugodna z vidika krepiteve inovacijskih zmogljivosti podjetij, a pozornost je treba nameniti tudi krejitvi raziskovalnih zmogljivosti javnega sektorja, v katerem se je v letih 2018 in 2019 število raziskovalcev sicer povečalo, a še ni doseglo vrha iz leta 2010 (Eurostat, 2022). Hkrati skupno število raziskovalcev še precej zaostaja za vodilnimi inovatorkami (Slika 33), zato je treba skrb nameniti ustvarjanju privlačnih delovnih pogojev za raziskovalce in vlaganju v njihov razvoj. Tudi število mladih raziskovalcev se od leta 2018 povečuje, a do leta 2020 ni nadomestilo preteklega večletnega upadanja (ARRS, 2021), skupno število novih doktorjev znanosti pa je bilo leta 2020 najmanjše v zadnjih desetih letih (SURS, 2022).⁹⁰ Pozornost je treba nameniti tudi razvoju človeških virov, pomembnih za inovacijsko dejavnost gospodarstva, saj se ukrep mladi raziskovalci iz gospodarstva, ki je podjetjem omogočal krepitev inovacijskih zmogljivosti in dostop do temeljnih raziskav, ki so podlaga za industrijske raziskave, že več let ne izvaja več.

Slika 33: Kljub ugodnim gibanjem v zadnjih letih Slovenija po številu raziskovalcev zaostaja za vodilnimi inovatorkami, nižje je tudi število novih doktorjev znanosti

Vir: OECD (2021i), Eurostat (2022) in SURS (2022).

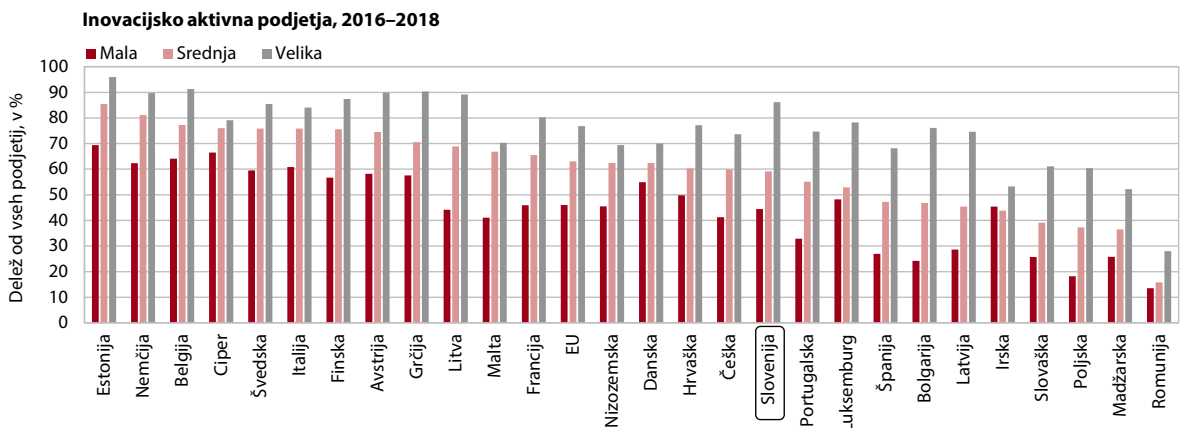
Inovacijska aktivnost podjetij (IAP) se je z zadnjim merjenjem za obdobje 2016–2018 vrnila na raven pred zniževanjem v obdobju 2010–2016, kar pa je bilo zaradi zaostajanja malih in srednjih podjetij še vedno premalo za doseganje tako povprečja EU kot vodilnih inovatorok. Izboljšanje, ki so ga pokazali rezultati zadnje raziskave SURS o inovacijski dejavnosti za obdobje 2016–2018,⁹¹ je po naši oceni izhajalo tudi iz višjih vlaganj v inovacijsko aktivnost, tudi v RRD, predvsem v

⁹⁰ To je povezano z zniževanjem števila vpisanih na doktorski študij od šolskega leta 2012/2013 do 2015/2016, ki bi ga lahko pripisali začasnemu prekinitvi sofinanciranja doktorskega študija iz javnih virov, večletnemu zmanjšanemu obsegu financiranja v okviru programa mladi raziskovalci in ukinitvi programa mladi raziskovalci iz gospodarstva, manjšemu zanimanju za vpis na doktorski študij v času prejšnje gospodarske in finančne krize, demografskim spremembam (zmanjšanje generacij) in zamudam pri zaključevanju študija zaradi epidemije covid-19.

⁹¹ SURS je uvedel metodološke spremembe skladno z revidirano metodologijo OECD (priročnik Oslo 2018). Glavna sprememba se nanaša na nov koncept definicije inovacij, ki opredeljuje dve vrsti inovacij: (i) inovacija proizvoda (blaga in/ali storitev) in (ii) inovacija poslovnega procesa (več v UMAR, 2021c). V raziskavo so vključena podjetja z vsaj 10 zaposlenimi, izvaja pa se vsako drugo leto.

povezavi s ponovno zagnano razvojno politiko po letu 2016⁹². V obdobju 2016–2018⁹³ je bilo v Sloveniji 48,6 % inovacijsko aktivnih podjetij (IAP), kar je bilo za 8 o. t. več kot v predhodnem obdobju 2014–2016.⁹⁴ Več podjetij je hkrati uvedlo tako inovacije proizvodov kot tudi poslovnih procesov, kar izraža komplementarnost obeh vrst inovacij ter njihovo soodvisnost, pa tudi prepletenost. Rezultati zadnjega merjenja IAP so pokazali, da bolj kot mala podjetja za povprečjem EU zaostajajo srednje velika podjetja, prednost glede na evropsko povprečje ter povprečje vodilnih inovatorok pa so ohranila velika podjetja⁹⁵.

Slika 34: Delež velikih inovacijsko aktivnih podjetij je večji od povprečja vodilnih inovatorok in znatno večji od povprečja EU, zaostanek pa še vedno beležijo MSP

Vir: Eurostat (2022), SURS (2022).

Bolj kot mala podjetja za povprečjem EU zaostajajo srednje velika podjetja, prednost glede na evropsko povprečje ter povprečje vodilnih inovatorok pa so ohranila velika podjetja.

Slovenija se po evropskem inovacijskem indeksu že tretje leto uvršča med zmerne inovatorke, kar je nazadovanje glede na predhodna leta, ko je bila v skupini močnih inovatorok. Upadanje inovacijske aktivnosti v obdobju 2010–2016⁹⁶ je pomembno vplivalo tudi na vrednost evropskega inovacijskega indeksa (EII) za Slovenijo, ki se je v obdobju 2018–2020⁹⁷ zmanjševal. V zadnjem merjenju za leto 2021⁹⁸ se je ta trend z občutnim izboljšanjem komponente inovatorjev⁹⁹ sicer prekinil, a je bila Slovenija glede na leto 2014 vseeno država z drugim najmanjšim napredkom v EU. S tem se je tako tretje leto zapored uvrstila pod povprečje EU v skupino zmernih inovatorok. Izmed novih članic širitve EU v letu 2004 pa so bile pred Slovenijo v letu 2021 uvrščene Estonija, Ciper in Malta. Pred tem se je z vrednostjo EII blizu povprečja EU uvrščala med močne inovatorke. Med komponentami EII je bil glede na povprečje EU zaradi nizkih izdatkov za inovacije, ki niso povezani z izvajanjem RRD, najslabši

⁹² Spodbude so izhajale zlasti iz črpanja sredstev EU oz. Slovenske strategije pametne specializacije.

⁹³ Podatki zadnjega merjenja inovacijske intenzivnosti, izražene v deležu IAP med vsemi podjetji, zaradi metodoloških sprememb v povezavi z novo definicijo inovacij niso neposredno primerljivi s podatki predhodnih obdobij (SURS, 2020b). Povečanje inovacijske intenzivnosti v letih 2016–2018 je tako deloma tudi posledica metodoloških sprememb.

⁹⁴ Gre za primerjavo po prej veljavni definiciji inovacij (tehnološke in/ali netehnološke), ki je izhajala iz priročnika Oslo 2005.

⁹⁵ Slovenija (mala: 44,4 %, srednja: 59,1 %, velika: 86,2 %), EU (mala: 46 %, srednja: 63 %, velika: 76,8 %), vodilne inovatorke (mala: 59,5 %, srednja: 73,6 %, velika: 84,8 %).

⁹⁶ V obdobju 2010–2012 je bilo v Sloveniji 46,5 % IAP, v obdobju 2012–2014 45,9 % in v obdobju 2014–2016 39,8 %.

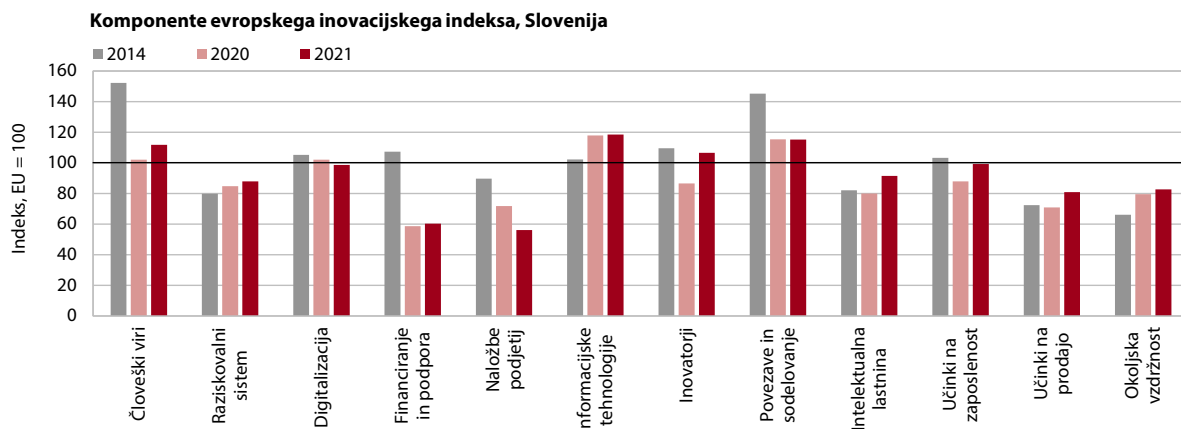
⁹⁷ Izračun indeksov temelji na starejših podatkih, EII 2021 vključuje podatke za obdobje od t–1 do t–5. V EII 2020 so bili vključeni podatki o inovacijski aktivnosti iz obdobja 2014–2016, zato zgoraj navedenih letnic ne gre povezovati s takratno ekonomsko politiko.

⁹⁸ V evropskem sistemu inovacijskih kazalnikov za leto 2021 je prišlo do metodoloških sprememb, in sicer so na novo v EII vključene vsebine povezane z digitalizacijo in okoljem. Primerljiva časovna serija EII zajema obdobje osmih let oziroma 2014–2021 (več v EK, 2021c).

⁹⁹ Kazalniki iz raziskave o inovacijski dejavnosti v podjetjih za obdobje 2016–2018 (CIS 2018) so se zelo izboljšali, zlasti se je povečal delež MSP, ki so uvedla inovacijo proizvoda. Poleg tega je vključen še delež MSP, ki so uvedla inovacijo poslovnega procesa.

rezultat dosežen pri naložbah podjetij.¹⁰⁰ Pri tej komponenti se je med letoma 2014 in 2021 zaostanek za povprečjem EU tudi najbolj povečal. Veliko poslabšanje je bilo ugotovljeno tudi pri financiranju in podpori, kjer tradicionalno izstopajo nizke vrednosti za rizični kapital. Slab rezultat je bil tudi posledica negativnega prispevka naložb javnega sektorja za RRD, ki so se v letih 2012–2016 zmanjševale, v letu 2019 pa so znašale 0,52 % BDP (EU: 0,72 % BDP). Veliko poslabšanje je bilo tudi pri komponenti človeški viri, predvsem zaradi sprememb v izobraževalnem sistemu tistega obdobja¹⁰¹, vendar Slovenija po tej komponenti še vedno presega povprečje EU. Največje izboljšanje rezultata glede na povprečje EU pa je bilo doseženo pri okoljski vzdržnosti, predvsem zaradi izboljšanja snovne produktivnosti. Kot izhaja iz merjenj regionalnega evropskega inovacijskega indeksa, je bila učinkovitost raziskovalno-inovacijskega sistema v obdobju 2014–2021 v vzhodni Sloveniji stalno nižja kot v zahodni Sloveniji. Leta 2021 je prva dosegla 79,8 % povprečja EU, druga pa 98,1 %, v obeh regijah se je glede na predhodno leto povečala. Če odmislimo koncentracijo institucij znanja v zahodni Sloveniji, ki pomembno podpirajo ustvarjanje in objavo odličnih znanstvenih publikacij, potem lahko v obeh regijah kot relativno prednost glede na povprečje EU izpostavimo dva kazalnika: inovatorji proizvodov in poslovnih procesov ter zaposleni s terciarno izobrazbo v dejavnostih, temelječih na znanju. Učinkovitost raziskovalno-inovacijskega sistema se je med letoma 2014 in 2021 bolj izboljšala v zahodni Sloveniji kot v vzhodni Sloveniji (EK, 2021f).

Slika 35: Trend poslabševanja učinkovitosti slovenskega raziskovalno-inovacijskega sistema, merjene z EII, se je v letu 2021 prekinil, a z enim najmanjših napredkov glede na leto 2014

Vir: EK (2021d).

Podjetniška aktivnost se je s pandemijo covid-19 znižala, vendar so posamezniki zaznavali podjetništvo pozitivno. Zgodnja podjetniška aktivnost¹⁰² pomeni delež odraslega prebivalstva, ki se v posameznem letu vključuje v podjetništvo. Ta se je po podatkih GEM¹⁰³ z okrevanjem gospodarstva po gospodarsko-financi

¹⁰⁰ Gre npr. za izdatke za nakup osnovnih sredstev (stroji in oprema, programska oprema, zgradbe), pravice intelektualne lastnine, zunanega znanja ter usposabljanje zaposlenih za izvajanje inovacijske dejavnosti.

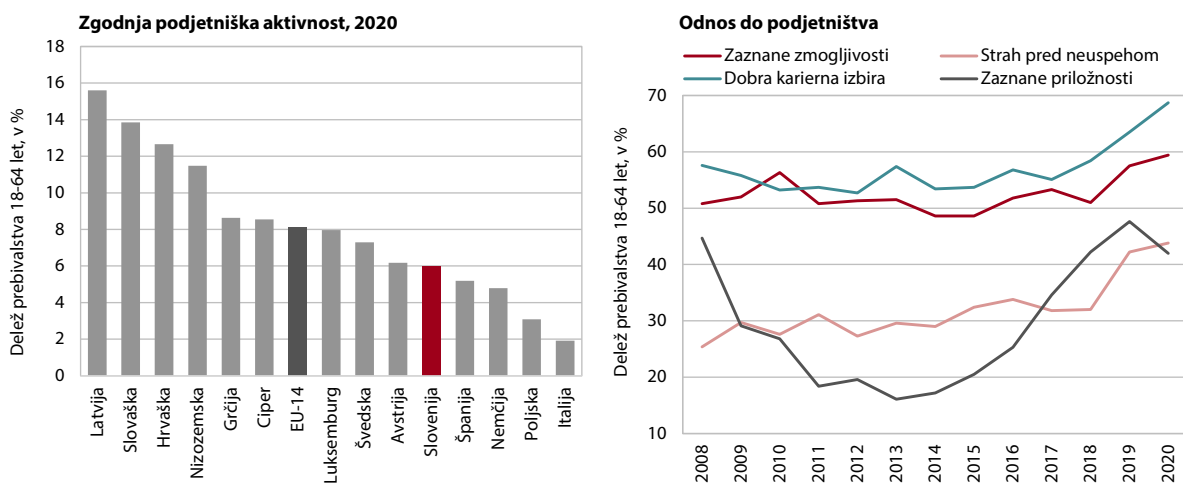
¹⁰¹ Vključen je tudi kazalnik novi doktorji znanosti, v zvezi s katerim so bile z zadnjim merjenjem EII 2021 uvedene metodološke spremembe. Na novo so vključeni le doktorji znanosti z ožjega področja znanosti (zgolj naravoslovne in tehnične znanosti). Leta 2016 so se zaključevali predbolonjski študijski programi, zato je takrat naziv doktor znanosti pridobilo veliko doktorskih študentov, kar zato ne odraža dejanskih sprememb na tem področju. Posledično so te spremembe vplivale tudi na znižanje komponente človeški viri v naslednjih letih. Pri izračunu EII 2021 je bil za ta kazalnik uporabljen podatek iz leta 2018.

¹⁰² Zgodnja podjetniška aktivnost zajema posameznike, ki so začeli vzpostavljati nova podjetja ali opravljati nove poslovne dejavnosti, vključujoč samozaposlitev. Vključeni so tudi posamezniki, ki so zaposleni kot lastniki/direktorji novih podjetij in poslujejo manj kot 42 mesecev.

¹⁰³ Globalni podjetniški monitor (GEM) je svetovna longitudinalna raziskava podjetništva (od leta 1999). Slovenija v raziskavi sodeluje vsako leto od leta 2002. Zadnja raziskava je bila izvedena v letu 2020, v njej pa je zaradi

krizi precej povečala, v letu 2020 pa se je ob pandemiji covida-19 občutno znižala. Rezultat za Slovenijo je bil v mednarodni primerjavi nizek, saj zaostaja za povprečjem EU¹⁰⁴ tako glede nastajajočih¹⁰⁵ kot novih¹⁰⁶ podjetij. Delež zgodnjih podjetnikov, ki so se za podjetništvo odločili zaradi zaznanih obetavnih poslovnih priložnosti, se je v letu 2020 po šestletnem obdobju nenehne rasti znižal¹⁰⁷, a ohranil na relativno visoki ravni. Delež prebivalstva, ki ocenjuje, da ima zadostna znanja in veščine za začetek podjetniške poti, pa je ostal v mednarodni primerjavi ugoden. Spodbudno je tudi, da je bil delež nastajajočih podjetnikov, ki so se spoprijemali s težavami pri prehodu med nove podjetnike, najnižji med državami EU, vključenimi v raziskavo. To bi bilo lahko dobro izhodišče za prihodnjo podjetniško aktivnost ob izboljšanju ustreznih podpornih politik, predvsem na področju spodbujanja inovativnosti in krepitev človeškega kapitala, kjer se kaže primanjkljaj (UMAR, 2021c).

Slika 36: Slovenija se po zgodnji podjetniški aktivnosti v mednarodni primerjavi uvršča nizko, odnos do podjetništva pa se je opazno izboljšal

Vir: GEM (2021a).

Opombe: Z zgodnjo podjetniško aktivnostjo se meri delež odraslega prebivalstva, ki se v posameznem letu vključi v podjetništvo. EU-14: povprečje držav EU, ki so bile vključene v zadnjo raziskavo GEM 2020. Zaznane zmogljivosti: delež odraslih prebivalcev, ki menijo, da imajo potrebne veščine in znanje za ustanovitev podjetja. Strah pred neuspehom: delež odraslih prebivalcev, ki menijo, da bi jih strah pred neuspehom odvrnil od ustanovitve podjetja. Dobra karierna izbira: delež odraslih prebivalcev, ki menijo, da je podjetništvo zaželena poklicna izbira. Zaznane priložnosti: delež odraslih prebivalcev, ki menijo, da na območju, kjer živijo, zaznavajo dobre poslovne priložnosti za ustanovitev podjetja.

pandemije sodelovalo manj držav. V Sloveniji je anketiranje potekalo od maja do julija, v nekaterih državah pa se je zbiranje podatkov izvedlo v daljšem času, najpozneje do oktobra. V tem času je pandemija prešla iz prvega v drugi val, kar je treba upoštevati pri primerjavah med državami, saj lahko vpliva na spremenjene zaznave anketirancev (Rebernik in Širec, 2021).

¹⁰⁴ Leta 2020 je bilo v projekt GEM (Global Entrepreneurship Monitor) vključenih 14 držav EU.

¹⁰⁵ Gre za podjetnike v starosti med 18 in 64 let, katerih podjetje ne deluje več kot tri mesece.

¹⁰⁶ Gre za podjetnike v starosti med 18 in 64 let, katerih podjetje deluje več kot tri in manj kot 42 mesecev.

¹⁰⁷ Med državami EU se je povečal le v treh državah (v Italiji, Latviji in na Slovaškem).

4.2.2

Digitalizacija

4.2.2.1

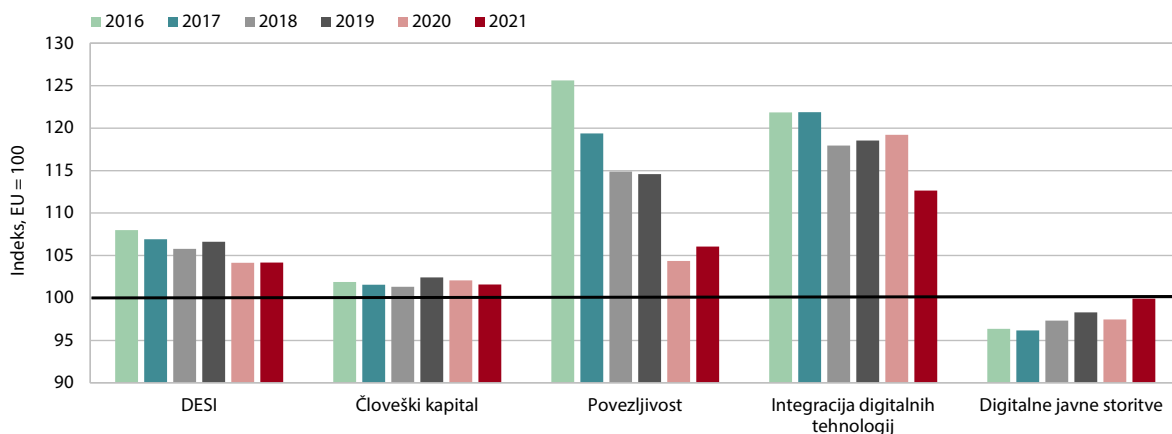
Stanje digitalnega gospodarstva in družbe

Slovenija se pri digitalizaciji gospodarstva in družbe uvršča nad povprečje EU in je v zadnjem letu nekoliko napredovala, z vidika daljšega obdobja pa svojo prednost pred povprečjem EU postopno izgublja. Slovenija se skladno s spremenjeno metodologijo po evropskem indeksu digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) že od leta 2016 uvršča nad povprečje EU. V letu 2021 je sicer napredovala za eno mesto (na 13.), a se na podobno raven, to je med 13. in 14. mestom med državami EU, uvršča že od leta 2016. Po drugi strani je svojo prednost do povprečja EU med letoma 2016 in 2021 zmanjšala z 8 na 4 indekzne točke, pri čemer v zadnjem letu ni prišlo do sprememb. Na zgolj ohranjanje relativnega položaja na področju digitalizacije nakazuje tudi IMD-jev globalni indeks digitalne konkurenčnosti, skladno s katerim je Slovenija med letoma 2017 in 2020 napredovala s 34. na 31. mesto, v letu 2021 pa nazadovala na 35. mesto med 64 analiziranimi državami sveta (IMD, 2021a).

V zadnjih letih se je bistveno izboljšal odnos prebivalcev do digitalizacije.

Slovenija je vse bolj odprta do digitalizacije, pozitivne trende je zaznati na področju digitalnih javnih storitev, hkrati pa izgublja primerjalne prednosti na področjih povezljivosti in integracije digitalnih tehnologij. Podatki Eurobarometra kažejo, da naj bi se odnos prebivalcev do digitalizacije v zadnjih letih bistveno izboljšal: medtem ko je še leta 2017 v Sloveniji najmanjši delež prebivalcev in prebivalk Slovenije znotraj EU pozitivno vrednotil vpliv digitalnih tehnologij na družbo (ne pa tudi na gospodarstvo), ima Slovenija v letu 2021 celo šesti najvišji delež odgovorov, ki pozitivno vrednotijo vpliv digitalne preobrazbe na gospodarstvo in družbo (Eurobarometer, 2021b). Analiza posameznih komponent indeksa DESI sicer kaže (glej Sliko 37), da je Slovenija napredovala na področju digitalnih javnih storitev, na področju človeških virov pa ohranja svoj relativni položaj nekoliko nad povprečjem EU. Po drugi strani trendno izgublja konkurenčnost na področju povezljivosti ter integracije digitalnih tehnologij, na obeh ima sicer še vedno primerjalne prednosti, a precej manj izrazite kot leta 2016.

Slika 37: Novi evropski Indeks digitalnega gospodarstva in družbe (DESI) Slovenijo uvršča nad povprečje EU, a ob postopnem zmanjševanju prednosti pred povprečjem EU

Vir: EK (2022), preračun UMAR.

4.2.2.2

Digitalne javne storitve in človeški kapital

Med digitalnimi javnimi storitvami je zaznan izrazit napredek pri uporabi digitalnih storitev e-uprave, ob še naprej nekonkurenčnih digitalnih storitvah za podjetja. Slovenija je ob znatnem napredku v letu 2021 na področju digitalnih javnih storitev prvič ujela povprečje EU in zasedla 16. mesto med državami EU (enako uvrstitev je sicer že dosegala leta 2019). Glavni razlog za opazen napredek je v izrazitem povečanju deleža oseb, ki so uporabile internet pri interakciji z javnimi organi.¹⁰⁸ Na drugi strani ostajajo enako problematične kot doslej digitalne javne storitve za podjetja, pri katerih Slovenija z 22. mestom močno zaostaja za drugimi državami EU. Pri ostalih kazalnikih, npr. pri digitalnih javnih storitvah za občane ali pri predizpoljenih obrazcih, se giblje okoli povprečja EU – enako velja tudi za odprte podatke (15. mesto), čemur bi bilo treba zaradi močnega multiplikativnega učinka na druga področja v prihodnje nameniti še več pozornosti.

Pri človeškem kapitalu na področju digitalizacije Slovenija ohranja položaj rahlo nad povprečjem EU, a hkrati povečuje zaostanek za vodilnimi inovatorkami. Na področju človeškega kapitala Slovenija s 13. mestom ohranja relativni položaj rahlo nad povprečjem EU: pri spletnih uporabniških veščinah rahlo pod povprečjem, pri naprednejših IKT veščinah pa rahlo nad povprečjem EU. Kljub povprečni uspešnosti izstopa razmeroma nizek delež Slovencev z osnovnimi digitalnimi veščinami, ki znaša 55 %, medtem ko povprečje za vodilne inovatorke znaša 70 %¹⁰⁹, bistveno višji, z 62 %, pa je tudi npr. na Češkem in v Estoniji. Na področju naprednejših veščin IKT je Slovenija rahlo nad povprečjem EU, pri čemer v negativni smeri nekoliko odstopa delež zaposlenih strokovnjakinj za IKT, v pozitivni pa delež podjetij, ki usposablajo svoje zaposlene na področju IKT. Slovenija na tem področju opazno presega povprečje EU (za 31 indeksnih točk v letu 2021), a se je hkrati zaostanek za vodilnimi inovatorkami v zadnjih treh letih opazno povečal.¹¹⁰

4.2.2.3

Povezljivost in digitalna dostopnost

Pri povezljivosti je Slovenija v zadnjem letu rahlo napredovala, v daljšem obdobju pa je svoje primerjalne prednosti na tem področju opazno zmanjšala. V povprečju je po eni strani na področju povezljivosti tako v letu 2021 povečala prednost pred povprečjem EU s štirih na šest indeksnih točk. Navedeno je povezano predvsem z v juniju 2021 dodeljenimi frekvencami 5G operaterjem, kar kaže na izboljšanje ponudbe v tem segmentu¹¹¹. Pozitiven premik je bil dosežen tudi pri širokopasovnem cenovnem indeksu, kjer se Slovenija prvič uvršča rahlo nad povprečje EU. Se pa na drugi strani nadaljuje trend slabšanja položaja Slovenije pri fiksnem omrežju, kjer je imela do nedavnega še izrazite primerjalne prednosti, zdaj pa se komaj še uvršča nad povprečje EU. Pri dostopu do fiksnega širokopasovnega omrežja je Slovenija prvič zdrsnila pod povprečje EU: delež gospodinjstev z dostopom do širokopasovnega dostopa s hitrostjo vsaj 100 Mbps se sicer povečuje, a hkrati še vedno zaostaja za povprečjem EU za skoraj 15 indeksnih točk. Slovenija prav tako ni v skupini držav s pospešenim uvajanjem širokopasovnega dostopa s hitrostmi nad 1 Gbps, med katerimi v pozitivnem smislu izstopa Madžarska.

¹⁰⁸ V letu 2021 je Slovenija pri tem kazalniku napredovala s 16. na 8. mesto in za 19 indeksnih točk presega povprečje EU.

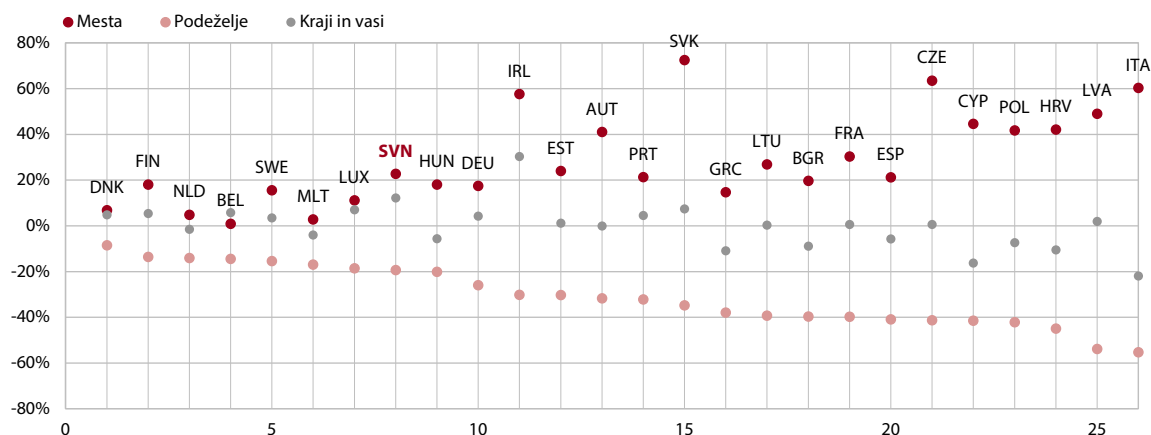
¹⁰⁹ Zaostanek za vodilnimi inovatorkami je sicer še bolj izrazit, ko gre za več kot osnovne digitalne veščine, kjer delež v Sloveniji znaša 31 %, v vodilnih inovatorkah pa 45 %.

¹¹⁰ Za podrobnejšo analizo potrebnih spretnosti za digitalno preobrazbo glej poglavje 5.1.2.

¹¹¹ Indeks DESI za kazalnik pokritosti s 5G temelji na študiji, pri kateri se še ni upoštevalo, da je Telekom Slovenije oktobra 2020 začel tržiti tudi storitve 5G (AKOS, 2021), tako da naslednje leto lahko pričakujemo dodatno izboljšanje položaja Slovenije na tem področju.

Pri pokritosti s fiksnim širokopasovnim omrežjem Slovenija primerjalno nazaduje, kar je neugodno predvsem z vidika zagotavljanja kakovostne digitalne dostopnosti vseh, še posebej pa podeželskih območij. Pri pokritosti s fiksnim širokopasovnim omrežjem je Slovenija izrazito odstopala v pozitivnem smislu in do leta 2019 zagotavljala višjo pokritost celo od vodilnih inovatorok. V zadnjih dveh letih pa je precej zaostala: pri pokritosti gospodinjstev z vsaj 30 Mbps je z 88-odstotno pokritostjo v povprečju EU, pri pokritosti z omrežji zelo visokih kapacitet pa ima še 11 indeksnih točk prednosti, vendar je trend prav tako negativen. Po podatkih AKOS je na fiksnem omrežju delež optičnih priključkov med vsemi priključki širokopasovnega dostopa do interneta v prvem četrtletju 2021 dosegel 45,3 % (AKOS, 2021), a gre pri tem za linearno nadaljevanje trenda rasti zadnjega desetletja, torej brez dodatne pospešitve, ki bi jo lahko pričakovali v razmerah krize zaradi covid-19¹¹². Slovenija je sicer po dejanski hitrosti prenosa podatkov mobilnega oz. fiksnega omrežja na 38. oz. 41. mestu na svetu¹¹³, kar kaže na potrebna dodatna in pospešena vlaganja v tehnologije nove generacije. Z vidika teritorialne pokritosti podatki AKOS kažejo, da digitalna dostopnost na nekaterih območjih Slovenije še ostaja nizka (glej prilogo 7.4). A razlika pri hitrosti prenosa podatkov v fiksnem omrežju med mestnimi in podeželskimi območji je primerjalno glede na druge države relativno majhna, kljub temu pa je še vedno za 52 oz. 63 % (glede na hitrost k oz. od uporabnika) višja v mestnih kot podeželskih območjih¹¹⁴ (Slika 38).

Slika 38: Razlike v hitrosti prenosa podatkov med mestnimi in podeželskimi območji so v Sloveniji primerjalno sicer med manjšimi, a so še vedno znatne

Vir: Prikaz UMAR na podlagi podatkov Ookla, Speedtest Intelligence, pridobljenih od OECD (Weber in Garcilazo, 2021).

Opomba: Podatki se nanašajo na hitrost prenosa podatkov v fiksnem omrežju do uporabnika na dan 27. januar 2021, klasifikacija območij temelji na metodologiji OECD (Fadić idr., 2019). Odstotki na abscisi se nanašajo na odstopanje od povprečne nacionalne hitrosti prenosa podatkov (=0 %).

¹¹² Glej podatke SURS o številu priključkov optičnega dostopa.

¹¹³ Podatki, pridobljeni iz <https://www.speedtest.net/global-index/slovenia#fixed> dne 7. 9. 2021, nanašajo pa se na julij 2021. Uvajanje novih tehnologij se kaže tudi v realnih podatkih o hitrosti prenosa, saj se je uvrstitev Slovenije med julijem 2020 in julijem 2021 izboljšala za 9 mest.

¹¹⁴ Preračun UMAR na podlagi podatkov Ookla, Speedtest Intelligence, pridobljenih od OECD (Weber in Garcilazo, 2021). Podatki se nanašajo na 27. januar 2021.

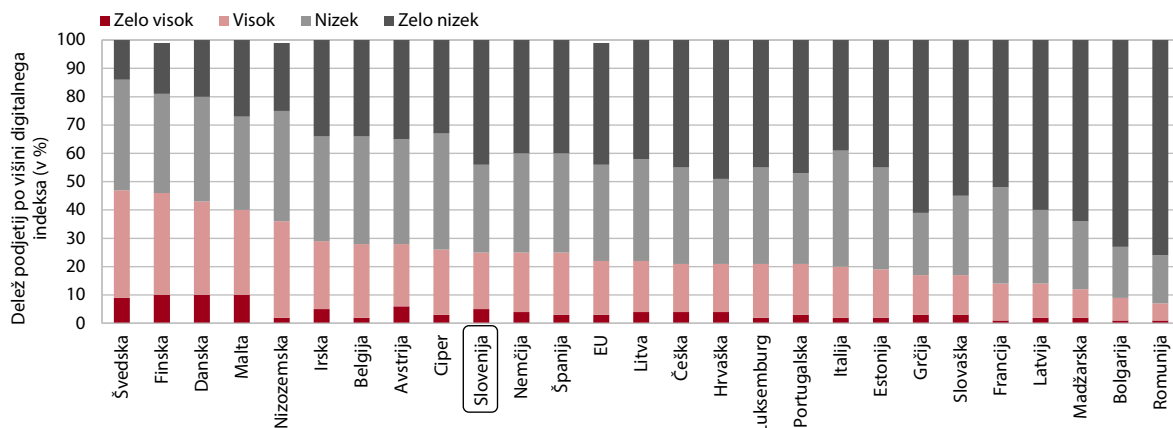
4.2.2.4

Integracija tehnologij za digitalno preobrazbo v poslovnem sektorju

■ Zaostanek za vodilnimi državami po deležu digitalno naprednih velikih podjetij znaša 7 o. t., med majhnimi 16 o. t., največji pa je zaostanek srednje velikih podjetij (22 o. t.).

Slovenska podjetja, še posebej velika, so bila v letu 2021 v skupini digitalno bolj intenzivnih ... Skladno z Eurostatovim digitalnim indeksom podjetij (SURs, 2020a), s katerim se meri stanje na področju informatizacije in digitalizacije, je imelo leta 2021 25 % podjetij v Sloveniji visok oz. zelo visok digitalni indeks. To slovenski podjetniški sektor z desetim mestom v EU postavlja v relativno močan položaj, še posebej velika podjetja, med katerimi je digitalno naprednih 77 %, kar je četrto najvišji delež v EU¹¹⁵. Med srednjimi in malimi podjetji se jih v kategorijo digitalno naprednih uvršča 40 oz. 20 %, kar zadostuje za dvanajsto mesto v EU. Zaostanek za vodilnimi državami po deležu digitalno naprednih velikih podjetij znaša 7 o. t., med malimi 16 o. t., največji pa je zaostanek srednje velikih podjetij (22 o. t.), kar potrjuje opozorila, da je treba tem podjetjem v okviru ekonomske politike nameniti dodatno pozornost – glej UMAR (2021c). V zahodni kohezijski regiji je delež digitalno naprednih podjetij z 31 % za 13 o. t. višji kot v vzhodni kohezijski regiji, kar pomeni znatno razliko. Ta je še posebej poudarjena med srednje velikimi podjetji, saj je na zahodu med temi podjetji digitalno naprednih 51 %, na vzhodu pa zgolj 30 %. Med velikimi podjetji razlika izhaja predvsem iz segmenta podjetij z zelo visokim digitalnim indeksom, ki je na zahodu za 7 o. t. višji.

■ Slika 39: Digitalni indeks podjetij v letu 2021 Slovenijo postavlja v relativno ugoden položaj

Vir: Eurostat (2022).

Opomba: do odstopanj od 100 %, ki so prisotna v originalnih podatkih, pride zaradi zaokroževanja.

... ob čemer pa podjetniški sektor svoje digitalne primerjalne prednosti postopno izgublja, pogloblja pa se tudi razkorak med velikimi in drugimi podjetji. Primerjava intenzivnosti informatizacije in digitalizacije v podjetniškem sektorju glede na digitalni indeks podjetij v obdobju 2018–2020¹¹⁶ kaže (Slika 40), da zgolj peščica podpovprečno razvitih držav EU proces prehoda v četrto industrijsko revolucijo izkorišča za bistveno pospešeno informatizacijo in digitalizacijo (Estonija, Hrvaška in Malta)¹¹⁷. Slovenija se po rasti digitalnega indeksa podjetij uvršča v skupino držav EU s povprečno hitrostjo informatizacije in digitalizacije podjetniškega sektorja. Med letoma 2018 in 2020 je zato s petega nazadovala na osmo mesto, ob

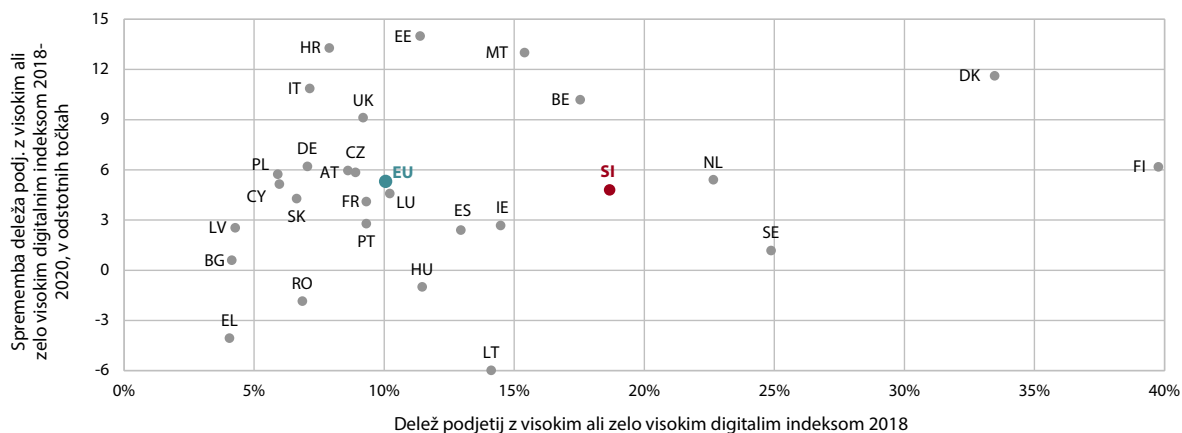
¹¹⁵ Slovenska velika podjetja po tem kazalniku prehitujejo le velika podjetja iz treh vodilnih inovatoric, skladno z evropskim inovacijskim indeksom, to je iz Finske, Danske in Švedske.

¹¹⁶ Metodologija zbiranja podatkov namreč omogoča primerjavo le med tema letoma.

¹¹⁷ Poleg razvitih Danske, Belgije in Združenega kraljestva zelo visoko dinamiko v obdobju 2018–2020 dosegata tudi Italija, ki je hkrati država z enim večjih povečanj evropskega inovacijskega indeksa v letu 2021.

čemer je zaostanek za vodilnimi inovatorkami z 10 indeksnih točk povečala na 13¹¹⁸. Analiza hitrosti digitalizacije v obdobju 2018–2020 po velikosti podjetja kaže, da bi se razkorak med velikimi in drugimi podjetji v prihodnje lahko še dodatno povečal. Delež digitalno naprednih velikih podjetij se je namreč povečal za 10 o. t. (kar pomeni 10. najvišjo rast v EU, a je tudi ta nižja od povprečja EU za velika podjetja), med srednjimi za 7 o. t. (12. mesto v EU), med malimi pa le za 4 o. t. (15. mesto v EU).

Slika 40: Kljub opaznemu povečanju deleža informacijsko in digitalno naprednih podjetij je napredek Slovenije primerjavi z drugimi državami EU povprečen

Vir: Eurostat (2022).

Z epidemijo covid-19 sta se pospešili predvsem informatizacija in digitalizacija na začetnih stopnjah, medtem ko naj bi se uvajanje zahtevnejših digitalnih projektov, vključno z digitalno preobrazbo, upočasnilo. Anketne študije prvega leta krize zaradi epidemije covid-19 so dajale sicer mešane, a pretežno pozitivne signale. Tako npr. Jaklič in Bruger (2020) ugotavljata, da je do poletja 2020 42 % anketiranih podjetij že uvedlo nove tehnologije, na še bolj pozitivne namere podjetij pa sta kazali jesenski Kearney (2020) ter Belitski (2021)¹¹⁹. Po drugi strani Klarič, Žezlina in Štempihar (2020) prav tako v oktobrski analizi MSP, ki je tudi podprta s poglobljeno kvalitativno raziskavo, ugotavljajo, da naj bi se večji del spodbujenih procesov digitalizacije nanašal na digitalne projekte začetne stopnje, tudi med ostalimi digitalnimi projekti pa naj bi prevladovala predvsem e-marketing in spletne trgovine, medtem ko zahtevnejših projektov, npr. uvajanja umetne inteligence ali digitalnih poslovnih modelov, skoraj niso zaznali. Da se med epidemijo procesi niso opazneje poglobili, kaže tudi IMD-jev indeks digitalne preobrazbe podjetniškega sektorja¹²⁰. Skladno z njim je Slovenija v obdobju 2017–2019 napredovala z 18. na

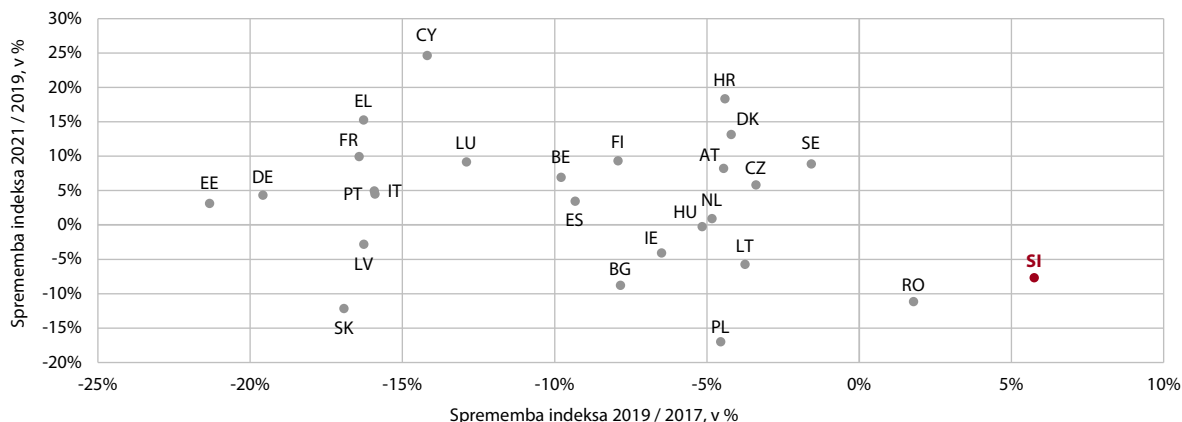
¹¹⁸Podobno dinamiko kažeta DESI-jeva kazalnika uporabe digitalnih tehnologij za podjetja ter e-trgovanje, kjer Slovenija sicer še vedno ohranja svojo primerjalno prednost, a s še bolj poudarjenim nazadovanjem kot pri digitalni intenzivnosti. Pri uporabi digitalnih tehnologij slovenska podjetja dosegajo zelo različno uspešnost, v povprečju pa stalno izgubljajo svojo primerjalno prednost vse od leta 2017 (glej prilogo 7.4). V okviru te skupine kazalnikov je sicer Slovenija še vedno med vodilnimi, ko gre za uporabo e-računov (4. mesto), umetne inteligence (5. mesto) ter tehnologij IKT za okoljsko trajnost (7. mesto), zelo pa, s 23. mestom, zaostaja pri uporabi množičnih podatkov. Na področju e-trgovanja je Slovenija z 10. mesta leta 2016 do leta 2019 napredovala na 7. mesto, v zadnjih dveh letih pa se spet uvršča na sicer nadpovprečno 10. mesto.

¹¹⁹Skladno s Kearney (2020) naj bi 44 % podjetij pričakovalo večjo uporabo robotov in avtomatizacije, nadaljnjih 52 % pa se je s tem pričakovanjem strinjalo delno. Kot ugotavlja Belitski (2021), naj bi kar 98 % MSP že povečalo uporabo digitalnih orodij med epidemijo, kar naj bi bilo celo največ med vsemi analiziranimi državami, nadpovprečen pa naj bi bil tudi delež podjetij (61 %), ki pričakujejo povečano uporabo digitalnih orodij tudi po epidemiji.

¹²⁰Vpogled v konsistentno časovno vrsto o digitalni preobrazbi poslovnega sektorja do vključno leta 2021 omogoča poročilo IMD o konkurenčnosti (IMD, 2021b). Gre za anketo, ki se letno izvaja med februarjem in aprilom ter v kateri podjetja ocenjujejo strinjanje s trditvijo, da se »Digitalna preobrazba v podjetjih na splošno dobro izvaja«.

8. mesto med 26-imi državami EU in pri tem celo dosegla najhitrejši napredek med državami EU. Kot je prikazano na Sliki 41, naj bi nato večina držav izbruh epidemije covid-19 izkoristila za izdatno pospešitev digitalne preobrazbe podjetniškega sektorja, Slovenija pa je bila, vsaj glede na to anketo, v skupini držav, ki so svojo dinamiko upočasnile. Med letoma 2019 in 2021 je tako z 8. ponovno zdrsnila na 14. mesto, pri čemer je zaostanek za vodilnimi inovatorkami glede na leto 2017 celo povečala, in sicer za skoraj tretjino.

Slika 41: Skladno z IMD-jevim indeksom digitalne preobrazbe podjetniškega sektorja je Slovenija med letoma 2017 in 2019 napredovala z 18. na 8. mesto, do leta 2021 pa spet nazadovala na 14. mesto

Vir: IMD World Competitiveness Report (2021b), preračun UMAR.

V Sloveniji le 23 % podjetij svojo konkurenčno prednost temelji na prilaganju svojih produktov in storitev kupcu, kar zadostuje le za 20. mesto v EU.

Da se podjetniški sektor še naprej prepočasi odziva na spremenjeno naravo inoviranja, kažejo tudi podatki o premajhnem poudarku na uvajanju novih poslovnih modelov, prebojnih in disruptivnih inovacijah¹²¹ ter prilagajanju procesov in organizacije poslovanja. S prehodom v četrto industrijsko revolucijo se spreminja narava inoviranja, pri čemer se povečuje pomen novih poslovnih modelov, ki od podjetij zahtevajo fleksibilnejšo specializacijo, vključno z množinskim prilagajanjem in večjim poudarkom na prebojnih in disruptivnih inovacijah. Zaradi teh morajo podjetja tudi spremeniti organizacijo in delovanje v smeri bolj agilnih, odprtih in sodelovalnih pristopov (UMAR, 2020a). Kar se tiče zadnjih, je Slovenija v krizo vstopila povprečno pripravljena: skladno z Eurofound (2020) je namreč v Sloveniji še vedno 40 % podjetij¹²², ki jih zaznamuje delo po načelu »ukaži in nadziraj«, kar jo s 14. mestom postavlja okoli povprečja EU, pri čemer so Župić idr. (2016) ugotavljali, da je stopnja organizacijskega inoviranja celo nižja kot v podjetjih v Jadranski regiji¹²³. Še slabše se slovenska podjetja odrežejo pri vprašanju, kolikšen delež jih ocenjuje, da njihova konkurenčna prednost temelji na prilagajanju produktov in storitev kupcu, ki znaša 23 % (20. mesto v EU), kar je skoraj pol manj kot v vodilnih državah na tem področju (Eurofound, 2020). Ko gre za inoviranje poslovnih modelov, se je skladno s Pucihar, Kljajič Borštnar, Marolt, Vidmar, in Lenart (2018) v letih 2016 in 2017 s tem ukvarjalo le 25 % MSP, ki pa temu procesu niso namenila posebnih finančnih sredstev, niti za ta namen niso vzpostavila posebne

¹²¹ Za razliko glej Ugovšek (2020a): pri prebojnih inovacijah je problem dobro opredeljen, ne pa tudi potrebno domensko znanje, saj je problem izredno težko rešljiv (npr. iPhone, Tesla); pri disruptivnih pa, obratno, problem ni dobro opredeljen, je pa znano potrebno domensko znanje, pri čemer se inovacija odrazi v spremembi trga ter praviloma poslovnega modela, ki je prilagojen novim razmeram (npr. Airbnb, Netflix).

¹²² Preostali kategoriji iz vprašalnika se nanašata na podjetja, ki jih zaznamuje »selektivna kompleksnost in avtonomija« delovnih mest (55 % podjetij), ter podjetja z »visoko kompleksnostjo in avtonomijo« delovnih mest (5 %).

¹²³ Jadranska regija skladno s študijo zajema naslednje države: Albanijo, Bosno in Hercegovino, Hrvaško, Grčijo, Italijo, Črno goro, Slovenijo in Srbijo. Za oceno obsega vlaganj v organizacijski kapital glej poglavje 4.2.4.

skupine (ibid.). Podobno Klarič, Žezlina in Štempihar (2020) opozarjajo na slabo poznavanje digitalnih poslovnih modelov, saj še konec leta 2020 60 % sodelujočih MSP ni poznalo oz. je slabo poznalo digitalne platforme, 41 % pa jih ni poznalo oz. jih je slabo poznalo t. i. »najem storitev«. Vse navedeno se kaže v strukturi inovacij, ki še premalo temeljijo na prebojnih in še posebej disruptivnih inovacijah. S prvimi se skladno z Ugovšek (2020b)¹²⁴ ukvarja 24 %, z drugimi pa 11 % anketiranih podjetij, pri čemer delež srednje velikih podjetij, ki se ukvarja z disruptivnimi inovacijami, znaša zgolj 4 %, med velikimi pa 7 % podjetij.

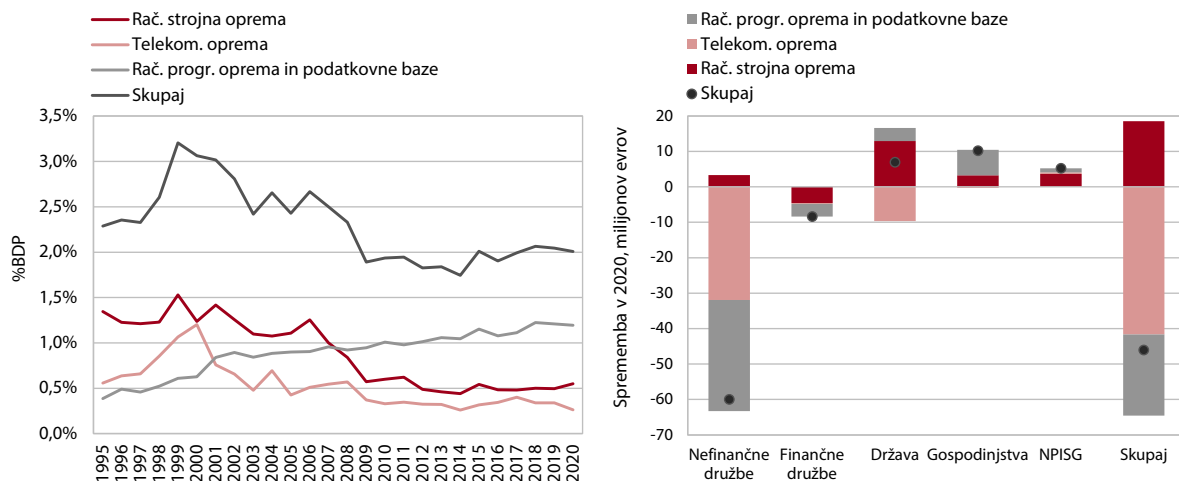
4.2.2.5

Vlaganja v IKT in digitalizacijo

Zaostanek vlaganj v IKT za vodilnimi petimi državami znaša 1,9, za uspešnimi konkurentkami pa 1,2 % BDP.

Slovenija tudi v letu 2020 ni pospešila vlaganj v IKT, ki se v zadnjih desetih letih ohranjajo na ravni okoli 2 % BDP. Slovenija sodi med države EU, ki podpovprečno vlagajo v IKT, pri čemer zaostanek za vodilnimi petimi državami po letu 2014 znaša povprečno 1,9, za uspešnimi konkurentkami¹²⁵ pa 1,2 % BDP (UMAR, 2021c). V Sloveniji so leta 2020 vlaganja v IKT znašala 2 % BDP, kar je za 46 milijonov evrov oz. za 4,7 % manj kot leto pred tem¹²⁶. Vlaganja v računalniško strojno opremo so se sicer okrepila (za 8 % oz. 18,5 milijona evrov), a so se hkrati vlaganja v programsko opremo in podatkovne baze ter v telekomunikacijsko opremo znižala bolj: prva za 3,9 % oz. 22,9 milijona evrov, s čimer se je drugo leto zapored nadaljeval negativni trend, druga pa za 25 % oz. 41,6 milijona evrov. Bruto vlaganja v telekomunikacijsko opremo so v letu 2020 tako znašala 122,3 milijona evrov oz. 0,26 % BDP, s čimer je bila dosežena najnižja vrednost glede na BDP iz leta 2014.

Slika 42: Dolgoročno zmanjševanje bruto vlaganj v IKT (levo) in precejšen padec vlaganj podjetniškega sektorja v letu 2020 (desno)

Vir: SURS (2022), preračun UMAR.

Opomba: Sprememba v sliki desno je izražena v stalnih cenah 2020, NPISG pomeni nepridobitne institucije, ki opravljajo storitve za gospodinjstva.

Zmanjšanje vlaganj v IKT v letu 2020 je predvsem posledica manjših vlaganj podjetniškega sektorja. Pretežni del zmanjšanih vlaganj v IKT, tj. v višini 60 milijonov evrov, je izhajal iz nefinančnih družb, kar pomeni 9,3-odstotno zmanjšanje glede na leto prej, negativen trend pa so zabeležile tudi finančne družbe. Vlaganja

¹²⁴ Anketa se je izvajala med septembrom in novembrom 2020.

¹²⁵ Med vodilnimi petimi državami po vlaganjih v IKT so Švedska, Češka, Malta, Francija in Nizozemska, med uspešnimi tremi konkurentkami pa so bile upoštevane Češka, Litva in Estonija (UMAR, 2021c).

¹²⁶ Zmanjšala so se tudi v deležu BDP, primerljivi podatki za druge države pa v času pisanja še niso na voljo.

so se zmanjšala na področju telekomunikacijske opreme, pa tudi zmanjšanih vlaganj v programsko opremo in podatkovne baze, ki so tesno povezane z digitalizacijo (za 32 oz. 35 milijonov evrov). Vlaganja v IKT so se najbolj pospešila v dejavnostih prometa, kmetijstva ter gradbeništva, medtem ko po znižanju izstopajo kulturne in druge raznovrstne dejavnosti ter oskrba z električno energijo, pa tudi znanstvena in raziskovalna dejavnost, IKT ter predelovalne dejavnosti¹²⁷. Vlaganja v telekomunikacijsko opremo je, ne glede na še bolj poudarjen pomen digitalne dostopnosti v času epidemije covid-19, v letu 2020 za 42,6 % oz. 9,7 milijona evrov sicer zmanjšala tudi država, ki pa je (za 20,1 %) povečala vlaganja v računalniško strojno opremo. Povečanje je bilo usmerjeno predvsem v dejavnost izobraževanja in dejavnosti uprave, ne pa tudi na zdravstveno področje (glej prilogo 7.4). V zadnjem desetletju sicer vlaganja države, v % BDP, v vse tri vrste IKT stagnirajo, medtem ko nefinančne družbe vlaganja v računalniško programsko opremo in podatkovne baze stalno povečujejo, njihova vlaganja v ostali dve vrsti pa prav tako stagnirajo (glej prilogo 7.4).

■ *Slovenija je do 2009 za investicije povezane z digitalizacijo in modernizacijo namenjala za 2 o. t. BDP več od povprečja EU, od leta 2014 naprej pa še toliko kot povprečje EU.*

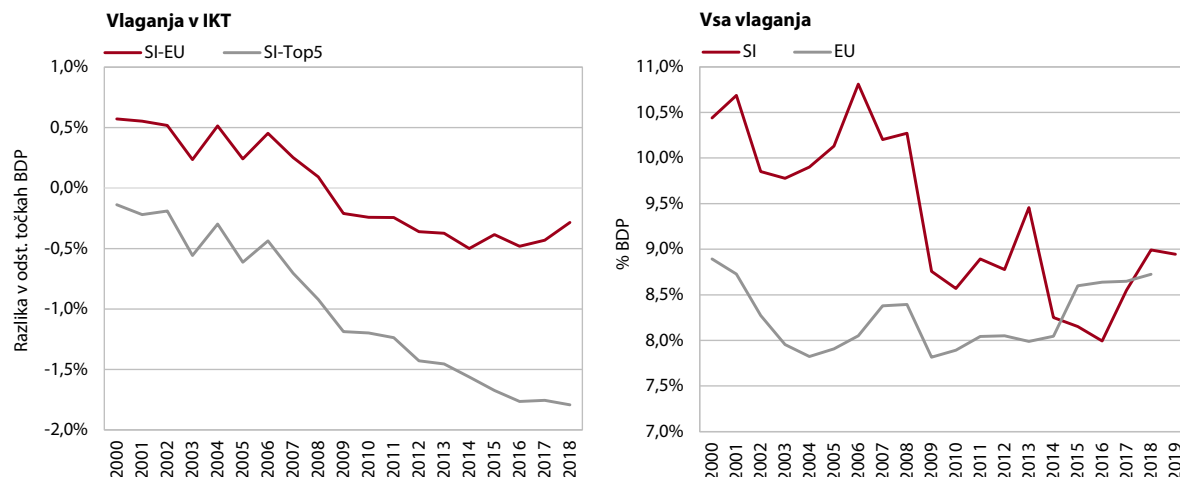
Stanje in trendi na področju digitalne intenzivnosti gospodarstva so, sicer z zamikom, skladni z dinamiko vlaganj v IKT, raziskave, razvoj in inovacije ter druge stroje in opremo, ki so bila izhodiščno visoka, a trendno glede na EU padajo. Kot je prikazano na Sliki 43 levo, Slovenija namreč pri vlaganjih v IKT za povprečjem EU zaostaja že zadnje desetletje, in sicer za dobro tretjino o. t. BDP, medtem ko je njen zaostanek za vodilnimi petimi državami že dosegel 1,8 o. t. BDP. Pri tem je treba upoštevati, da na digitalno intenzivnost ne vplivajo le vlaganja v IKT, pač pa tudi vlaganja, povezana z opremo (npr. zaradi uvajanja robotov ali 3D printerjev), proces digitalizacije, avtomatizacije in nasploh modernizacije proizvodnje in poslovanja pa je seveda povezan tudi z vlaganji v raziskave, razvoj, inovacije, pa tudi v človeške vire. Za analizo teh trendov so potrebni podatki, pridobljeni na podlagi enotne metodologije, kar je mogoče zagotoviti pri vlaganjih v osnovna sredstva za IKT, RRD ter drugo opremo in stroje¹²⁸. Slovenija je do gospodarsko-finančne krize leta 2009 za te investicije (povezane z digitalizacijo in modernizacijo) namenjala za 2 o. t. BDP več od povprečja EU, kar je bil 5. najvišji delež v EU. V obdobju gospodarsko-finančne krize ter finančne konsolidacije med letoma 2009 in 2013 se je prednost pri vlaganjih zmanjšala na 0,9 o. t. BDP, kar je zadostovalo za 7. mesto v EU, od povratka gospodarske rasti leta 2014 naprej pa Slovenija v te namene vlaga v povprečju le še toliko, kot znaša povprečje EU. Pri tem se odgovornost za manjša vlaganja glede na začetek obravnavanega obdobja približno enakomerno porazdeli med nižja vlaganja v IKT (za 0,9 o. t. BDP) ter druge stroje in opremo (v višini 0,8 o. t. BDP)¹²⁹. Na procese digitalizacije in modernizacije seveda vplivajo tudi nefinančni dejavniki, vendar pa se zdi realno pričakovati, da izhodiščno visoka, a trendno padajoča vlaganja, vsaj delno in z zamikom pojasnjujejo še vedno relativno visoko digitalno intenzivnost gospodarstva ob hkratnem postopnem zaostajanju glede na povprečen napredek v EU.

¹²⁷ Predelovalne dejavnosti so vlaganja v IKT zmanjšale v vseh treh segmentih, in sicer skupaj za 11 milijonov evrov oz. za 8,4 %.

¹²⁸ Ne pa tudi v izobraževanje in usposabljanje, kar bi sicer bilo vsebinsko primerno, a podatki tega, vsaj na podlagi enotne metodologije, ne omogočajo.

¹²⁹ Enako strukturo dobimo, če se pri vlaganjih upoštevajo le nefinančne družbe na podlagi podatkov SURS-a.

Slika 43: Slovenija je v zadnjih dveh desetletjih pri vlaganjih, povezanih z digitalizacijo, iz skupine vodilnih držav padla v skupino držav s povprečnimi vlaganji

Vir: Eurostat (2022), preračun UMAR.

Opomba: Med skupna vlaganja se všttevajo naložbe v IKT, RRD ter v druge stroje in opremo. Povprečja so izračunana kot tehtana povprečja, pri čemer je bil kot utež uporabljen BDP. V povprečju EU zaradi nepopolne razpoložljivosti podatkov za Grčijo in Ciper, ti državi nista upoštevani v povprečju, kar pa nima bistvenega vpliva na rezultate. Za opredelitev Top5 najuspešnejših držav glej opombo 125.

4.2.3

Človeški kapital

Izobrazbena struktura odraslega prebivalstva se že vrsto let izboljšuje (SURS, 2022), **kakovost izobraževanja mladih je razmeroma dobra, a spretnosti, predvsem nizko izobraženih in starejših, ostajajo nizke.** Ob dolgoletni visoki vključenosti mladih v izobraževanje, pa tudi zaradi prehajanja mlajših, bolje izobraženih, v višje starostne skupine, se je delež odraslih z vsaj srednješolsko izobrazbo v zadnjem desetletju povečal in je bil leta 2020 tudi višji kot v vodilnih inovatorkah. Delež odraslih s terciarno izobrazbo pa je kljub dolgoletnemu zviševanju še precej zaostajal¹³⁰ in je precej večji pri ženskah zaradi njihove veliko večje vključenosti v terciarno izobraževanje¹³¹ (Eurostat, 2022). Kakovost izobraževanja mladih, merjena z raziskavo PISA 2018, kaže, da so bili dosežki petnajstletnikov pri matematični in naravoslovni pismenosti dosegli boljši kot pri vrstnikih v vodilnih inovatorkah, pri bralni pismenosti pa slabši, poleg tega pa se je pismenost opazno poslabšala tudi v primerjavi z letom 2015 (OECD, 2019f). Po ugotovitvah Računskega sodišča (2021) ter analize Breznik idr. (2021) so izboljšave mogoče tudi pri delu z nadarjenimi učenci in dijaki, ki so potencialni bodoči talenti. Spodbudno pa je, da se je med letoma 2010 in 2020 povečal delež mladih (15–29 let), ki menijo, da jim je šola dala ustrezna znanja za ustanovitev podjetja in spodbudila željo, da bi postali podjetniki.¹³² Leta 2020 se je zaradi epidemije izobraževanje otrok in mladih začasno izvajalo na daljavo, lajšale so ga številne dejavnosti in prilagoditve (EK, 2020b; MIZŠ, 2020; OECD, 2021k; SIO, 2020), a so se pojavljale tudi težave z dostopnostjo izobraževanja, v prihodnje pa bi se lahko pokazali tudi negativni vplivi na znanje učencev in dijakov, zlasti na razvoj socialnih veščin (UMAR, 2021c, 2021a). Razmeroma ugodna izobrazbena struktura prebivalstva in dobri dosežki mladih se kažejo v visoki uvrstitvi Slovenije po sestavljenem kazalniku razvoja spretnosti

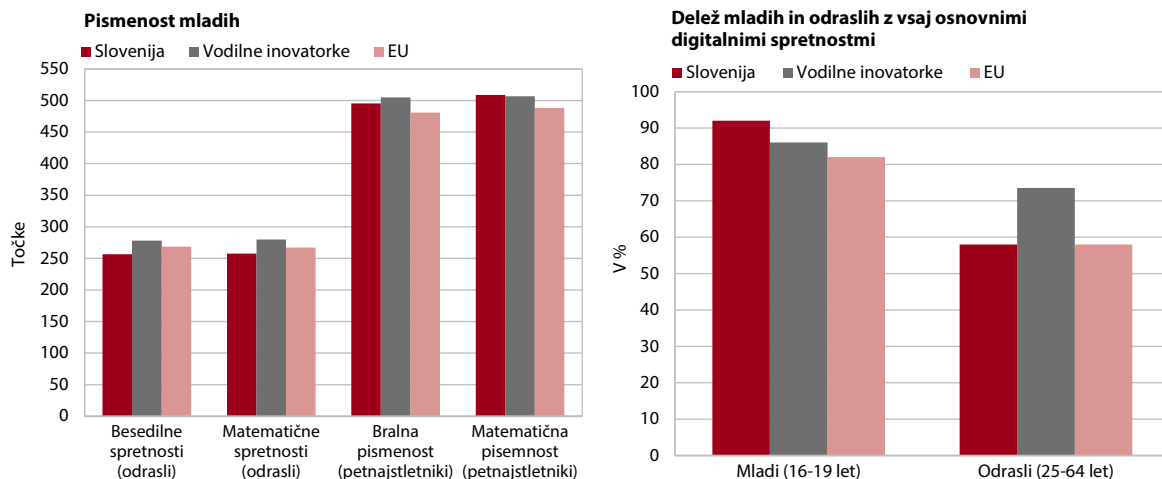
¹³⁰ Leta 2020 je bil delež odraslih (25–64 let) s terciarno izobrazbo v Sloveniji 35,9 % (vodilne inovatorke: 43,8 %) (Eurostat, 2022).

¹³¹ Razlika v deležu moških in žensk s terciarno izobrazbo je bila leta 2020 v Sloveniji 13,7 o. t. (vodilne inovatorke: 12,7 o. t.).

¹³² Po izsledkih raziskave Mladina 2020 in Mladina 2010 (Lavrič in Deželan, 2021).

Cedefop 2020, po katerem zaostaja le za Finsko in Švedsko (CEDEFOP, 2021a).¹³³ Manj ugodna pa je slika glede razvoja spretnosti odraslih. Njihove besedilne in matematične spretnosti so namreč nižje kot v vodilnih inovatorkah in v povprečju 19 držav EU, ki so članice OECD¹³⁴ (OECD, 2016), digitalne spretnosti odraslih so bile enake kot v povprečju EU, na vseh treh področjih pa izstopajo nizke spretnosti nizko izobraženih in starejših (Eurostat, 2022; OECD, 2016).

Slika 44: V primerjavi z vodilnimi inovatorkami so spretnosti (pismenost) mladih razmeroma visoke, spretnosti odraslih pa nizke

Viri: OECD (2019f), OECD (2016), Eurostat (2022).

Opombi: V sliki levo so za odrasle podatki za netehtano povprečje 19 držav EU, za katere so na voljo podatki. Za petnajstletnike je za povprečje EU izračunano netehtano povprečje.

S pomanjkanjem ustreznih kandidatov za zaposlitev se v drugi polovici leta 2020 sooča dobra tretjina podjetij ter prek 60 % velikih podjetij.

Neskladja v znanju in spretnostih lahko dolgoročno negativno vplivajo na razvojni potencial gospodarstva. Potem ko se je po začetku epidemije covid-19 leta 2020 zaradi upada gospodarske aktivnosti s pomanjkanjem ustreznih kandidatov za zaposlitev sprva soočalo manj podjetij kot v preteklih letih (ZRSZ, 2020c), se je njihovo število kmalu spet povečalo, v drugi polovici leta 2020 na dobro tretjino vseh podjetij, med velikimi podjetji pa na preko 60 % (ZRSZ, 2021b). Zlasti se soočajo s pomanjkanjem profilov s srednjo poklicno in strokovno izobrazbo in nekaterih profilov s terciarno izobrazbo, zlasti diplomantov naravoslovja in tehnike (ZRSZ, 2020d). Ti v strukturi diplomantov predstavljajo višji delež kot v vodilnih inovatorkah (Eurostat, 2022), a je bilo zlasti zaradi neugodnih demografskih gibanj (manjše generacije) njihovo število leta 2020 še nižje od vrha iz leta 2012 (SURs, 2022). Ob naraščajočih potrebah digitalnega gospodarstva je vse bolj pereča tudi premajhna ponudba diplomantov IKT. Z vidika krepitve razvojno-raziskovalnih potencialov države pa je neugodno tudi nizko število novih doktorjev znanosti.¹³⁵ Že vrsto let je premajhna tudi ponudba diplomantov zdravstva, z epidemijo covid-19 pa je ta problem postal še bolj pereč.¹³⁶ Poleg tega je na trgu dela tudi presežna ponudba kadrov s terciarno izobrazbo, kar pa je v večini drugih držav EU še večji

¹³³ Indeks sestavljajo kazalniki: razmerje med številom otrok in številom vzgojnega osebja na predšolski ravni izobraževanja, delež prebivalcev (15–64 let) z vsaj srednješolsko izobrazbo, dosežki petnajstletnikov pri bralni, matematični in naravoslovni pismenosti, vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje, delež vpisanih v srednješolsko poklicno in strokovno izobraževanje, delež prebivalcev (16–74 let), ki imajo napredne računalniške spretnosti (CEDEFOP, 2021a).

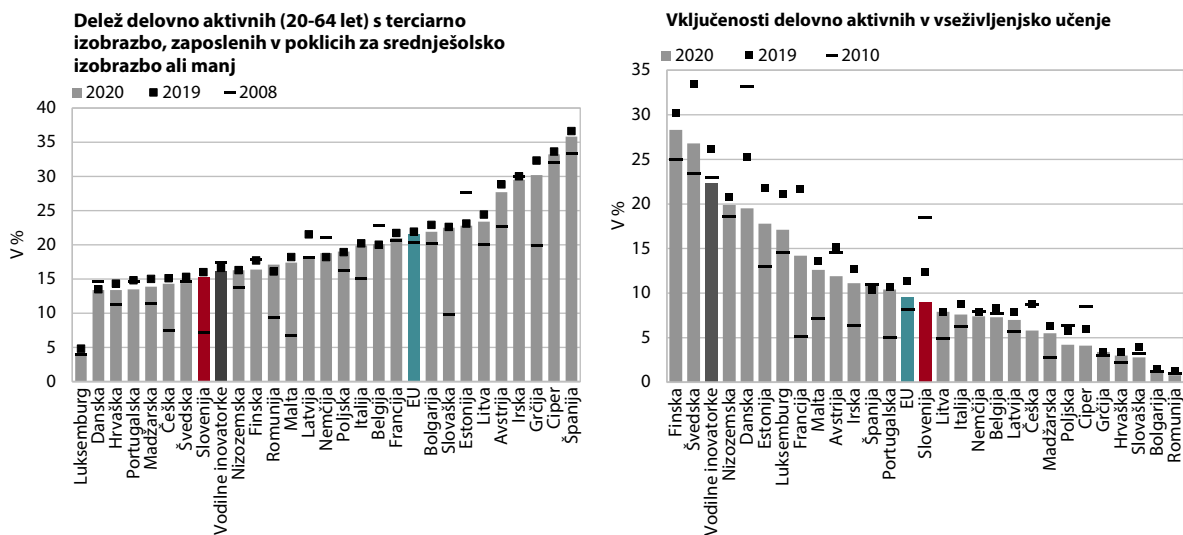
¹³⁴ Po podatkih Mednarodne raziskave o kompetencah odraslih (PIAAC), ki je bila izvedena pod okriljem OECD.

¹³⁵ Leta 2019 je bilo v Sloveniji 1,9 novih doktorjev znanosti na 1.000 prebivalcev, starih 25–34 let, in v vodilnih inovatorkah 2,4.

¹³⁶ Mramor idr. (2020) izpostavljajo pomen dostopnosti zdravstvenih storitev za produktivnost gospodarstva.

problem (Slika 45 levo). Zaradi tega se je od prejšnje gospodarsko-finančne krize obseg zaposlitev terciarno izobraženih v poklicih, za katere se zahteva srednješolska ali nižja izobrazba, precej povečal (Slika 45 levo).

Slika 45: Po letu 2008 izrazito povečanje deleža delovno aktivnih (20–64 let) s terciarno izobrazbo, zaposlenih v poklicih, za katere se zahteva srednješolska ali nižja izobrazba (levo), in močan upad vključenosti delovno aktivnih v vseživljenjsko učenje od leta 2010 (desno)

Vir: Eurostat (2022).

Večletno zniževanje vključenosti odraslih¹³⁷ v vseživljenjsko učenje je izrazito neugodno z vidika digitalne in zelene preobrazbe gospodarstva ter spoprijemanja z drugimi razvojnimi izzivi. Vključenost, ki je dosegla vrh leta 2010, se je precej znižala, poleg tega je že vrsto let nizka pri starejših in nizko izobraženih. Glede na status aktivnosti sta se močno znižali vključenost brezposelnih, ki lahko prispeva k zmanjšanju neskladij na trgu dela, in vključenost delovno aktivnih v vseživljenjsko učenje (Slika 45 desno), ki je v zasebnem sektorju že veliko let nižja kot v javnem sektorju (Eurostat, 2022), čeprav zaposleni in menedžerji zaznavajo potrebe po dodatnih spretnostih.¹³⁸ Takšna gibanja upočasnjujejo razvoj človeškega kapitala in omejujejo možnosti za zmanjšanje neskladij na trgu dela ter dolgoročno negativno vplivajo na razvojni potencial gospodarstva. Leta 2020 se je med ustavitvijo gospodarstva zaradi epidemije covid-19 in posledično omejenega izvajanja izobraževanja vključenost zaposlenih v vseživljenjsko učenje dodatno znižala, hkrati pa so se potrebe po nekaterih znanjih in spretnostih zaradi potreb digitalne in zelene preobrazbe, tehnološkega razvoja ipd. še povečale.

Javni in zasebni izdatki za izobraževanje in usposabljanje tako otrok in mladih kot odraslih so relativno nizki. Javni izdatki za formalno izobraževanje (izraženi kot delež BDP), ki so večinoma namenjeni izobraževanju otrok in mladine, so se od leta 2012 večinoma zniževali in so bili leta 2018 nižji kot v povprečju EU in vodilnih inovatorke (za 1,77 o. t.). Najbolj so zaostajali na terciarni ravni izobraževanja (za 0,75 o. t.) (Eurostat, 2022). Odrasli si formalno izobraževanje pogosto plačujejo sami (EK, 2020a). Obenem so javni izdatki za izobraževanje odraslih v primerjavi z drugimi državami EU nizki (OECD, 2019a)¹³⁹, zato ostaja izobraževanje pogosto nedostopno

¹³⁷ (CEDEFOP, 2020) Delovno aktivni, neaktivni ter brezposelni.

¹³⁸ V Sloveniji 72 % zaposlenih, vključenih v anketo, meni, da se na delovnem mestu od njih zahteva stalno posodabljanje spretnosti (CEDEFOP, 2020a).

¹³⁹ Izdatki ministrstev (MIZŠ, MDDSZ, MKGP, MZ, MK, MJU, MNZ in MP) za izobraževanje odraslih so leta 2020 znašali 0,15 % BDP (ACS, 2020, 2021; SURS, 2021a); preračuni UMAR.

zlasti tistim z nizko ali srednješolsko izobrazbo. Nizki so tudi izdatki odraslih za lastno izobraževanje in izdatki delodajalcev za izobraževanje zaposlenih (EIB, 2020; OECD, 2019e),¹⁴⁰ ki so se dolgoročno še znižali.¹⁴¹ Leta 2021 je bil na ravni EU sprejet Akcijski načrt za evropski steber socialnih pravic, v skladu s katerim bi morale biti do leta 2030 na ravni EU kot celote vsako leto 60 % odraslih vključenih v programe izobraževanj in usposabljanj¹⁴² (EK, 2021b). Poleg tega bodo morale države članice EU določiti tudi nacionalne cilje za vključenost odraslih v izobraževanje. Da bi Slovenija cilj dosegla, bo morala močno povečati izdatke za izobraževanje odraslih, razvijati kulturo vseživljenjskega učenja in povečevati njegovo dostopnost, še zlasti za nizko zastopane družbene skupine.

4.2.4

Ostale mehkejšje oblike neoprijemljivega kapitala

Slovenija naj bi pri vlaganjih v mehkejšje oblike neoprijemljivega kapitala iz ene vodilnih držav pred vstopom v EU nazadovala v povprečno. Med preostalimi oblikami neoprijemljivega kapitala, za katere so razpoložljivi podatki, ki sicer temeljijo na relativno manj zanesljivih ocenah na podlagi tabel »input-output«, analiziramo še vlaganja v dizajn, znamčenje in organizacijski kapital¹⁴³. Slovenija je bila po deležu teh vlaganj v prilagojeni¹⁴⁴ dodani vrednosti v obdobju pred vstopom v EU s četrtrim mestom ena vodilnih evropskih držav na tem področju. V tistem obdobju so več vlagale le Združeno kraljestvo, Švedska in Belgija, pri čemer je zaostanek Slovenije za njimi znašal 0,9 o. t. bruto dodane vrednosti, od povprečja analiziranih držav pa je vlagala za 0,8 o. t. bruto dodane vrednosti več. V obdobju 2015–2017 se obseg vlaganj Slovenije ni spremenil, 12 od 18 analiziranih držav pa je svoja vlaganja pospešilo, s čimer je Slovenija pristala v skupini držav povprečnih vlagateljic v te vrste neoprijemljivega kapitala. Zaostanek za vodilnimi tremi državami, Belgijo, Švedsko in Finsko, vse v skupini vodilnih inovatorok po evropskem inovacijskem indeksu, se je povečal na 1,9 o. t. bruto dodane vrednosti, povprečje vseh analiziranih držav pa je Slovenija presegala le še za 0,1 o. t.

¹⁴⁰V Sloveniji so po podatkih raziskave EIB Investment Survey 2020/2021 vlaganja v izobraževanje in usposabljanje predstavljala 4,1 % vseh vlaganj, kar je znatno manj kot v vodilnih inovatorkah (10,1 %) (EIB, 2020).

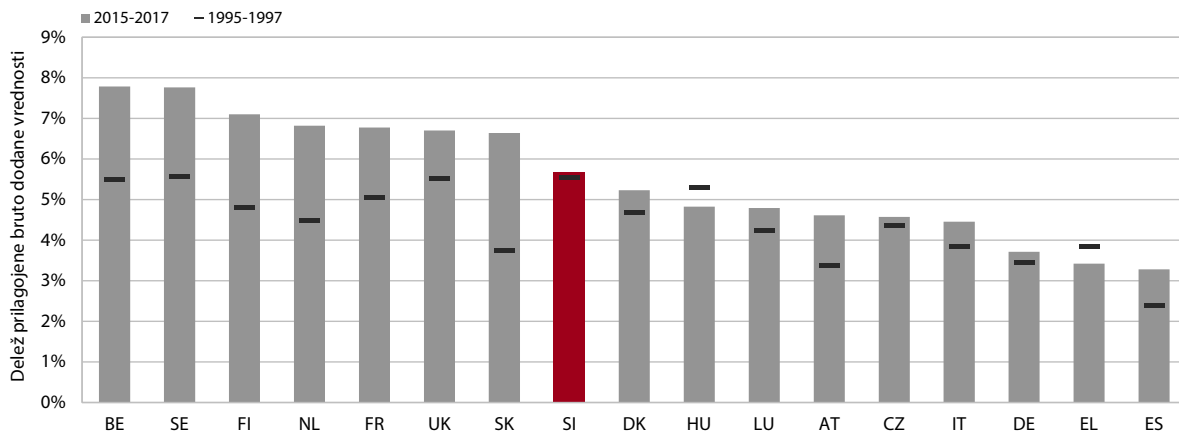
¹⁴¹Izdatki delodajalcev za izobraževanje na zaposlenega so bili leta 2019 približno polovico manjši kot leta 2009 (SURS, 2022).

¹⁴²Vključenost odraslih v izobraževanje se bo merila z uporabo kazalnika, ki bo vključen v anketo o delovni sili in oblikovan na podlagi metodologije ankete o izobraževanju odraslih.

¹⁴³Analiza temelji na podatkih INTAN Invest, ki so bili po metodologiji Corrado, Haskel, Jona-Lasinio in Iommi (2016) ocenjeni na podlagi tabel »input-output« za storitve iz dejavnosti Arhitekturno in tehnično projektiranje, tehnično preizkušanje in analiziranje (dizajn), Oglaševanje in raziskovanje trga (znamčenje) ter Pravne in računovodske dejavnosti ter Dejavnost uprav podjetij, podjetniško in poslovno svetovanje (kupljeni del organizacijskega kapitala), ob upoštevanju nadomestil uprav za oceno vlaganja v lastni organizacijski kapital.

¹⁴⁴V izračun bruto dodane vrednosti skladno z nacionalnimi računi so bile dodane še z novo metodologijo identificirane oblike neoprijemljivega kapitala, ki jih nacionalni računi ne zajemajo, in sicer dizajn, znamčenje, organizacijski kapital in poklicno usposabljanje.

Slika 46: Slovenija je iz vodilne vlagateljice v mehke oblike neoprijemljivega kapitala nazadovala v povprečno vlagateljico

Vir: INTAN Invest (2021) skladno s Corrado, Haskel, Jona-Lasinio in Iommi (2016), preračun UMAR.

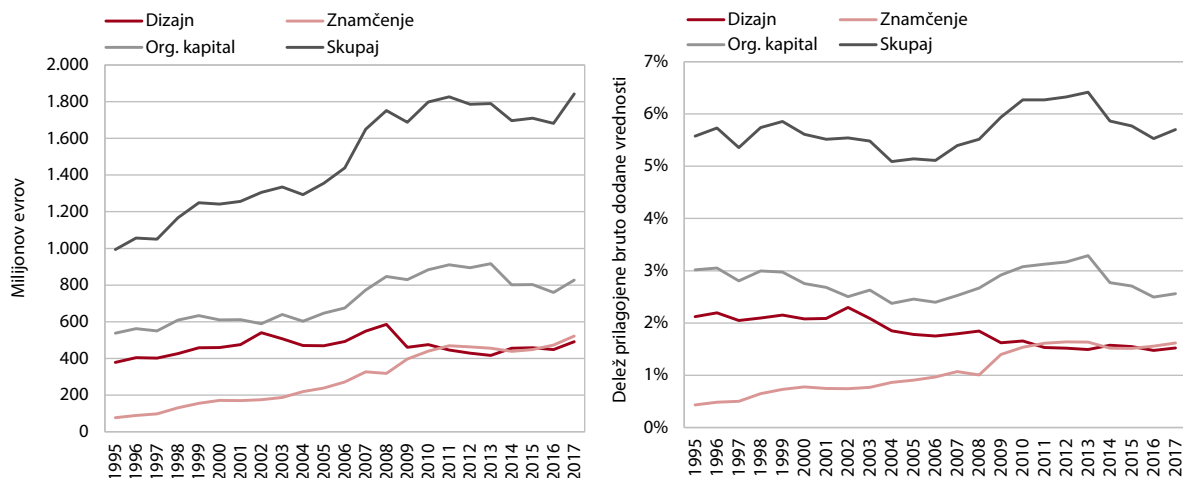
Opomba: Bruto dodana vrednost je prilagojena skladno z razširjeno definicijo bruto investicij v osnovna sredstva.

Da bi Slovenija z vodilnimi tremi državami izenačila relativni obseg vlaganj v dizajn v dodani vrednosti, bi morala vlaganja povečati za več kot tretjino.

Čeprav so vlaganja v mehke oblike neoprijemljivega kapitala v dodani vrednosti v Sloveniji stabilna, se je precej spremenila njihova sestava, zlasti se je močno zmanjšal pomen dizajna. Slovenija je obseg vlaganj nominalno povečevala vse do začetka gospodarsko-finančne krize leta 2009, predvsem v znamčenje in organizacijski kapital. Od takrat se je obseg vlaganj gibal okoli 1,75 milijarde evrov, od tega okoli polovica (850 milijonov) v organizacijski kapital, 450 milijonov pa v znamčenje, ki je nominalno edino izkazovalo trend rasti. Tudi delež skupnih vlaganj v prilagojeni bruto dodani vrednosti je v celotnem obdobju ostajal na primerljivi ravni, z manjšim odstopanjem navzdol v obdobju 2004–2008 oz. navzgor v obdobju 2010–2013 (Slika 47, desno). Do bistvene spremembe pa je prišlo v razmerju med vlaganji v dizajn in znamčenje. Po letu 2002 se je namreč stalno zmanjševal relativni obseg vlaganj v dizajn, hkrati pa se je obseg vlaganj v znamčenje močno pospeševal vse do gospodarsko-finančne krize leta 2009, ko se je v relativnem smislu izenačil z vlaganji v dizajn. Posledično je Slovenija pri vlaganjih v dizajn z vodilnega mesta nekoliko zdrsnila na še vedno visoko 5. mesto med analiziranimi državami, na področju znamčenja pa se je povzpela s 17. na 6. mesto. To bi lahko kazalo na normalizacijo strukture vlaganj za ta dva namena, toda vodilne tri države na področju dizajna¹⁴⁵ so njegov delež, nasprotno, v obdobju 1995–2017 povečale s 55 na 65 %, medtem ko ga je Slovenija zmanjšala s 85 na 48 %. Da bi Slovenija dohitela vodilne tri države glede relativnega obsega vlaganj v dizajn v dodani vrednosti, bi morala vlaganja povečati za več kot tretjino (za 37 %).

¹⁴⁵ Švedska, Finska in Danska, ki so hkrati tudi vodilne po evropskem inovacijskem indeksu.

Slika 47: Spremenjena struktura vlaganj v mehke oblike neoprijemljivega kapitala

Vir: INTAN Invest (2021) skladno s Corrado, Haskel, Jona-Lasinio in Iommi (2016), preračun UMAR.

Opomba: Milijoni evrov v levi sliki so izraženi v stalnih cenah za leto 2020, bruto dodana vrednost v desni sliki pa je prilagojena skladno z razširjeno definicijo bruto investicij v osnovna sredstva.

4.3

Družbeni in institucionalni kapital

Vpliv dejavnikov družbenega in institucionalnega kapitala na produktivnost je večinoma bolj posreden, vendar v daljšem časovnem obdobju prav tako zelo pomemben. Med njimi obravnavamo odprtost gospodarstva in družbe, privlačnost za talente, družbeno podporo podjetništvu, institucionalne dejavnike, ki vplivajo na poslovno okolje (kakovost institucij, regulatorni okvir), ter zaupanje v ljudi in institucije.

Mednarodna vpetost slovenskega gospodarstva je glede na večino kazalnikov visoka, v okviru konkurenčnosti gospodarstva pa je odprtost družbe do sprememb, novih idej, globalizacije in tudi različnih kulturnih vzorcev razmeroma nizka. Izpostavljenost mednarodni konkurenci in odprtost trgovine imata pomembno vlogo pri dviganju rasti produktivnosti (Edwards, 1997; Söderbom in Teal, 2003), pri tem pa imata tudi pomemben vpliv na realokacijo (ponekod tudi na specializacijo) proizvodnje, ukinitvev manj učinkovitih podjetij ter večjo sposobnost sprejemanja tehnološkega napredka in novih idej. Kazalnik odprtosti gospodarstva (delež izvoza in uvoza v BDP) kaže, da je Slovenija med najbolj trgovinsko odprtimi državami EU, kot majhno odprto gospodarstvo je relativno močno vpeta v globalne verige vrednosti (GVV) ter v primerjavi s povprečjem EU in tudi vodilnimi inovatorkami dosega višjo vrednost kazalnika skupne vpetosti v GVV (UMAR, 2020a)¹⁴⁶. Pomemben vir gospodarske rasti ter prispevek k večji produktivnosti so tudi neposredne tuje naložbe, ki med drugim ustvarjajo nove zaposlitvene možnosti, omogočajo prenos znanja in uvajanje naprednih tehnologij (Rojec idr., 2007). Kljub relativno hitri rasti prilivov NTI v nekajletnem obdobju pred izbruhom epidemije pa v primerjavi z drugimi državami EU ostaja delež stanja vhodnih NTI v BDP zelo nizek.¹⁴⁷ Tuji investitorji med prednostmi Slovenije najpogosteje

¹⁴⁶To velja predvsem za vpetost v GVV nazaj (razmerje med obsegom tuje dodane vrednosti v domačem izvozu in bruto izvozom), kar ima po empiričnih raziskavah tudi opazen vpliv na produktivnost (Adarov & Stehrer, 2020).

¹⁴⁷Glej tudi kazalnik 1.15 v UMAR (UMAR, 2021c, 2021a).

izpostavljajo kadre in njihovo znanje, prilagodljivost, zanesljivost, izvirnost¹⁴⁸ (IMD, 2021b), pogosto sta omenjena tudi geostrateški položaj ter zanesljiva infrastruktura na področju zdravstva in šolstva. Manj ugodno v primerjavi z vodilnimi inovatorkami sta ocenjena delovanje države ter poslovno okolje, ob demografskih spremembah in hitrem tehnološkem napredku pa razpoložljivost¹⁴⁹ in usposobljenost delovne sile postajata vse pomembnejši omejevalni dejavniki produktivnosti (IMD, 2021b). Mednarodna primerjava tudi kaže, da je po oceni gospodarstvenikov Slovenija kot družba manj odprta do novih idej, sprememb in globalizacije (IMD, 2021b), kar v okoliščinah intenzivne borbe za talente pomeni vse izrazitejšo šibkost. Slovenija za vodilnimi inovatorkami in povprečjem EU zaostaja tudi pri pripravljenosti na spremembe, vključno z razumevanjem potreb po strukturnih reformah in sprejemanju tveganj (IMD, 2021b; WEF, 2019). Raziskave kažejo, da je odprtost povezana tudi z vplivom različnih kulturnih vzorcev¹⁵⁰, Slovenija kot družba pa ima v primerjavi z vodilnimi inovatorkami bolj poudarjeno skupinsko pripadnost kot individualno odgovornost, manj je nagnjena k tveganjem in bolj k spoštovanju hierarhije ter centralizmu (Hofstede Insights, 2021).

■ Privabljanje in zadrževanje talentov se vse bolj uvršča med prednostne naloge podjetij.

Slovenija je manj privlačna za talente kot večina gospodarsko razvitejših držav EU. Na svetovni lestvici talentov se Slovenija uvršča v drugo polovico držav EU (15. mesto med 26 državami EU na lestvici talentov IMD (2020)) in zaostaja za vodilnimi inovatorkami. Relativno dobro sta ocenjena vlaganje v domače talente in njihov razvoj ter razpoložljivost znanj in spretnosti. Slabše se Slovenija uvršča po privlačnosti za talente, k čemur pomembno prispevajo različni dejavniki: višina plač zaposlenih v storitvenih dejavnostih in plač menedžerjev, privlačnost poslovnega okolja za tuje strokovnjake, obdavčitev osebnega dohodka, pravičnost pravosodja in beg možganov. Pozitivno je, da se privabljanje in zadrževanje talentov vse bolj uvršča med prednostne naloge podjetij, a so še možnosti za izboljšave, zlasti glede motiviranja zaposlenih za delo (IMD, 2020). Podjetja v Sloveniji namreč zaposlene manj pogosto motivirajo z denarnimi nagradami ter zanimivim in spodbudnim delovnim okoljem kot v povprečju EU (Eurofound, 2020). Poleg višine plače sta pomembni tudi ohranjanje zdrave klime in odnosov v podjetjih ter možnost napredovanja in reševanja kompleksnih in odgovornih izzivov, poseben pomen pa ima tudi zagotavljanje kakovostnih pogojev za delo¹⁵¹ za visokošolske učitelje in raziskovalce (K. Hodak idr., 2021). Priložnost za povečanje zadovoljstva zaposlenih je tudi delo na daljavo (OECD, 2020b), s katerim so zaposleni v Sloveniji večinoma zadovoljni (Eurofound, 2021c). Zaradi epidemije covid-19 se je motivacija odraslih v Sloveniji in drugih državah za delo (in bivanje) v tujini vsaj začasno zmanjšala,¹⁵² hkrati pa se je po svetu povečalo zanimanje za t. i. virtualno mobilnost, ki pomeni, da posameznik dela na daljavo za delodajalca, ki je fizično lociran v drugi državi (Kovács-Ondrejkoš idr., 2021), pri čemer je taka mobilnost za državo hkrati nevarnost in priložnost. Čeprav odseljevanje talentov slabi ponudbo človeškega kapitala, lahko prinaša tudi koristi, kar velja predvsem za krožne migracije (Fries-Tersch idr., 2020), zato je treba pozornost namenjati tudi privabljanju domačih strokovnjakov iz tujine. K razvoju države pa lahko prispevajo tudi strokovnjaki, ki so se za dlje časa odselili v tujino, vendar je treba vzpostaviti in ohranjati stik z njimi. Številne države sprejemajo

¹⁴⁸ Po izsledkih raziskave med podjetji s tujim kapitalom.

¹⁴⁹ Med pomembnimi izzivi na tem področju sta zato ohranjanje in privabljanje domačih in tujih talentov.

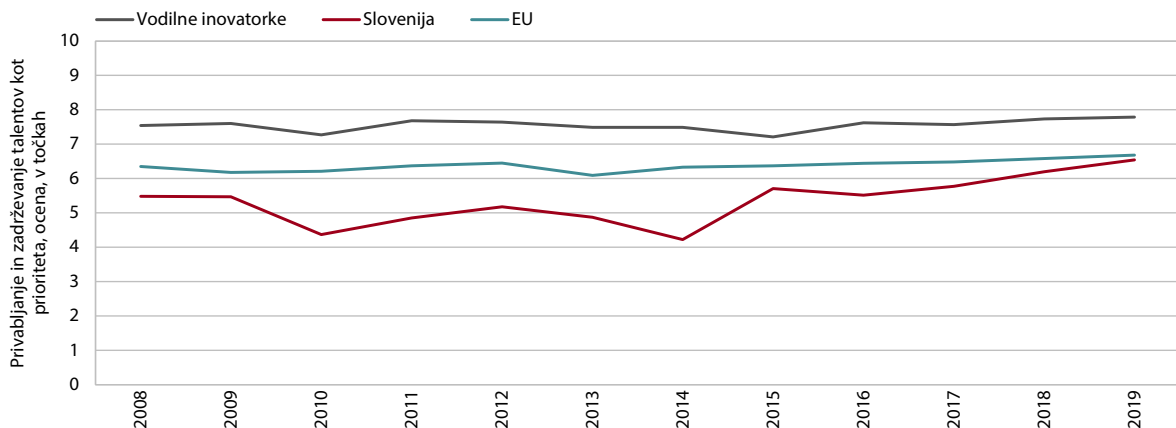
¹⁵⁰ Odprtost je povezana zlasti s temeljnimi razsežnostmi, kot so individualizem/kolektivizem, izogibanje negotovosti in razlika v moči, ter vrednotami, kot so racionalnost, vztrajnost in odločnost (de Jong idr., 2006; Korošec, 2001). Literatura navaja, da so odprte države bolj povezane z individualizmom in tveganji ter manj s hierarhijo.

¹⁵¹ Rezultati raziskave so pokazali, da bi se verjetnost Slovencev za vrnitev v Slovenijo iz tujine povečala zlasti, če bi se poenostavili postopki zaposlovanja na visokošolskih in raziskovalnih institucijah ter zagotovilo več javnih sredstev za raziskave in razvoj.

¹⁵² Po podatkih Global Talent Survey (Kovács-Ondrejkoš idr., 2021).

ukrepe, s katerimi si močno prizadevajo tudi, da bi privabile tuje strokovnjake, ki jih na trgu primanjkuje (OECD, 2020a), potencialni vir pa so tudi tuji študenti. Njihov delež v terciarnem izobraževanju je bil leta 2019 v Sloveniji nižji kot v povprečju držav EU, ki so članice OECD (OECD, 2021c). V Sloveniji privabljanje tujih študentov ovirajo tudi omejitve, povezane z izvajanjem študijskega procesa v angleškem jeziku, od šolskega leta 2021/2022 pa tudi zaostritev pogoja dokazovanja zadostnih sredstev za preživljanje.¹⁵³

Slika 48: Podjetja v Sloveniji privabljanju in zadrževanju talentov¹ v zadnjih letih namenjajo več pozornosti, a zaostanek za vodilnimi inovatorkami ostaja velik

Vir: IMD (2021b).

Opomba: ¹ Odgovori so na anketno vprašanje: v kolikšni meri je privabljanje in zadrževanje talentov prednostna naloga podjetij, pri čemer je 10 najvišji možni odgovor. Več je bolje. Povprečja so netehtana.

V Sloveniji ima podjetništvo pozitiven ugled v družbi, prav tako ljudje visoko ocenjujejo svoje podjetniške kompetence, podobno kot v drugih evropskih državah pa je epidemija covid-19 povečala strah pred neuspehom in negativno vplivala na podjetniške namere prebivalstva. Po rezultatih raziskave GEM¹⁵⁴ sta se v zadnjih petih letih povečala spoštovanje in zaželenost podjetniškega poklica v družbi, višja je tudi medijska podpora podjetništvu (GEM, 2021b; Rebernik idr., 2017; Rebernik in Širec, 2021).¹⁵⁵ Delež prebivalstva, ki meni, da je podjetništvo zaželena poklicna izbira (68,7 %), da so v Sloveniji uspešni podjetniki spoštovani in imajo večji ugled v družbi (85,1 %) ter da je v javnih medijih zaznati pozitivno podporo podjetništvu (81,3 %), je bil v raziskavi za leto 2020 večji od povprečja v raziskavo vključenih držav EU. Poleg zaznane družbene podpore podjetništvu na oblikovanje podjetniških namer in vključevanje posameznikov v podjetništvo imajo pomemben vpliv tudi posameznikove lastnosti ter zaznave lastnih sposobnosti in kompetenc (Rebernik in Širec, 2021).¹⁵⁶ Te so v Sloveniji prav tako višje od povprečja v raziskavo vključenih držav EU,¹⁵⁷ kar lahko pozitivno vpliva tudi na zaznavanje poslovnih priložnosti v okolju. Po predhodnem povečevanju se je delež zaznanih

¹⁵³ Pogoje za bivanje študentov v Sloveniji je zaostril Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih (ZTuj-2F) (2021).

¹⁵⁴ Več o raziskavi GEM glej v poglavju 3.2.1.

¹⁵⁵ V obdobju 2016–2020 se je za 16,1 o. t. povečal delež tistih, ki menijo, da so podjetniki v slovenski družbi spoštovani, za 11,9 o. t. delež vprašanih, ki menijo, da je podjetništvo zaželena poklicna izbira (oba deleža sta bila v letu 2020 najvišja, odkar Slovenija sodeluje v raziskavi), in za 15,4 o. t. delež tistih, ki zaznavajo pozitivno podporo podjetništvu v medijih (GEM, 2021b; Rebernik idr., 2017; Rebernik in Širec, 2021).

¹⁵⁶ Podjetništvo je proces, ki se začne pri posamezniku, saj stališča, dejavnosti in ambicije ljudi močno vplivajo na podjetniški proces in njegovo dinamiko (Rebernik in Širec, 2021: 28).

¹⁵⁷ V letu 2020 je 59,4 % vprašanih menilo, da ima potrebno znanje, izkušnje in sposobnosti za podjetništvo, kar je nekoliko več kot v predhodnih letih. Med državami EU so višji deleži zabeležile le Hrvaška (75 %), Italija (60,8 %) in Poljska (60 %) (GEM, 2021b).

obetavnih poslovnih priložnosti v letu 2020, ko je izbruhnila epidemija covid-19, zmanjšal, strah pred neuspehom pa nekoliko povečal, kar Slovenijo uvršča okoli povprečja EU. Po predhodnem petletnem povečevanju so se v letu 2020 zmanjšale tudi podjetniške namere prebivalstva (več o zgodnji podjetniški aktivnosti v letu 2020 gl. v poglavju 4.2.1).

Slovenija pri večini kazalnikov kakovosti delovanja institucij še naprej zaostaja za vodilnimi inovatorkami in povprečjem EU. Kakovost institucij in njihova zmogljivost delovanja sta pomembni za investicije in poslovanje podjetij, s tem pa sta tudi pomemben dejavnik produktivnosti. Večina kazalnikov institucionalne konkurenčnosti se je po letu 2013 sicer izboljšala, kljub temu pa mednarodne primerjave (IMD, 2021b; Kaufmann in Kraay, 2021; OECD, 2021d; WEF, 2019) kažejo na zaostanek za vodilnimi inovatorkami, predvsem pa na relativno nizko učinkovitost države pri podpori delovanju poslovnega okolja in spodbujanju razvoja.¹⁵⁸ V letu 2021 so se pod vplivom spoprijemanja s posledicami epidemije covid-19 nekateri kazalniki institucionalne konkurenčnosti poslabšali¹⁵⁹, Slovenija pa se je, podobno kot v preteklih letih, uvrstila slabše od povprečja EU¹⁶⁰ (IMD, 2021b). To povezujemo tudi z zaupanjem, saj je spoprijemanje z epidemijo pomembno vplivalo na zaupanje državljanov v institucije države (Eurobarometer, 2021a). Poleg kazalnikov učinkovitosti države se Slovenija slabše od povprečja EU (19. mesto) uvršča tudi pri kazalnikih participacije in odgovornosti (Kaufmann in Kraay, 2021), s katerimi se merijo transparentnost politik, odgovornost politikov in javnih uslužbencev ter vmešavanje države v poslovanje podjetij itd. V zadnjem letu se je nekoliko poslabšala tudi vrednost pri kazalnikih politične stabilnosti in odsotnosti nasilja (Kaufmann in Kraay, 2021), kar zagotavlja stabilnost, predvidljivost politik za poslovanje in varnost za morebitne investitorje.

V letih 2020 in 2021 je bilo v Sloveniji zaupanje v ljudi večje kot v predhodnih letih, zaupanje v ključne institucije države pa se je zmanjšalo. Zaupanje v ljudi in v institucije sta ključni komponenti družbenega in gospodarskega napredka. Ljudem omogočata medosebno sodelovanje, ki je v času četrte industrijske revolucije vse pomembnejše (UMAR, 2020a), javnim institucijam lažje načrtovanje in izvajanje politik, saj so ljudje, ki zaupajo institucijam, bolj pripravljeni upoštevati državne zakone, plačevati davke ter sodelovati v kolektivnih ukrepih, pozitivno pa vpliva tudi na potrošnike in investitorje, kar je ključno za ustvarjanje delovnih mest in širše delovanje gospodarstev (Eurofound, 2018b; Perry, 2021). Pred epidemijo sta bila medosebno zaupanje in zaupanje v ključne institucije države precej nizka v primerjavi s povprečjem EU in vodilnimi inovatorkami.¹⁶¹ Povprečna ocena zaupanja v ljudi se je po podatkih raziskave Eurofound v letu 2021¹⁶² zvišala, ostala pa je nižja kot med vodilnimi inovatorkami. Zaupanje v institucije in zadovoljstvo z demokracijo pa sta se po zviševanju v predhodnih letih od pojava covid-19 v letu 2020 ponovno znižali, in to bolj kot v povprečju EU. Po podatkih raziskave Eurobarometer (2021a), ki se je izvajala od junija do julija, je bilo zaupanje v vlado, parlament, politične stranke in pravosodje med najnižjimi v EU, zadovoljstvo z delovanjem demokracije pa najnižje med državami EU¹⁶³. Na povečanje nezaupanja je pomembno vplivala tudi

¹⁵⁸ Gl. UMAR (2021c).

¹⁵⁹ Najbolj so se poslabšali kazalniki, povezani s transparentnostjo vladnih politik, pravnim in regulativnim okoljem, birokracijo, podkupovanjem in korupcijo. Anketiranje za raziskavo IMD je bilo izvedeno med februarjem in aprilom 2021.

¹⁶⁰ V raziskavi IMD se je uvrstitev v letu 2021 poslabšala za tri mesta na 18. mesto (med 26 državami EU).

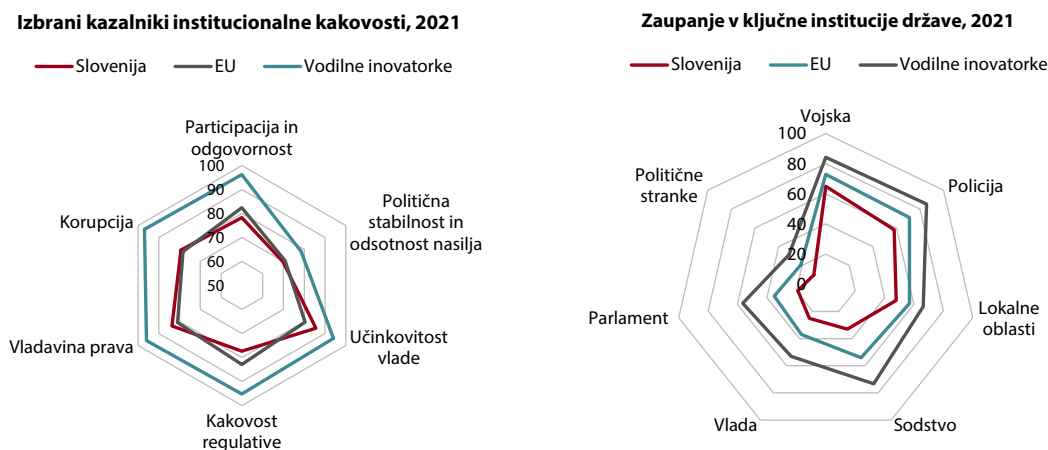
¹⁶¹ Gl. UMAR (2021c) in UMAR (2020a).

¹⁶² Raziskava je bila opravljena februarja in marca 2021 (Eurofound, 2021b).

¹⁶³ Z demokracijo je bilo zadovoljnih 35 % vprašanih (EU: 59 %), kar je 10 o. t. več kot v predhodni meritvi (februar-marec 2021), a 12 o. t. manj kot leta 2019. Enak delež kot Slovenija je imela še Grčija.

epidemija, ki je povzročila spremembe v gospodarstvu in življenju ljudi.¹⁶⁴ V Sloveniji je kar 59 % vprašanih ocenilo, da gredo stvari v državi v napačno smer, kar je nad povprečjem EU (50 %) in vodilnimi inovatorkami¹⁶⁵, prav tako jih večina v naslednjih dvanajstih mesecih ni pričakovala izboljšanja gospodarskega položaja in splošnega stanja v Sloveniji. V primerjavi s predhodno meritvijo (februar–marec 2021) pa je Slovenija zabeležila največje povečanje zaupanja v prihodnost med vsemi državami EU (10 o. t.). Zaupanje v prihodnost je izrazilo 68 % vprašanih, kar Slovenijo uvršča okoli povprečja EU (69 %).

Slika 49: Slovenija po kakovosti ter delovanju institucij in zaupanju vanje močno zaostaja za državami vodilnimi inovatorkami

Vir: Kaufmann in Kraay (2021); Eurobarometer (2021b).

Opombe: Opredelitev držav vodilnih inovatork izhaja iz Evropskega inovacijskega indeksa. Pri kazalnikih institucionalne kakovosti so države razporejene na lestvico med 0 in 100, glede na oddaljenost do najboljše države. Več je bolje. Povprečja so netehtana.

¹⁶⁴ Najmanj zaupanja v institucije, zadovoljstva z demokracijo in optimizma glede prihodnosti je bilo izraženo v meritvi februar–marec 2021, ko so bili zaradi preprečevanja širjenja covid-19 vzpostavljeni številni omejitveni ukrepi (Eurobarometer, 2021b).

¹⁶⁵ Danska: 22 %, Finska: 40 %, Belgija: 49 %, Švedska: 53 % (Eurobarometer, 2021a).

5 Za uspešen prehod v novo normalnost

V tem poglavju so poglobljeno analizirani trije vidiki za uspešen prehod v novo normalnost, ki so bili kot ključni opredeljeni že v lanskem Poročilu o produktivnosti (UMAR, 2020a), in sicer: (i) razvoj kadrov in spretnosti prihodnosti, (ii) vloga javnih financ pri spodbujanju pametne, digitalnoinovacijske preobrazbe ter (iii) trajnostna preobrazba v nizkoogljično in krožno gospodarstvo.

5.1 KADRI in spretnosti prihodnosti

5.1.1 Zakaj je treba sisteme izobraževanja in usposabljanja posodobiti?

Zaradi velikih sprememb, ki smo jim priča v globalnem in učečem se gospodarstvu, so potrebne hitre spremembe, nova znanja ter prilagajanje spretnosti, veščin in kompetenc zaposlenih na vseh področjih dela. Globalne spremembe, kot so digitalna in zelena preobrazba, pospešen tehnološki razvoj, umetna inteligenca in inoviranje delovnih procesov na eni strani ter staranje prebivalstva in vrsta drugih trendov na drugi, kažejo prepočasno odzivanje družbenih sistemov (predvsem izobraževanja in trga dela) na aktualne in prihajajoče kadrovske potrebe in poklicne profile v gospodarstvu (CEDEFOP, 2019; EIB, 2021; EK, 2019a, 2021e; ILO, 2018). Za Slovenijo ni na voljo dovolj celostnih analiz vpliva teh sprememb na delovna mesta ter ocen o ustreznosti potrebnih znanj, spretnosti in kompetenc delovno aktivnih za sedanje in prihodnje potrebe. Raziskava *The Future of Jobs 2020*, opravljena z 291 direktorji globalnih korporacij in velikih nacionalnih podjetij z vsaj 100 zaposlenimi v 26-ih državah sveta,¹⁶⁶ je pokazala, da jih 43 % do leta 2025 zaradi pospešenega uvajanja avtomatizacije in novih tehnologij načrtuje zmanjšanje števila zaposlenih v svojem podjetju, 34 % pa povečanje zaposlovanja že obstoječih kadrov v podjetju (WEF, 2021). Kar 42 % jih načrtuje povečanje obsega dela za zunanje, specializirane izvajalce del, 55 % pa spremembo sestave verig vrednosti v svojem podjetju do leta 2025. Čas, ki ga bodo za delo porabili ljudje, in čas, ki ga bodo porabili stroji in algoritmi, naj bi se po njihovi oceni do leta 2025 izenačila (WEF, 2021). Čeprav je prihodnost zelo negotova (OECD, 2021i), se pričakuje, da naj bi se zaradi pospešene digitalizacije in avtomatizacije¹⁶⁷ zmanjšale zlasti potrebe po nizko izobraženih in tudi srednješolsko izobraženih kadrih¹⁶⁸ (Nedelkoska in Quintini, 2018; OECD, 2019d), nastajali pa naj bi novi poklici, za katere bi bila potrebna terciarna izobrazba (EIB, 2021).

Ker so spremembe v gospodarstvu zelo hitre in nepredvidljive, je pomembno razvijati znanja in spretnosti, ki bodo omogočali uspešno spoprijemanje s prihodnjimi izzivi. Zaradi teh pospešenih sprememb v gospodarstvu je bilo že v zadnjih desetletjih potrebno stalno izobraževanje in (pre)usposabljanje zaposlenih (EK, 2021a), z epidemijo covid-19 pa so se nekateri trendi zaradi spremenjenih

¹⁶⁶ ZDA, Združeno kraljestvo, Združeni Arabski Emirati, Kitajska, Nemčija, Indija, Savdska Arabija, Poljska, Rusija, Japonska, Francija, Tajska, Avstralija, Brazilija, Kanada, Nizozemska, Singapur, Španija, Pakistan, Mahika, Švica, Argentina, Indonezija, Italija, Južna Afrika in Malezija.

¹⁶⁷ Več o vplivu digitalizacije in avtomatizacije na delovna mesta glej UMAR (2020a).

¹⁶⁸ Nedelkoska in Quintini (2018) sta v analizo vpliva digitalizacije in avtomatizacije na potrebe po kadrih vključila 32 držav OECD, ki so sodelovale v raziskavi PIAAC.

■ Do leta 2025 naj bi približno 40 % zaposlenih potrebovalo preusposabljanja, 94 % zaposlenih pa nove spretnosti na delovnem mestu.

pogojev dela in delovnih procesov še okrepili (McKinsey, 2021).¹⁶⁹ Po ocenah podjetnikov iz raziskave *The Future of Jobs 2020*, ki je bila opravljena po prvem valu epidemije covid-19, naj bi do leta 2025 približno 40 % zaposlenih potrebovalo preusposabljanje v dolžini do 6 mesecev, 94 % zaposlenih pa bi moralo pridobiti nove spretnosti na delovnem mestu. Po njihovi oceni naj bi se med letoma 2020 in 2025 spremenilo približno 40 % ključnih spretnosti, ki jih bodo potrebovali zaposleni na istem delovnem mestu (WEF, 2021). Ob takem hitrem spreminjanju potreb po znanjih in spretnostih na delovnem mestu je zato bistveno, da se povečajo možnosti in dostopnost izobraževanj, usposabljanj in stalnega razvoja spretnosti obstoječih zaposlenih ter da se ustrezno načrtujejo in prilagajajo izobraževalni procesi ob upoštevanju izzivov v gospodarstvu.

■ Slika 50: Ocena inštituta McKinsey Global¹ o prihodnjih potrebah gospodarstva v Zahodni Evropi v obdobju 2016–2030 zaradi uvajanja umetne inteligence in novih tehnologij v delovne procese (sprememba v delovnih urah, izražena v %)

Spretnosti prihodnosti

Tehnološke spretnosti	↑ 52%	Fizične in ročne spretnosti	↓ 16%
Socialna in čustvena inteligenca	↑ 22%	Osnovne kognitivne spretnosti	↓ 17%
Zahtevnejše kognitivne spretnosti	↑ 7%		

Vir: Bughin (2018).

Opomba: ¹ Analiza je bila opravljena na podlagi kvantitativnih ocen in simulacij trendov za 14 evropskih držav (Avstrija, Belgija, Danska, Finska, Francija, Nemčija, Grčija, Italija, Nizozemska, Norveška, Španija, Švedska, Švica in Združeno kraljestvo). Simulacija je bila dopolnjena oz. korigirana z intervjuji vodstvenega menedžmenta v podjetjih, v katerih je bil izveden prenos vsaj ene nove tehnologije in/ali umetne inteligence v podjetje. Intervjujanci so prihajali iz podjetij z vsaj 30 zaposlenimi iz petih evropskih držav (Francije, Nemčije, Italije, Španije in Združenega kraljestva).

Potrebe gospodarstva kažejo na povečanje tehnoloških in digitalnih spretnosti zaposlenih ter na večanje podjetnostnih spretnosti, kamor sodijo predvsem vodstvene kompetence, socialna in čustvena inteligenca, kritično in ustvarjalno mišljenje ter kompleksna obdelava informacij. Po oceni inštituta McKinsey Global naj bi se v strukturi delovnih ur zaradi vpliva umetne inteligence in avtomatizacije na zaposlovanje do leta 2030 v Zahodni Evropi¹⁷⁰ povečale potrebe po tehnoloških spretnostih (v povprečju naj bi predstavljale 17 % delovnih ur,¹⁷¹ leta 2016 so predstavljale 11 % delovnih ur) ter socialni in čustveni inteligenci (na 22 % delovnih ur). Osnovne kognitivne spretnosti naj bi se zaradi večjih potreb gospodarstva po zahtevnejših¹⁷² kognitivnih spretnostih zmanjšale (z 18 % delovnih ur v letu 2018 na 14 % delovnih ur) (Bughin idr., 2018). Tudi OECD (2019c) ugotavlja, da je manj verjetno, da bodo v prihodnosti ogroženi poklici, ki zahtevajo socialno inteligenco in ustvarjalnost, podjetniške in vodstvene kompetence, spretnosti reševanja problemov, nekatere analize pa dajejo veliko težo predvsem digitalnim spretnostim za potrebe spreminjajočega gospodarstva in sveta (Novak idr., 2018).

¹⁶⁹ V obdobju po covidu-19 naj bi bilo število zaposlenih, ki se bodo morali preusposobiti za drug poklic, v Nemčiji za 21 % in Franciji za 12 % večje kot v obdobju pred covidom-19 (McKinsey, 2021).

¹⁷⁰ Analiza je bila opravljena na kvantitativnih podatkih kot simulacija trendov za 14 evropskih držav (Avstrija, Belgija, Danska, Finska, Francija, Nemčija, Grčija, Italija, Nizozemska, Norveška, Španija, Švedska, Švica in Združeno kraljestvo). Simulacija je bila dopolnjena z intervjuji vodstvenega menedžmenta v podjetjih z vsaj 30 zaposlenimi, v katerih se je uporabljala vsaj ena nova tehnologija in/ali umetna inteligenca. Intervjujanci so prihajali iz petih evropskih držav (Francije, Nemčije, Italije, Španije in Združenega kraljestva).

¹⁷¹ Podatki o rabi posameznih vrst spretnosti so izračunani z uporabo modela znanj in spretnosti delovne sile inštituta McKinsey Global, ki temelji na podatkih o številu opravljenih delovnih ur po posameznih vrstah spretnosti v letu 2016 ter ob upoštevanju vpliva avtomatizacije in umetne inteligence ocenjuje število opravljenih delovnih ur v letu 2030 in spremembe v njihovi strukturi (Bughin idr., 2018).

¹⁷² Strateško načrtovanje, logično, analitično, deduktivno itn. mišljenje, reševanje konfliktov in problemov, kritično in ustvarjalno mišljenje, napredno komuniciranje itn.

Konkretnejše analize o prednostih in primanjkljajih na področju spretnosti zaposlenih in bodočih zaposlenih v Sloveniji niso na voljo, po ocenah CEDEFOP¹⁷³ pa se naj bi v Sloveniji med letoma 2021 in 2030 najbolj povečalo število novih zaposlitev za strokovnjake s področja naravoslovja in tehnike ter strokovnjake za poslovanje in upravljanje (CEDEFOP, 2021b).

Za uspešno spoprijemanje zaposlenih z nenehnimi spremembami so poleg poklicno specifičnih spretnosti vse bolj pomembne tudi t. i. prečne spretnosti,¹⁷⁴ kamor sodijo tudi zahtevnejše kognitivne spretnosti, digitalne spretnosti ter vrsta drugih. Zaposlenim omogočajo večjo fleksibilnost in delo v kompleksnih ter hitro spreminjajočih se delovnih okoljih in lahko prispevajo k večji delovni uspešnosti. Poleg dobro razvitih temeljnih znanj (na primer besedilne, matematične, naravoslovne idr. pismenosti) so za soočanje zaposlenih z nenehnimi spremembami pri delu bistvene tudi prečne spretnosti (znanje tujih jezikov, digitalne spretnosti, spretnosti komuniciranja, reševanja konfliktov, socialna inteligenca, vodstvene sposobnosti itn.), zato jih je treba spodbujati (OECD, 2019a), še zlasti ob dejstvu, da naj bi se potrebe po njih v prihodnje še povečale (WEF, 2021). Po oceni, ki jo je pripravil inštitut McKinsey Global, se izobraževalni sistemi v Srednji in Vzhodni Evropi osredotočajo zlasti na podajanje spretnosti, potrebe po katerih se bodo v prihodnje zmanjšale, in premalo na podajanje spretnosti, ki bodo pomembne v prihodnosti (Slika 51).¹⁷⁵ V primerjavi z Zahodno Evropo je več poudarka namenjenega podajanju spretnosti, potrebe po katerih se bodo v prihodnje zmanjšale, manj pa podajanju spretnosti prihodnosti, zato je treba nameniti več pozornosti uvajanju novih vsebin in pristopov poučevanja. Hkrati ne dovolj jasna slika o potrebah prihodnosti v Sloveniji onemogoča učinkovito karierno orientacijo, kar vodi v spodbujanje mladih k vpisu tudi v izobraževalne programe, ki izobražujejo za poklice, potrebe po katerih se bodo v prihodnje zmanjšale. Tako npr. visok delež petnajstletnikov meni, da bodo zaposleni v poklicih, za katere se ocenjuje, da se bodo potrebe po njih med letoma 2018 in 2029 zmanjšale¹⁷⁶, hkrati pa so deficitarni poklici za namen štipendiranja opredeljeni na podlagi preteklih potreb trga dela¹⁷⁷ in ne prihodnjih potreb, ki bodo bistveno drugačne (UMAR, 2020a).

¹⁷³ V Sloveniji naj bi se med letoma 2021 in 2030 povečalo število novih zaposlitev (zaposlitve na novih delovnih mestih in zamenjave na izpraznjenih delovnih mestih) za strokovnjake s področja naravoslovja in tehnike (za 33,8 tisoč) ter strokovnjake za poslovanje in upravljanje (za 30,2 tisoč). Med letoma 2021 in 2030 naj bi se v povprečju na letni ravni najbolj povečalo skupno število zaposlenih strokovnjakov za pravo, družboslovje, kulturo, delavcev za preprosta dela v rudarstvu, gradbeništvu, predelovalnih dejavnostih in transportu. CEDEFOP je ocene prihodnjih potreb po spretnostih pripravil na podlagi kratkoročnih makroekonomskih napovedi Evropske komisije iz leta 2019, pri čemer se ne upošteva vpliv digitalne preobrazbe in drugih trendov in tudi ne vpliv epidemije covid-19 na trg dela (CEDEFOP, 2021b).

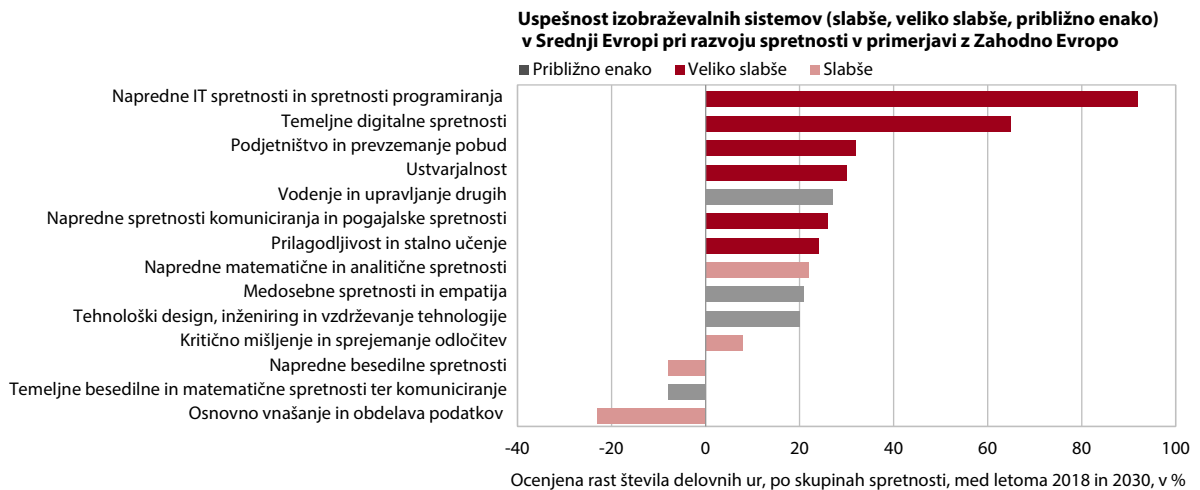
¹⁷⁴ Prečne spretnosti niso povezane z vsebino dela, ki ga opravlja posameznik, ali njegovim poklicem in jih posameznik lahko uporablja v različnih poklicih in na različnih delovnih mestih (OECD, 2021e). Primeri teh spretnosti so kognitivne spretnosti, spretnosti reševanja problemov, digitalne spretnosti, vodstvene spretnosti ipd. (OECD, 2021f).

¹⁷⁵ V analizo so bile vključene Bolgarija, Hrvaška, Češka, Madžarska, Latvija, Litva, Poljska, Romunija, Slovaška in Slovenija.

¹⁷⁶ Po izsledkih raziskave PISA 2018 v Sloveniji 28,5 % petnajstletnikov pričakuje, da se bodo zaposlili v poklicih, povpraševanje po katerih se bo po ocenah med letoma 2025 in 2030 zmanjšalo, delež pa je višji kot v povprečju OECD (25 %) (OECD, 2021i).

¹⁷⁷ Štipendijska politika kot deficitarne poklice opredeljuje poklice, ki jih avtomatizacija nadpovprečno ogroža.

Slika 51: Po oceni, ki jo je pripravil inštitut McKinsey Global¹, se bodo v Srednji in Vzhodni Evropi med letoma 2018 in 2030 večale potrebe po t. i. prečnih spretnostih in IT ter inženirskih in matematičnih spretnostih, a so izobraževalni sistemi v Srednji Evropi manj uspešni kot v Zahodni Evropi ravno pri podajanju teh spretnosti

Vir: Novak idr. (2018).

Opomba: ¹ Kvantitativni podatki o rabi posameznih vrst spretnosti so simulirani na podlagi modela znanj in spretnosti delovne sile inštituta McKinsey Global za Bolgarijo, Hrvaško, Češko, Madžarsko, Latvijo, Litvo, Poljsko, Romunijo, Slovaško in Slovenijo.

V srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju se vse bolj kaže potreba po večji osredotočenosti na razvoj širšega nabora spretnosti ter manjši osredotočenosti na pripravo na poklic. Svetovalni odbor za poklicno in strokovno izobraževanje, ki je bil ustanovljen na ravni EU, priporoča, da naj poklicno in strokovno izobraževanje mladim omogoča razvoj temeljnih spretnosti, spretnosti za delo in prečnih spretnosti (Advisory Committee on Vocational Training, 2018). Strokovnjaki, ki so sodelovali v Cedefopovem projektu o spreminjanju vloge in naravi poklicnega in strokovnega izobraževanja v Evropi¹⁷⁸, so pripravili tri možne scenarije njegovega prihodnjega razvoja v Evropi. T. i. scenarij »osredotočenost na konkretno delo« predvideva marginalizacijo tradicionalne vloge srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja, do katere naj bi prišlo zaradi vedno večjega pomena spretnosti na višjih ravneh zahtevnosti, ki jih podaja terciarno izobraževanje.¹⁷⁹ Po t. i. scenariju »poklicne spretnosti v središču« se bo poklicno in strokovno izobraževanje osredotočalo na razvijanje poklicnih spretnosti za konkreten in jasno definiran poklic oziroma poklice ter pretežno temelji na praktičnem usposabljanju (vaještvo). T. i. »pluralistični scenarij« ob upoštevanju spreminjanja poklicev predvideva preoblikovanje vloge (srednjega) poklicnega in strokovnega izobraževanja na način, da bi bil manjši poudarek na pripravi posameznika za konkreten poklic ali delovno mesto in večji poudarek na podajanju širšega nabora spretnosti za delo in prečnih spretnosti (CEDEFOP, 2020b). Kateri od teh scenarijev se bo uresničil, je težko napovedati, a glede na že omenjene hitre spremembe potreb po spretnostih zaradi tehnološkega razvoja in drugih razvojnih trendov se v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju vse bolj kaže potreba po večji osredotočenosti na razvoj širšega nabora spretnosti za delo in prečnih spretnosti.

¹⁷⁸ Cedefop je leta 2015 začel izvajati projekt The changing nature and role of VET in Europe, katerega namen je analizirati pretekle trende na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja ter opredeliti prihodnje izzive in priložnosti (za prihodnjih 15 let). V okviru projekta je bila opravljena študija, v kateri je 1.500 strokovnjakov iz Evrope ocenilo pretekle in sedanje trende ter možne prihodnje trende razvoja poklicnega in strokovnega izobraževanja. Slednje vključuje srednješolsko poklicno in strokovno izobraževanje za mlade in odrasle ter programe neformalnega poklicnega izobraževanja za zaposlene.

¹⁷⁹ V ospredje postavlja zadovoljevanje kratkoročnih potreb trga dela, v poklicno in strokovno izobraževanje naj bi se vključevali zlasti odrasli.

■ V Sloveniji je problematično nepoznavanje srednjeročnih potreb po spretnostih in odsotnost sistema za njihovo napovedovanje.

V srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju je bistvenega pomena tudi povečanje odzivnosti na tehnološki razvoj. V Sloveniji srednje poklicno in strokovno izobraževanje ob dolgotrajnih postopkih prenove učnih načrtov¹⁸⁰ pogosto ne more slediti hitrim tehnološkim spremembam, ki se odvijajo v gospodarstvu, zato strokovnjaki, ki delajo v poklicnem in strokovnem izobraževanju, predlagajo prenovo poklicnega in strokovnega izobraževanja na način, da bo (i) osredotočen na učečega se in personaliziran, to je prilagojen posamezniku, in sicer tako, da ga bo podpiral pri odkrivanju in razvoju lastnih potencialov, (ii) agilen in fleksibilen ter digitalen in (iii) vzgajal posameznika v samostojno in odgovorno osebo do družbe in okolja. Za doseganje teh ciljev predlagajo spremembe na področjih učenja¹⁸¹, poučevanja¹⁸² ter organizacije izobraževalnih ustanov in procesa¹⁸³ (A. Hodak, 2021). Podobno naj bi po t. i. pluralističnem scenariju razvoja poklicnega in strokovnega izobraževanja, ki so ga v okviru projekta Cedefopa izdelali strokovnjaki iz različnih evropskih držav,¹⁸⁴ izobraževanje omogočalo posamezniku prilagojeno izobraževanje, problemsko učenje, pri čemer naj bi se uporabljale različne oblike učenja (CEDEFOP, 2020b).

Čeprav je v Sloveniji pri vpisu v terciarno izobraževanje po področjih izobraževanja v preteklih letih prišlo do sprememb, je treba nameniti okrepljeno pozornost povečanju odzivnosti terciarnega izobraževanja na srednjeročne potrebe gospodarstva. V preteklih letih se je spremenila struktura diplomantov in vpisanih v terciarno izobraževanje (Slika 52), a te spremembe ne zadoščajo glede na potrebe trga dela. Z vidika digitalne preobrazbe je npr. zlasti pereče pomanjkanje strokovnjakov za IKT in drugih inženirjev (poglavje 5.1.2). Neskladja pri terciarno izobraženih kadrih so povezana s premajhnim številom vpisnih mest na nekaterih študijskih programih in po drugi strani s preskromnim zanimanjem mladih za nekatere programe, pa tudi s prešibkimi ukrepi za povezovanje med visokim šolstvom in gospodarstvom (UMAR, 2021c) ter prenizkimi javnimi vlaganji v terciarno izobraževanje (gl. poglavje 3.2.4 Človeški kapital). Poleg tega je problematično nepoznavanje srednjeročnih potreb po spretnostih in odsotnost sistema napovedovanja teh potreb, ki je pogoj za celovito sliko o prihodnjih potrebah. V Sloveniji imamo namreč Napovednik zaposlovanja (ZRSZ, 2021) in Poklicni barometer, s katerima spremljamo kratkoročne potrebe po poklicih (ZRSZ, 2020c), ki pa ne uspeata zadovoljiti potreb po napovedovanju srednjeročnih potreb po spretnostih.

¹⁸⁰ Postopki prenove učnih načrtov praviloma trajajo več let (MIZŠ, 2021b).

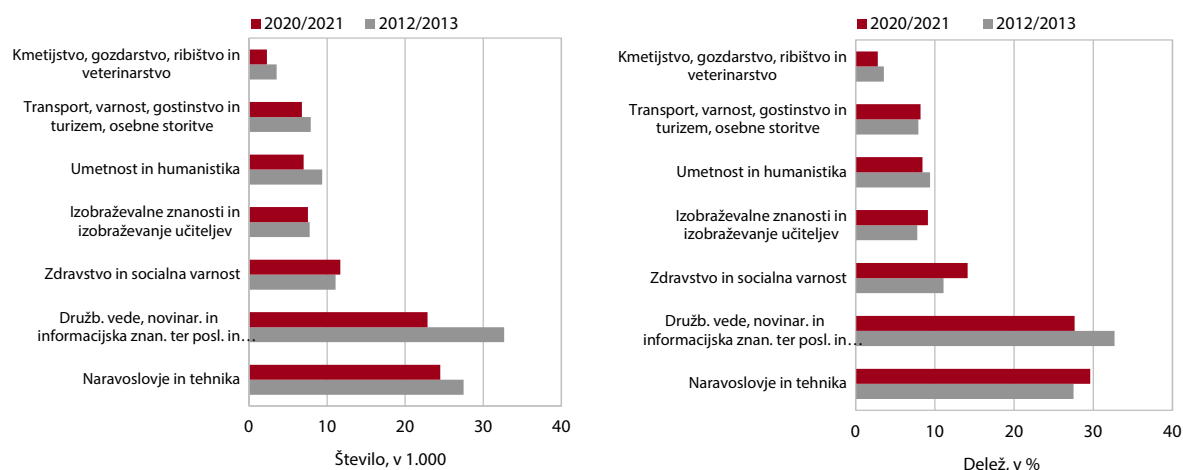
¹⁸¹ Na področju učenja strokovnjaki predlagajo: sodelovanje učečih se pri oblikovanju izobraževalnega procesa, razvoj novih učnih modelov, celostni pristop k uspehu učečega se, ki vključuje razvoj mikrokvalifikacij in individualnega računa za učečo se osebo, razvijanje digitalnega kanala (vzpostavitev osebnega virtualnega prostora učečega se, uvajanje spletnega izobraževanja ipd.) ipd.

¹⁸² Na področju poučevanja strokovnjaki predlagajo, naj učitelj postane tutor in nosilec pedagoškega procesa ter naj cilje določa skupaj z učečo se osebo. Imeti mora izkušnje iz gospodarstva in mora tkati mrežo partnerjev različnih deležnikov poklicnega in strokovnega izobraževanja. Predlagajo tudi vzdrževanje digitalnega kanala, ki vključuje evalvacijo obstoječih spletnih platform, vzpostavitev povezav med platformami, ki so se izkazale za uporabne in kakovostne, razvoj in uvajanje modela digitalnega tutorja ipd.

¹⁸³ Na področju ekosistema in organizacije strokovnjaki predlagajo: (i) drugačno organizacijo vseh procesov znotraj sistema poklicnega in strokovnega izobraževanja (kadrovanje, organizacija procesov pridobivanja znanja, karierno svetovanje, personalizirani pristopi, financiranje, infrastrukturni prijemi odprtih prostorov, digitalizacija procesov, kontinuirano strokovno usposabljanje učiteljev/mentorjev/vodstva, mreženje in sodelovanje z različnimi ekosistemi deležnikov PSI za kroženje znanja, internacionalizacija), (ii) preoblikovanje vloge vodstva šole, ki naj postane »network manager«, ki prenaša trende iz industrije in družbe v šolo, in (iii) preoblikovanje sistema izobraževanja na način, da bo v središču vseh izobraževalnih procesov učeča se oseba, pri čemer naj šola vzpostavi oddelek za digitalizacijo procesov.

¹⁸⁴ Cedefop je leta 2015 začel izvajati projekt The changing nature and role of VET in Europe, da bi analiziral pretekle trende na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja ter opredelil prihodnje izzive in priložnosti (za prihodnjih 15 let). V okviru projekta je bila opravljena študija, v kateri je 1.500 strokovnjakov iz Evrope ocenilo pretekle in sedanje trende ter možne prihodnje trende razvoja poklicnega in strokovnega izobraževanja.

Slika 52: Največji vpis na področju naravoslovja in tehnike, a manjši kot leta 2012 (levo), in pozitiven premik v smeri večjega deleža vpisanih na to področje izobraževanja (desno)

Vir. SURS (2022).

Zaradi medsebojnega dopolnjevanja znanj je za uspešno obravnavanje vse kompleksnejših izzivov v terciarnem izobraževanju nujen interdisciplinaren pristop. Izzive in priložnosti, ki jih prinašajo podnebne spremembe, produktivnost in staranje prebivalstva, lahko uspešno obravnavajo predvsem strokovnjaki različnih znanstvenih disciplin (EK, b. d.-d), zato je v terciarnem izobraževanju bistveno omogočiti vpis na različna področja izobraževanja in študijske programe, vključno z interdisciplinarnimi študijskimi programi, ki bi jim bilo treba nameniti precej več pozornosti. Hkrati je treba zaradi potreb po novih poklicih, povezanih z digitalno in zeleno preobrazbo gospodarstva ipd., pozornost nameniti tudi razvoju novih študijskih programov (na primer za področje umetne inteligence). Terciarno izobraževanje hkrati ponuja tudi priložnost za razvijanje t. i. prečnih spretnosti študentov (OECD, 2019e). Probst idr. (2019) ter Bodell (2021) tako npr. izpostavljajo naraščajoče potrebe industrije po strokovnjakih, ki imajo poleg znanj s področja naravoslovja in tehnike, inženirskih znanj ipd. tudi vodstvene kompetence, spretnosti reševanja problemov, kritično mišljenje ipd. Bodell (2021) izpostavlja tudi pomen sposobnosti hitrega učenja novih stvari, ki omogočajo učinkovito opravljanje tudi delovnih nalog, ki ne spadajo v primarno strokovno področje.

Številne druge države so že razvile sisteme spremljanja in napovedovanja srednjeročnih potreb gospodarstva po spretnostih, njihove izkušnje pa kažejo na velik pomen partnerskega pristopa. OECD (2021a) svetuje, naj države opredelijo možne scenarije prihodnjega družbenega razvoja in njihove posledice za izobraževalni sistem, kar npr. na Finskem počnejo z uporabo strateškega predvidevanja¹⁸⁵, skladno s tem pa so nekatere države že razvile sisteme spremljanja in napovedovanja srednjeročnih potreb po spretnostih (ILO, 2017; UMAR, 2020a). Ob tem je ključen partnerski pristop, ki temelji na vključevanju izobraževalnih sistemov, sindikatov in podjetij v razvoj spretnosti (ILO, 2021)¹⁸⁶ in ki omogoča večjo učinkovitost upravljanja spretnosti (ILO, 2017; OECD, 2019g). Pogoj za uspešno sodelovanje je vzpostavitev sodelovalne kulture (Whiteley in Casasbuenas, 2020). ILO (2021) izpostavlja pomen sodelovanja socialnih partnerjev, ki pa je v Sloveniji na

¹⁸⁵ Za strateško predvidevanje je značilno identificiranje sprememb v prihodnosti, presojanje trenutnih strateških dokumentov z vidika prihodnosti in razvijanje novosti na področju politik. Na Finskem javni in zasebni sektor na lokalni in državni ravni identificirata megatrende in pripravljata scenarije in vizije, v državnem zboru imajo odbor za prihodnost, ustanovili so tudi nacionalni forum za napovedovanje spretnosti (OECD, 2021a).

¹⁸⁶ Primer takega partnerstva je Danski tehnološki park (Whiteley in Casasbuenas, 2020).

splošno negotovo (UMAR, 2021a). Dodatno so v primerih, ko so trendi prihodnjega razvoja tehnologije in (ali) potreb po spretnostih nejasni, še posebej uporabne analize masovnih podatkov in uporaba umetne inteligence (CEDEFOP, 2021c). K odzivnemu sistemu za napovedovanje potreb po spretnostih in sodelovalnemu pristopu bi bilo treba po zgledu drugih držav prednostno pristopiti tudi v Sloveniji.

Razvoju prečnih spretnosti v izobraževanju otrok in mladih je treba nameniti bistveno več pozornosti, predvsem pa mu je treba zagotoviti sistemsko in ne projektno podporo. V Sloveniji so osnovne in srednje šole v preteklih letih organizirale različne dejavnosti, s katerimi so se spodbujale podjetniška ustvarjalnost, podjetnost in inovativnost učencev in dijakov¹⁸⁷, visokošolski zavodi pa so organizirali različne dejavnosti za študente¹⁸⁸. Na področju razvijanja ustvarjalnosti otrok so številni ukrepi predvideni v okviru Programa za otroke 2020–2025 (MDDSZ, 2020). Osnovne in srednje šole so tudi vse bolj dejavne na področju izobraževanja za trajnostni razvoj.¹⁸⁹ Ob številnih dejavnostih za razvijanje prečnih spretnosti se kot pomanjkljivost kaže pretežno projektno izvajanje ukrepov, ki ne dosežejo vseh otrok in mladih, namesto sistemskega pristopa. Čeprav so v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (Krek in Metljak, 2011) izpostavljene potrebe po razvijanju prečnih spretnosti, Rupnik Vec (2018) opozarja na pomanjkanje usmeritev in slovenske strokovne literature za učitelje o poučevanju prečnih spretnosti. Da so pri razvoju spretnosti otrok in mladih potrebne izboljšave, pritrjuje tudi MIZŠ (2021a) v dokumentu Pogled na izzive slovenske vzgoje, v katerem predlaga številne ukrepe za podajanje prečnih spretnosti na vseh ravneh formalnega izobraževanja.

Razvoju prečnih spretnosti, zlasti socialne inteligence, je treba nameniti več pozornosti tudi v izobraževanju odraslih. Odrasli imajo veliko možnosti za razvijanje ustvarjalnosti (študijski krožki, ljubiteljska kulturna dejavnost ipd.) (UMAR, 2021c). Spodbudno je tudi, da so odrasli čedalje bolj prepričani v svoje podjetniške spretnosti (GEM, 2021b), pomanjkljivosti pa se kažejo pri socialni inteligenci, veščinah komuniciranja (OECD, 2021h), verbalnih spretnostih, sodelovanju z drugimi in prilagodljivosti (OECD, 2021h). Zaradi slednjega so se povečale tudi potrebe po samodisciplini in učinkoviti organizaciji dela ter potrebe po spretnostih vodenja zaposlenih in timov (OECD, 2020b), zato je treba razvoju teh spretnosti nameniti dodatno pozornost. Prav tako je treba dodatno pozornost nameniti razvoju menedžerskih spretnosti, kjer Slovenija zaostaja za večino držav EU (IMD, 2021b).

Za zadovoljevanje potreb odraslih po novih spretnostih je nujno treba razvijati programe izobraževanj in (pre)usposabljanj ter odraslim omogočiti vključevanje v te programe in jih k temu spodbujati. Zaradi sprememb na delovnih mestih in hitro spreminjajočih se potreb po spretnostih, ki jih zaznavajo tudi podjetja v Sloveniji,¹⁹⁰ se povečujejo potrebe odraslih po izobraževanju in (pre)usposabljanju (EK, b. d.-a; OECD, 2019d) ter dvigu izobrazbene ravni, zlasti za nizko izobražene (Thum-Thysen idr., 2021). Slovenija je v preteklih

¹⁸⁷ Primeri ukrepov so spodbujanje ustvarjalnosti, podjetnosti in inovativnosti med mladimi, inovativna učna okolja in prožne oblike učenja, festival inovativnosti in ustvarjalnosti, dejavnosti v Hiši eksperimentov (glej tudi Umar (2021c)), ukrep PODVIG – Podjetnost V Gimnaziji (ZRSŠ, 2021), možnost izbirnega predmeta z ustvarjalnostjo in inovativnostjo do podjetnosti v osnovni šoli (MIZŠ in ZRSŠ, 2014),

¹⁸⁸ Primera ukrepov sta inovativne in prožne oblike poučevanja in učenja (MIZŠ, 2018a) ter študentski inovativni projekti za družbeno korist (JŠRIPS – Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad RS, 2021).

¹⁸⁹ Osnovne in srednje šole izvajajo številne dejavnosti v okviru programa Vključevanje podnebnih vsebin v širši proces razvoja vzgoje in izobraževanja (IJS idr., 2020).

¹⁹⁰ Po izsledkih evropske raziskave podjetij je v Sloveniji 41 % menedžerjev podjetij ocenilo, da se potrebe zaposlenih po spretnostih (zelo) hitro spreminjajo (Eurofound, 2021a).

letih spodbujala izobraževanje in preusposabljanje odraslih¹⁹¹ ter potrjevanje neformalno pridobljenega znanja z NPK (nacionalne poklicne kvalifikacije) in v letu 2020 zaposlenim na čakanju ali za skrajšani polni delovni čas omogočila neformalno izobraževanje in usposabljanje ali preverjanje in potrjevanje poklicnih kvalifikacij (ZRSZ, 2020a).¹⁹² Vendar je treba za uspešno digitalno in zeleno preobrazbo prednostno krepiti programe (pre)usposabljanj odraslih ob upoštevanju prihodnjih potreb po znanjih in spretnostih, podobno kot je to naredilo več drugih držav EU (EK, 2019b)¹⁹³, s čimer se bosta omogočila hitro prekvalificiranje in prezaposlovanje iz sektorjev in poklicev v izumiranju v druge sektorje in poklice (OECD, b. d.). Zato je bistveno zagotoviti odzivnost sistema izobraževanja odraslih na potrebe in izzive sedanjosti in prihodnosti (OECD, 2019a; Thum-Thysen idr., 2021), kar je ena glavnih pomanjkljivosti sistema izobraževanja odraslih v Sloveniji (OECD, 2019a). Primer dobre prakse v Sloveniji je razvijanje novih programov usposabljanja in izpopolnjevanja na področju srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja in študijskih programov za izpopolnjevanje na področju višjega strokovnega izobraževanja, ki so namenjeni zlasti zaposlenim (CPI, 2021).¹⁹⁴ Ob tem pa je seveda ključno spodbujanje dostopnosti programov izobraževanja in usposabljanja, saj slaba dostopnost, zlasti med nizko izobraženimi, pogosto pomeni oviro pri vključevanju (UMAR, 2021a). Pozornost je treba nameniti tudi seznanjanju odraslih z vplivom digitalne in zelene preobrazbe na delovna mesta in potrebe po prezaposlitvah ter motiviranju odraslih za izobraževanje in preusposabljanje,¹⁹⁵ zlasti tistih, ki bi izobraževanje in preusposabljanje potrebovali, a za to niso motivirani.

5.1.2

Spretnosti za digitalno preobrazbo

Digitalne spretnosti odraslih, ki so bistvene za digitalno preobrazbo, so v Sloveniji blizu povprečja EU, a nižje kot v vodilnih inovatorkah. Digitalne spretnosti so nujen pogoj za uspešno digitalno preobrazbo gospodarstva in družbe. Po podatkih za leto 2019 je bil delež mladih (16–19 let) z vsaj osnovnimi digitalnimi spretnostmi višji kot v vodilnih inovatorkah, delež prebivalcev v starosti 16–74 let s temi spretnostmi pa blizu povprečja EU, a nižji od vodilnih inovatork. Izstopajo nizke spretnosti nizko izobraženih, starejših in brezposelnih (Eurostat, 2022). Nižji kot v vodilnih inovatorkah in enak kot v povprečju EU je tudi delež prebivalcev v starosti 16–74 let z naprednimi digitalnimi spretnostmi. Tudi raven digitalnih spretnosti zaposlenih je razmeroma nizka (Slika 53, levo), hkrati pa so tudi vlaganja podjetij v njihov razvoj nizka (Eurostat, 2022)¹⁹⁶, kar ni skladno s ciljem pospešitve digitalne

¹⁹¹ Primeri ukrepov so sofinanciranje izobraževanja in usposabljanja za dvig izobrazbene ravni, kompetenčni centri za razvoj kadrov, Celovita podpora podjetjem za aktivno staranje delovne sile (ASI) (ŠJRIPS – Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad RS, 2021), programi nadaljnega poklicnega izobraževanja in usposabljanja (MIZŠ, 2018b) ipd.

¹⁹² Število oseb, ki so bile vključene v ukrep, je zelo majhno (ZRSZ, 2020b).

¹⁹³ Nekaterе države (Estonija, Francija, Irska, Latvija in Češka) omogočajo izobraževanje zaposlenim z nizko izobrazbo, ki so zaposleni v sektorjih, ki se krčijo. Nemčija je leta 2018 sprejela zakon, ki je omogočil dodatno podporo preusposabljanju zaposlenih z nizko izobrazbo, ki so zaposleni na delovnih mestih, ki jih ogroža digitalizacija (EK, 2019b).

¹⁹⁴ V ospredju priprave novih programov je usmerjenost na potrebe konkretnih delovnih mest v podjetjih. Programi izpopolnjevanja: nadgrajujejo programe srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja oz. višješolske študijske programe. Programi usposabljanja: namenjeni so pridobivanju znanja in spretnosti za področja dela oziroma za poklice (ali dele poklica), za katere ni rednega poklicnega oziroma strokovnega izobraževanja (CPI, 2021). Predlog za nov program lahko da delodajalec, zbornica, združenje delodajalcev ali šola na Centru RS za poklicno izobraževanje. CPI na podlagi meril pripravi mnenje o ustreznosti predloga – lahko ga sprejme, zavrne ali pa prosi za dopolnitev (CPI, b. d.).

¹⁹⁵ Delež zaposlenih, ki so se pripravljene prekvalificirati za popolnoma nov poklic, je bil v Sloveniji leta 2020 sicer 54 %, a eden najnižjih med 15 državami EU, vključenimi v raziskavo (Boston consulting Group, 2021), motivacija odraslih za izobraževanje pa je razmeroma nizka (UMAR, 2021a).

¹⁹⁶ Leta 2019 je bil delež podjetij, ki so zaposlene vključila v usposabljanje za razvoj IKT spretnosti, nižji kot v vodilnih inovatorkah (Eurostat, 2022).

preobrazbe za dvig konkurenčnosti gospodarstva. Ukrepi za dvig digitalnih spretnosti so potrebni tudi v javnem sektorju (Ubaldi idr., 2021). Več pozornosti je treba nameniti tudi razvoju znanj in spretnosti na področju umetne inteligence,¹⁹⁷ kjer je Slovenija med slabšimi v EU (OECD, 2021j, 2021e). Z epidemijo covid-19 so se zaradi pospešitve digitalne preobrazbe potrebe po digitalnih spretnostih dodatno povečale, zato bi bilo treba vlaganja v razvoj digitalnih spretnosti odraslih, zlasti tistih z nizkimi spretnostmi, obravnavati prednostno.

■ Delež podjetij, ki se soočajo s težavami pri pridobivanju novih IKT strokovnjakov, je v Sloveniji četrta najvišji v EU.

Digitalno preobrazbo gospodarstva omejuje pomanjkanje strokovnjakov za IKT in sorodnih strokovnjakov. Z digitalno preobrazbo se povečujejo potrebe po strokovnjakih s tehničnimi znanji in znanji s področja IKT (Bughin idr., 2018; Eurofound, 2018a), strokovnjakih za delo v tehnoloških sektorjih in sektorjih za analizo podatkov (statistiki, analitiki varnosti podatkov, analitiki zagotavljanja kakovosti programske opreme ipd.) (OECD, 2021i). V Sloveniji se podjetja že zdaj spoprijemajo s problemom nadpovprečnega pomanjkanja strokovnjakov za IKT (Slika 53, desno), kar je glede na nujnost in pomen digitalne preobrazbe še posebej velik izziv. Te težave so povezane zlasti s premajhnim številom diplomantov s področja IKT, ki predvsem zaradi manjših generacij mladih v letih 2019 in 2020 ni doseglo niti ravni iz leta 2012 (Eurostat, 2022),¹⁹⁸ njihov delež pa je ob povečanju leta 2019 ostal nižji kot v vodilnih inovatorkah (Eurostat, 2022). Ob prihodnjih ocenjenih večjih potrebah po strokovnjakih za IKT in svetovni bitki za tovrstne kadre bi se lahko ta problem v prihodnje še zaostрил, zato je treba spodbuditi vpis mladih v študij IKT in povečati število vpisnih mest. Hkrati je treba ob nastajanju novih poklicev kot posledica avtomatizacije (WEF, 2021) ter ocenjenih večjih prihodnjih potrebah po strokovnjakih s kombinacijo IKT in tehničnih znanj (Bughin idr., 2018; Eurofound, 2018a), vključno s strokovnjaki z interdisciplinarnimi znanji¹⁹⁹, dodatno pozornost nameniti razvoju novih tovrstnih študijskih programov. Hkrati je za učinkovito digitalno preobrazbo nujno treba okrepiti vsebine IKT v izobraževanju otrok in mladine, saj Slovenija, npr. za razliko od nekaterih drugih držav EU, nima obveznega predmeta računalništvo v osnovnih šolah (EK/EACEA/Eurydice, 2019), niti v srednjih poklicnih šolah (EK, 2020b), niti ga ne predvideva Načrt za okrevanje in odpornost (2020). Sta pa Digitalna koalicija Slovenije (Digitalna koalicija Slovenije, 2020) (2020) in Strateški svet za digitalizacijo (2021) dala pobudo za njegovo uvedbo.²⁰⁰ Hkrati je treba izkoristiti prednosti, ki jih ponuja umetna inteligenca, zlasti glede personalizacije učenja (OECD, 2021g; Vincent in van der Vlies, 2020).

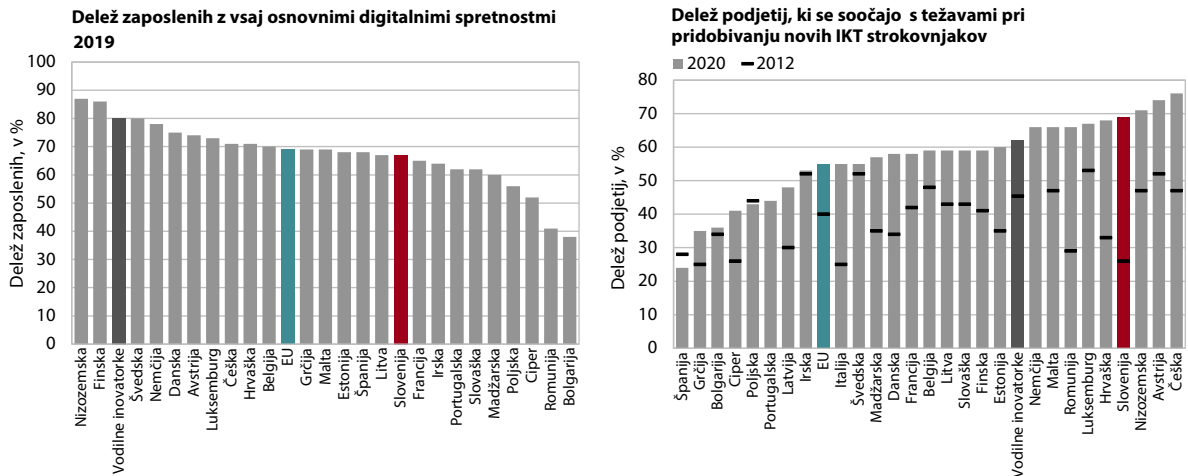
¹⁹⁷V gospodarsko razvitih državah se potrebe po spretnostih s področja umetne inteligence povečujejo (Squicciarini in Nachtigall, 2021).

¹⁹⁸Na Eurostatu je časovna vrsta podatkov na voljo od leta 2012 dalje.

¹⁹⁹Eurofound (2018) ocenjuje, da se bodo povečale potrebe po poklicih, kot so bioinformatiki in menedžerji z naprednim statističnim znanjem.

²⁰⁰Digitalna koalicija Slovenije predlaga uvedbo obveznega predmeta računalništvo in informatika v osnovnih in srednjih šolah (Digitalna koalicija Slovenije, 2020).

Slika 53: Razmeroma nizke digitalne spretnosti zaposlenih (levo) in vse večje težave podjetij pri pridobivanju novih strokovnjakov s področja IKT (desno)

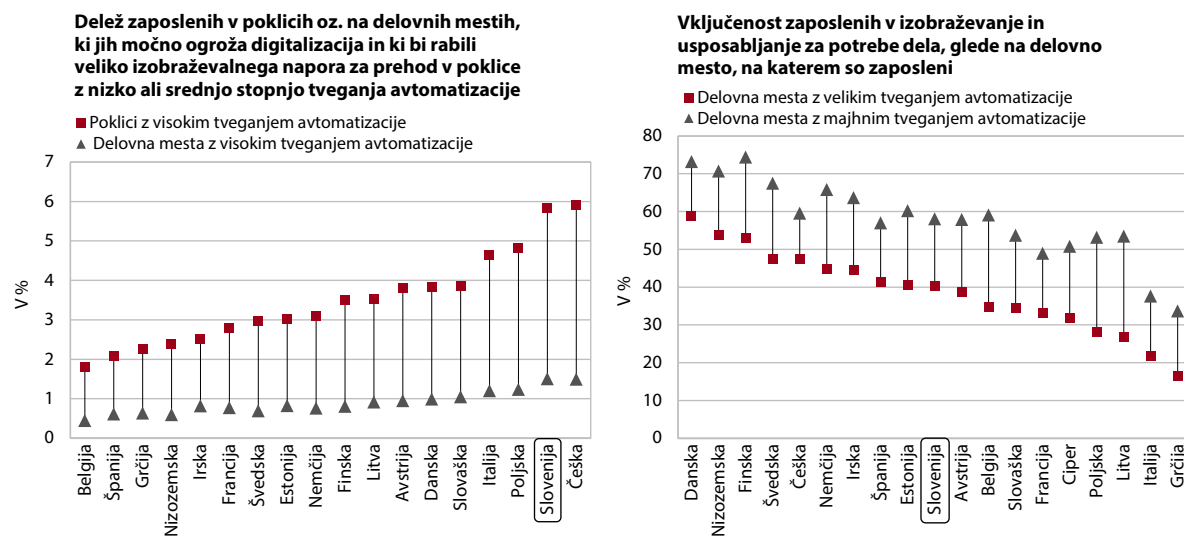
Vir: Eurostat (2022).

Opomba: Vsaj osnovne digitalne spretnosti vključujejo osnovne in napredne digitalne spretnosti.

Z digitalno preobrazbo se povečuje tveganje za izgubo nekaterih delovnih mest in povečujejo potrebe po preusposabljanju za druge poklice.

Razen večjih potreb po nekaterih poklicnih profilih digitalna preobrazba prinaša tudi tveganja za izgubo zaposlitve. V Sloveniji je velik delež zaposlenih v poklicih, ki so izpostavljeni visokemu tveganju avtomatizacije in v katerih bi zaposleni potrebovali veliko izobraževanja, da bi pridobili znanja, ki bi jim omogočila zaposlitev v poklicih, ki so malo ali srednje izpostavljeni avtomatizaciji. Podobno je tudi v drugih državah (Slika 54, levo), a zato problem v Sloveniji ni nič manj pereč. Potrebe po preusposabljanju zaposlenih so tako razmeroma velike (Slika 54, levo), a je vključenost zaposlenih na delovnih mestih z visokim tveganjem avtomatizacije v izobraževanje in usposabljanje nizka (Slika 54, desno). To negativno vpliva na zaposlitvene možnosti oseb, ki jim grozi izguba zaposlitve, omejuje možnosti za zagotavljanje ustrezne delovne sile na trgu dela in je neugodno z vidika digitalne in zelene preobrazbe. Zato je preusposabljanje oseb, ki jim grozi izguba zaposlitve, za poklice, povpraševanje po katerih se bo povečalo, smiselno obravnavati bolj prednostno.

Slika 54: Visok delež zaposlenih v poklicih in na delovnih mestih, ki so izpostavljena visokemu tveganju avtomatizacije, 2015 (levo), ob nizki vključenosti zaposlenih na delovnih mestih z visokim tveganjem avtomatizacije v izobraževanje in usposabljanje, 2015 (desno)

Vir: OECD (2019d).

Opomba: V sliki levo se za oceno spodnje meje upošteva zaposleni na delovnih mestih, ki so izpostavljeni visokemu tveganju avtomatizacije, za zgornjo mejo pa zaposleni v poklicih, ki so izpostavljeni visokemu tveganju avtomatizacije. V sliki desno veliko tveganje avtomatizacije pomeni tveganje, ki je večje od 50 %, majhno tveganje avtomatizacije pa tveganje, ki je največ 50 %.

Več držav EU se je z razvojem in prenovo programov izobraževanj in (pre) usposabljanj že začelo spoprijemati z izzivi digitalne preobrazbe. Več držav EU²⁰¹ je razvilo izobraževalne programe za odrasle, ki so namenjeni povečanju njihovih digitalnih spretnosti, prav tako pa nekatere države²⁰² omogočajo izobraževanja nizko izobraženim zaposlenim v sektorjih, ki se krčijo. Nemčija je na primer leta 2018 sprejela zakon, ki spodbuja preusposabljanje nizkoizobraženih zaposlenih na delovnih mestih, ki jih ogroža digitalizacija (EK, 2019b). Več držav EU²⁰³ tudi omogoča podjetjem finančne spodbude za izobraževanje in usposabljanje odraslih, Finska in Švedska npr. financirata srednješolsko izobraževanje vsem nizko izobraženim odraslim (EK, 2021a). Estonija je reformirala sistem svetovanja za odrasle, ki se vključujejo v izobraževanje, na Danskem in Finskem je ocenjevanje spretnosti odraslega del procesa vključitve odraslega v splošne in poklicne izobraževalne programe in del vrednotenja poklicnih kompetenc, ki jih zaposleni pridobijo izven formalnega izobraževanja. Estonija je okrepila popularizacijske dejavnosti za promocijo izobraževanja odraslih s poudarkom na nizko izobraženih (EK, 2019b). Švedska, Belgija (Flandrija) in Francija na daljavo izvajajo osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje odraslih, Španija pa veliko programov neformalnega izobraževanja za odrasle (EK, 2021a).

V Sloveniji bodo v prihodnjih letih sredstva iz Načrta za okrevanje in odpornost in evropske kohezijske politike namenjena razvijanju spretnosti otrok, mladih in odraslih, pomembnih za digitalno in zeleno preobrazbo in spoprijemanje z drugim razvojnimi izzivi. V Sloveniji se osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje otrok in mladih financira večinoma z javnimi izdatki, različne dejavnosti, ki so namenjene razvoju izobraževanja, pa se (so)financirajo s sredstvi EU. V izobraževanju odraslih je vloga sredstev EU večja kot v izobraževanju otrok in

²⁰¹ Bolgarija, Ciper, Češka, Nemčija, Danska, Estonija, Španija, Finska, Francija, Madžarska, Litva, Latvija in Poljska.

²⁰² Estonija, Francija, Irska, Latvija in Češka.

²⁰³ Belgija (Flandrija), Avstrija, Poljska, Nemčija, Estonija, Francija, Litva, Danska, Romunija, Nizozemska.

mladih, saj je delovanje pomembnega dela izvajalcev izobraževanja odraslih odvisno od razpoložljivosti teh sredstev. Številne dejavnosti na področju izobraževanja otrok, mladih in odraslih bodo s temi sredstvi podprta tudi v prihodnje. Pozitivno je, da slovenski Načrt za okrevanje in odpornost (2021b) predvideva ukrepe, ki naj bi mlade opremili s spretnostmi, ki jih potrebujejo za digitalno in zeleno preobrazbo, in krepitev spretnosti odraslih za potrebe dela ipd. Sporazum o partnerstvu med Slovenijo in Evropsko komisijo za obdobje 2021–2027 (2021d) prav tako predvideva odzivanje izobraževanja in usposabljanja na razvojne vrzeli. Toda zgolj z izvajanjem dejavnosti se še ne zagotovi doseganje ustreznih učinkov. Bistveno je sprejetje in izvajanje ukrepov, ki bodo otroke, mlade in odrasle dejansko opolnomočili z ustreznimi spretnostmi za zeleno in digitalno preobrazbo, preverjanje, ali so načrtovane dejavnosti imele zelen učinek, pa je možno le z evalvacijami.

5.2 Analiza izdatkov javnih financ za PAMETno, digitalnoinovacijsko preobrazbo

V tem poglavju so analizirani javnofinančni izdatki, ki spodbujajo pametno, digitalnoinovacijsko preobrazbo Slovenije (v nadaljevanju: pametno preobrazbo) in ki posledično čim bolj neposredno prispevajo k prehodu k produktom z višjo dodano vrednostjo. Uporabljena je bila metodologija, ki je bila znotraj institucij EU dogovorjena za kohezijsko politiko, katere prvi cilj je usmerjen prav v »konkurenčnejšo in pametnejšo Evropo s spodbujanjem inovativne in pametne gospodarske preobrazbe ter regionalne povezljivosti na področju IKT«²⁰⁴. Gre za cilj politike, ki na podlagi pravil EU tudi prejema najbolj izdatno podporo v okviru tematske koncentracije²⁰⁵. Konkretno naj bi k doseganju tega cilja najbolj prispevale naslednje kategorije namenov: (i) raziskave, razvoj in inovacije, (ii) digitalizacija, (iii) podjetništvo, (iv) razvoj znanj in spretnosti, še posebej vezanih na pametno specializacijo, industrijsko tranzicijo in podjetništvo, ter (v) digitalna povezljivost (ibid., člen 3).

5.2.1 Mednarodna primerjava dosedanjih javnih izdatkov

Mednarodno primerjavo javnih izdatkov, usmerjenih v pametno preobrazbo, omogoča metodologija COFOG, ki se uporablja za razvrščanje izdatkov sektorja država po namenih²⁰⁶. Glede na zgoraj predstavljeno metodologijo so bile med izdatke, ki prispevajo k pametni preobrazbi, vključene naslednje kategorije namenov: za temeljne raziskave, za raziskave in razvoj, za splošne ekonomske in trgovinske zadeve in zadeve, povezane z zaposlovanjem, za komunikacije ter druge ekonomske dejavnosti²⁰⁷.

²⁰⁴ Glej (UREDBA (EU) 2021/1060 EVROPSKEGA PARLAMENTA IN SVETA z dne 24. junija 2021 o določitvi skupnih določb o Evropskem skladu za regionalni razvoj, Evropskem socialnem skladu plus, Kohezijskem skladu, Skladu za pravični prehod in Evropskem skladu za pomorstvo, ribištvo in akvakulturo ter finančnih pravil zanj in za Sklad za azil, migracije in vključevanje, Sklad za notranjo varnost in Instrument za finančno podporo za upravljanje meja in vizumsko politiko, 2021).

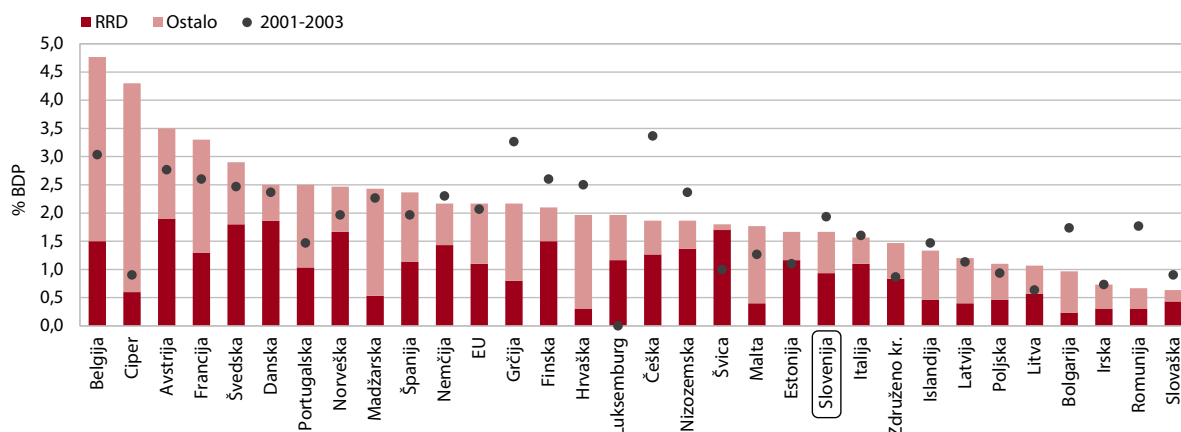
²⁰⁵ Glej (Uredba (EU) 2021/1058 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 24. junija 2021 o Evropskem skladu za regionalni razvoj in Kohezijskem skladu, 2021).

²⁰⁶ Glej <https://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/8285>.

²⁰⁷ Vključene skupine izdatkov z naslednjimi klasifikacijami: 14, 15, 24, 35, 41, 46, 48, 49, 55, 65, 75, 85, 97 ter 108. Klasifikacija COFOG sicer ni optimalna z vidika namena analize, kar je tudi razlog, da je bila dopolnjena s pristopi, predstavljenimi v nadaljevanju.

Slovenija javnim izdatkom za pametno preobrazbo namenja za 0,5 o. t. BDP manj od povprečja EU ter 2 o. t. BDP manj od vodilnih petih držav, pri čemer se zaostanek skozi čas povečuje. V obdobju 2017–2019 se je Slovenija po deležu javnofinančnih izdatkov za te namene z 1,7 % BDP uvrščala na 19. mesto v EU, pri čemer je pred 20 leti za povprečjem zaostajala za 0,1 o. t. BDP, konec obdobja pa za 0,5 o. t. BDP. Zaostanek za vodilnimi petimi državami je na začetku obdobja znašal 1,1 o. t. BDP, konec obdobja pa je presegel 2 o. t.²⁰⁸ Slovenija je bila namreč v skupini desetih držav EU, ki so v tem obdobju delež javnih izdatkov za pametno preobrazbo v BDP zmanjšale, in sicer za 0,3 o. t., medtem ko jih je večina povečala, v povprečju za 0,7 o. t. BDP. Da delež javnih izdatkov, usmerjenih v pametno preobrazbo, ni povezan z velikostjo javnega sektorja, kaže primerjava deležev teh izdatkov v vseh javnih izdatkih, v skladu s katero je Slovenija konec obdobja s 3,8 % tudi dosegala zgolj 19. mesto v EU, medtem ko je bilo povprečje v EU 4,6 %.

Slika 55: Obseg javnih izdatkov, usmerjenih v pametno preobrazbo, za povprečje let 2017–2019, glede na povprečje let 2001–2003

Vir: Eurostat (2022), preračun UMAR.

5.2.2

Podrobnejša analiza dosedanjih izdatkov državnega proračuna

Glede na to, da je klasifikacija COFOG precej groba, je bila podrobneje analizirana še struktura izdatkov državnega proračuna na podlagi podatkov iz informacijskega sistema Ministrstva za finance SAPPra. Glede na referenčne kategorije namenov iz uvoda so bili med izdatke, ki najbolj prispevajo k pametni preobrazbi, vključeni izdatki za znanost, tehnološki razvoj, IKT, aktivno politiko zaposlovanja, vlaganja v poslovno okolje ter za internacionalizacijo in spodbujanje turizma²⁰⁹. Analizirano je

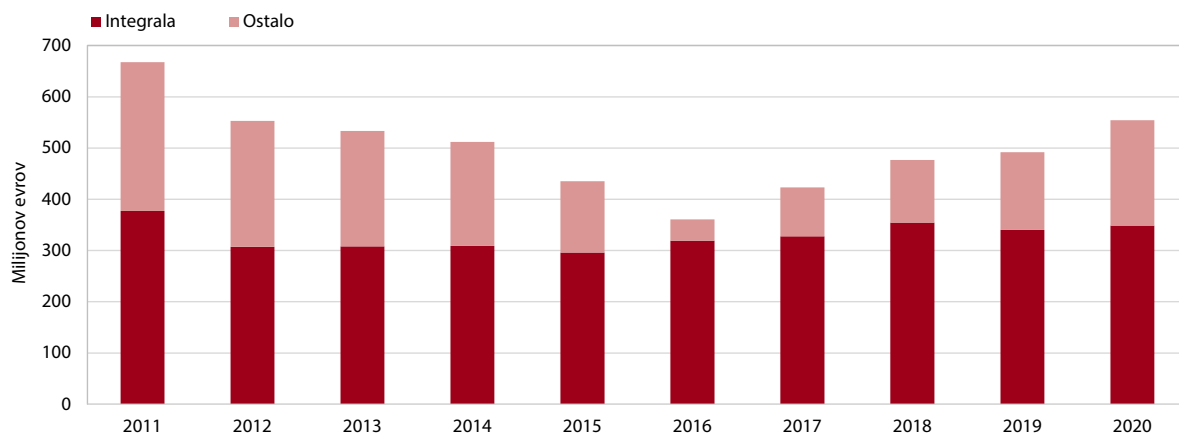
²⁰⁸ Gre za Belgijo, Ciper, Avstrijo, Francijo in Švedsko.

²⁰⁹ Vključeni so bili naslednji glavni programi programske klasifikacije izdatkov državnega proračuna: 0401 E-upravljanje in informacijska infrastruktura, 0502 Znanstveno raziskovalna dejavnost, 0503 Človeški viri v podporo znanosti, 0504 Podpora tehnološkim razvojnim projektom, 0505 Informacijska družba in elektronske komunikacije, 1002 APZ – Usposabljanje in izobraževanje, 1004 APZ – Spodbude za zaposlovanje, 1005 APZ – Kreiranje delovnih mest, 1402 Poslovno okolje za podjetništvo in konkurenčnost, 1403 Spodbude za rast in razvoj podjetij, 1404 Spodbujanje tujih investicij in odprtosti gospodarstva ter 1405 Podpora razvoja turizma. Te so bile nadalje združene v skupine po vsebinskih sklopih, in sicer IKT (0401 in 0505), znanost (0502 in 0503), tehnologija (0504 in 1403), aktivna politika zaposlovanja, APZ (1002, 1004 in 1005), poslovno okolje (1402) ter ostalo (1404 in 1405). Področje turizma se glede na opredeljeno metodologijo sicer lahko financira iz različnih ciljev politik kohezijske politike, a so dejanski nameni, za katere so bila porabljena sredstva, večinoma vseeno skladni z logiko pametne preobrazbe. Gre npr. za spodbujanje povezovanja v okviru turističnih destinacij, uvajanje zelene sheme slovenskega turizma, mednarodno promocijo ali modernizacijo turistične infrastrukture in nastanitvev, ki vsi prispevajo k dvigu dodane vrednosti v tem sektorju, ki je bil zato tudi vključen, ne pomeni pa ključne postavke, saj so konec obdobja ti izdatki predstavljali le 3,2 % skupnih izdatkov za pametno preobrazbo.

bilo tudi, kakšen delež sredstev je bil namenjen iz sredstev integralnega proračuna²¹⁰ in kakšen iz vseh ostalih sredstev, med katerimi prevladujejo sredstva EU, še posebej sredstva kohezijske politike. Kakovost podatkov omogoča zgolj analizo od leta 2011 naprej, uporabljeni pa so bili podatki o realizaciji, ki so bili deflacinirani za namen medletnih primerjav²¹¹.

Dve tretjini izdatkov za pametno preobrazbo predstavljajo sredstva integralnega proračuna, skupno dinamiko pa zaradi sedemletnega cikla izvajanja²¹² zaznamuje preostala tretjina izdatkov, ki se financira predvsem iz sredstev EU. Slovenija je v letu 2020 za pametno preobrazbo iz državnega proračuna izplačala 554 milijonov evrov. V povprečju celotnega obdobja 2011–2020 dve tretjini izdatkov predstavljajo sredstva integralnega proračuna, tretjina pa izhaja iz drugih, predvsem virov EU. Ne glede na relativno manjši delež pa ravno sredstva EU najmočneje zaznamujejo dinamiko višine izdatkov za pametno preobrazbo, kar je povezano predvsem s ciklom porabe sredstev EU znotraj sedemletnih finančnih perspektiv EU. Na strani integralnih sredstev so bili izdatki najnižji v obdobju 2012–2016, ko so znašali dobrih 300 milijonov evrov, čemur je v naslednjem obdobju, tj. do leta 2020, sledilo povečanje za dodatnih približno 50 milijonov evrov. Nominalni obseg izdatkov iz naslova integralnih sredstev za pametno preobrazbo konec obdobja je še vedno za 28 milijonov evrov zaostajal za višino izdatkov leta 2011, ko so ti znašali 377 milijonov evrov.

Slika 56: Obseg izdatkov državnega proračuna, usmerjenih v pametno preobrazbo, v stalnih cenah 2020

Vir: Ministrstvo za finance (b. d.), preračun UMAR.

Višino javnofinančnih izdatkov za pametno preobrazbo v BDP zaradi sredstev EU zaznamuje izrazita cikličnost, hkrati pa izdatki iz naslova integralnih sredstev stagnirajo, v deležu proračuna pa v obdobju 2018–2020 padajo. Podobno kot pri nominalnem obsegu izdatkov tudi skupen obseg javnofinančnih izdatkov za pametno preobrazbo v BDP zaznamuje dinamika črpanja sredstev EU. V obdobju 2011–2016 so se tako skupni izdatki zaradi nihanja financiranja iz sredstev EU prepolovili z 1,6 na 0,8 % BDP, nato pa do leta 2020 spet povečali na 1,2 %, kar kaže na izrazito cikličnost tega dela javnih izdatkov za pametno preobrazbo. Nasprotna je slika pri sredstvih integralnega proračuna za te namene, ki se skoraj ne spreminjajo in v celotnem obdobju stagnirajo na ravni okoli 0,74 % BDP. Pri tem nekoliko izstopa le leto 2011, ko je bilo za digitalno preobrazbo iz državnega proračuna izplačanih

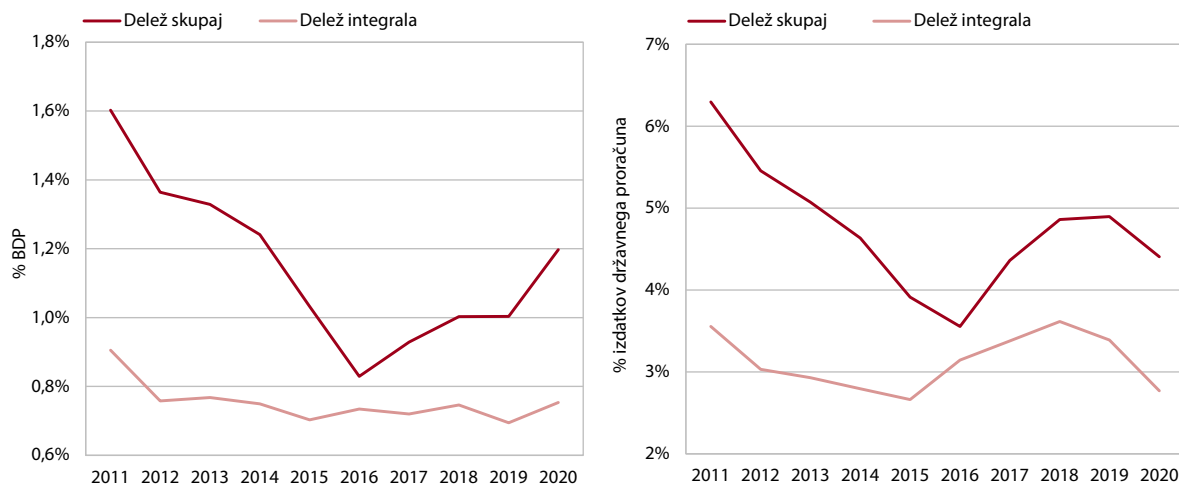
²¹⁰Gre za tip postavke 1, »odhodki proračuna«.

²¹¹Absolutni zneski v nadaljevanju so izraženi v stalnih cenah za leto 2020.

²¹²Za podrobnejšo razlago glej poglavje 5.2.3.

0,91 % BDP integralnih sredstev. Nekaj več dinamike je zaznati v deležu integralnih sredstev za pametno preobrazbo v celotnih izdatkih državnega proračuna, ki kažejo, da je javnofinančna konsolidacija izdatke za pametno preobrazbo zmanjšala nadpovprečno, saj se je v obdobju 2011–2015 njihov delež zmanjšal za četrtno. Do leta 2018 se je nato ta delež sicer vrnil na izhodiščno raven 3,6 % vseh izdatkov proračuna, a potem do leta 2020 spet padel, na 2,8 %²¹³. Za podrobnejšo analizo javnofinančnih izdatkov po namenih glej prilogo 7.5.

Slika 57: Delež v pametno preobrazbo usmerjenih sredstev državnega proračuna v % BDP (levo) ter kot delež vseh izdatkov državnega proračuna (desno)

Vir: Ministrstvo za finance (b. d.), preračun UMAR.

5.2.3

Prispevek sredstev EU k pametni preobrazbi do leta 2027

Za razliko od integralnih sredstev, ki se planirajo letno, se sredstva EU programirajo za finančno perspektivo, ki traja sedem let. Obseg izplačanih sredstev v posameznem letu je tako funkcija višine sredstev, ki je določena za posamezen namen za sedemletno obdobje, dinamiko po letih pa zaznamuje predvsem število let, ki so pretekla od začetka programskega obdobja. Ker cikli v črpanju sredstev EU niso specifična Slovenije, ampak so značilni za vse države (EK, 2017), se analiza v nadaljevanju osredotoča predvsem na višino sredstev EU, ki jih Slovenija planira za namene, povezane s pametno preobrazbo. Ključna vira za financiranje pametne preobrazbe v EU, ki bosta tudi analizirana v nadaljevanju, sta program Next Generation EU, ki se izvaja preko načrtov z okrevanje in odpornost (v nadaljevanju NOO), ter sredstva kohezijske politike EU, vključno s Skladom za pravičen prehod²¹⁴.

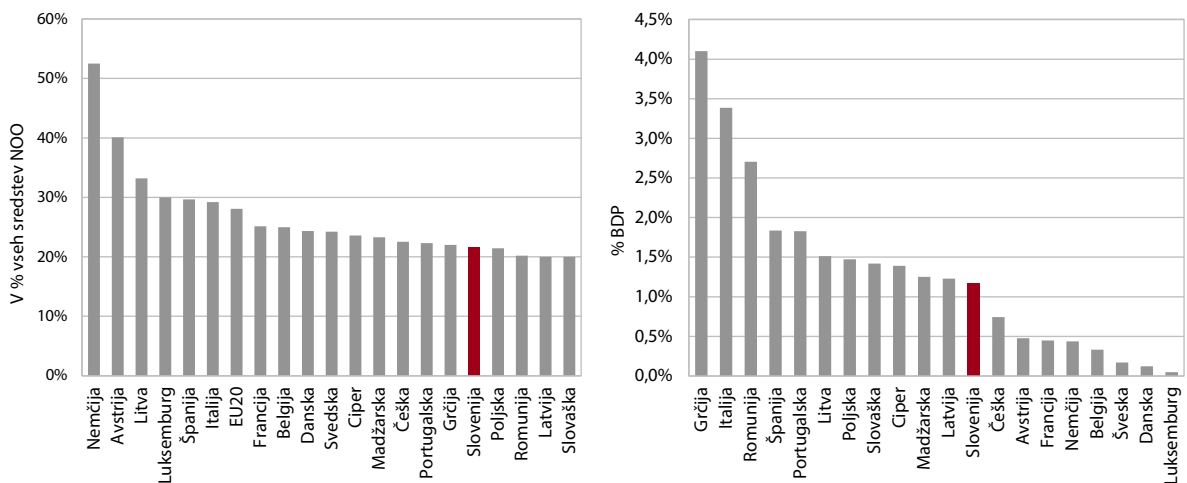
V Sloveniji se iz naslova Načrta za okrevanje in odpornost za pametno preobrazbo namenja 43 % sredstev, a je hkrati Slovenija po deležu sredstev za digitalizacijo v skupini pretežnega dela držav z deleži okoli 20-odstotnega minimuma. Potrjen Načrt za okrevanje in odpornost poleg 1,8 milijarde nepovratnih sredstev predvideva tudi 705 milijonov evrov posojil. Z vidika pametne preobrazbe lahko analogno z dosedanjo metodologijo kot relevantna opredelimo sredstva, namenjena digitalni preobrazbi, raziskavam, razvoju in inovacijam, dvigu

²¹³ Razlika v deležu integralnih sredstev za pametno preobrazbo v celotnem proračunu med maksimumom leta 2018 glede na leto 2020 v višini 0,8 o. t. v nominalnem znesku znaša 106 milijonov evrov.

²¹⁴ Sredstva pobude React-EU so bila bolj kratkoročno usmerjena in so se tudi izvedbeno dodala obstoječim programskim dokumentom, zato niso obravnavana v sklopu ukrepov za obdobje 2021–2027.

produktivnosti, trgu dela, turizmu ter krepitvi kompetenc²¹⁵. Skupaj je v Načrtu za okrevanje in odpornost za ta področja predvidenih 1,08 milijarde evrov oz. 43 % vseh sredstev. Podatki, ki bi omogočali natančnejšo primerjavo z drugimi državami, sicer, vsaj v času priprave tega poročila, še niso na voljo, a kolikor je mogoče zelo na grobo oceniti na podlagi metodologije Darvas idr. (2021), je Slovenija po tem deležu v povprečju držav EU²¹⁶. Zaradi bolj jasno opredeljene metodologije na ravni EU²¹⁷ pa je precej kredibilnejša primerjava deležev sredstev, namenjenih digitalizaciji, pri čemer je Slovenija, kot je prikazano na Sliki 58, s 536,41 milijona evrov oz. 21,86 % v skupini držav z deleži okoli minimuma, opredeljenega na ravni EU, tj. 20 %, oziroma le nekoliko nad tem minimumom.

Slika 58: Sredstva za digitalizacijo v načrtih za okrevanje in odpornost: v deležu vseh sredstev EU ter v % BDP leta 2020

Vir: Darvas idr. (2021), Eurostat (2022), preračun UMAR.

Države južne in vzhodne Evrope iz naslova načrtov za okrevanje in odpornost za digitalizacijo v povprečju namenijo 1,9 %, Slovenija pa 1,2 % BDP. Analiza deležev sredstev za digitalizacijo prikriva razlike v intenzivnosti pomoči EU, ki so jo države prejele iz naslova Next Generation EU. V ta namen so bila predvidena sredstva za digitalizacijo preračunana glede na BDP²¹⁸, kar prikazuje Slika 58, desno. Iz nje je razvidno, da bo npr. Grčija, ki digitalizaciji sicer namenja podoben delež sredstev iz naslova Načrta za okrevanje in odpornost kot Slovenija, v digitalizacijo pravzaprav glede na BDP vložila največ od vseh držav. Podobno se z visoko intenzivnostjo vlaganj v digitalizacijo v deležu BDP ponašata tudi Bolgarija in Italija, medtem ko Slovenija z 1,2 % BDP v skupini držav južne in vzhodne Evrope²¹⁹ prehiteva zgolj Estonijo, Malto in Češko²²⁰. Če bi Slovenija v digitalizacijo vložila enak delež kot

²¹⁵Ob tem se ne spuščamo v podrobnejšo analizo vsebine, to je, do kakšne mere so ukrepi znotraj posameznih naslovov dejansko z njimi tudi neposredno povezani.

²¹⁶Ocena temelji na deležih, namenjenih drugemu in tretjemu stebru, in sicer digitalni preobrazbi ter naložbam v pametno, trajnostno in vključujočo rast, ki pa lahko, še posebej zadnji, vsebujejo ukrepe, ki se med državami članicami zelo razlikujejo, zato gre zgolj za grobo, manj zanesljivo oceno. Natančnejša primerjava po vsebinskih sklopih, npr. deleža sredstev, namenjenih raziskavam, razvoju in inovacijam, kot enemu ključnih vzvodov za dvig produktivnosti (UMAR, 2020b), ki jim Slovenija namenja 133 milijonov oz. 5,3 % sredstev, v tej fazi še ni mogoča.

²¹⁷Glej https://ec.europa.eu/info/files/guidance-member-states-recovery-and-resilience-plans_en.

²¹⁸Glede na BDP leta 2020.

²¹⁹Med države južne Evrope štejejo Grčija, Italija, Španija, Portugalska in Ciper, med države vzhodne Evrope pa Romunija, Litva, Poljska, Slovaška, Madžarska, Latvija in Češka.

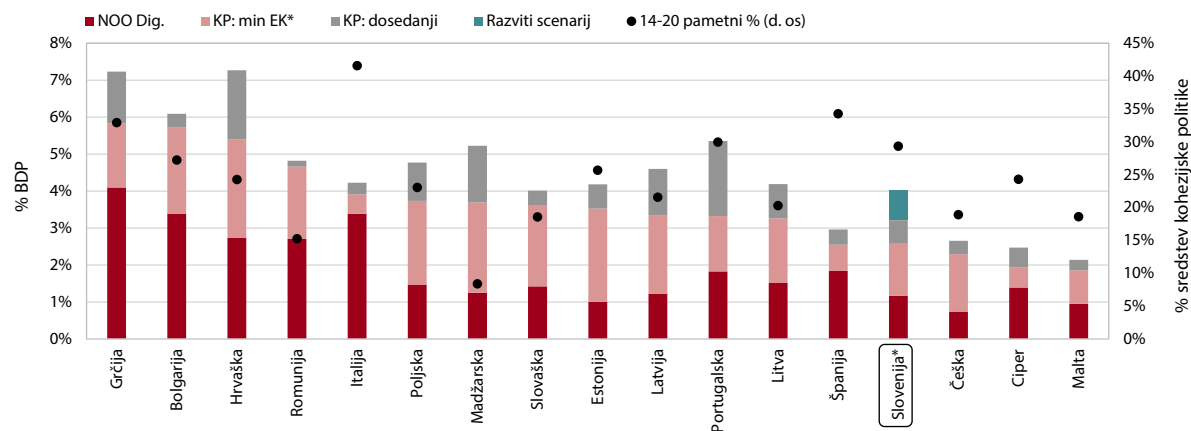
²²⁰Ob tem je treba upoštevati tudi, da je npr. Češka država, ki v IKT investira drugi najvišji delež v EU in ki je med letoma 2010 in 2019 v povprečju v IKT vlagala za 1,9 o. t. BDP več kot Slovenija. Še slabša je slika, če se upoštevajo skupne investicije v IKT, RRD in ostale zgradbe in opremo: po tem kazalniku ima Češka sicer tretji najvišji delež teh investicij v BDP v EU, a je med letoma 2010 in 2019 v povprečju v te namene vlagala celo za 3,5 o. t. BDP več kot Slovenija.

zgoraj omenjene države, to je 1,9 % BDP, bi morala obseg vlaganj vanjo povečati za 335 milijonov oz. za 62 %.

Obenem se načrtuje znižanje deleža sredstev za pametno preobrazbo v kohezijski politiki 2021–2027, in sicer z dosedanjih 29 % na 18 % oz. 20 % ...

Glede na to, da je Slovenija iz naslova kohezijske politike upravičena do skoraj še enkrat več nepovratnih sredstev kot iz NOO, bi lahko primerjalno nižje alokacije v NOO nadomestila z višjim obsegom sredstev za pametno preobrazbo v kohezijski politiki. Pametno preobrazbo podpira cilj politike 1, pametna Evropa, kamor se štejejo področja raziskav, razvoja in inovacij, digitalizacije ter podjetništva, vključno s preusposabljanjem. Podatki za druge države sicer še niso na voljo, je pa Slovenija ob predložitvi Načrta za okrevanje in odpornost Evropski komisiji predstavila tudi predvidene alokacije vseh ključnih evropskih virov po ciljnih do leta 2029 (SVRK, 2021c). Znotraj kohezijske politike naj bi bilo tako za digitalizacijo predvidenih 96 milijonov evrov oz. 3 % vseh razpoložljivih sredstev kohezijske politike za Slovenijo, za ostale namene, torej raziskave, razvoj, inovacije ter podjetništvo malih in srednjih podjetij, pa 439 milijonov oz. 13 %. Skupno gre torej 16 % sredstev za pametno preobrazbo, kar je bistveno manj od sedanjih 29 % in blizu spodnje dovoljene meje v skladu s pravili evropske kohezijske politike²²¹. Z dopolnjenimi Izhodišči Programa za izvajanje Evropske kohezijske politike z dne 8. 11. 2021 (SVRK, 2021a) se je omenjeni delež zvišal na 18 % oz. 591 milijonov evrov oz., ob upoštevanju prenosa sredstev na program Obzorje Evropa, na 20 % oz. 662 milijonov evrov²²².

Slika 59: Slovenija bi tudi v primeru povečanja sredstev za pametno preobrazbo v kohezijski politiki na raven najbolj progresivnih držav za pametno preobrazbo še vedno namenjala manj od povprečja drugih držav²²³

Vir: EK (b. d.-b), Eurostat (2022), preračun UMAR.

Opomba: Obseg sredstev za digitalizacijo v Načrtu za okrevanje in odpornost (NOO Dig.), kohezijska sredstva za pametno preobrazbo v obdobju 2021–2027, po minimalnem scenariju, ki ga dopuščajo kohezijske uredbe (KP min EK), oz. ob upoštevanju deleža sredstev v obdobju 2014–2020 (KP dosedanja), razvit scenarij pri Sloveniji dodatno predpostavlja, da bi za pametno rast namenili enak delež, kot ga namenjata Irska in Finska (41 %), na desni strani pa so prikazani še deleži sredstev za pametno preobrazbo v obdobju 2014–2020 (14–20 pametni %). Pri Sloveniji ni upoštevan minimalni delež kohezijskih sredstev za pametno preobrazbo, pač pa 20-odstotni delež, kot ga predvidevajo izhodišča z dne 8. 11. 2021, torej ob upoštevanju prenosa sredstev na program Obzorje Evropa. Med sredstvi za pametno preobrazbo v obdobju 2014–2020 se upoštevajo tematski cilji 1–3, to je za raziskave, razvoj in inovacije, IKT ter podjetništvo, za obdobje 2021–2027 pa sredstva za cilj politike 1, pametna Evropa, ki ima enak namen, vključno s preusposabljanjem, vezanim na pametno preobrazbo. Države v sliki so razvrščene po skupnem deležu sredstev za digitalizacijo v Načrtu za okrevanje in odpornost ter minimalnem deležu sredstev za pametno preobrazbo v koheziji v BDP.

²²¹ (Uredba (EU) 2021/1058 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 24. junija 2021 o Evropskem skladu za regionalni razvoj in Kohezijskem skladu, 2021).

²²² Kot navaja gradivo, so sredstva za digitalno povezanost »v tem trenutku še stvar razprave« in zato zaenkrat še niso »predvidene v tabeli« (SVRK, 2021a, str. 7).

²²³ Pri ohranjanju dosedanjih deležev za pametno preobrazbo drugih držav.

... kar bi pomenilo, da Slovenija ne bi zmanjšala svojega zaostanka pri vlaganjih v pametno preobrazbo niti, če bi druge države južne in vzhodne Evrope pametni preobrazbi namenile minimalne še možne deleže. Ne glede na primerjalno visok delež v koheziji v finančni perspektivi 2014–2020 je Slovenija kumulativno v pametno preobrazbo doslej primerjalno vlagala manj od povprečja EU in bistveno manj kot vodilne države²²⁴. Ker bo v prihodnje Slovenija iz NOO v pametno preobrazbo vložila povprečen delež²²⁵, v digitalizacijo pa primerjalno opazno manj od drugih držav vzhodne in južne Evrope, je še toliko bolj pomembno, kakšna bo razdelitev sredstev po namenih v kohezijski politiki²²⁶. Iz Slike 59 je razvidno, da bi Slovenija kumulativno iz NOO in kohezijske politike, skladno z izhodišči z dne 8. 11. 2021, za pametno preobrazbo, tudi če bi se vse druge države v koheziji za te namene odločile za minimalne še mogoče deleže, namenila več le še od Češke, Malte in Cipra ter za 1,2 o. t. BDP manj od povprečja drugih držav srednje in vzhodne Evrope. Navedeno je predvsem posledica nižje intenzivnosti pomoči glede na BDP zaradi primerjalno višje razvitosti Slovenije glede na ostale države. Slovenija bi morala posledično, če bi želela zmanjšati dosedanji zaostanek pri vlaganjih v pametno preobrazbo, ne samo ohraniti dosedanji delež kohezijskih sredstev za pametno preobrazbo, temveč bi ga morala celo povečati²²⁷ in pri tem slediti vzoru držav, kot sta Irska (z 42 %) ali Finska (s 40 %), ki v skupini razvitih držav temu področju namenijo najvišji delež sredstev²²⁸. Tudi če bi se Slovenija odločila za takšen razvojni scenarij, bi to še vedno pomenilo zgolj 12. mesto med 17. državami oz. še vedno za 0,5 o. t. BDP nižja vlaganja od povprečja ostalih držav²²⁹.

5.3

TRAJNOSTna preobrazba v nizkoogljično krožno gospodarstvo

Prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo postaja vse pomembnejši dejavnik zagotavljanja dolgoročne rasti produktivnosti ter odpornosti gospodarstva in družbe. Gospodarsko okrevanje po krizi zaradi covid-19 bo tesno povezano z globalnimi dogovori za ohranjanje vzdržnega življenja na Zemlji in s tem povezanim ciljem občutnega zmanjšanja izpustov toplogrednih plinov. Vpliv človeka na naraščajoče podnebne spremembe je velik (IPCC, 2021), zato EU na vseh ključnih področjih, kot so energija, promet, raba zemljišč in obdavčitve, spodbuja k hitrejšemu sistematičnemu zelenemu prehodu. Osrednji cilj je zmanjšati neto izpuste toplogrednih plinov za vsaj 55 % do leta 2030 v primerjavi z ravnmi iz leta 1990, do leta 2050 pa doseči podnebno nevtralnost. S sistematičnim razvijanjem novih znanj in spretnosti, inovacijami in trajnostnimi naložbami v čiste tehnologije se bodo v vseh dejavnostih odpirala nova kakovostna delovna mesta, s čimer se bo pospešila rast skupne produktivnosti gospodarstva (EK, 2019c, 2021g).

²²⁴ Za oceno velikosti zaostanka glej poglavja 4.2.1 (za vlaganja v raziskovalno-razvojno dejavnost), 4.2.2.5 (za vlaganja v IKT in digitalizacijo) in poglavje 5.2.1 (za skupno primerjalno analizo vlaganj v pametno preobrazbo).

²²⁵ Ker je metodologija za oceno skupnih vlaganj v pametno preobrazbo iz NOO precej šibka, je bil posledično v nadaljevanju analize uporabljen delež za digitalizacijo, katerega ocena je precej zanesljivejša – za več glej začetek podpoglavja.

²²⁶ Implicitno je predpostavljeno, da v prihodnjem obdobju ne bo prišlo do bistvenih sprememb pri višini vlaganj držav članic v pametno preobrazbo iz naslova lastnih javnih virov glede na preteklo obdobje, kar se, glede na potrebe po postopnem ponovnem upoštevanju fiskalnih pravil ter potrebna dodatna vlaganja iz naslova novih izzivov, povezanih tako s podnebnimi spremembami kot npr. epidemijo, ne zdi kot močna predpostavka.

²²⁷ Skladno z že pripravljenimi priporočili ekonomski politiki UMAR (2021c).

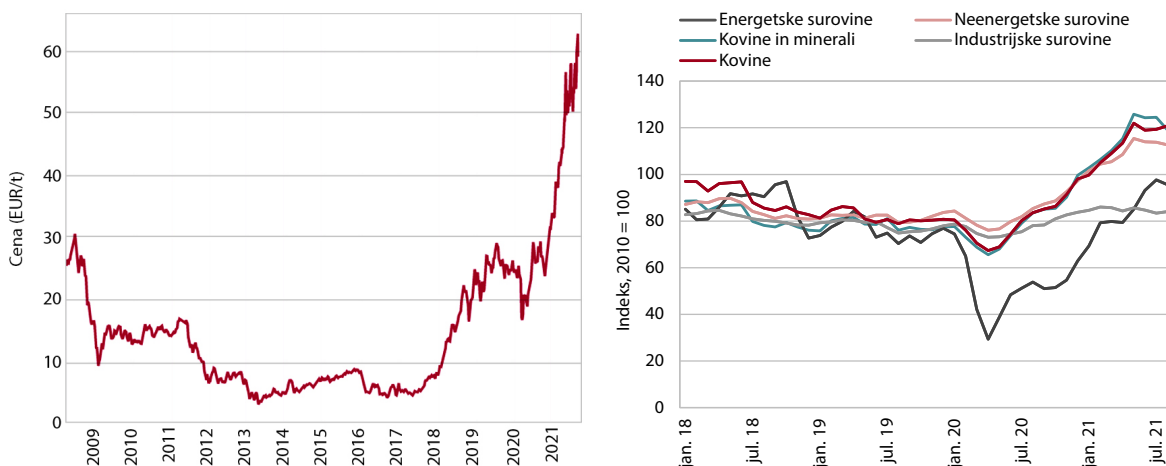
²²⁸ Povprečni delež kohezijskih sredstev za pametno preobrazbo bolj razvitih držav je v obdobju 2014–2020 sicer znašal 32 % – gre za tehtano povprečje z velikostjo vseh kohezijskih sredstev kot utežjo, enostavno povprečje pa znaša 30 %.

²²⁹ Ob predpostavki, da bi druge države ohranile deleže v koheziji za pametno preobrazbo v deležu kohezijske politike na ravni obdobja 2014–2020. Če pa bi vse druge države te deleže znižale na minimum, bi Slovenija prišla na peto mesto in bi v pametno preobrazbo vlagala za 0,4 o. t. BDP več od povprečja držav južne in vzhodne Evrope.

Emisijsko intenzivna gospodarstva, vključena v trgovni sistem z izpusti toplogrednih plinov, so k iskanju nizkoogljičnih rešitev vse bolj spodbujena zaradi naraščajočih cen kuponov²³⁰.

Ker večina izpustov teh plinov izhaja iz energetike, prometa in stavb, bodo na teh področjih spremembe najkorenitejše. Med prihodnjimi pomembnejšimi ukrepi bodo uvedba trgovanja z izpusti v novih sektorjih²³¹, poostreitev sistema trgovanja z zmanjševanjem količine brezplačnih kuponov in njihovo odpravo do leta 2035, spodbujanje večje rabe energije iz obnovljivih virov, večje energijske učinkovitosti, hitrejšega uvajanja nizkoemisijskih načinov prevoza ter s tem povezana ureditev infrastrukture. Ker je zmanjševanje izpustov TGP, doseženo v začetku epidemije covid-19, lahko brez korenitih sistemskih sprememb kratkotrajno (UNEP, 2021), bosta za dolgoročno uspešnost pomembni sprememba sistema obdavčitve energentov ter odprava vseh izjem in spodbud, ki ne prispevajo k doseganju podnebnih ciljev (IJS, 2021; Vlada RS, 2020).

Slika 60: Hitrejši prehod v nizkoogljično krožno gospodarstvo spodbujajo tudi naraščajoče cene emisijskih kuponov (levo) in osnovnih surovin (desno)

Vir podatkov: Sandbag (b. d.), WB (2021).

Krožnost slovenskega gospodarstva, merjena s stopnjo rabe predelanih snovi, se je v obdobju 2016–2019 povečala, a možnosti za njihovo nadaljnjo učinkovitejšo trajnostno rabo so še velike.

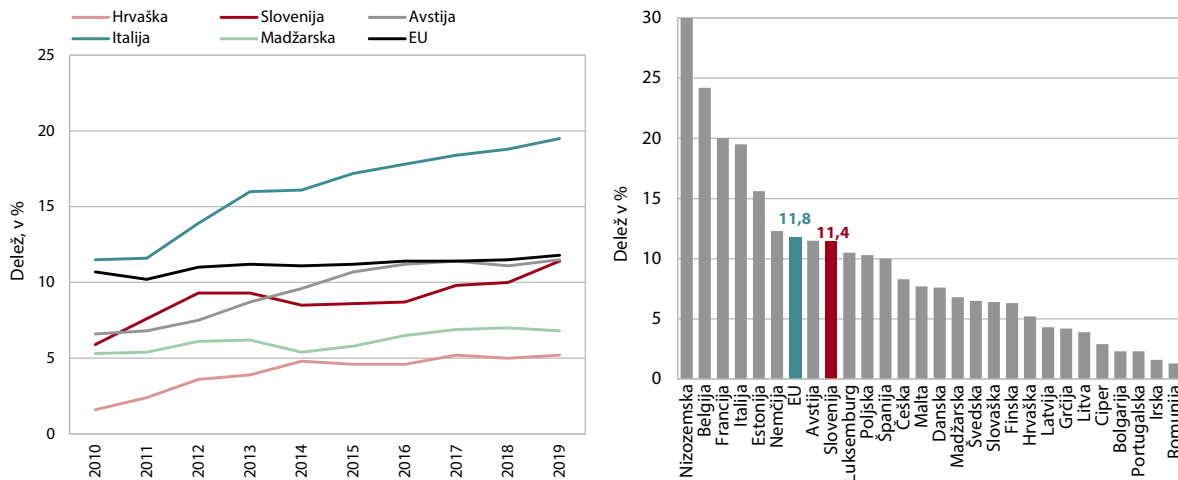
V negotovih razmerah hitrih rasti cen energije in surovin ter motenj oskrbovalnih verig bo treba povečati učinkovitost in krožnost rabe ter s tem zmanjšati proizvodne stroške. Cene osnovnih surovin so spomladi leta 2021 po predhodnem padcu strmo porasle in se ohranile na višjih ravneh kot pred epidemijo. Zaradi omejenih zalog v svetu in pričakovanja, da se bo zaradi energetskega prehoda s fosilnih goriv na obnovljive vire znatno povečalo povpraševanje po kovinah, je bila rast cen na tem področju najvišja (UMAR, 2021b; WB, 2021), s poletjem 2021 pa se je izjemno pospešila tudi rast cen energetskih surovin (glej Slika 60). Ker je pričakovati, da se bodo cene primarnih surovin zaradi omejenih virov še naprej povečevale, sekundarnih pa dolgoročno zniževale (OECD, 2019b), se bodo ob večji predelavi in ločitvi gospodarske rasti od rabe primarnih virov znižali tudi stroški poslovanja in zmanjšala odvisnost od surovin (UN, 2019)²³². Krožnost slovenskega gospodarstva, merjena s stopnjo rabe predelanih snovi, se je v obdobju 2016–2019 povečala, a možnosti za njihovo nadaljnjo učinkovitejšo trajnostno rabo so še velike (UMAR, 2021c).

²³⁰ Cene emisijskih kuponov so porasle zaradi večjega povpraševanja, ki je trenutno ob višjih cenah zemeljskega plina povezano tudi z verjetno večjo aktivnostjo premogovnih elektrarn.

²³¹ V sistem trgovanja z izpusti bo npr. vključen tudi cestni, letalski in ladijski promet.

²³² Če zmanjšamo količino materialov, ki jih uporabljamo, in jih ponovno uporabimo in recikliramo, znova pridobimo dragocene surovine in zmanjšamo izpuste. Z recikliranjem aluminija prihranimo npr. okoli 95 % energije, ki bi jo sicer porabili za pridobivanje tega materiala (EK, b. d.-c).

/// Slika 61: Stopnja rabe predelanih snovi se je v zadnjem desetletju zvišala (levo) in bila v letu 2019 blizu povprečja EU (desno)

Vir podatkov: Eurostat (2022).

Zelena preobrazba gospodarstva je priložnost za ustvarjanje novih delovnih mest (CEDEFOP, 2019). EK ocenjuje, da bo za prehod na nizkoogljično krožno gospodarstvo do leta 2030 v EU ustvarjenih več kot milijon delovnih mest (EK, 2020c). Tudi v Sloveniji je potencial za zelena delovna mesta velik, a premalo izkoriščen (Karba idr., 2014; Plut in Klemenc, 2014),²³³ zato je bil leta 2021 sprejet ukrep, s katerim se delodajalcem ponuja finančna pomoč za zaposlitve brezposelnih na zelenih delovnih mestih.²³⁴ Število delovno aktivnih v krožnem gospodarstvu se je v obdobju 2008–2018 povečalo za okoli desetino, njihov delež v skupnem številu delovno aktivnih pa je ostal nespremenjen, a višji kot v povprečju EU²³⁵ (Eurostat, 2022). Ker zeleni prehod pomeni veliko preobrazbo podjetij, njihove proizvodnje in poslovnih modelov (EIB, 2021), prinaša poleg priložnosti za odpiranje novih delovnih mest tudi tveganje za ukinitvev nekaterih drugih, zlasti v industrijah, ki onesnažujejo okolje (OECD, b. d.; EIB, 2021).

Vplivi zelene preobrazbe bodo razvidni v spremenjeni strukturi in vsebinah poklicev ter potreb po novih znanjih in spretnostih (EIB, 2021; ILO, 2018). V Sloveniji se za te spremembe izvajajo številne aktivnosti,²³⁶ potrebe po krepitevi izobraževanja za trajnostni razvoj pri mladih in odraslih pa so velike (UMAR, 2021c). Za prehod v nizkoogljično družbo se za zaposlene izvajajo različna usposabljanja, a možnosti za udeležbo so bile kljub velikim potrebam slabo izkoriščene (IJS idr., 2020). Pri zaposlenih bi bilo treba krepiti razvijanje zelenih spretnosti²³⁷ ter razvijati programe izobraževanj in (pre)usposabljanj predvsem za tiste, katerih delovna mesta bodo zaradi zelene preobrazbe ogrožena in se bodo preusmerili na poklice,

²³³ Plut in Klemenc (2014) ocenjujeta skupni potencial zelenih delovnih mest v Sloveniji na okoli 250.000. Največji potencial je v ekološkem kmetijstvu, gozdno-lesni verigi, ravnanju z odpadki, obnovljivih virih energije, učinkoviti rabi energije, energetske sanaciji stavb in trajnostnem turizmu.

²³⁴ Finančna se program subvencij za delodajalce, ki bodo na zelenih delovnih mestih za nedoločen čas zaposlili brezposelno osebo. ZRSZ je leta 2021 v ta namen objavil javni razpis Zelena delovna mesta 2021 (ZRSZ, 2021c).

²³⁵ Delež delovno aktivnih v krožnem gospodarstvu je leta 2018 v Sloveniji znašal 2 % (EU: 1,7 %).

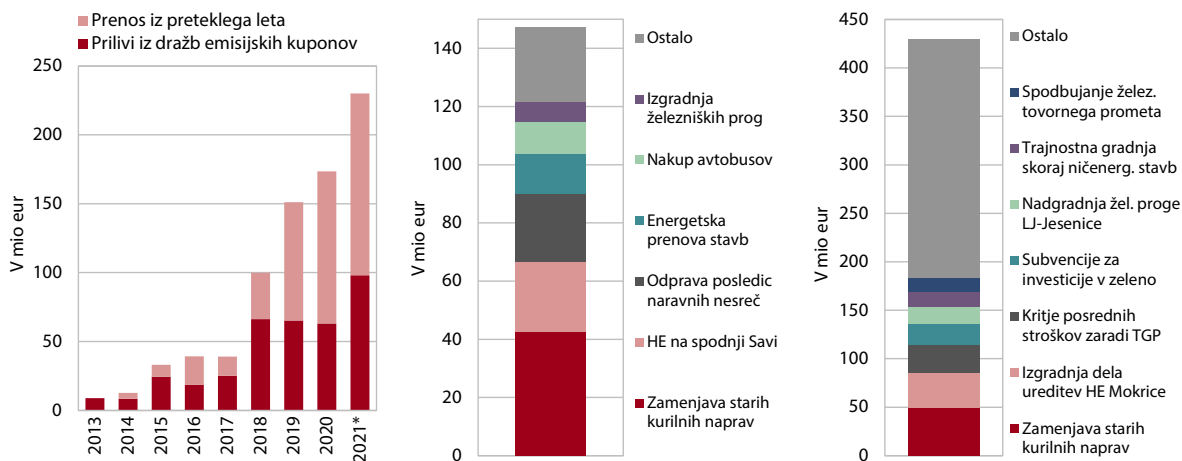
²³⁶ Izvaja se program Vključevanje podnebnih vsebin v širši proces razvoja vzgoje in izobraževanja, v okviru katerega se izvaja veliko dejavnosti na predšolski, osnovnošolski in srednješolski ravni izobraževanja ter v izobraževanju odraslih (MIZŠ, 2021a). Odraslim so na voljo tudi izobraževanja za trajnostni razvoj, ki jih izvaja ACS (ACS, b.d.), v okviru medsektorskega projekta LIFE IP CARE 4 CLIMATE (MOP, 2019).

²³⁷ Zelene spretnosti so spretnosti, ki jih zaposleni potrebujejo za prilagoditev izdelkov, storitev in postopkov podnebnim spremembam in okoljskim predpisom (OECD in CEDEFOP, 2014). Vključujejo tehnične spretnosti in spretnosti, specifične za posamezen poklic, kot tudi mehkejšje spretnosti (odgovorna raba virov, ki je pomembna za zaposlene v različnih poklicih in dejavnostih) (CEDEFOP, 2019).

povpraševanje po katerih se povečuje. Za te potrebe se tudi v EU pospešeno razvijajo in prenavljajo številni programi izobraževanj in usposabljanj.²³⁸

Za hitrejšo okrevanje in prehod v zeleno in odporno gospodarstvo bo ključno dobro izkoristiti vsa razpoložljiva evropska in nacionalna sredstva. V okviru Načrta za okrevanje in odpornost, kjer je za reforme in naložbe predvidenih 1,8 mrd EUR nepovratnih sredstev in 705 milijonov evrov posojil, je zelenemu prehodu namenjenih 43 % sredstev (SVRK, 2021b). Ker glavnino predstavljajo spodbude za čisto in varno okolje ter trajnostno mobilnost, pa je krožnemu gospodarstvu in v tem oblikovanju sistemskih pogojev za transformacijo v podjetjih in verigah vrednosti namenjen le manjši del. Za zeleni prehod so na razpolago tudi sredstva *Sklada za podnebne spremembe*, ki se zbirajo iz prodaje emisijskih kuponov in jih plačujejo onesnaževalci, ki morajo svoje ravnanje čim hitreje prilagoditi. Ker se neporabljena sredstva v tem skladu že nekaj let zvišujejo, bi bilo za boljšo preglednost in dostop do informacij smiselno oblikovati enotno platformo ter pospešiti koriščenje sredstev (Gospodarska zbornica Slovenije, 2021), hkrati pa optimizirati strukturo izplačil v smeri doseganja prioritetenih podnebnih in okoljskih ciljev (glej Slika 62). Ukrepi trajnostnega razvoja bodo podprti tudi s *sredstvi evropske kohezijske politike*, znotraj katere je treba velik poudarek nameniti tudi trajnosti preobrazbe, ne le klasični okoljski infrastrukturi. Učinkovito koriščenje vseh razpoložljivih sredstev je priložnost za hitro okrevanje po krizi ter prehod v načrtovano zeleno digitalno gospodarstvo, ki bo bolj produktivno in odporno proti morebitnim novim krizam.

Slika 62: Sklad za podnebne spremembe: prilivi in letni prenosi (levo); struktura izplačil v obdobju 2013–2020 (sredina) in predvidena struktura izplačil v obdobju 2021–2023 (desno)

²³⁸ Avstrija, Latvija in Portugalska so povečale vlaganja v izobraževanje in (pre)usposabljanje za prilagajanje podnebnim spremembam (Eurofound, 2021). Na Danskem so razvili nove izobraževalne programe s ciljem zadovoljiti potrebe po zelenih spretnostih (ILO, 2018). V Estoniji so prenovili veliko poklicnih standardov v arhitekturi, gradbeništvu, transportu ipd., poklicih, povezanih z inženiringom, energetiki, rudarstvu, kemični industriji (CEDEFOP, 2019).

Literatura in viri

- ACS.** (2020). Letni program izobraževanja odraslih LPIO 2019: poročilo o uresničevanju [neobjavljeno]. Ljubljana: Andragoški center RS.
- ACS.** (2021). Letni program izobraževanja odraslih LPIO 2020: poročilo o uresničevanju. Ljubljana: Andragoški center RS. Pridobljeno s <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/letni-program-izobrazevanja-odraslih-2020-porocilo-o-uresnicevanju/>
- ACS.** (b.d.). Izobraževanje za trajnostni razvoj. Pridobljeno s <https://www.acs.si/projekti/domaci/izobrazevanje-za-trajnostni-razvoj/>
- Advisory Committee on Vocational Training.** (2018). Opinion on the future of vocational education and training post 2020. Bruselj: Evropska komisija.
- AJPES.** (b. d.-a). Objave v postopkih zaradi insolventnosti. Ljubljana: Agencija RS za javnopravne evidence in storitve. Pridobljeno s https://www.ajpes.si/Uradne_objave/eObjave_v_postopkih_zaradi_insolventnosti/Splosno
- AJPES.** (b. d.-b). Statistični podatki iz bilance stanja in izkaza poslovnega izida za gospodarske družbe. Ljubljana: Agencija RS za javnopravne evidence in storitve.
- AKOS.** (2021). Nacionalno poročilo o odprtem internetu od 1. 5. 2020 do 30. 4. 2021. Ljubljana: Agencija za komunikacijska omrežja in storitve RS.
- AKOS.** (b. d.). Geoportal AKOS. Pridobljeno s <https://gis.akos-rs.si/HomePublic/OPTPogledResult/slo>
- Andrews Dan, Andrew Charlton and Angus Moore.** (2021). COVID-19, Productivity and Reallocation: Timely evidence from three OECD countries. Pariz: OECD.
- ARRS.** (2021). Podatki o mladih raziskovalcih [neobjavljeni podatki]. Ljubljana: Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS. Pridobljeno s <http://www.ars.si/sl/omis-logotipa.asp>
- Baily, M. N., Bartelsman, E. J. in Halliwanger, J.** (1996). Downsizing and Productivity Growth: Myth or Reality? *Small Business Economics*, 8, 259–278.
- Bank of England.** (2013). *Inflation Report - February 2013*. London: Bank of England. Pridobljeno s <https://www.bankofengland.co.uk/inflation-report/2013/february-2013>
- Belitski, M.** (2021, avgust). Digitally driven: The digitalization of SMEs during recovery - how could we do more? (the case of Slovenia). Predstavljeno na Based on report from Connected Commerce Council supported by Google and Greenberg.
- Bighelli, T. in Lalinsky, T.** (2021). COVID-19 government support and productivity: Micro-based cross-country evidence. 18.
- Birch, D. L.** (1987). *Job Creation in America: How Our Smallest Companies Put the Most People to Work*. New York: Free Press.
- Bodell, L.** (2021). Why T-Shaped Teams Are The Future Of Work. Pridobljeno s <https://www.forbes.com/sites/lisabodell/2020/08/28/futurethink-forecasts-t-shaped-teams-are-the-future-of-work/>
- Braunsberger, F., Hlavaty, M., Schlamberger, N. in Stevanovič, S.** (2010). *Standardna klasifikacija dejavnosti 2008*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno s <https://www.stat.si/doc/pub/skd.pdf>
- Breznik, K., Šušteršič, J., Lesjak, D., Šušteršič, S., Hauptman Komotar, M., Jevšek Pezdur, A. in Skrbinjek, V.** (2021). Sistemi dodeljevanja štipendij za posebne dosežke – mednarodna primerjava in predlogi izboljšav za Slovenijo. Celje, Ljubljana: Mednarodna fakulteta za družbene in poslovne študije in RE-FORMA. Pridobljeno s https://mfdps.si/wp-content/uploads/2021/05/V5-1935_zakljucno-porocilo_Sistemi-dodeljevanja-stipendij.pdf
- Brynjolfsson, E., Rock, D. in Syverson, C.** (2020). The productivity J-Curve: How Intangibles Complement General Purpose Technologies. *NBER Working Paper Series*, 25148.
- BS.** (2021). Mesečna informacija o poslovanju bank, Različne številke. Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno s https://bankaslovenije.blob.core.windows.net/publication-files/mesečna-informacija-september_2021.pdf
- Bughin, J., Hazan, E., Lund, S., Dahlström, P., Wiesinger, A. in Subramaniam, A.** (2018). Skill shift: Automation and the future of the workforce [discussion paper]. McKinsey. Pridobljeno s <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/industries/public%20and%20social%20sector/our%20insights/skill%20shift%20automation%20and%20the%20future%20of%20the%20workforce/mgi-skill-shift-automation-and-future-of-the-workforce-may-2018.pdf>
- Calligaris, S.** (2021, april). Setting the scene: productivity and business dynamics trends. Predstavljeno na MapProdIGI Conference: Fuelling productivity and business dynamism: Long-term trends and the post-pandemic economy.
- CEDEFOP.** (2019). Skills for green jobs: 2018 update. Luxembourg: Urad za publikacije Evropski unije. Pridobljeno s https://www.cedefop.europa.eu/files/3078_en.pdf
- CEDEFOP.** (2020a). Perceptions on adult learning and continuing vocational education and training in Europe. Second opinion survey – Volume 1. Luxembourg: Urad za publikacije Evropski unije. Pridobljeno s https://www.cedefop.europa.eu/files/3086_en.pdf

- CEDEFOP.** (2020b). *Vocational education and training in Europe, 1995-2035: scenarios for European vocational education and training in the 21st century*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- CEDEFOP.** (2021a). European skills index. Pridobljeno s <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/data-visualisations/european-skills-index>
- CEDEFOP.** (2021b). Skills Forecast. Solun: CEDEFOP. Pridobljeno s <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/data-visualisations/skills-forecast>
- CEDEFOP.** (2021c). Understanding technological change and skill needs: skills surveys and skills forecasting: Cedefop practical guide 1. Luxembourg: Urad za publikacije Evropski unije. Pridobljeno s <https://data.europa.eu/doi/10.2801/212891>
- Corrado, C., Haskel, J., Jona-Lasinio, C. in Iommi, M.** (2016). Intangible investment in the EU and US before and since the Great Recession and its contribution to productivity growth. *EIB Working Papers*, 2016/08.
- CPI.** (2021, 11). Predstavitev programov usposabljanja in izpopolnjevanja. Predstavljeno na Spletna predstavitev, Ljubljana. Ljubljana.
- CPI.** (b. d.). Postopek priprave novega programa | PINPIU. Pridobljeno s <https://www.pinpiu.si/priprava-novega-pui/postopek/>
- D'Adamo, G., Bianchi, M. in Granelli, L.** (2021). Digitalisation and Beyond: The COVID-19 Pandemic and Productivity Growth in G20 Countries [economic brief]. Bruselj: Evropska Komisija. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/info/publications/digitalisation-and-beyond-covid-19-pandemic-and-productivity-growth-g20-countries_en
- Darvas, Z., Domínguez-Jiménez, M., Devins, A. I., Grzegorzczak, M., Guetta-Jeanrenaud, L., Hendry, S., ... Weil, P.** (2021). European Union countries' recovery and resilience plans. Pridobljeno s <https://www.bruegel.org/publications/datasets/european-union-countries-recovery-and-resilience-plans/>
- Daunfeldt, S.-O., Elert, N. in Johansson, D.** (2014). The Economic Contribution of High-Growth Firms: Do Policy Implications Depend on the Choice of Growth Indicator? *Journal of Industry, Competition and Trade*, 14(3), 337–365. <https://doi.org/10.1007/s10842-013-0168-7>
- de Jong, E., Smeets, R. in Smits, J.** (2006). Culture and Openness. *Social Indicators Research*, 78(1), 111–136. <https://doi.org/10.1007/s11205-005-8125-4>
- Delmar, F., Davidsson, P. in Gartner, W. B.** (2003). Arriving at the high-growth firm. *Journal of Business Venturing*, 18(2), 189–216. [https://doi.org/10.1016/S0883-9026\(02\)00080-0](https://doi.org/10.1016/S0883-9026(02)00080-0)
- Demmou, L., Franco, G., Calligaris, S. in Dlugosch, D.** (2021). Insolvency and debt overhang following the COVID-19 outbreak: Assessment of risks and policy responses, OECD Economics Department Working Papers 1651. Paris: OECD. <https://doi.org/10.1787/747a8226-en>
- Dieppe, A. (ur.).** (2021). *Global Productivity. Trends, Drivers, and Policies*. Mednarodna banka za obnovo in razvoj / Svetovna banka. Pridobljeno s <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34015/9781464816086.pdf>
- Digitalna koalicija Slovenije.** (2020). Poziv Vladi RS za digitalizacijo Slovenije. Ljubljana: Digitalna koalicija Slovenije. Pridobljeno s <https://www.digitalna.si/assets/images/doc/Poziv-Digitalne-koalicije-vladi-za-digitalizacijo-Slovenije-2020.pdf>
- ECB.** (2021, 8. julij). Supervisory data. Pridobljeno 22. 9. 2021 s <https://www.bankingsupervision.europa.eu/banking/statistics/html/index.en.html>
- ECB.** (2022). ECB Statistical Data Warehouse [baza podatkov]. Frankfurt: Evropska centralna banka. Pridobljeno s <https://sdw.ecb.europa.eu/>
- Edwards, S.** (1997). Openness, Productivity and Growth: What Do We Really Know?, Working Paper 5978. Cambridge: National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w5978>
- EIB.** (2019). EIB Investment Report 2019/2020: Accelerating Europe's Transformation. Luxembourg: Evropska investicijska banka. <https://doi.org/10.2867/68943>
- EIB.** (2020). EIB Investment Survey. Luxembourg: Evropska investicijska banka. Pridobljeno s <https://data.eib.org/eibis/graph>
- EIB.** (2021). EIB Investment Report 2020/2021: Building a smart and green Europe in the COVID-19 era. Luxembourg: Evropska investicijska banka. Pridobljeno s https://www.eib.org/attachments/efs/economic_investment_report_2020_2021_en.pdf
- EK.** (2017). Seventh report on economic, social and territorial cohesion. Luxembourg: Urad za publikacije Evropski unije. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion7/7cr_sl.pdf
- EK.** (2019a). Employment and Social Developments in Europe 2019. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8219>

- EK.** (2019b). European Commission's stocktaking report on upskilling pathways: eaea's reaction and further recommendations. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://eaea.org/wp-content/uploads/2019/03/Reaction-to-upskilling-pathways-stocktaking-report-march-2019.pdf>
- EK.** (2019c december). Evropski zeleni dogovor. COM (2019) 640 final. Evropska komisija. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_sl#documents
- EK.** (2020a). Adult learning statistical synthesis report. Luxembourg: Urad za publikacije Evropski unije. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8337&furtherPubs=yes>
- EK.** (2020b). Education and Training Monitor 2020–Slovenia. Pridobljeno 16. 9. 2021 s <https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2020/countries/slovenia.html>
- EK. Nova industrijska strategija za Evropo.** (2020). Ur. l. RS, št. COM(2020) 102 final. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0102&from=EN>
- EK.** (2020d). State Aid SA.57659(2020/N) - Spain COVID-19 - Recapitalisation fund. Bruselj: Evropska Komisija. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases1/202032/287300_2178137_69_2.pdf
- EK.** (2020e). State Aid SA.57678 (2020/N) - Denmark - COVID-19: Danish recapitalisation. Bruselj: Evropska Komisija. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases1/202050/289061_2219573_83_2.pdf
- EK.** (2021a). Adult education and training in Europe. Luxembourg: Urad za publikacije Evropski unije. Pridobljeno s https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/sites/default/files/adult_education_and_training_in_europe_2020_21.pdf
- EK.** (2021b). Akcijski načrt za evropski steber socialnih pravic. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=COM%3A2021%3A102%3AFIN>
- EK.** (2021c). European Innovation Scoreboard 2021. Luxembourg: Urad za publikacije Evropski unije. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard_en
- EK.** (2021d). European Innovation Scoreboard 2021 – Database [podatkovna baza]. Luxembourg: Urad za publikacije Evropski unije. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/46934>
- EK.** (2021e). Joint Employment Report 2021. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8351&furtherPubs=yes>
- EK.** (2021f). Regional Innovation Scoreboard 2021. Luxembourg: Urad za publikacije Evropski unije. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/statistics/performance-indicators/regional-innovation-scoreboard_en
- EK.** (2021g, 14. julij). Pripravljeni na 55": uresničevanje podnebne cilja EU za leto 2030 na poti do podnebne nevtralnosti. COM(2021) 550 final. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_sl#documents
- EK.** (2022). Digital Economy and Society Index. Bruselj: Evropska Komisija. Pridobljeno s <https://digital-agenda-data.eu/datasets/desi/visualizations>
- EK.** (b. d.-a). Digital Education Action Plan (2021–2027). Pridobljeno s https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_en
- EK.** (b. d.-b). European Structural and Investment Funds data visualisation platform. Pridobljeno s cohesiondata.ec.europa.eu
- EK.** (b. d.-c). Okolje. Pridobljeno 24. 9. 2021 s https://ec.europa.eu/environment/basics/green-economy/resources/index_sl.htm
- EK.** (b. d.-d). Social Sciences and Humanities. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/area/social-sciences-and-humanities>
- EK/EACEA/Eurydice.** (2019). Digital Education at School in Europe. Luxembourg: Urad za publikacije Evropski unije. Pridobljeno s <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d7834ad0-ddac-11e9-9c4e-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-105790537>
- Eurobarometer.** (2021a). Standard Eurobarometer, vse raziskave. Bruselj: Evropska Komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2532>
- Eurobarometer.** (2021b). Standard Eurobarometer 94 – Winter 2020–2021. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2355>
- Eurofound.** (2018a). Game changing technologies: exploring the impact on production processes and work. Luxembourg: Urad za publikacije Evropski unije.
- Eurofound.** (2018b). Societal change and trust in institutions. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Pridobljeno s https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef18036en.pdf

- Eurofound.** (2020). European Company Survey - Data visualisation. Dublin: Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer. Pridobljeno s <https://www.eurofound.europa.eu/surveys/data-visualisation/european-company-survey-data-visualisation>
- Eurofound.** (2021a). Evropska raziskava podjetij 2019. Pridobljeno s <https://www.eurofound.europa.eu/sl/surveys/2019/european-company-survey-2019>
- Eurofound.** (2021b). Living, working and COVID-19 data. Pridobljeno s <https://www.eurofound.europa.eu/data/covid-19>
- Eurofound.** (2021c). Working during COVID-19. Pridobljeno 16. 9. 2021 s <https://www.eurofound.europa.eu/data/covid-19/working-teleworking>
- Eurostat.** (2018a). Statistics Explained: High-tech classification of manufacturing industries. Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:High-tech_classification_of_manufacturing_industries
- Eurostat.** (2018b). Statistics Explained: Knowledge-intensive services (KIS). Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno s [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Knowledge-intensive_services_\(KIS\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Knowledge-intensive_services_(KIS))
- Eurostat.** (2022). Podatkovna baza. Luxembourg: Eurostat. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Fadic, M., Garcilazo, J. E., Monroy, A. M. in Veneri, P.** (2019). Classifying small (TL3) regions based on metropolitan population, low density and remoteness, OECD Regional Development Working Papers 2019/06. Pariz: OECD Publishing.
- Fries-Tersch, E., Jones, M., Böök, B. in Siöland, L.** (2020). Annual report on intra-EU labour mobility 2020. Bruselj: Evropska komisija. Pridobljeno s <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=sl&pubId=8369>
- Gal, P.** (2021, 7). The Human Side of Productivity -The role of skills and diversity for firm productivity. Predstavljeno na Annual Conference of GFP/G20, Benetke. Pridobljeno s <https://issuu.com/oecd.publishing/docs/day-1-key-highlights-of-the-human-side-of-producti>
- GEM.** (2021a). GEM Global Entrepreneurship Monitor [podatkovna baza]. London: GERA, London Business School. Pridobljeno s <https://www.gemconsortium.org/data>
- GEM.** (2021b). GEM Global Entrepreneurship Monitor. London: Global entrepreneurship research association. Pridobljeno s <https://www.gemconsortium.org/data/key-aps>
- Gordon, R. J.** (2016). *The Rise and Fall of American Growth: The U.S. Standard of Living Since the Civil War*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Gospodarska zbornica Slovenije.** (2021, 30. junij). Arhiv: Podnebni sklad: GZS kritična do razporeditve porabe sredstev. Pridobljeno 24. 9. 2021 s <https://www.gzs.si/mediji/Novice/ArticleId/80144/podnebni-sklad-gzs-kriticna-do-razporeditve-porabe-sredstev>
- Guillamn, C., Moral-Benito, E. in Puente, S.** (2017). High Growth Firms in Employment and Productivity: Dynamic Interactions and the Role of Financial Constraints? *Documentos de Trabajo*, N.o 1718, 72. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2967223>
- Hazan, E., Smit, S., Woetzel, J., Cvetanovski, B., Krishnan, M., Gregg, B., ... Hjartar, K.** (2021). Getting tangible about intangibles: The future of growth and productivity? McKinsey Global Institute.
- Hodak, A.** (2021). Reforma poklicnega in strokovnega izobraževanja. Predlog reforme. Predlog konzorcijev reforme poklicnega in strokovnega izobraževanja.
- Hodak, K., Homar, T., Kranjčev, B., Pavlin, D. in Selinšek, B.** (2021). Dobre prakse zaposlovalcev. Ljubljana: Društvo v tujini izobraženih Slovencev. Pridobljeno s https://drive.google.com/file/d/1O_ZC8eNsqBihoqtrIEkAQf7f6wtgJuep/view
- Hofstede Insights.** (2021). 6-D countries compare [podatkovna baza]. Pariz: Hofstede Insights. Pridobljeno s <https://www.hofstede-insights.com/product/compare-countries/>
- IJS.** (2021). Podnebno ogledalo 2021. Osnutek. Institut „Jožef Stefan“. Center za energetska učinkovitost. Pridobljeno s <https://ceu.ijs.si/vabimo-vas-k-posredovanju-pripomb-na-osnutek-podnebnega-ogledala-2021>
- IJS, ELEK, GI ZRMK, IER, KIS, PNZ svetovanje projektiranje in GIS.** (2020). Podnebno ogledalo 2020, Zvezek 6: Večsektorski ukrepi – končno poročilo. Ljubljana: Institut Jožef Stefan. Pridobljeno s https://www.podnebnapot2050.si/wp-content/uploads/2021/01/PO2020_Zvezek6_Vecsektorski_Koncen_2021-01-21.pdf
- ILO.** (2017). Skill needs anticipation: Systems and approaches. Analysis of stakeholder survey on skill needs assesment and anticipation. Ženeva: ILO. Pridobljeno s https://www.cedefop.europa.eu/files/2223_en.pdf
- ILO.** (2018). World Employment and Social Outlook 2018 – Greening with jobs. Ženeva: International Labour Office. Pridobljeno s https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_628654.pdf

- ILO.** (2021). Skilling, upskilling and reskilling of employees, apprentices and interns during the COVID-19 pandemic: Findings from a global survey of enterprises. Ženeva: International Labour Office. Pridobljeno s https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_794569.pdf
- IMD.** (2020). The IMD World Talent Ranking [podatkovni portal]. Lozana: Mednarodni denarni sklad. Pridobljeno s <https://worldcompetitiveness.imd.org/rankings/talent>
- IMD.** (2021a). IMD World Digital Competitiveness Ranking 2021. Lozana.
- IMD.** (2021b). The IMD World Competitiveness Ranking [podatkovni portal]. Lozana: Mednarodni denarni sklad. Pridobljeno s <https://worldcompetitiveness.imd.org/rankings/wcy>
- INTAN Invest.** (2021). Podatkovna baza. Pridobljeno s <http://www.intaninvest.net/intan-invest-data/>
- IPCC.** (2021). Highlights of IPCC Climate Change 2021, The Physical Science for the current state of climate. V: WMO (ur.), *United in Science 2021*. Ženeva: Svetovna meteorološka organizacija. Pridobljeno s https://public.wmo.int/en/resources/united_in_science
- Jaklič, A. in Burger, A.** (2020). Complex internationalisation strategies during crises: The case of Slovenian exporters during the great recession and covid-19 pandemic. *Teorija in praksa*, 57(4), 1018–1041.
- JŠRIPS – Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad RS.** (2021). Razvoj kadrov. Pridobljeno s <https://www.srips-rs.si/index.php/sl/razvoj-kadrov>
- Karba, R., Sonnenschein, J., Milošević, G., Rantaša, B., Slabe, A., Vovk, M. in Žnidaršič, B.** (2014). Zelena delovna mesta: Stanje, potenciali, dobre prakse. Ljubljana: Umanotera. Pridobljeno s http://www.arhiv.zelenadelovnamesta.ukom.gov.si/upload/Zelena_delovna_mesta_analiza.pdf
- Kaufmann, D. in Kraay, A.** (2021). Worldwide Governance Indicators project (WGI) [podatkovni portal]. Washington DC: World Bank Group. Pridobljeno s <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>
- Kearney.** (2020, oktober). COVID-19 flash survey.
- Klarič, R., Žezlina, J. in Štampihar, A.** (2020). Analiza potreb slovenskih MSP podjetij po digitalnih znanjih, veščinah in kompetencah. IIBA.
- Korošec, L.** (2001). Kultura in ekonomska rast. *Ekonomski pregled*, 52, br. 11–12. Pridobljeno s <https://hrcak.srce.hr/28790>
- Kovács-Ondrejko, R., Strack, R., Baier, J., Antebi, P., Kavanagh, K. in Lopez Gobernado, A.** (2021). Decoding Global Talent, Onsite and Virtual. Boston: Boston Consulting Group. Pridobljeno s <https://media-publications.bcg.com/DecodingGlobalTalentOnsiteVirtual.pdf>
- Krek, J. in Metljak, M.** (2011). *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011*. Ljubljana: Zavod RS za solstvo. Pridobljeno s http://www.belaknjiga2011.si/pdf/bela_knjiga_2011.pdf
- Lavrič, M. in Deželan, T. (ur.). (2021). *Mladina 2020: položaj mladih v Sloveniji*. Maribor, Ljubljana: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba in Založba Univerze v Ljubljani.
- Lušina, U.** (2020). Zadolženost podjetniškega sektorja [kratka analiza]. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/kratke_analize/2020_9_Zadolzenost_Lusina/Zadolzenost_podjetniskega_sektorja_.pdf
- Lušina, U. in Tavčar, B.** (2021). Izpostavljenost podjetniškega sektorja plačilni nesposobnosti v letu 2020 [kratka analiza]. Ljubljana: UMAR. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/kratke_analize/2021_1_Lusina_Tavcar/Izpostavljenost_podjetniskega_sektorja_placilni_nesposobnosti_v_letu_2020a.pdf
- McGowan, M. A., Andrews, D., Millot, V. in Editor, T. B.** (2018). The walking dead? Zombie firms and productivity performance in OECD countries. *Economic Policy*, 33(96), 685–736. Pridobljeno s <https://ideas.repec.org/a/oup/ecpoli/v33y2018i96p685-736..html>
- McKinsey.** (2021). The future of work after COVID-19. Pridobljeno s <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/the-future-of-work-after-covid-19>
- MDDSZ.** (2020). Program za otroke 2020-2025. Ljubljana: MDDSZ. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MDDSZ/druzina/Programi-v-podporo-druzini/Program-za-otroke-2020-2025.pdf>
- MF.** (2021). Odhodki državnega proračuna za blaženje posledic covid-19 [interni podatki]. Ljubljana: Ministrstvo za finance.
- Ministrstvo za finance.** (b. d.). Spletna aplikacija SAPPrA. Pridobljeno s <https://www.gov.si/zbirke/storitve/spletna-aplikacija-sappra/>
- MIZŠ.** (2018a). Javni razpis Inovativne in prožne oblike poučevanja in učenja. Pridobljeno s http://mizs.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/Visoko_solstvo/Inovativne_in_prozne_oblike_poucevanja/1_Javni_razpis_sprememba_obj.pdf

- MIZŠ.** (2018b). Javni razpis za izbor operacije »izvajanje programov nadaljnega poklicnega izobraževanja in usposabljanja v letih 2018–2022.
- MIZŠ.** (2020). Poročilo ukrepov MIZŠ na področju vzgoje in izobraževanja v času epidemije Covid-19 za obdobje izobraževanja na daljavo | GOV. SI. Pridobljeno s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Okroznice/Porocilo-o-izvedbi-ukrepov-VIZ-v-casu-epidemije-Covid-19.pdf>
- MIZŠ.** (2021a). Pogled na izzive slovenske vzgoje in izobraževanja. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno s <https://www.gov.si/podrocja/izobrazevanje-znanost-in-sport/razvoj-in-kakovost-izobrazevanja/>
- MIZŠ.** (2021b). Pričenjamo proces prenove programov. Pridobljeno s <https://www.gov.si/novice/2021-03-08-pricenjamo-proces-prenove-programov/>
- MIZŠ in ZRSŠ.** (2014). Z ustvarjalnostjo in inovativnostjo do podjetnosti izbirni predmet. Pridobljeno s https://www.spiritslovenia.si/resources/files/doc/javni_razpisi/RAZPISI_2016/631/Methodologija_programa_ZUIP.pdf
- MOP.** (2019). Pomemben osemletni projekt (LIFE IP CARE4CLIMATE) za lažji prehod Slovenije v nizkoogljično družbo. Pridobljeno s <https://www.gov.si/novice/2019-09-30-pomemben-osemletni-projekt-life-ip-care4climate-za-lazji-prehod-slovenije-v-nizkoogljično-družbo/>
- MOP.** (2021). Odlok o Programu porabe sredstev Sklada za podnebne spremembe v obdobju 2021 - 2023 -predlog za obravnavo. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
- Mramor, D., Domadenik, P., Koman, M., Prašnikar, J., Sambt, J., Valentinčič, A. in Žerdin, A.** (2020). Akcijski načrt za višjo rast produktivnosti. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Nedelkoska, L. in Quintini, G.** (2018). Automation, skills use and training, OECD Social, Employment and Migration Working Papers 202. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/employment/automation-skills-use-and-training_2e2f4eea-en;jsessionid=wGbcVbNPXvDzldOvRdCmXHOJ.ip-10-240-5-115
- New Zealand Productivity Commission.** (2021). New Zealand firms: Reaching for the frontier. Pridobljeno s www.productivity.govt.nz/inquiries/frontier-firms/
- Novak, J., Purta, M., Marciniak, T., Ignatowicz, K., Rozenbaum, K. in Yearwood, K.** (2018). The rise of Digital Challengers: How digitization can become the next growth engine for Central and Eastern Europe. McKinsey. Pridobljeno s <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/featured%20insights/europe/central%20and%20eastern%20europe%20needs%20a%20new%20engine%20for%20growth/the-rise-of-digital-challengers.ashx>
- Nurmi, S., Vanhala, J. in Viren, M.** (2020). The Life and Death of Zombies – Evidence from Government Subsidies to Firms, SSRN Scholarly Paper ID 3601386. Rochester, NY: Social Science Research Network. Pridobljeno s <https://papers.ssrn.com/abstract=3601386>
- OECD.** (2006). *Innovation and Knowledge-Intensive Service Activities*. OECD. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/innovation-and-knowledge-intensive-service-activities_9789264022744-en
- OECD.** (2016). *Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills*. Pariz: OECD Publishing.
- OECD.** (2019a). Getting Skills Right: Future – Ready Adult Learning Systems. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. <https://doi.org/10.1787/9789264311756-en>
- OECD.** (2019b). Global Material Resources Outlook to 2060 Economic Drivers and Environmental Consequences. Paris. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/env/global-material-resources-outlook-to-2060-9789264307452-en.htm>
- OECD.** (2019c). OECD Future of education and skills 2030. OECD Learning Compass 2030. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/learning-compass-2030/OECD_Learning_Compass_2030_Concept_Note_Series.pdf
- OECD.** (2019d). OECD Skills Outlook 2019: Thriving in a Digital World. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/education/oecd-skills-outlook-2019_df80bc12-en
- OECD.** (2019e). OECD Skills Strategy 2019: Skills to Shape a Better Future. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9789264313835-en/index.html?itemId=/content/publication/9789264313835-en>
- OECD.** (2019f). PISA Database [podatkovna baza]. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/pisa/data/>
- OECD.** (2019g). TALIS 2018 tables–OECD. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/education/talis/talis2018tables.htm>

- OECD.** (2020a). *International Migration Outlook 2020*. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/ec98f531-en/index.html?itemId=/content/publication/ec98f531-en>
- OECD.** (2020b). *Productivity gains from teleworking in the post COVID-19 era: how can public policies make it happen?* Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/productivity-gains-from-teleworking-in-the-post-covid-19-era-a5d52e99/#section-d1e675>
- OECD.** (2021a). *Back to the Future of Education: Four OECD Scenarios for Schooling*. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/education/back-to-the-future-s-of-education-178ef527-en.htm>
- OECD.** (2021b). *EBOPS 2010*. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TISP_EBOPS2010
- OECD.** (2021c). *Education at a Glance 2021*. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD.** (2021d). *Government at a glance 2021*. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- OECD.** (2021e). *Live data from OECD.AI partners*. Pridobljeno s <https://www.oecd.ai/data-from-partners>
- OECD.** (2021f). *OECD Compendium of Productivity Indicators*. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. <https://doi.org/10.1787/f25cdb25-en>
- OECD.** (2021g). *OECD Digital Education Outlook 2021: Pushing the Frontiers with Artificial Intelligence, Blockchain and Robots*. Pariz: OECD Publishing. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/education/oecd-digital-education-outlook-2021_589b283f-en
- OECD.** (2021h). *OECD Skills For Jobs*. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecdskillsforjobsdatabase.org>
- OECD.** (2021i). *OECD Skills Outlook 2021: Learning for Life*. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/education/oecd-skills-outlook-e11c1c2d-en.htm>
- OECD.** (2021j). *State of implementation of the OECD AI Principles: Insights from national AI policies*, OECD Digital economy papers 311. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/state-of-implementation-of-the-oecd-ai-principles_1cd40c44-en;jsessionid=CEWYuxl_jL6azlEaoCWYhSl.ip-10-240-5-115
- OECD.** (2021k). *The State of School Education: One Year into the COVID Pandemic*. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Pridobljeno s https://www.oecd-ilibrary.org/education/the-state-of-school-education_201dde84-en;jsessionid=Qu1OfAh0tJzclYqLMsGqNsCB.ip-10-240-5-5
- OECD.** (b. d.). *Greening jobs and skills* - OECD. Pridobljeno s <https://www.oecd.org/employment/greeningjobsandskills.htm>
- OECD in CEDEFOP.** (2014). *Greener Skills and Jobs. Green Growth Studies*. Pariz: OECD Publishing. Pridobljeno s https://read.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/greener-skills-and-jobs_9789264208704-en#page1
- OECD in Statistical Office of the European Communities.** (2008). *Eurostat-OECD Manual on Business Demography Statistics*. OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264041882-en>
- Perry, J.** (2021). *Trust in Public Institutions: Trends and Implications for Economic Security*. Pridobljeno 20. 9. 2021 s https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2021/08/PB_108.pdf
- Pierri, F. J. D., Romain A. Duval, Jiayue Fan, José Garrido, Sebnem Kalemli-Ozcan, Chiara Maggi, Maria Soledad Martinez Peria, Nicola.** (2021). *Insolvency Prospects Among Small-and-Medium-Sized Enterprises in Advanced Economies*, IMF Staff Discussion note SDN/2021/002. Washington, DC: IMF. Pridobljeno s <https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2021/03/25/Insolvency-Prospects-Among-Small-and-Medium-Sized-Enterprises-in-Advanced-Economies-50138>
- Plut, D. in Klemenc, B.** (2014). *Geografske zasnove sonaravnega razvoja in samooskrbe Slovenije. Dela – Oddelek za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani*, 41, 5–40.
- Povšnar, J., Koprivnikar Šušteršič, M., Kovač, M., Nenadič, T. in Vidrih, A.** (2020). *Analiza poslovanja slovenskih gospodarskih družb po dejavnostih v letu 2019*. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2020/DZ4_2020.pdf
- Pucihar, A., Kljajić Borštnar, M., Marolt, M., Vidmar, D. in Lenart, G.** (2018). *Inoviranje poslovnih modelov v mikro, malih in srednje velikih podjetjih v Sloveniji [predstavljeno na dnevih slovenske informatike]*.
- Računsko sodišče.** (2021). *Sistem dela z nadarjenimi in sistem šolskih tekmovanj*. Revizijsko poročilo. Ljubljana: Računsko sodišče Republike Slovenije. Pridobljeno s https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Revizije/2020/Nadarjeni/Nadarjeni_SP17_RevizijskoP.pdf

- Rebernik, M., Crnogaj, K., Širec, K., Hojnik, B. B., Rus, M. in Tominc, P.** (2017). *Dinamika podjetniškega potenciala. GEM Slovenija 2016*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. Pridobljeno s <https://ipmmp.um.si/globalni-podjetniski-monitor/gem-slovenija-monografije/?y=40>
- Rebernik, M. in Širec, K. (ur.)**. (2021). *Podjetništvo v novi stvarnosti. GEM Slovenija 2020*. Maribor: Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta. Pridobljeno s <https://ipmmp.um.si/globalni-podjetniski-monitor/gem-slovenija-monografije/?y=44>
- Rojec, M., Redek, T. in Kostevc, Č.** (2007). Domet in možni elementi politike aktivnega spodbujanja tujih neposrednih investicij (TNI) v Sloveniji, št-5/2007, let. XVI. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2007/dz05-07.pdf
- Rupnik Vec, T.** (2018). Assessment of Transversal Skills (ATS2020). Country Pilot Report: Slovenia. Ljubljana: ZRSŠ. Pridobljeno s <https://www.zrss.si/digitalnahnajznicna/ATS2020/5/#zoom=z>
- Sandbag.** (b. d.). Tracking the European Union Emissions Trading System carbon market price day-by-day. Pridobljeno 23. 9. 2021 s <https://sandbag.be/index.php/carbon-price-viewer/>
- Sargent, T. C. in Rodriguez, E.** (2000). Labour or Total Factor Productivity: Do We Need to Choose?, str. 41–44. Ottawa: Centre for the Study of Living Standards. Pridobljeno s https://econpapers.repec.org/article/slipmsls/v_3a1_3ay_3a2000_3a7.htm
- Schreyer, P.** (2000). High-Growth Firms and Employment, OECD Science, Technology and Industry Working Papers 2000/03. <https://doi.org/10.1787/861275538813>
- Schreyer, P.** (2001). *Measuring productivity: measurement of aggregate and industry-level productivity growth*; OECD manual. Pariz: OECD.
- SIO.** (2020). Poročilo ministrstva o izvedbi ukrepov v času COVID-19. Pridobljeno s <https://sio.si/2020/05/06/porocilo-ministrstva-o-izvedbi-ukrepov-v-casu-covid-19/>
- SIR. Pojasnilo 1 k Slovenskemu računovodskemu standardu 15 - računovodsko izkazovanje državnih pomoči zaradi COVID-19.** (2020). Ur. l. RS, št. 63/20. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2020-01-0955?sop=2020-01-0955>
- Slovenski računovodski standardi (2016).** (2015). Ur. l. RS, št. (Uradni list RS, št. 95/15, 74/16 – popr.23/17, 57/18 in 81/18. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=DRUG4192>
- Söderbom, M. in Teal, F.** (2003). Openness and human capital as sources of productivity growth: An empirical investigation. V: *CSAE Working Paper Series (2003–06)*. Centre for the Study of African Economies, University of Oxford. Pridobljeno s <https://ideas.repec.org/p/csa/wpaper/2003-06.html>
- Solow, R.** (1987). We'd better watch out. *New York Times Book Review*, 36.
- Squicciarini, M. in Nachtigall, H.** (2021). Demand for AI skills in jobs: Evidence from online job postings, OECD Science, Technology and Industry Working Papers 3. Pariz: OECD.
- Stehrer, R., Bykova, A., Jaeger, K., Reiter, O. in Schwarzhappel, M.** (2019). Industry Level Growth and Productivity Data with Special Focus on Intangible Assets, str. 56. Dunaj: The Vienna Institute for International Economic Studies.
- Strateški svet za digitalizacijo.** (2021). Prvi paket ukrepov Strateškega sveta za digitalizacijo. Ljubljana: Strateški svet za digitalizacijo. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/vlada/Fotografije/Razno/NK-digitalizacija_2206/1.-paket-ukrepov-Strateskega-sveta-za-digitalizacijo.pdf
- Summers, L. H.** (2020). Accepting the Reality of Secular Stagnation. *IMF Finance & Development*, 57(1).
- SURS.** (2020a). Digitalno podjetništvo, podrobni podatki. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
- SURS.** (2020b). Inovacijska dejavnost v industriji in izbranih storitvenih dejavnostih, Slovenija, 2016–2018 [prva objava]. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8769>
- SURS.** (2021a). Podatkovna baza SiStat. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://pxweb.stat.si/sistat/sl>
- SURS.** (2021b). Raziskovalno-razvojna dejavnost, Slovenija, 2020 [prva objava]. Ljubljana: Statistični urad RS. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9919>
- SURS.** (2022). SI-STAT [podatkovna baza]. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno s <https://pxweb.stat.si/SiStat/sl>
- SVRK.** (2021a). Izhodišča Programa za izvajanje Evropske kohezijske politike v obdobju 2021–2027. Služba vlade za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Pridobljeno s <https://evropskasredstva.si/2021-2027/>
- SVRK.** (2021b). Načrt za okrevanje in odpornost. Ljubljana: Služba vlade za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Pridobljeno s https://www.eu-skladi.si/sl/dokumenti/rf/01_si-rrp_23-7-2021_lekt.pdf

- SVRK.** (2021c). Načrt za okrevanje in odpornost. Povzetek. Ljubljana. Pridobljeno s http://www.eu-skladi.si/sl/dokumenti/rrf/povzetek-noo_08_07_2021_cistopis-1.pdf
- SVRK.** (2021d). Sporazum o partnerstvu med Slovenijo in Evropsko komisijo za obdobje 2021-2027. Ljubljana: Služba vlade za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Pridobljeno s <https://www.eu-skladi.si/sl/dokumenti/pa-2021-2027/ps-za-ek-22-1-2021.pdf>
- Tavčar, B.** (2021). Kriza in insolventnost poslovnih subjektov v Sloveniji [kratka analiza]. Ljubljana: UMAR. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/kratke_analize/2021_3_Kriza_in_insolventnost_poslovnih_subjektov_v_Sloveniji/Kriza_in_insolventnost_poslovnih_subjektov_01.pdf
- Thum-Thysen, A., Cravetto, R. in Varchola, J.** (2021). Investing in People's Competences A Cornerstone for Growth and Wellbeing in the EU. Bruselj: Evropska komisija.
- Ubaldi, B., Welby, B. in Chauvet, L.** (2021). Digital Government Review of Slovenia.pdf. Pariz: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj.
- Ugovšek, A.** (2020a). Kakšnih inovacij si želimo? *Glas gospodarstva plus*.
- Ugovšek, A.** (2020b). Pilotna analiza stanja inovativnosti v slovenskem gospodarstvu 2020. Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije.
- UMAR.** (2017). Ekonomski izzivi 2017. Ljubljana.
- UMAR.** (2019). *Poročilo o produktivnosti 2019*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/Porocilo_o_produkktivnosti/2019/slovenski/PoP_2019_.pdf
- UMAR.** (2020a). *Poročilo o produktivnosti 2020*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/Porocilo_o_produkktivnosti/2020/slovenski/PoP_2020_splet.pdf
- UMAR.** (2020b). *Poročilo o razvoju 2020*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s <https://www.umar.gov.si/razvoj-slovenije/>
- UMAR.** (2021a). *Evropski steber socialnih pravic, Slovenija 2000–2020*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/ESSP/2021/ESSP_splet.pdf
- UMAR.** (2021b). Jesenska napoved gospodarskih gibanj 2021. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/napovedi/jesen/2021/JNGG_2021_splet.pdf
- UMAR.** (2021c). *Poročilo o razvoju 2021*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Pridobljeno s https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/razvoj_slovenije/2021/slovenski/POR2021_skupaj.pdf
- UN.** (2019). Global Resources Outlook 2019. Natural Resources for the future we want. United Nations Environment Programme. Pridobljeno s <https://www.resourcepanel.org/reports/global-resources-outlook>
- UN Comtrade.** (2022). UN Comtrade Database [podatkovna baza]. New York: United Nations Statistics Division. Pridobljeno s <https://comtrade.un.org/data/>
- UNCTAD.** (2021). UNCTADstat [podatkovna baza]. Ženeva: United Nations Conference on Trade and Development. Pridobljeno s <https://unctadstat.unctad.org/wds/>
- UNEP.** (2021). Emission Gap. V: WMO (ur.), *United in Science 2021*. Ženeva: World Meteorological Organization. Pridobljeno s https://public.wmo.int/en/resources/united_in_science
- UREDBA (EU) 2021/1058 EVROPSKEGA PARLAMENTA IN SVETA** z dne 24. junija 2021 o Evropskem skladu za regionalni razvoj in Kohezijskem skladu. (2021). Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1058>
- UREDBA (EU) 2021/1060 EVROPSKEGA PARLAMENTA IN SVETA** z dne 24. junija 2021 o določitvi skupnih določb o Evropskem skladu za regionalni razvoj, Evropskem socialnem skladu plus, Kohezijskem skladu, Skladu za pravični prehod in Evropskem skladu za pomorstvo, ribištvo in akvakulturo ter finančnih pravil zanje in za Sklad za azil, migracije in vključevanje, Sklad za notranjo varnost in Instrument za finančno podporo za upravljanje meja in vizumsko politiko. (2021). Pridobljeno s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1060>
- Vincent, S. in van der Vlies, R.** (2020). Trustworthy artificial intelligence (AI) in education: Promises and challenges, OECD Education Working Papers 218. Pridobljeno s <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/a6c90fa9-en.pdf?expires=1632311477&d=id&accname=guest&checksum=8B0AB3ECD83083F54CB563637476A9D9>
- Vlada Republike Slovenije.** (2021). Resolucija o znanstvenoraziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2030 - predlog, EVA 2021-3330-0030. Ljubljana. Pridobljeno s <https://e-uprava.gov.si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=12424>

- Vlada RS.** (2020). Celoviti nacionalni energetske in podnebni načrt republike slovenije. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Pridobljeno s https://www.energetika-portal.si/fileadmin/dokumenti/publikacije/nepn/dokumenti/nepn_5.0_final_feb-2020.pdf
- Vlada RS.** (2021). Slovenska industrijska politika 2021-2030. Ljubljana.
- WB.** (2021). World Bank Commodity Statistics [podatkovni portal]. Washington: Svetovna banka. Pridobljeno s <https://www.worldbank.org/en/research/commodity-markets>
- Weber, V. in Garcilazo, E.** (2021, maj). Promoting high-quality broadband networks in G20 countries & Bridging digital divides. Predstavljeno na Presentation at OECD's Working Party for Rural Policy.
- WEF.** (2019). Global Competitiveness Report 2019. Svetovni gospodarski forum. Pridobljeno s <https://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2019/>
- WEF.** (2021). The Future of Jobs Report 2020. Ženeva: Svetovni gospodarski forum. Pridobljeno s <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020/>
- Whiteley, G. in Casasbuenas, J.** (2020). Partnerships for Skills. Learning from Digital Frontrunners Countries. London: Nesta. Pridobljeno s <https://media.nesta.org.uk/documents/Partnerships-for-Skills-Learning-from-Digital-Frontrunners-Countries-Report-2020.pdf>
- WTO.** (2022). WTO Data [podatkovna baza]. Ženeva: Svetovna trgovinska organizacija. Pridobljeno s <https://data.wto.org/>
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-11).** (2015). Ur. l. RS, št. Uradni list RS, št. 55/15. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6845>
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih (ZTuj-2F).** (2021). Ur. l. RS, št. 57.
- Zakon o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (ZZrID).** (2021). Ur. l. RS, št. Uradni list RS, št. 186/2021. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2021-01-3695?sop=2021-01-3695>
- ZRSZ.** (2020a). Izobraževanja in usposabljanja za zaposlene. Pridobljeno s <https://www.ess.gov.si/obvestila/obvestilo/izobrazevanja-in-usposabljanja-za-zaposlene-s-skrajsanim-polnim-delovnim-casom>
- ZRSZ.** (2020b). Izobraževanja in usposabljanja za zaposlene. [neobjavljeni podatki].
- ZRSZ.** (2020c). Napovednik zaposlovanja 2020/I. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/13433/Porocilo_Napovednik_zaposlovanja_2020_I.pdf
- ZRSZ.** (2020d). Rezultati Poklicnega barometra 2020. Pridobljeno 16. 9. 2021 s <https://www.ess.gov.si/obvestila/obvestilo/rezultati-poklicnega-barometra-2020-1>
- ZRSZ.** (2021a). Delodajalci vključeni v interventne ukrepe [interni podatki]. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje.
- ZRSZ.** (2021b). Napovednik zaposlovanja 2021/I. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje. Pridobljeno s https://www.ess.gov.si/_files/12836/Porocilo_napovednik_zaposlovanja_2019_II.pdf
- ZRSZ.** (2021c). Zelena delovna mesta 2021. Pridobljeno 24. 9. 2021 s https://www.ess.gov.si/delodajalci/financne_spodbude/razpisi/zelena-delovna-mesta-2021
- Župić, I., Černe, M., Rangus, K., Tomat, L., Aleksić, D. in Bogilović, S.** (2016). Slovenia. V: C. Cozza, G. Harirchi, in A. Marković Čunko (ur.), *Innovation in the Adriatic region*. Trst: EUT Edizioni Università di Trieste.

Priloga 1

Hitrorastoča podjetja po produktivnosti

Metodologija

Hitrorastoča podjetja so praviloma opredeljena na podlagi rasti zaposlenosti, npr. metodologija SURS, ali rasti prihodkov podjetij, kot to velja za metodologijo Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo (MGRT)²³⁹. Analiza hitrorastočih podjetij po produktivnosti je sicer bolj redka (Guillamnn idr., 2017), a z vidika razumevanja produktivnosti, osrednje teme tega poročila, zato nič manj pomembna. Pri opredelitvi metodologije hitrorastočih podjetij po produktivnosti so, skladno z Delmar, Davidsson, in Gartner, 2003, ključni način merjenja obdobje analize ter merilo za opredelitev, od katere meje naprej se podjetje šteje za hitrorastočo. Poleg omenjenih dilem je potrebno še čiščenje baze uporabljenih podatkov, v našem primeru podatkov o gospodarskih družbah Agencije Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve (AJPES).

Analizirana je bila razlika med povprečjema obdobjem 2017–2019 in 2014–2016, in sicer glede na absolutno ter relativno povečanje produktivnosti²⁴⁰. Skladno z literaturo so pri uporabi absolutnih sprememb uporabljenega kazalnika favorizirana velika podjetja, pri uporabi relativnih sprememb pa manjša podjetja (Daunfeldt idr., 2014; Delmar idr., 2003). Omenjeni problem je, glede na to, da je produktivnost že sama po sebi opredeljena relativno, sicer nekoliko manj poudarjen (Guillamnn idr., 2017), toda analiza podatkov kaže, da oba pristopa ne samo, da dajeta različne rezultate, pač pa so z vidika analize oboji relevantni in zanimivi. Na tej podlagi niso bili uporabljeni sumarni indeksi, ki bi oba pristopa združevali²⁴¹, pač pa sta bila uporabljena hkrati, torej ločeno absolutna in relativna rast produktivnosti. Kar zadeva obdobje, analiza ne zajema sektorsko asimetričnega vpliva krize zaradi covid-19, kakor tudi ne s predhodno krizo zaznamovanega obdobja 2009–2013. Posledično je bilo analizirano obdobje med letoma 2014 in 2019, torej konjunktorno obdobje, kar je treba upoštevati tudi pri interpretaciji rezultatov, saj je namreč mogoče, da bi bila podjetja iz ciklično bolj občutljivih sektorjev v rezultatih nekoliko bolj poudarjena²⁴². S ciljem izločitve posebnih dogodkov, šokov in anomalij analiza temelji na triletnih povprečjih, torej na razliki med povprečjema obdobjem 2017–2019 in 2014–2016.

Med najhitreje rastoča podjetja po produktivnosti je bilo vključenih zgornjih 5 % najuspešnejših podjetij, dodatno pa je bila narejena še analiza 25 % najbolj dinamičnih velikih podjetij. Pri opredelitvi meje za opredelitev hitrorastočega podjetja po produktivnosti je bilo narejenih več testov mej, ki se najpogosteje uporabljajo (1 %, 5 % oz. 10 %), pri čemer pa je treba tudi čisto pragmatično upoštevati število analiziranih podjetij in njihove lastnosti (Daunfeldt idr., 2014; New Zealand Productivity Commission, 2021). Glede na število podjetij in njihovo uspešnost je bila v agregatni analizi uporabljena meja najuspešnejših 5 %, ki so po obeh kazalnikih, torej absolutno in relativno, imeli najvišjo rast produktivnosti v obravnavanem obdobju. Glede na to, da tovrstna metodologija zajame le minimalno število velikih podjetij, ki pa imajo velik vpliv na agregatno produktivnost, je bila dodatno izvedena še ločena analiza za to skupino podjetij, kjer je bila meja s ciljem doseganja kritične mase podjetij zvišana na 25 %²⁴³.

²³⁹Na mednarodni ravni na tem področju za referenco, pri kateri se uporabljata enaka kazalnika, sicer velja OECD in Statistical Office of the European Communities, 2008, za pregled drugih študij pa glej (Daunfeldt idr., 2014).

²⁴⁰Gre za produktivnost dela, torej za dodano vrednost na zaposlenega (AOP 188), pri čemer se dodana vrednost izračuna kot kosmati donos od poslovanja (AOP 126), zmanjšan za stroške blaga, materiala in storitev (AOP 128) ter druge poslovne odhodke (AOP 148).

²⁴¹Npr. Birch-Schreyer indeksa skladno z (Birch, 1987) in (Schreyer, 2000).

²⁴²Tak primer je npr. sektor trgovine, kar pa nima bistvenega vpliva na identifikacijo uspešnih družb drugih sektorjev, saj se zaradi večjega števila analiziranih družb ustrezno poveča tudi število najhitreje rastočih.

²⁴³Med najhitreje rastočimi podjetji po produktivnosti je bilo upoštevanih 25 % podjetij, ki so v obravnavanem

Po čiščenju podatkov je bilo v analizo vključenih 7.153 oz. 10,6 % družb, za katere so na voljo podatki. Pri čiščenju podatkov se je izhajalo iz doslej uveljavljene metodologije za analizo mikro podatkov, ki jo uporablja UMAR (UMAR, 2017, 2019), hkrati pa je metodologija, kjer je bilo to relevantno, poskušala v interesu konsistentnosti ostati tudi čim bližje metodologiji MGRT za opredelitev hitrorastočih podjetij po prihodkih. Skladno s prakso mreže CompNet, ki jo je ustanovil Evropski sistem centralnih bank, sta bila izločena spodnji in zgornji odstotek ekstremnih vrednosti produktivnosti glede na leto in dejavnost na dvomestni ravni. Poleg tega so bile izločene tudi družbe, ki so v katerem koli letu obdobja 2014–2019 imele negativno dodano vrednost, kapital ali stroške dela, prav tako pa so vključene družbe morale imeti podatke na voljo za vsa obravnavana leta (pogoj tekočega poslovanja). V analizo so bila skladno z (UMAR, 2017) vključena podjetja, ki so imela v letu 2019 vsaj 5 zaposlenih in ki so morala imeti konec obdobja vsaj enako število zaposlenih kot na začetku obdobja, saj je namen identificirati podjetja, ki niso uspešna le po rasti produktivnosti, pač pa tudi na strani zaposlovanja²⁴⁴. Izločene so bile tudi družbe, ki po standardni klasifikaciji dejavnosti in po analogiji z metodologijo MGRT spadajo v dejavnosti L, O, S, T, U, tj. pretežen del neposlovnega sektorja, dodatno pa še oddelki finančnih in zavarovalniških storitev ter njihovih pomožnih dejavnosti (št. 64 in 66), dejavnosti uprav podjetij (70) ter oskrbe z električno energijo, plinom in paro (35), zadnje zaradi močne vloge javnih podjetij, ki delujejo na specifično urejenih trgih in ki jih sicer zaradi podatkovnih omejitev ni bilo mogoče izločiti. Od vseh družb, za katere so po letih na voljo podatki, je bilo tako skladno z opredeljeno metodologijo v analizo vključenih 7.153 oz. 10,6 % družb. Vključena podjetja v vzorcu tako predstavljajo 57 % skupne dodane vrednosti ter 55 % zaposlenih vseh družb, za katere so razpoložljivi podatki.

obdobju dosegala *rast* produktivnosti, kar pa ne velja za vsa podjetja iz vzorca, zato je končni delež velikih podjetij dosegel 20 %. K nižjemu deležu v celotnem vzorcu je prispevalo tudi, da je v skupini velikih podjetij obe merili, absolutno in relativno, hkrati izpolnjevalo kar 20 od 30 podjetij.

²⁴⁴Tako se metodologija izogne vključevanju podjetij, ki ne povečujejo dodane vrednosti, produktivnost pa povečujejo zaradi zmanjševanja števila zaposlenih, kar je sicer tudi lahko pomemben vzvod povečevanja produktivnosti (Baily idr., 1996).

Sektorska struktura najhitreje rastočih podjetij na ravni oddelkov

/// Tabela 1: Struktura 5 % najbolj dinamičnih podjetij ter 25 % najbolj dinamičnih velikih podjetij po oddelkih SKD klasifikacije

SKD2	Ime	5% vseh		25% velikih	
		Št.	%	Št.	%
8	Pridobivanje rudnin in kamnin	1	0,3 %		
10	Proizvodnja živil	1	0,3 %	1	3,3 %
11	Proizvodnja pijač	1	0,3 %	1	3,3 %
14	Proizvodnja oblačil	1	0,3 %		
15	Proizvodnja usnja, usnjenih in sorodnih izdelkov	1	0,3 %		
16	Obdelava in predelava; proizvodnja izdelkov iz lesa, plute, slame in protja, razen pohištva	7	1,9 %		
18	Tiskarstvo in razmnoževanje posnetih nosilcev zapisa	2	0,6 %	1	3,3 %
20	Proizvodnja kemikalij in kemičnih izdelkov	1	0,3 %	1	3,3 %
21	Proizvodnja kemikalij in kemičnih izdelkov			2	6,7 %
22	Proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas	3	0,8 %	1	3,3 %
23	Proizvodnja nekovinskih mineralnih izdelkov	5	1,4 %	1	3,3 %
24	Proizvodnja kovin	1	0,3 %		
25	Proizvodnja kovinskih izdelkov, razen strojev in naprav	14	3,9 %	1	3,3 %
26	Proizvodnja računalnikov, elektronskih in optičnih izdelkov	6	1,7 %		
27	Proizvodnja električnih naprav	5	1,4 %	1	3,3 %
28	Proizvodnja drugih strojev in naprav	7	1,9 %	1	3,3 %
29	Proizvodnja motornih vozil, prikolic in polprikolic	2	0,6 %	2	6,7 %
30	Proizvodnja drugih vozil in plovil	1	0,3 %		
31	Proizvodnja pohištva	2	0,6 %	1	3,3 %
32	Druge raznovrstne predelovalne dejavnosti	4	1,1 %	2	6,7 %
33	Popravila in montaža strojev in naprav	8	2,2 %		
36	Popravila in montaža strojev in naprav			1	3,3 %
38	Zbiranje in odvoz odpadkov ter ravnanje z njimi; pridobivanje sekundarnih surovin	3	0,8 %		
39	Saniranje okolja in drugo ravnanje z odpadki	1	0,3 %		
41	Gradnja stavb	10	2,8 %	1	3,3 %
42	Gradnja inženjerskih objektov	4	1,1 %	2	6,7 %
43	Specializirana gradbena dela	33	9,2 %		
45	Trgovina z motornimi vozili in popravila motornih vozil	11	3,1 %		
46	Posredništvo in trgovina na debelo, razen z motornimi vozili	85	23,6 %	1	3,3 %
47	Trgovina na drobno, razen z motornimi vozili	8	2,2 %	4	13,3 %
49	Kopenski promet; cevovodni transport	19	5,3 %		
51	Zračni promet	1	0,3 %		
52	Skladiščenje in spremljajoče prometne dejavnosti	16	4,4 %	1	3,3 %
55	Gostinske nastanitvene dejavnosti	5	1,4 %	1	3,3 %
56	Dejavnost strežbe jedi in pijač	7	1,9 %		
58	Založništvo	2	0,6 %		
59	Dejavnost v zvezi s flmi, video- in zvočnimi zapisi	1	0,3 %	1	3,3 %
60	Radjska in televizijska dejavnost	1	0,3 %		
61	Telekomunikacijske dejavnosti	1	0,3 %		
62	Računalniško programiranje, svetovanje in druge s tem povezane dejavnosti	14	3,9 %		
63	Druge informacijske dejavnosti	6	1,7 %		

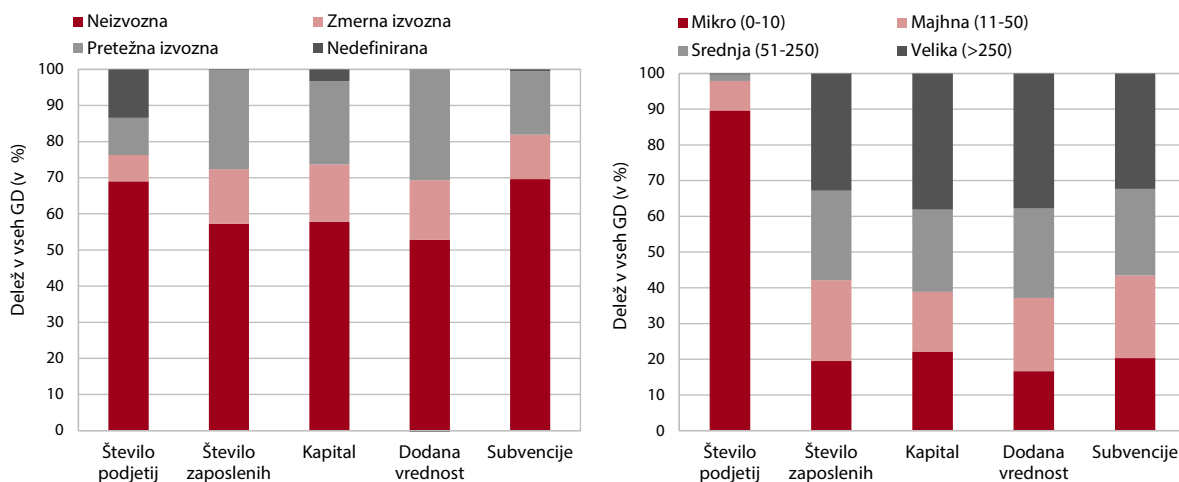
SKD2	Ime	5% vseh		25% velikih	
		Št.	%	Št.	%
69	Pravne in računovodske dejavnosti	5	1,4 %		
71	Arhitekturno in tehnično projektiranje; tehnično preizkušanje in analiziranje	20	5,6 %		
72	Znanstvena raziskovalna in razvojna dejavnost	4	1,1 %		
73	Oglaševanje in raziskovanje trga	10	2,8 %		
74	Druge strokovne in tehnične dejavnosti	2	0,6 %		
77	Dajanje v najem in zakup	3	0,8 %		
78	Zaposlovalne dejavnosti	1	0,3 %	2	6,7 %
79	Dejavnost potovalnih agencij, organizatorjev potovanj in s potovanji povezanih dejavnosti	2	0,6 %		
80	Varovanje in poizvedovalne dejavnosti	1	0,3 %		
82	Pisarniške in spremljajoče poslovne storitvene dejavnosti	1	0,3 %		
86	Zdravstvo	5	1,4 %		
92	Prilaganje iger na srečo	2	0,6 %		
93	Športne in druge dejavnosti za prosti čas	2	0,6 %		
95	Popravila računalnikov in izdelkov za široko rabo	1	0,3 %		
	Skupaj	360	100 %	30	100 %

Vir: AJPES (b. d.-b), preračun UMAR.

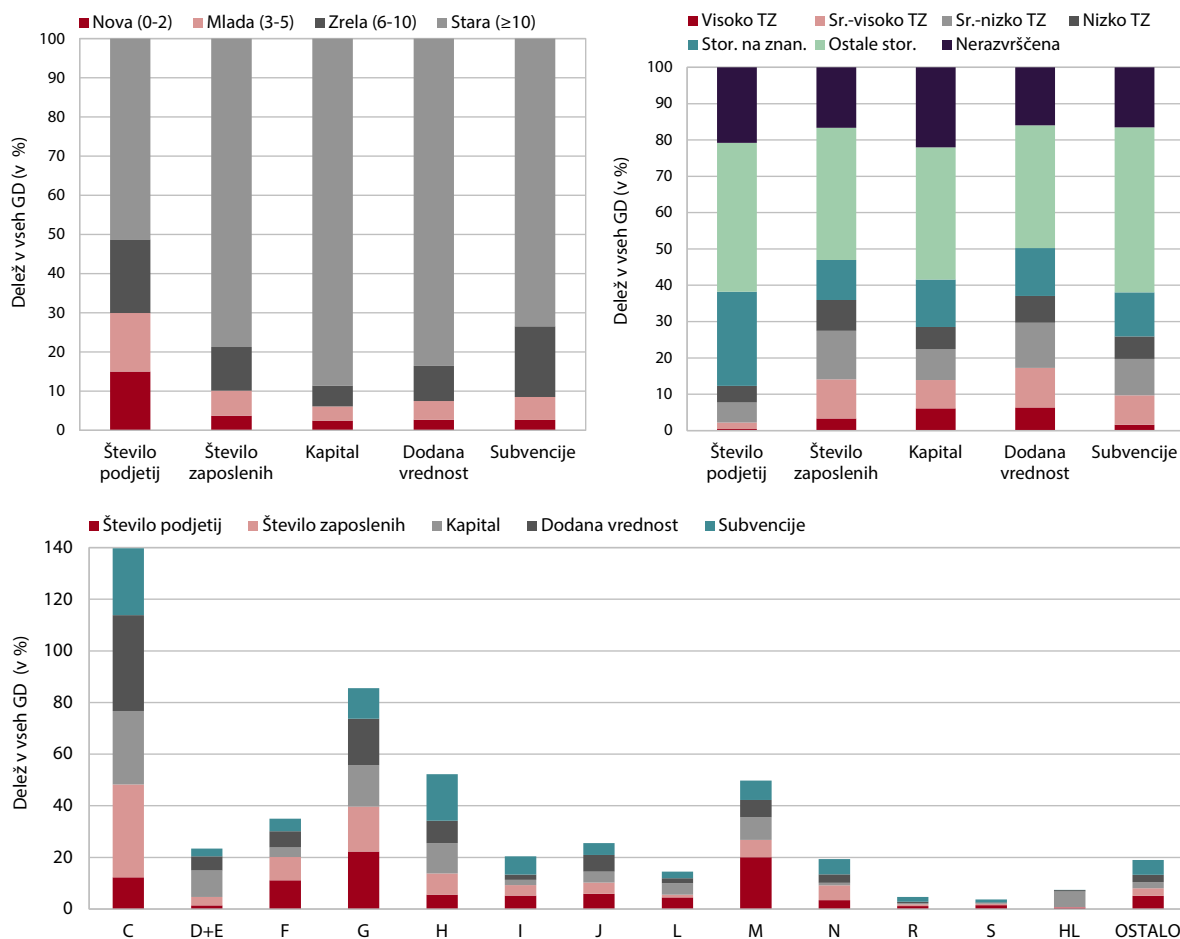
Priloga 2

Podrobnejši podatki o vplivu epidemije covid-19 na finančno stanje podjetij

Slika 1: Deleži podjetij po izvozni usmerjenosti, velikosti,²⁴⁵ dejavnostih, tehnološki zahtevnosti, intenzivnosti uporabe znanja in starosti, 2020

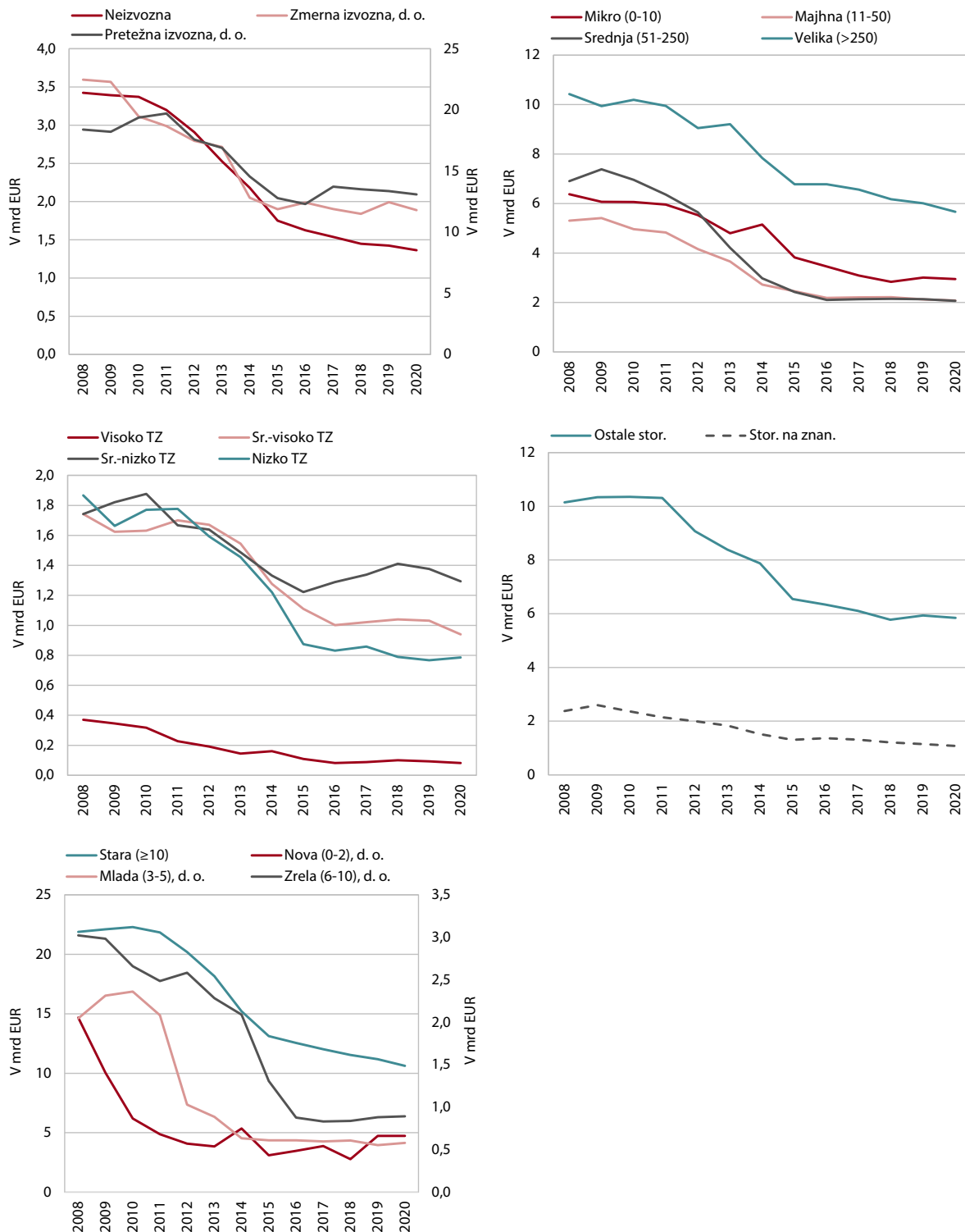
²⁴⁵ S poslovnim letom 2016 so se spremenila merila za velikost podjetij (za podrobnosti gl. (ZGD-11, 2015); čisti prihod od prodaje in vrednost aktive), tako da v tej analizi za kriterij velikosti uporabljamo edini v obdobju opazovanja nespremenjeni kriterij – povprečno število delavcev v poslovnem letu.

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: GD – gospodarske družbe; OSTALO (A, B, del K, O–Q, T); Sr. – srednje; TZ – tehnološka zahtevnost; Stor. na znan. – na znanju temelječe nefinančne tržne storitve. Nerazvrščene dej. po tehnološki zahtevnosti in intenzivnosti uporabe znanja so: A, B, D+E, F, P, Q, R, in S. Razdelitev predelovalnih dej. glede na tehnološko zahtevnost temelji na metodologiji Eurostat (Eurostat, 2018a). Razdelitev storitev temelji na definiciji OECD (Eurostat, 2018b; OECD, 2006), v skladu s katero so med na znanju temelječimi nefinančnimi tržnimi storitvami vključene dejavnosti: J, M, G, H, I, L in N; Neizvozna podjetja ustvarijo manj kot 25 % prihodkov na tujih trgih, zmerno izvozna podjetja ustvarijo med 25 % in 75 % prihodkov na tujih trgih, pretežno izvozna podjetja več kot 75 % prihodkov na tujih trgih, nedefinirani izvozniki pa so podjetja, ki nimajo podatkov za izračun izvozne usmerjenosti (nimajo na voljo podatka o prih. od prodaje na domačem trgu in o čistih prih. od prodaje). Njihov delež v dodani vrednosti je običajno zanemarljiv; Subvencije – subvencije, dotacije, regresii, kompenzacije in drugi prihodki, ki so povezani s poslovnimi učinki (aop124).

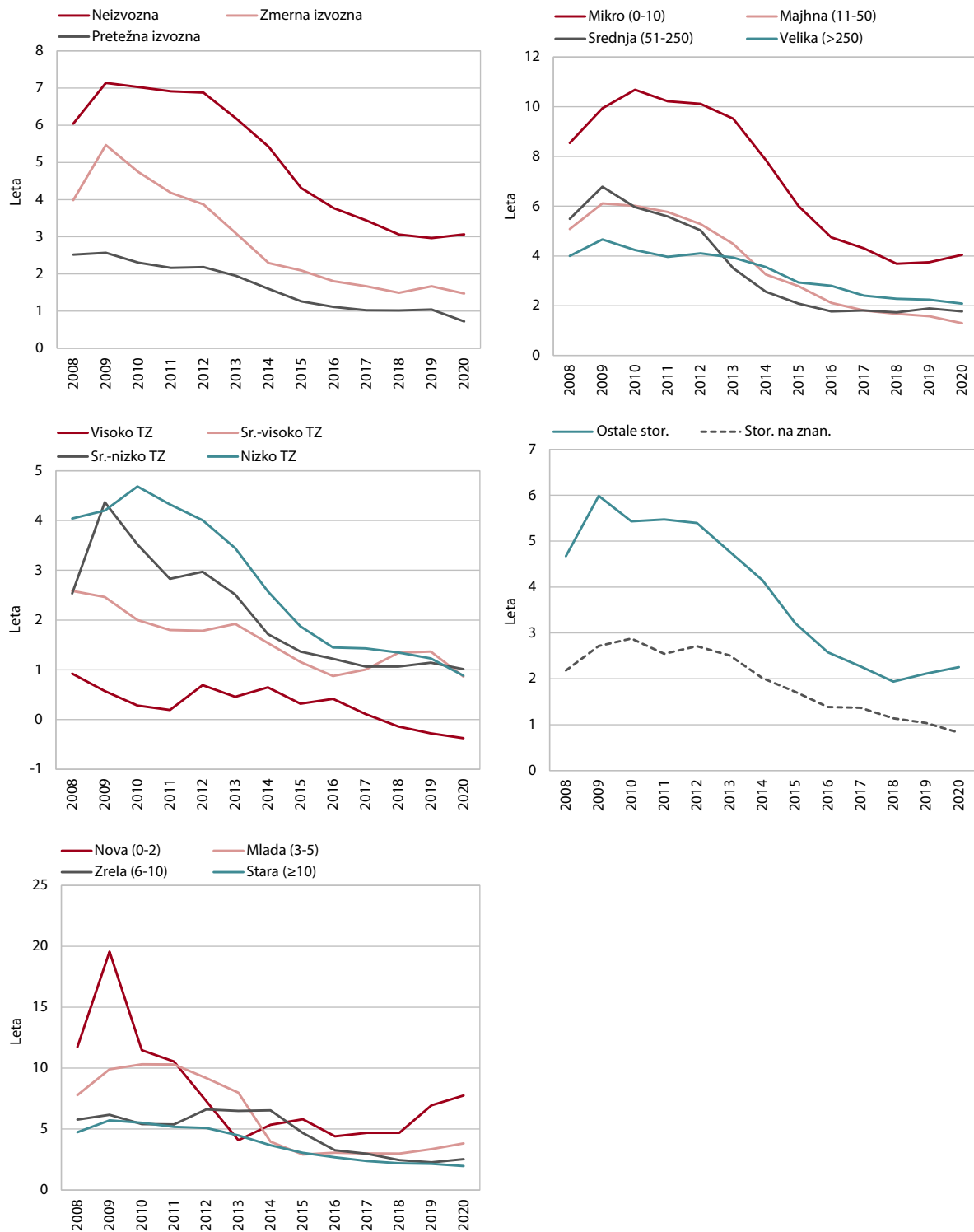
Slika 2: V letu 2020 se je bančni dolg zvišal mladim in zrelim podjetjem ter podjetjem iz nizkotehnoško zahtevnih predelovalnih dejavnosti

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: Za definicije različnih skupin podjetij in njihove osnovne značilnosti gl. Sliko 1 v Prilogi 2 in njeno opombo; Sr. – srednje; TZ – tehnološka zahtevnost; Stor. na znan. – na znanju temelječe nefinančne storitve; d.o. – desna os.

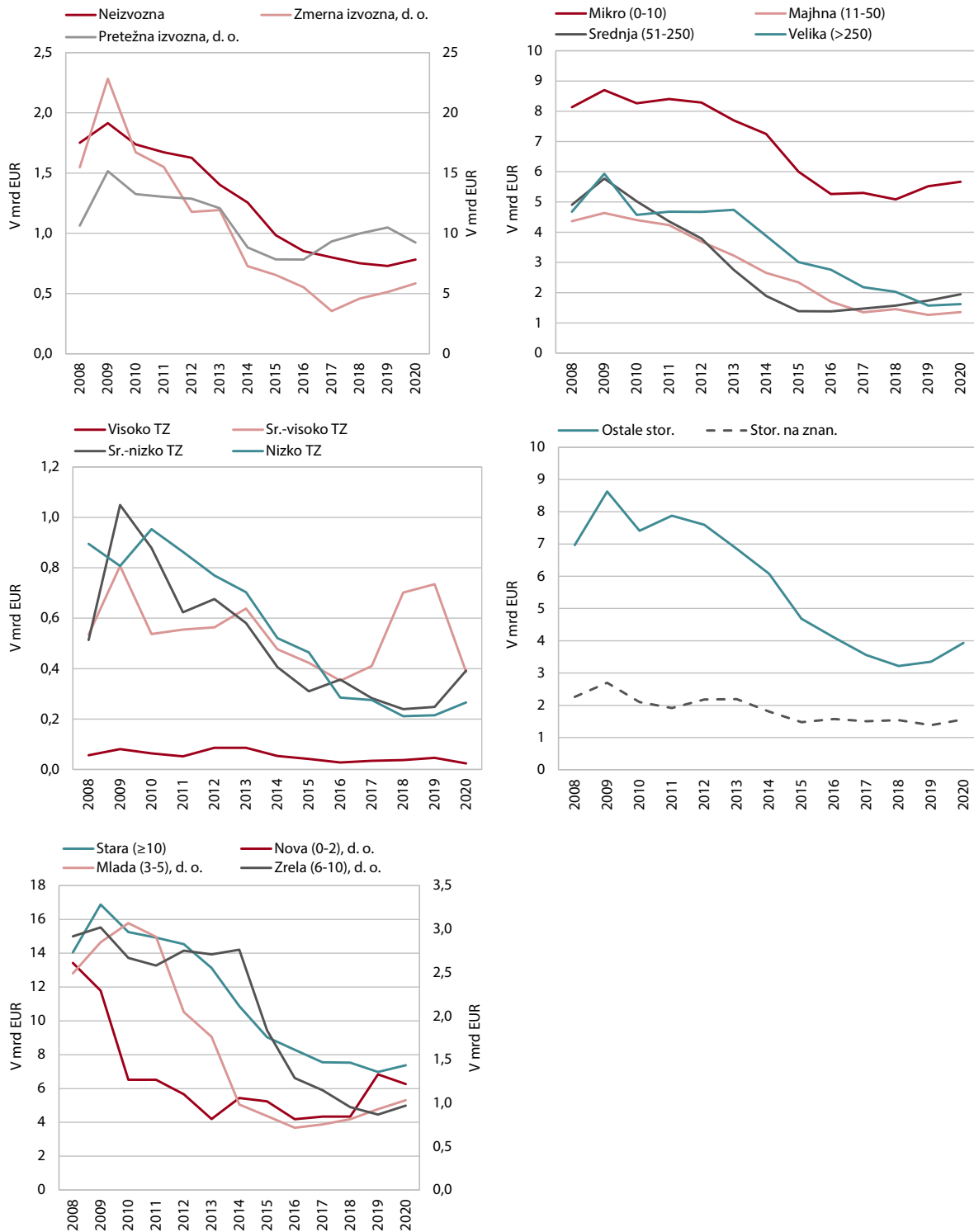
Slika 3: V prvem letu epidemije se je finančni vzvod poslabšal ostalim storitvam (kamor spada večina z epidemijo najbolj prizadetih dejavnosti), neizvoznim, mikro, novim, mladim in zrelim podjetjem

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: Za definicije različnih skupin podjetij in njihove osnovne značilnosti gl. Sliko 1 v Prilogi 2 in njeno opombo; Sr. – srednje; TZ – tehnološka zahtevnost; Stor. na znan. – na znanju temelječe nefinančne storitve.

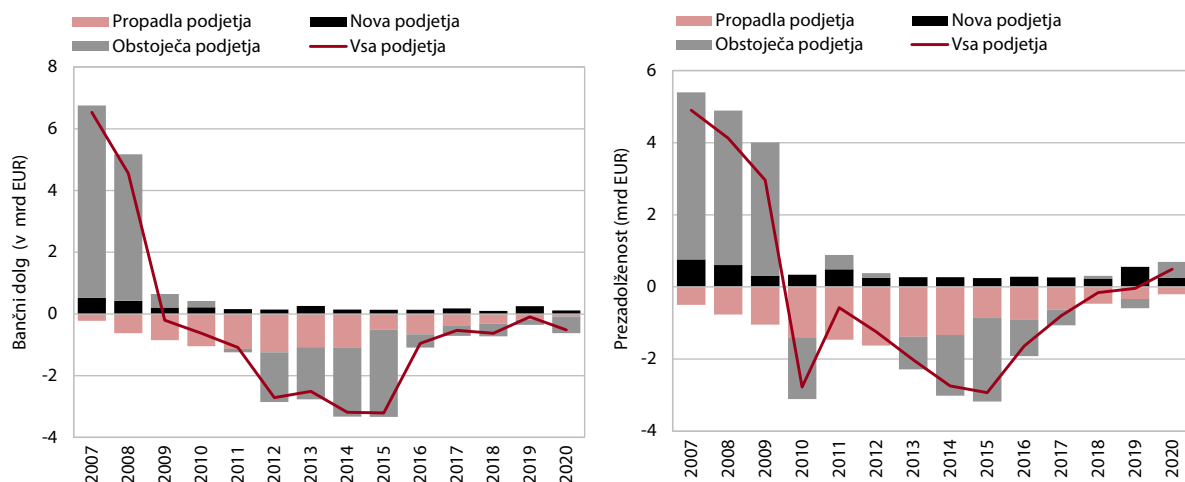
Slika 4: Prezadolženost se je v koronakrizi zvišala vsem kategorijam podjetij, razen pretežnim izvoznikom, novonastalim podjetjem in podjetjem iz srednje visoko in visoko tehnološko zahtevnih dejavnosti

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: Za definicije različnih skupin podjetij in njihove osnovne značilnosti gl. Sliko 1 v Prilogi 2 in njeno opombo; Sr. – srednje; TZ – tehnološka zahtevnost; Stor. na znan. – na znanju temelječe nefinančne storitve; d.o. – desna os.

/// Slika 5: V letu 2020 se je bančni dolg zvišal, prezadolženost pa se je znižala, predvsem pri obstoječih podjetjih

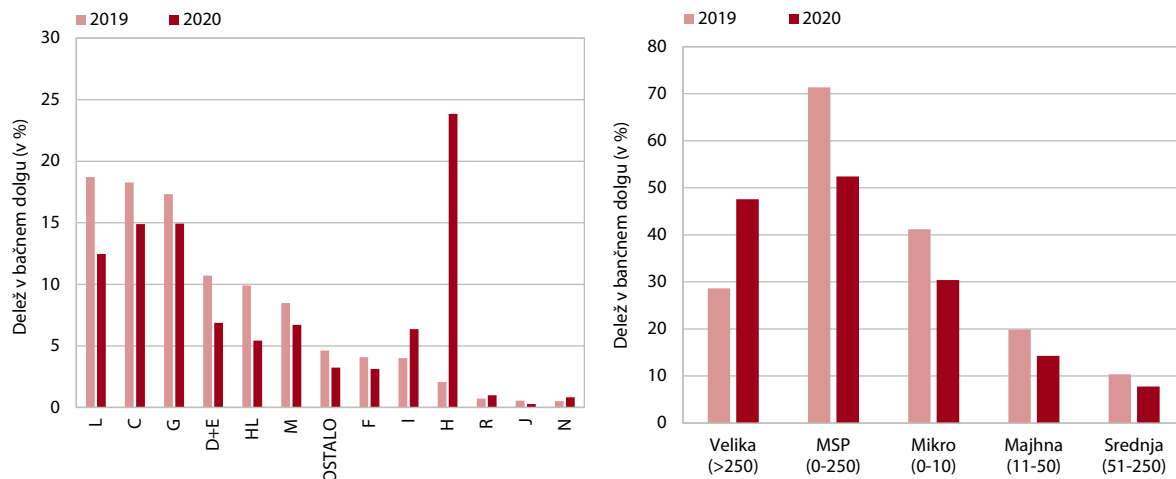
Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: Obstoječa podjetja – sprememba dolga podjetij, ki so poslovala v obeh zaporednih letih; Nova podjetja – zvišanje dolga konec dveh zaporednih let zaradi prihoda novih podjetij (t. i. podjetij, ki so bila na novo ustanovljena v zadnjem zaporednem letu); Propadla podjetja – znižanje dolga konec dveh zaporednih let zaradi prenehanja poslovanja podjetij; Vsaj podjetja – skupna sprememba dolga konec dveh zaporednih let (nova podjetja+propadla podjetja+obstoječa podjetja).

Zadolženost podjetij pri bankah se je v koronakrizi (leta 2020) znižala, prezadolženost pa le malenkost zvišala, predvsem pri obstoječih podjetjih, ki so večinoma (razen iz najbolj prizadetih storitvenih dejavnosti) še vedno imela na voljo zadosti likvidnih sredstev za poplačilo dolgov, ob tem pa so imela odprte še različne možnosti za koriščenje zajezitvenih ukrepov. Predvsem je na dinamiko celotnega dolga (znižanja in zmerne rasti v zadnjih treh letih pred epidemijo) vplivala dinamika zniževanja bančnega dolga, najizraziteje v obdobju 2012–2015 (za podrobnosti gl. Lušina (2020)). V letu 2020 pa je bilo razdolževanje prek bank intenzivnejše kot v letu 2019 zaradi razdolževanja obstoječih podjetij iz večine dejavnosti (gl. Slika 5), medtem ko je bil prispevek podjetij, ki so prenehala poslovati²⁴⁶, najnižji v celotnem opazovanem obdobju (kar je skladno s finančno stabilnostjo in stanjem na področju insolvenčnih postopkov v letu 2020). Prezadolženost pa se je v letu 2020 prvič po letu 2009 okrepila, predvsem zaradi obstoječih, s krizo najbolj prizadetih storitvenih podjetij (gl. Slika 4 v Prilogi 2).

²⁴⁶Izraz »prenehalo poslovati« uporabljamo za vse družbe, ki niso oddale zaključnih računov.

Slika 6: V letu 2020 se je bančni dolg prezadolženih podjetij zvišal v vseh z epidemijo najbolj prizadetih dejavnostih, zlasti v prometu in skladiščenju, z vidika velikosti pa se je zvišal velikim podjetjem

Vir: AJ PES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: MSP – mikro, mala in srednje velika podjetja; za osnovne značilnosti vseh skupin podjetij gl. Sliko 1 in Tabelo 1 v Prilogi 2; OSTALO – A, B, del K, O–Q, S, T.

Izpostavljenost bančnega sektorja do prezadolženih podjetij se je v kronakrizi (leta 2020) povečala za 39,5 %. Njihov bančni dolg je znašal 7,4 mrd EUR. Izpostavljenost se je zvišala v velikih podjetjih ter v prometu in skladiščenju (v obeh primerih gre večino dinamike pripisati velikemu podjetju iz prometa in skladiščenja, iz področja skladiščenja in spremljajočih prometnih dej. – skd2: 52, ki ga v letu 2019 ni bilo med prezadolženimi podjetji, v letu 2020 pa glede na višino neto finančnega dolga zaseda prvo mesto med prezadolženimi podjetji).

Tabela 1: Osnovne značilnosti podjetij glede na stopnjo zadolženosti (2008, 2019 in 2020)

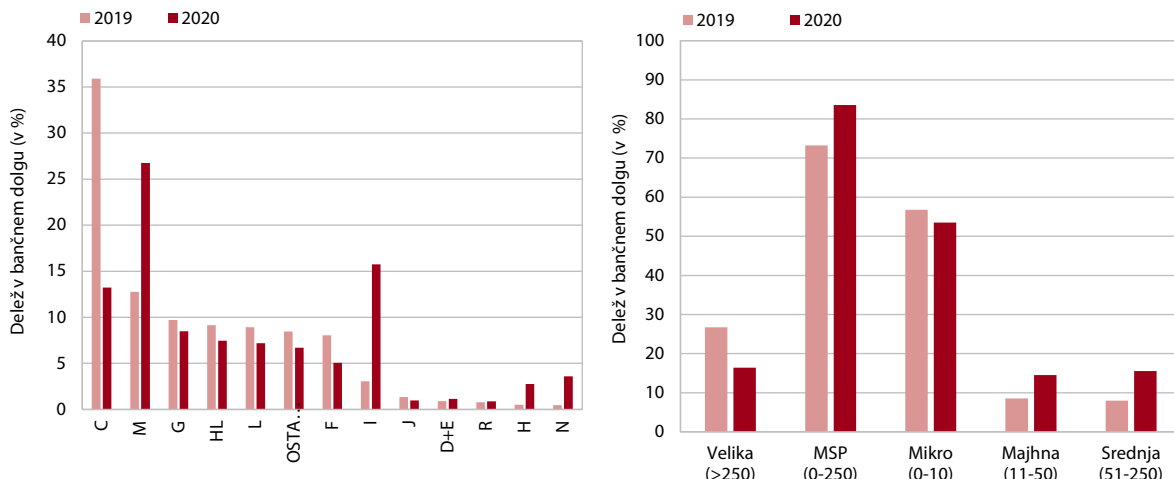
	2008	2019	2020
Delež v vseh GD (v %)			
Število podjetij	51.997	67.178	68.125
Prezadolžena	25,8	25,8	28,7
<i>od tega: najbolj problematična</i>	<i>13,0</i>	<i>13,6</i>	<i>16,9</i>
Manj zadolžena	24,0	22,7	19,4
Nezadolžena	50,2	51,6	51,9
Število zaposlenih	510.754	519.505	509.700
Prezadolžena	32,7	17,3	20,1
<i>od tega: najbolj problematična</i>	<i>6,4</i>	<i>4,8</i>	<i>6,1</i>
Manj zadolžena	46,3	52,2	46,0
Nezadolžena	21,0	30,5	33,9
Kapital (v mrd EUR)	36,3	51,0	53,1
Prezadolžena	33,3	14,3	22,0
<i>od tega: najbolj problematična</i>	<i>8,0</i>	<i>4,3</i>	<i>5,2</i>
Manj zadolžena	46,0	54,4	41,9
Nezadolžena	20,7	31,3	36,1
Dodana vrednost (v mrd EUR)	18,0	24,3	24,0
Prezadolžena	25,8	12,0	14,7
<i>od tega: najbolj problematična</i>	<i>1,4</i>	<i>1,5</i>	<i>1,8</i>
Manj zadolžena	54,2	57,1	49,9
Nezadolžena	20,0	31,0	35,4

Delež v vseh GD (v %)	2008	2019	2020
Celotni dolg (v mrd EUR)	68,0	53,6	53,4
Prezadolžena	62,6	37,2	44,6
<i>od tega: najbolj problematična</i>	13,9	11,6	13,8
Manj zadolžena	29,4	47,1	38,2
Nezadolžena	7,9	15,7	17,2
Finančni dolg (v mrd EUR)	40,0	28,9	28,2
Prezadolžena	76,9	52,0	62,6
<i>od tega: najbolj problematična</i>	18,5	16,2	19,0
Manj zadolžena	22,7	45,7	34,4
Nezadolžena	0,4	2,3	3,0
Bančni dolg (v mrd EUR)	29,0	13,3	12,8
Prezadolžena	76,6	39,8	57,7
<i>od tega: najbolj problematična</i>	16,0	5,7	6,9
Manj zadolžena	23,1	58,8	40,3
Nezadolžena	0,2	1,4	2,0
Denarna sredstva (v mrd EUR)	2,4	6,6	8,2
Prezadolžena	24,5	8,9	11,8
<i>od tega: najbolj problematična</i>	7,7	3,4	3,5
Manj zadolžena	26,1	25,0	20,4
Nezadolžena	49,4	66,2	67,8
Subvencije (v mrd EUR)	0,45	0,53	1,35
Prezadolžena	58,1	17,1	23,0
<i>od tega: najbolj problematična</i>	6,0	3,2	8,4
Manj zadolžena	21,2	55,0	45,0
Nezadolžena	20,7	27,9	31,9
EBITDA (v mrd EUR)	7,1	9,7	9,1
Prezadolžena	17,7	6,3	9,5
<i>od tega: najbolj problematična</i>	-5,2	-2,7	-3,9
Manj zadolžena	64,2	64,3	55,3
Nezadolžena	18,1	29,5	35,2

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: GD – gospodarske družbe; Subvencije – subvencije, dotacije, regresi, kompenzacije in drugi prihodki, ki so povezani s poslovnimi učinki (aop 124); FV – finančni vzvod (t. i. neto finančni dolg/EBITDA); Prezadolžena podjetja (kamor spadajo tudi najbolj problematična podjetja – $FV < 0$; in $FV \geq 5$, ob $EBITDA > 0$); Manj zadolžena podjetja ($0 > FV < 5$, ob $EBITDA > 0$); Nezadolžena podjetja, ki nimajo neto finančnega dolga, a imajo negativen ali pozitiven EBITDA ($FV = 0$), nedefinirana podjetja ($FV = .$) in podjetja z negativnim neto finančnim dolgom ($NETFD < 0$).

Slika 7: V letu 2020 se je zvišal bančni dolg najbolj problematičnih prezadolženih podjetij; najbolj se je zvišal v strokovno-tehničnih dejavnostih in v gostinstvu, glede na velikost podjetij pa se je zvišal pri MSP

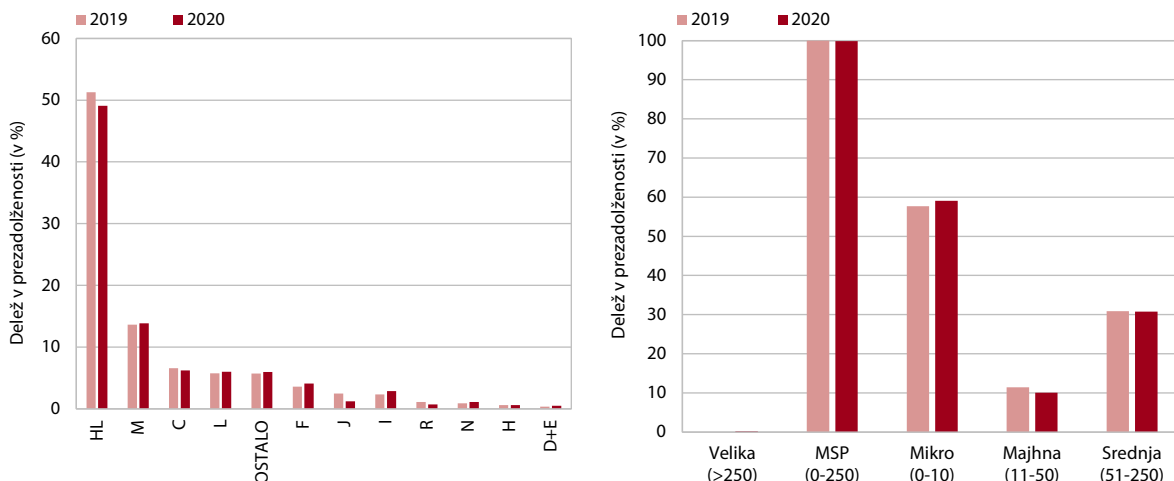

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: MSP – mikro, mala in srednje velika podjetja; OSTALO (A, B, del K, O–Q, S, T).

V koronakrizi (leta 2020) se je izpostavljenost bančnega sektorja do najbolj problematičnih podjetij zvišala za 17,8 %. Zvišala se je predvsem v MSP, medtem ko se je v velikih podjetjih znižala. Po dejavnostih pa se je ta tako kot pri prezadolženosti zvišala najbolj v strokovno-tehničnih dejavnostih ter v gostinstvu, ki ga je kriza, povzročena z epidemijo covid-19, tudi najbolj prizadela. S precej nižjimi deleži in povišanji teh so sledile še preostale storitvene dejavnosti, ki so bile v letu 2020 najbolj prizadete: druge raznovrstne poslovne dejavnosti, promet in skladiščenje, kulturno razvedrilne in rekreacijske dejavnosti ter energetika.

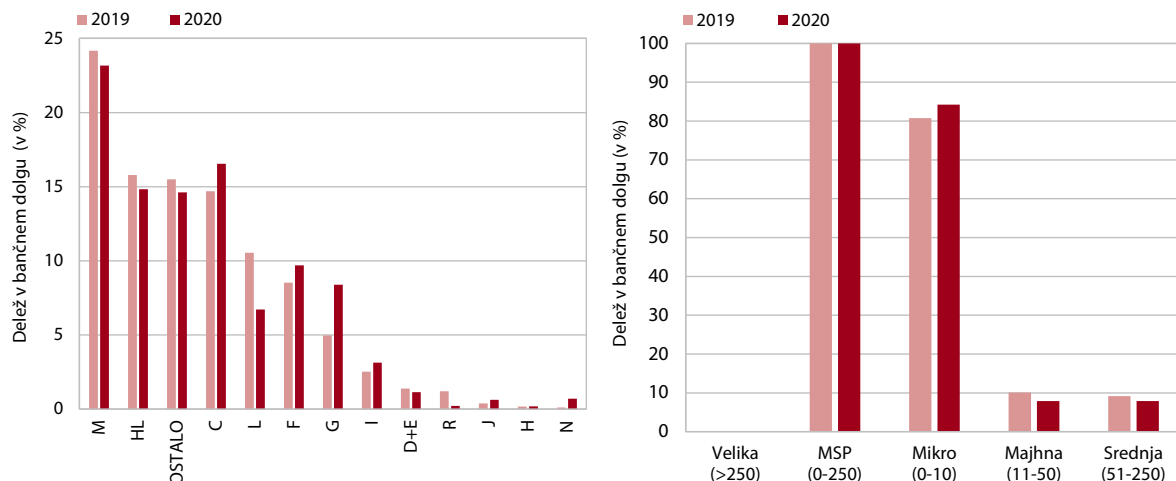
Slika 8: V koronakrizi leta 2020 se je prezadolženost zombi podjetij zvišala; najbolj so bila izpostavljena mikro podjetja, po dejavnostih pa holdingi in lizingi ter strokovno-tehnične dejavnosti

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: MSP – mikro, mala in srednje velika podjetja; OSTALO (A, B, del K, O–Q, S, T).

Slika 9: V letu 2020 se je zvišal bančni dolg zombi podjetij, zlasti v trgovini, predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu; skoncetriran je bil le v MSP

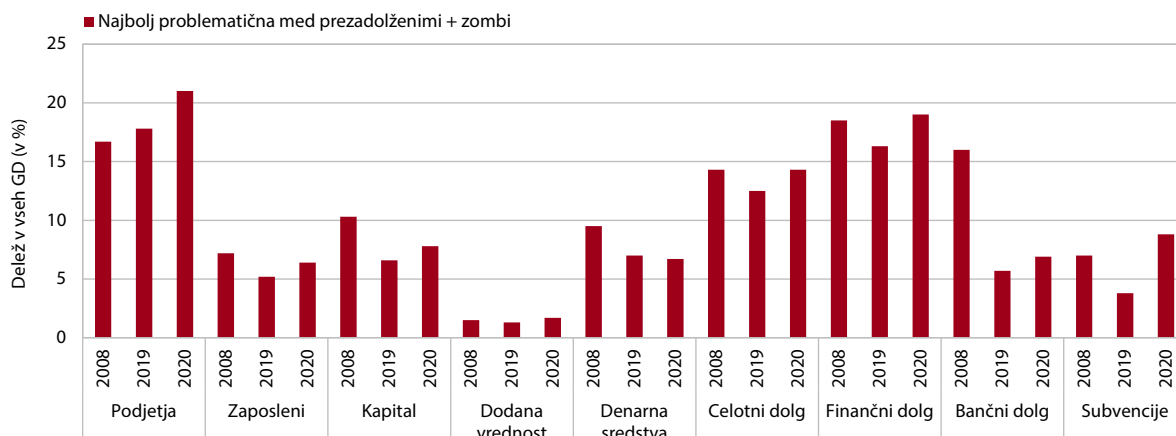

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: MSP – mikro, mala in srednje velika podjetja; OSTALO (A, B, del K, O–Q, S, T).

V koronakrizi (leta 2020) se je zvišala izpostavljenost bančnega sektorja do zombi podjetij za 5,5 %. Bančni dolg se je zvišal v več kot polovici dejavnosti, zlasti v trgovini, predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu, kar se je poznalo tudi v tem, da so se njihovi deleži v skupni prezadolženosti zvišali za več kot 1 o. t. Deleža sta zvišali tudi v epidemiji precej prizadeti dejavnosti – gostinstvo in druge raznovrstne poslovne dejavnosti. Rahlo pa se je slednji okrepil tudi informacijsko-komunikacijskim dejavnostim.

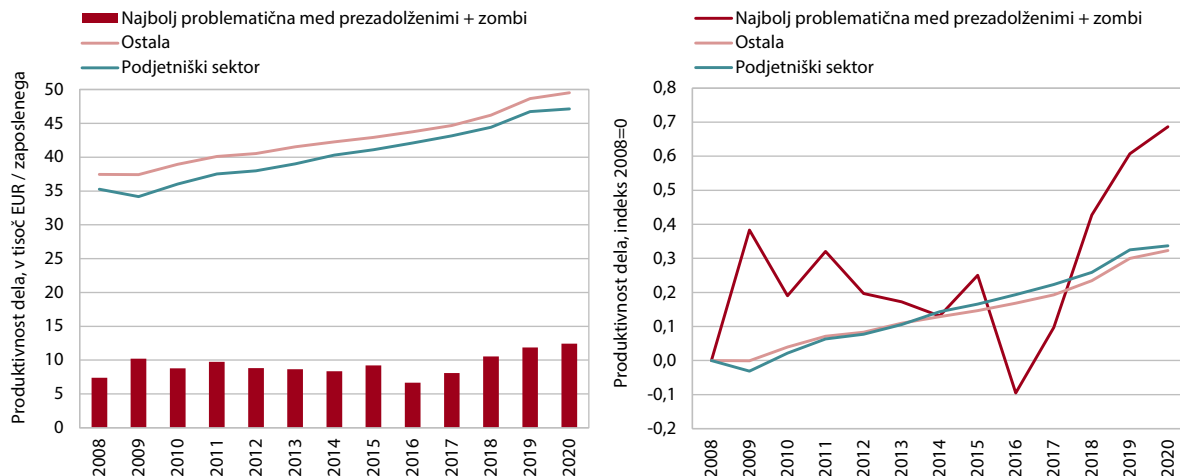
Slika 10: Osnovne značilnosti najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

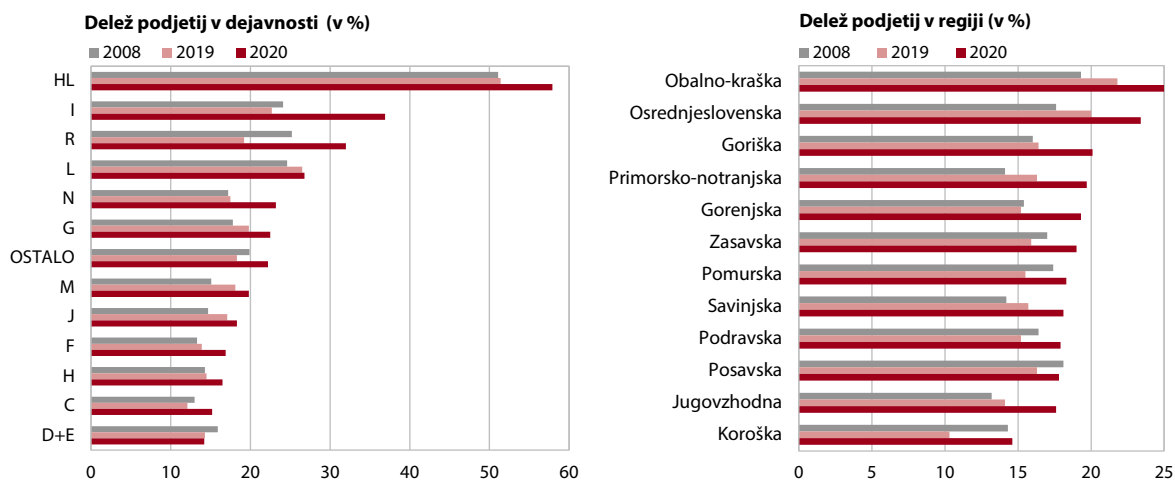
Opomba: GD – gospodarske družbe; Subvencije – subvencije, dotacije, regres, kompenzacije in drugi prihodki, ki so povezani s poslovnimi učinki (aop 124).

Slika 11: Produktivnost dela najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij je v celotnem opazovanem obdobju za tri četrtine nižja od ravni podjetniškega sektorja

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

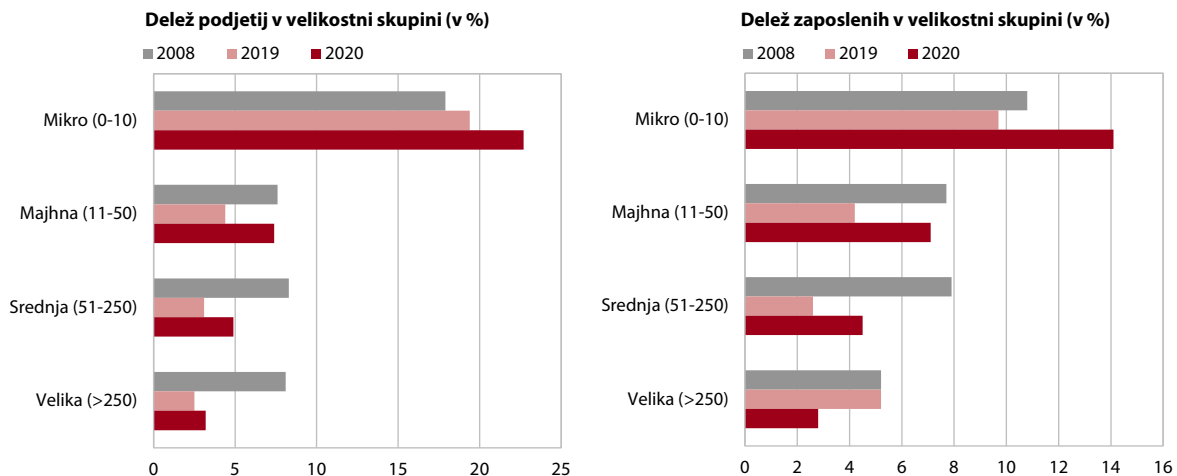
Slika 12: V letu 2020 se je delež najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetji zvišal, zlasti v holdingih in lizingih ter v najbolj prizadetih tržnih storitvenih dejavnostih; po regijah se je najbolj zvišal v obalno-kraški, osrednjeslovenski in goriški regiji

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: OSTALO (A, B, del K, O-Q, S, T).

Slika 13: V koronakrizi leta 2020 sta se zvišala tako delež podjetij kot tudi delež zaposlenih v vseh velikostnih skupinah najbolj problematičnih prezadolženih in zombi podjetij, razen deleža zaposlenih v velikih podjetjih, ki se je znižal

Vir: AJPES (b. d.-b); preračuni UMAR.

Opomba: Za definicijo velikosti gl. opombo pod Sliko 1 v Prilogi 2.

Priloga 3

Ekonometrična ocena dejavnikov vpliva na koriščenje ukrepa čakanja na delo v podjetjih

Za namen analize so bile združene tri baze podatkov, in sicer Ajpesova baza zaključnih računov za leto 2019, baza ZRZS, ki vsebuje podatke o podjetjih, ki so v letu 2020 črpala državno pomoč iz naslova ukrepa čakanja na delo, ter baza Poslovnega registra RS. Iz analize so bila izključena podjetja, ki niso imela nobenega zaposlenega, ter podjetja z ekstremnimi vrednostmi produktivnosti dela in celotnega dolga v EBITDA (pod 1. in nad 99. percentilom). Končna baza podatkov vključuje skoraj 45.000 tisoč podjetij, od katerih jih je nekaj več kot 18.600 v letu 2020 koristilo ukrep čakanja na delo. Ocenjen je bil naslednji osnovni regresijski model:

$$P(\text{cakanje}_i=1) = \beta_0 + \beta_1 \text{starost}P_i + \beta_2 \text{St_zaposl}_i + \beta_3 \text{prod}L_i + \beta_4 \text{EX_or}_i + \beta_5 \text{Cel_dolg_v_EBITDA}_i + \sum \beta_{6,j} \text{SKD2_code}_j + \sum \beta_{7,k} \text{REGIJA_AJPES}_k \quad (1)$$

Regresijska funkcija je bila ocenjena z uporabo logit modela, pri katerem ima odvisna spremenljivka cakanje_i vrednost 1, če je podjetje koristilo ukrep čakanja na delo, in vrednost 0, če ukrepa ni koristilo. Spremenljivka $\text{starost}P_i$ označuje starost podjetja v letih, St_zaposl_i število zaposlenih v podjetju, $\text{prod}L_i$ višino produktivnosti dela v 1000 EUR, EX_or izvozno usmerjenost oziroma delež izvoza v prihodkih podjetja, spremenljivka Cel_dolg_v_EBITDA predstavlja delež celotnega dolga v EBITDA, SKD2_code_j označuje slamnate spremenljivke za dvomestne šifre dejavnosti po SKD, REGIJA_AJPES_k pa slamnate spremenljivke za regije, kot so opredeljene v šifrantu AJPES. Poleg osnovnega regresijskega modela (1) so bile ocenjene še tri variacije osnovnega modela. Iz modelov od (2) do (4) so bile tako izključene slamnate spremenljivke za regije. Model (3) je namesto spremenljivke celotni dolg v EBITDA vseboval spremenljivko Prezadolženost. Slednja zavzame vrednost 1, kadar je finančni dolg večji od petkratnika EBITDA ali pa je EBITA manjši od 0. V nasprotnem primeru zavzame vrednost 0. Osnovo za model (4) predstavlja model (2), pri čemer je dodatno vključena spremenljivka negativni kapital. Pri oceni vseh regresijskih funkcij so bile uporabljene robustne standardne napake. V Tabeli 1 so prikazani rezultati regresijske analize v obliki povprečnih mejnih učinkov.

Tabela 1: Rezultati regresijske analize

Spremenljivke	(1)	(2)	(3)	(4)
Starost podjetja	0,00280*** (0,000250)	0,00279*** (0,000249)	0,00280*** (0,000249)	0,00258*** (0,000248)
Število zaposlenih	0,000310** (0,000122)	0,000309** (0,000121)	0,000305** (0,000120)	0,000287** (0,000113)
Produktivnost dela	-0,00116*** (0,000075)	-0,00116*** (0,000075)	-0,00120*** (0,000078)	-0,00142*** (0,00008)
Izvozna usmerjenost	-0,0309*** (0,00785)	-0,0299*** (0,00783)	-0,0301*** (0,00782)	-0,0295*** (0,00779)
Delež celotnega dolga v EBITDA	0,000571*** (0,000099)	0,000568*** (0,000099)		0,000489*** (0,0001)
Prezadolženost			-0,0111** (0,00542)	
Negativni kapital				-0,103*** (0,00683)
Regije	Da	Ne	Ne	Ne
SKD dejavnosti na 2. ravni	Da	Da	Da	Da
Psevdo R ²	0,0692	0,0687	0,0682	0,056
Št. opazovanj	44.162	44.162	44.162	44.162

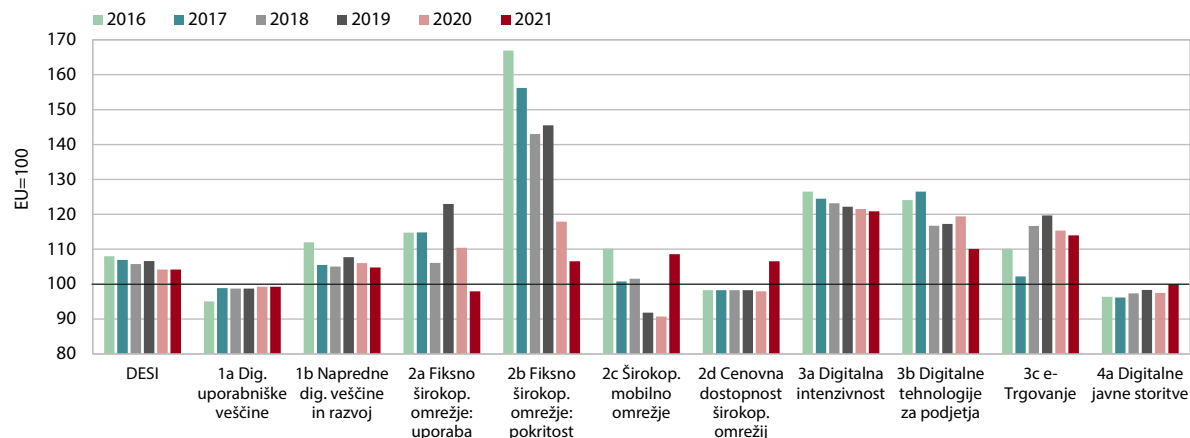
Vir: ZRSZ, AJPEŠ, ocene UMAR.

Opomba: Standardne napake so v oklepajih; *** p < 0.01, ** p < 0.05, * p < 0.1.

Rezultati kažejo, da je vpliv dejavnikov, ki so bili vključeni v analizo, na verjetnost koriščenja ukrepa čakanja na delo statistično značilen, a relativno majhen. Starost podjetja, število zaposlenih in delež celotnega dolga v EBITDA so tako imeli pozitivni učinek na verjetnost koriščenja ukrepa čakanja na delo, medtem ko sta imeli večja produktivnost dela ter izvozna usmerjenost negativni vpliv. Inkrementalno povečanje produktivnosti dela tako na primer v povprečju povzroči zmanjšanje verjetnosti koriščenja ukrepa čakanja na delo za približno 0,1 odstotne točke, inkrementalno povečanje izvozne usmerjenosti pa za približno 3 odstotne točke. Z manjšo verjetnostjo so se ukrepa čakanja na delo posluževala tudi prezadolžena podjetja ter podjetja z negativnim kapitalom.

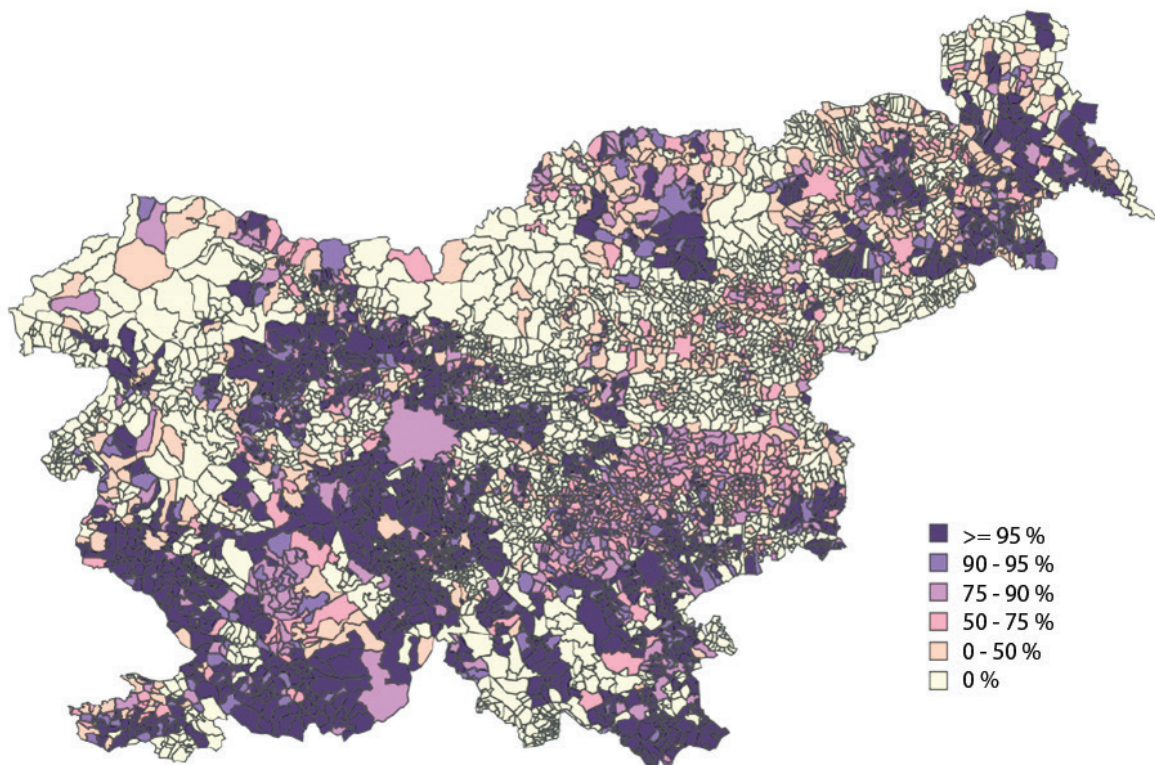
Priloga 4 Dodatni podatki o digitalizaciji Slovenije

Slika 1: Prikaz uspešnosti Slovenije po podkomponentah kazalnika digitalizacije gospodarstva in družbe (DESI)

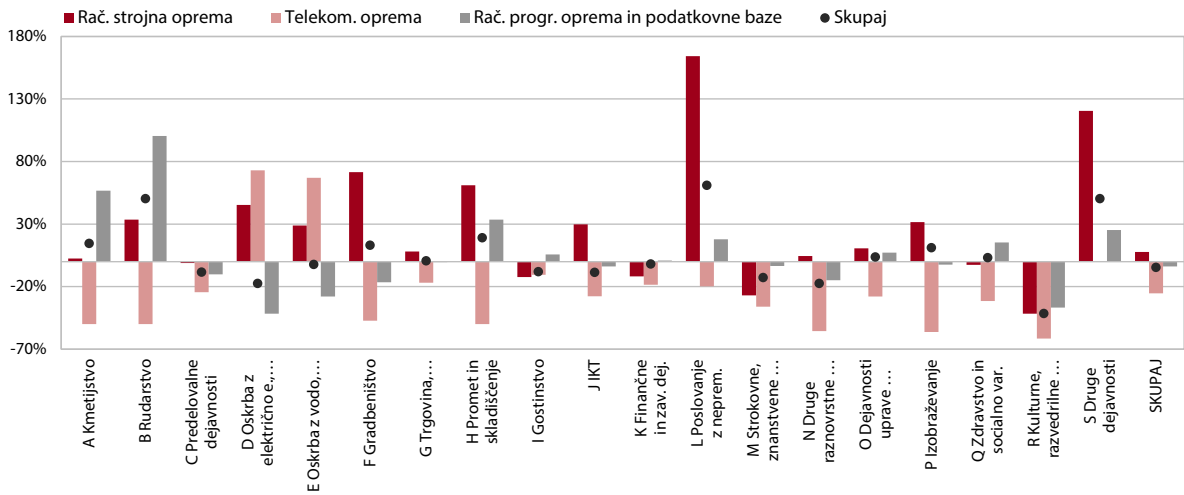

Vir: EK (2022), preračun UMAR.

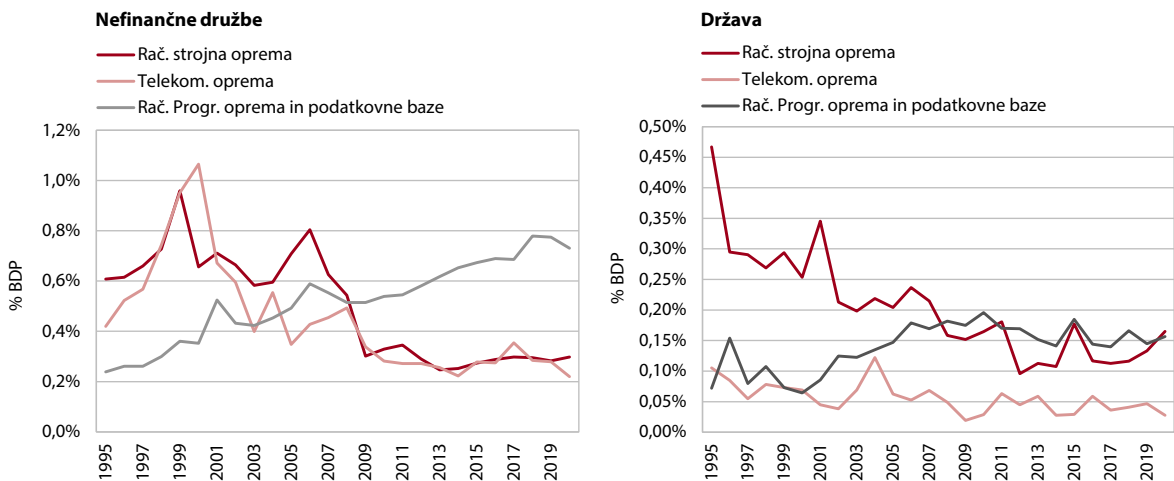
Slika 2: Delež gospodinjstev z optičnim dostopom do interneta na nekaterih območjih ostaja nizek

Vir: AKOS (b. d.).

Slika 3: Sprememba bruto vlaganj v letu 2020, po vrstah IKT in po dejavnostih

Vir: SURS (2022), preračun UMAR.

Slika 4: Bruto investicije v IKT po vrsti, s strani nefinančnih družb in države

Vir: SURS (2022), preračun UMAR.

Priloga 5

Podrobnejša analiza javnofinančnih izdatkov po namenih

V nadaljevanju prikazujemo podrobnejšo dinamiko javnofinančnih izdatkov z vidika integralnih sredstev in sredstev EU za pametno, digitalnoinovacijsko preobrazbo.

Z letom 2016, ko se je tudi začelo črpanje sredstev EU iz perspektive 2014–2020, **so se začeli opazno povečevati izdatki za tehnološki razvoj²⁴⁷, do leta 2020 ravno do ravni, po deležu BDP, ki jo je na tem področju Slovenija dosegala leta 2011**. Gre za edino področje, na katerem je Slovenija z 0,23 % BDP v letu 2020 izenačila svoj največji relativni obseg vlaganj po letu 2011, a so se hkrati sredstva integralnega proračuna ves čas zmanjševala. Delež integralnih sredstev v vseh teh javnih izdatkih za tehnologijo v povprečju celotnega obdobja namreč znaša 36 %, kar je najmanj od vseh namenov, pri čemer pa je delež do leta 2020 padel na zgolj 5 %. Nominalno je Slovenija iz integralnih sredstev za tehnološki razvoj leta 2011 namenjala 24 milijonov evrov, konec obdobja pa še slabih 6 milijonov evrov, skupna vlaganja pa so znašala 106 milijonov evrov.

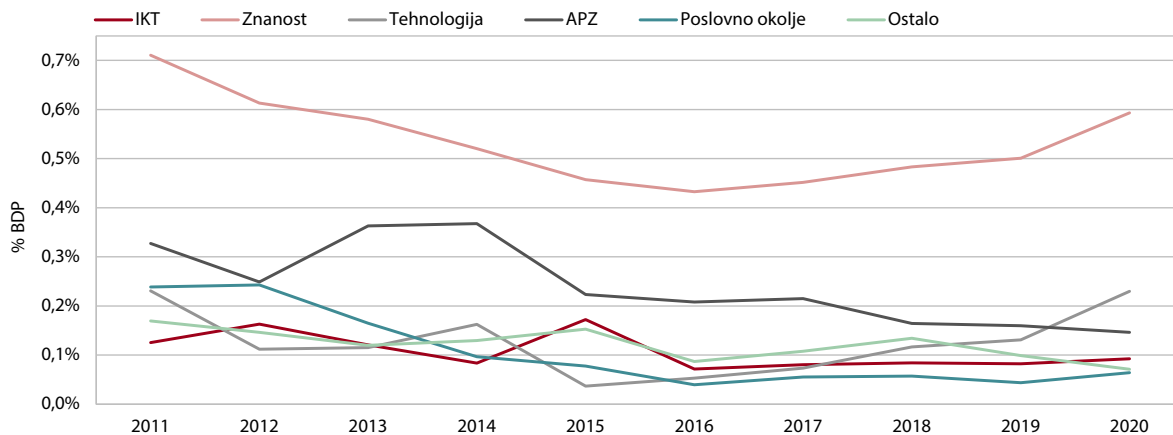
Izdatki za znanost,²⁴⁸ ki so v začetku obdobja padali, so se z letom 2017 začeli povečevati in so leta 2020 nominalno z 275 milijoni evrov dosegli do tedaj najvišjo vrednost, glede na BDP pa so za ravnjo leta 2011 zaostajali še za 0,12 o. t. BDP. V času javnofinančne konsolidacije, tj. v obdobju 2011–2016, so se izdatki za znanost realno zmanjšali za 88 milijonov evrov (oz. za 0,28 o. t. BDP), nato pa so se do leta 2020 povečali na 275 milijonov evrov, s čimer je bil nominalno dosežen maksimum analiziranega obdobja. Področje znanosti se pretežno, tj. v 87 %, financira iz naslova integralnih sredstev, se je pa ta delež konec obdobja tudi nekoliko znižal, in sicer na 82 %. Obseg izdatkov iz integralnih sredstev je bil začetek in konec obdobja na enaki ravni, okoli 220 milijonov evrov²⁴⁹. Glede na BDP so izdatki za znanost v letu 2011 znašali 0,71 %, se nato znižali na 0,43 % BDP leta 2016, nato pa so se do leta 2020 spet povečali, na 0,59 % BDP, in so torej še za 0,12 o. t. BDP zaostajali za ravnjo leta 2011.

²⁴⁷ Glavna programa programske klasifikacije izdatkov državnega proračuna: 0504 Podpora tehnološkim razvojnim projektom ter 1403 Spodbude za rast in razvoj podjetij.

²⁴⁸ Glavna programa programske klasifikacije izdatkov državnega proračuna: 0502 Znanstveno raziskovalna dejavnost ter 0503 Človeški viri v podporo znanosti.

²⁴⁹ Za ponazoritev prispevka znanosti k javnofinančni konsolidaciji je bilo izračunano še, koliko bi znašal skupni obseg izdatkov za znanost, če bi se iz državnega proračuna za znanost, tudi v obdobju 2012–2019, iz naslova integralnih sredstev namenjal enak realni obseg sredstev kot začetek oz. konec obdobja, to je leta 2011 ali 2020: v tem primeru bi se v znanost skupaj vložilo za 322 milijonov evrov več integralnih sredstev, kot je bila dejansko dosežena realizacija.

Slika 1: Dinamika v pametno preobrazbo usmerjenih izdatkov državnega proračuna po posameznih namenih, v % BDP

Vir: SAPPrA, preračun in prikaz UMAR.

Opomba: APZ pomeni aktivna politika zaposlovanja.

Zmerno so se zmanjšali izdatki za IKT ter ostali izdatki. Izdatki za IKT²⁵⁰ so se z okvirno 0,14 % BDP v obdobju 2011–2013 po letu 2016 ustalili na 0,08 % BDP in so leta 2020 znašali 43 milijonov evrov. Zmanjšanje skupnega obsega sredstev je predvsem posledica sredstev EU, saj so integralna sredstva za IKT po letu 2017 presegla realne vrednosti iz začetka obdobja. Med **ostalimi izdatki**, kamor sta všteti internacionalizacija in turizem, se prva v celoti financira iz naslova integralnega proračuna, ki, razen intenzivnejših let 2016 in 2017, nihajo okoli 18 milijonov evrov letno. Obseg izdatkov za področje turizma se je v zadnjem triletnem obdobju glede na prvo sicer realno tudi zmanjšal, in sicer za 11 milijonov evrov oz. za tretjino, a je to v celoti posledica dinamike sredstev EU, saj se je hkrati obseg izdatkov iz integralnih sredstev povečal za 10 milijonov evrov.

Bolj opazno so se zmanjšali izdatki za aktivno politiko zaposlovanja (APZ), ki so se v obdobju 2018–2020 glede na obdobje 2011–2013 realno zmanjšali za tretjino, kar je predvsem posledica zmanjšanja na strani EU, delno pa tudi zmanjšanja integralnih sredstev. Nominalno je bilo za APZ največ sredstev namenjenih leta 2014, tj. 138 milijonov evrov, potem pa se je obseg izdatkov precej zmanjšal, najprej na okoli 90 milijonov, v letu 2020 pa na 68 milijonov. Zelo podobno dinamiko imajo integralna sredstva, ki so vrh s 63 milijoni evrov dosegla leta 2014, nato pa so se stalno zmanjševala, do 31 milijonov evrov leta 2020: zmanjšanje na strani integralnih sredstev v obdobju 2018–2020 glede na obdobje 2011–2013 je bilo tako pol manjše, kot to velja za skupna sredstva.

Najbolj so se zmanjšali izdatki za poslovno okolje, saj se je njihov obseg realno zmanjšal kar za dve tretjini, to je z 79 milijonov v obdobju 2011–2013 na 29 milijonov v obdobju 2018–2020. V BDP je v istih obdobjih prišlo do zmanjšanja deleža z 0,22 % na 0,05 % BDP, razlika, ki bi glede na BDP leta 2020 nominalno znašala 74 milijonov evrov. Obseg integralnih sredstev se je pri tem stalno ohranjal na ravni okoli 17 milijonov evrov, kar pomeni, da je bilo celotno zmanjšanje realizirano na strani sredstev EU.

²⁵⁰ Glavna programa programske klasifikacije izdatkov državnega proračuna: 0401 E-upravljanje in informacijska infrastruktura ter 0505 Informacijska družba in elektronske komunikacije.

Seznam kratic

AJPES	Agencija RS za javnopravne evidence in storitve
ARRS	Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije
BDP	Bruto domači proizvod
BS	Banka Slovenije
CEDEFOP	Evropski center za razvoj poklicnega usposabljanja (European Centre for the Development of Vocational Training)
CEE-4	Češka, Madžarska, Poljska in Slovaška
CPI	Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje
EBA	Evropski bančni organ/European Banking Authority
EBITDA	Prosti denarni tok iz poslovanja (dobiček pred obrestmi, davki, deprecijacijo in amortizacijo)
ECB	Evropska centralna banka (European Central Bank)
EIB	Evropska investicijska banka (European Investment Bank)
EII	Evropski inovacijski indeks (European Innovation Index)
EK	Evropska komisija
EU	Evropska unija
EUR	evro
Eurofound	Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions)
Eurostat	Statistični urad Evropske unije (Statistical Office of the European Communities)
FV	Finančni vzvod (t. i. neto finančni dolg/EBITDA)
GD	Gospodarske družbe
GEM	Globalni podjetniški monitor (Global Entrepreneurship Monitor)
GVV	Globalne verige vrednosti
HL	Holdingi in lizingi
IAP	Inovacijsko aktivna podjetja oz. inovacijska aktivnost podjetij
IC	Obrestna pokritost (t. i. EBITDA/finančni odhodki za obresti)
IJS	Institut Jožef Stefan
ILO	Mednarodna organizacija dela (International Labour Organization)
IMD	Institute for Management Development
JŠRIPS	Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad RS
MIZŠ	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
MSP	Mala in srednje velika podjetja
MSRP	Mednarodni standardi računovodskega poročanja
NTI	Neto tuje investicije
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
PKP	Protikoronski paketi
REER hicp	Realni efektivni tečaj, deflacioniran s harmoniziranim indeksom cen življenjskih potrebščin
REER ppi	Realni efektivni tečaj, deflacioniran z indeksom cen industrijskih proizvodov pri proizvajalcih
REER ulc	Realni efektivni tečaj, deflacioniran s stroški dela na enoto proizvoda
RRD	Raziskovalno-razvojna dejavnost
SIR	Slovenski inštitut za revizijo
SKD A	Kmetijstvo in lov, gozdarstvo, ribištvo
SKD B	Rudarstvo
SKD C	Predelovalne dejavnosti
SKD D + E	Energetika
SKD D	Oskrba z električno energijo, plinom in paro

SKD E	Oskrba z vodo; ravnanje z odpadki in odpadki; saniranje okolja
SKD F	Gradbeništvo
SKD G	Trgovina; vzdrževanje in popravila motornih vozil
SKD G-N, R-T	Nefinančne tržne storitve
SKD H	Promet in skladiščenje
SKD I	Gostinstvo
SKD J	Informacijske in komunikacijske dejavnosti
SKD K	Finančne in zavarovalniške dejavnosti
SKD L	Poslovanje z nepremičninami
SKD M	Strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti
SKD N	Druge raznovrstne poslovne dejavnosti
SKD O	Dejavnost javne uprave in obrambe; dejavnost obvezne socialne varnosti
SKD OPQ	Javne storitve
SKD P	Izobraževanje
SKD Q	Zdravstvo in socialno varstvo
SKD R	Kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti
SKD S	Druge dejavnosti
SKD T	Dejavnost gospodinjstev z zaposlenim hišnim osebjem; proizvodnja za lastno rabo
SKD U	Dejavnost eksteritorialnih organizacij in teles
SKD	Standardna klasifikacija dejavnosti
SKM	Standard kupne moči
SRS	Slovenski računovodski standardi
SURS	Statistični urad RS
SVRK	Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko
TFP	Skupna faktorska produktivnost
TGP	Toplogredni plini
ULC	Stroški dela na enoto proizvoda
UMAR	Urad RS za makroekonomske analize in razvoj
Vodilne inovatorke	Belgija, Danska, Finska, Švedska
WEF	Svetovni gospodarski forum (World Economic Forum)
ZRSŠŠ	Zavod Republike Slovenije za šolstvo
ZRSZ	Zavod RS za zaposlovanje

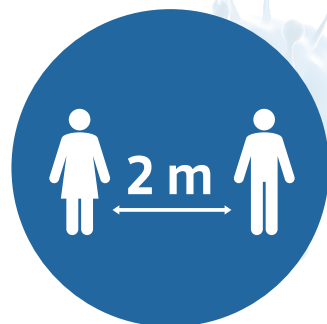

NALEZIMO SE DOBRIH NAVAD

CEPIMO SE

**Redno umivanje in
razkuževanje rok**

Razdalja 2 m

**Vključena aplikacija
#OstaniZdrav**

**Nošnja zaščitne
maske**